

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις

Κατεύθυνση: Ευρωπαϊκές Σπουδές και Διπλωματία

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

«Εθνικό Κράτος και Παγκοσμιοποίηση: Επιμονή ή Επαναπροσδιορισμός της Κρατικής Κυριαρχίας;»

Φοιτητής Θεοδοσίου Ιωάννης

ΑΜ: 19001

Επιβλέπων Καθηγητής: Επίκουρος Καθηγητής, Μικέλης Κυριάκος

Θεσσαλονίκη 2020

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία.

Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Θεοδοσίου Ιωάννης

Περίληψη

Η παγκοσμιοποίηση συνιστά ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, το οποίο επιφέρει ποικίλες μεταβολές του διεθνούς περιβάλλοντος, με απότοκο την ανανοηματοδότηση της σημερινής πραγματικότητας. Σε αντίθεση με ορισμένες ερμηνείες, υπερβαίνει την οικονομική σφαίρα και αποτελεί βαθύρας ραγδαίων εξελίξεων σε πολιτικό, πολιτισμικό, τεχνολογικό, κοινωνικό και πνευματικό επίπεδο. Με ακρογωνιαίο λίθο την εξέλιξη στον τομέα των τεχνολογιών και την ανάδυση στοιχείων μίας εποχής της «πληροφορίας», θέτει τις βάσεις συγκρότησης ενός συλλογικού, διεθνούς πολιτικού και οικονομικού οικοδομήματος, με ποικίλα στοιχεία μίας αναδυόμενης «δικτυακής» κοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτό, σχηματίζονται ποικίλοι οργανισμοί και θεσμοί συλλογικής ρύθμισης υποθέσεων όπως το ΔΝΤ, το ΝΑΤΟ, ο ΟΗΕ, ο ΠΟΕ, η λειτουργία των οποίων από κοινού με την εμφάνιση παγκόσμιων ζητημάτων όπως ενδεικτικά η περιβαλλοντική μόλυνση και η παγκόσμια τρομοκρατία συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός πολυμερούς δικτύου άσκησης της κρατικής δραστηριότητας. Το νέο αυτό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα διασύνδεσης και αλληλεξάρτησης, τα οποία εγείρουν το ζήτημα της διατήρησης κρατικής πρωτοκαθεδρίας στη σημερινή διεθνή αρένα.

Μολονότι τα κυρίαρχα κράτη παραμένουν οι κύριοι δρώντες άσκησης πολιτικής και λήψης αποφάσεων, το νέο πολυμερές διεθνές περιβάλλον επιδρά ποικιλοτρόπως στις διάφορες εκφάνσεις της κρατικής κυριαρχίας. Απότοκο αποτελεί μία μορφή επαναπροσδιορισμού της έννοιας της κρατικής κυριαρχίας, η οποία στην παρούσα μελέτη απαγκιστρώνεται από τον απόλυτο και απεριόριστο κατά Χομπσιανούς όρους χαρακτήρα της. Στόχος λοιπόν της παρούσας διατριβής συνιστά η ανάλυση του φαινομένου της Παγκοσμιοποίησης και η παρουσίαση της διάδρασης της με θεσμό του εθνικού κράτους και την έννοια της Κρατικής Κυριαρχίας. Μέσω της κριτικής εξέτασης του θέματος, θα παρουσιαστεί η θέση της κυριαρχίας στο σημερινό διεθνές περιβάλλον. Μία σύγχρονη μορφή κυριαρχίας, η οποία ανανοηματοδοτείται και ενσαρκώνεται με νέους τρόπους, οι οποίοι ανταποκρίνονται στους σημερινούς διεθνείς συσχετισμούς και μηχανισμούς που έχουν προκύψει ως απότοκο των δυνάμεων της Παγκοσμιοποίησης.

Λέξεις Κλειδιά: Διεθνές Σύστημα, Εθνικό Κράτος, Παγκοσμιοποίηση, Κρατική Κυριαρχία, Επαναπροσδιορισμός

Abstract

Globalization is characterized as a Multidimensional phenomenon, which causes various transformations of the International environment, that result in a reinterpretation of reality. In contrast to various approaches, this phenomenon exceeds the Economic sphere and is the starting point of various radical changes in political, cultural, technological, social and spiritual level. With cornerstone the technological development and the emergence of elements of a “ Information Age” it lays the foundations of a collective, international political and economical edifice, with various elements of a “Rising Networks Society”. In this context various organizations and institutions of collective regulation are formed such as IMF, NATO, the UN, and WTO, whose operation model, together with the emergence of global issues such as environmental pollution and global terrorism contribute to the formation of a form of network based state activities. This environment is based on high levels of intergration and interdependence, which raise the issue of maintaining state primacy in today’s international arena.

Although sovereign states remain the major actors in policy- making and decisions-making activities, the new multilateral international environment affects the different aspects of manifestation of state sovereignty in a variety of ways. The aftereffect is a reinterpretation of the concept of Sovereignty, which in this study is detached from the absolute and unlimited manifestation of power in Hobbesian terms. To conclude, the aim of this study is the analysis of the phenomenon of Globalization and the presentation of its interaction with the institution of the Nation – State and the concept of Sovereignty. Through a critical examination of the issue, we will describe the context of sovereignty in the current international environment. A modern form of Sovereignty, which is reinterpreted and embodied in a variety of new ways, which correspond to the current international correlations and mechanisms that have emerged as a result of the forces of Globalization.

Key Words: International System, Nation – State , Globalization , Sovereignty , Reinterpretation

Στην ιερή μνήμη του πατέρα μου για τις θυσίες που έκανε για μένα και στη
μητέρα μου για την απεριόριστη υποστήριξη που μου προσφέρει
καθημερινά

Ευχαριστώ από καρδιάς τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Κυριάκο Μικέλη για την συνεργασία, που κατέστησε εφικτή την περάτωση της εργασίας

Πίνακας Περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	σελ 11
1.1 Το αντικείμενο της έρευνας	σελ 11
1.2 Οι στόχοι της διπλωματικής εργασίας	σελ 12
1.3 Η μεθοδολογία της έρευνας	σελ 12
1.4 Η δομή της διπλωματικής εργασίας	σελ 13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	σελ 14
2.1 Ενδεικτικοί ορισμοί της Παγκοσμιοποίησης	σελ 14
2.2 Εναλλακτικοί ορισμοί της Παγκοσμιοποίησης.....	σελ 17
2.2.1 Η έννοια της Διεθνοποίησης	σελ 17
2.2.2 Η έννοια του Εκδυτικοποίησης	σελ 18
2.2.3 Η έννοια της Περιφερειοποίησης	σελ 19
2.3 Χαρακτηριστικά της Παγκοσμιοποίησης.....	σελ 22
2.4 Μορφές Παγκοσμιοποίησης	σελ 24
2.4.1 Οι κύριες Μορφές Παγκοσμιοποίησης	σελ 25
2.4.2 Επιμέρους μορφές Παγκοσμιοποίησης	σελ 28
2.5 Ιστορική Επισκόπηση της Παγκοσμιοποίησης.....	σελ 32
Κεφάλαιο ΤΡΙΤΟ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	σελ 38
3.1 Προσεγγίσεις Παγκοσμιοποίησης	σελ 38
3.2 Αίτια Παγκοσμιοποίησης	σελ 40
3.3 Θετικές Συνέπειες του φαινομένου	σελ 43
3.4 Αρνητικές Επιπτώσεις του φαινομένου	σελ 47
3.5 Μύθοι Παγκοσμιοποίησης	σελ 52
3.5.1 Οτι είναι ένα νέο φαινόμενο	σελ 52
3.5.2 Ο μύθος του ανίσχυρου- αποδυναμωμένου κράτους	σελ 53
3.5.3 Ο μύθος της αποκλειστικής θετικής επίδρασης και εξάλειψης της πτώχειας και των ανισοτήτων	σελ 55
3.5.4 Ο μύθος της πλήρους εδραίωσης σε όλους τους τομείς και του μη αναστρέψιμου χαρακτήρα της παγκοσμιοποίησης	σελ 57

Κεφάλαιο ΤΕΤΑΡΤΟ Κράτος και Κρατική Κυριαρχία	σελ 61
4.1. Η έννοια του Κράτους	σελ 61
4.2 Προσεγγίσεις και Τυπολογίες του Κράτους	σελ 63
4.3 Η ιστορική εξέλιξη του Κράτους	σελ 66
4.4 Λειτουργίες και στοιχεία του Εθνικού Κράτους	σελ 70
4.5 Η έννοια της Κρατικής Κυριαρχίας	σελ 75
4.6 Η ιστορική πορεία της Κυριαρχίας	σελ 78
4.7 Εκφάνσεις της Κρατικής Κυριαρχίας	σελ 80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ Παγκοσμιοποίηση και Κρατική Κυριαρχία	σελ 85
5.1 Αρχικές Παρατηρήσεις και Κύριες Προσεγγίσεις σχετικά με τη σχέση Παγκοσμιοποίησης και Κυριαρχίας	σελ 85
5.2 Οικονομική Διακυβέρνηση και Κρατική Κυριαρχία	σελ 90
5.2.1 Το νεοφιλελεύθερο επιχείρημα της Παγκόσμιας Οικονομικής Ενοποίησης σ.	90
5.2.2 Προς μία νέα, καθολική οικονομική στρατηγική;	σελ 91
5.3 Κρατική Κυριαρχία και η νέα μορφή «Παγκόσμιας Διακυβέρνησης»	σελ 97
5.4 Διεθνές Δίκαιο, Δικαιώματα και Κυριαρχία.....	σελ 100
5.5 Η οδός προς μία Δικτυακή Διακυβέρνηση;	σελ 102
5.6 Ροές, Κρατική Θωράκιση και Διοικητική Μεταμόρφωση	σελ 105
5.7 Η Περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και η Ευρωπαϊκή Συναρχία σ.	110
5.8 Η συγκρότηση ενός ευρύτερου Πολιτικού χώρου	σελ 113
5.9 Ποσοτικοποίηση της Κυριαρχίας και η ο ρόλος του Κράτους Σήμερα.....	σελ 116
Κεφάλαιο 6^ο Κυριαρχία, αποτυχημένα κράτη και νεοαποικιακοί συλλογισμοί σ	122
6.1 Αποτυχημένα, Εύθραυστα και υπό κατάρρευση κράτη	σελ 122
6.2 Αδύναμα Κράτη, Εξωτερικές Παρεμβάσεις και μετααποικιοκρατικές σκέψεις	124
Κεφάλαιο 7^ο Επίλογος – Συμπεράσματα	σελ 130
Βιβλιογραφία	σελ 135

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Πίνακας 2.4.1.1 Όγκος εξαγωγών, 1913-1984 (1913-100).....	σελ 150
Πίνακας 2.4.1.2 Σχέση ανάμεσα στην ανάπτυξη των εξαγωγών και της αύξησης του εμπορίου.....	σελ 150
Διάγραμμα 2.4.1.3 Μέγεθος Παγκόσμιων Εξαγωγών	σελ 151
Σχήμα 2.4.2.1 Η αύξηση των ΜΚΟ	σελ 151
Πίνακας 2.5.1 Ανοιχτός χαρακτήρας εμπορίου μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο (Ποσοστό επί του ΑΕΠ).....	σελ 152
Πίνακα 3.3.1 Ανάπτυξη Κατακεφαλήν ΑΕΠ και Παγκοσμιοποίηση (1970-2000 , 123 χώρες)	σελ 153
Πίνακας 3.5.4.1 Στοιχεία του Δείκτη Παγκοσμιοποίησης	σελ154
Πίνακας 3.5.4.2 Αξιολόγηση Παγκοσμιοποίησης	σελ 155
Διάγραμμα 3.5.4.3. Η πορεία της Παγκοσμιοποίησης (1970-2017)	σελ 159
Πίνακας 3.5.4.4 Δείκτη Παγκοσμιοποίησης ΚΟΦ για το 2009.	σελ 159
Σχήμα 3.5.4.5 Δείκτης Παγκοσμιοποίησης ΚΟΦ 1975-2017	σελ 160
Διάγραμμα 3.5.4.6 Ανάπτυξη Παγκοσμιοποίησης σε Διάφορες Περιοχές	σελ 161
Διάγραμμα 3.5.4.7 Ανάπτυξη Παγκοσμιοποίησης- Μέτρηση με βάση το εισόδημα	σελ 161
Πίνακας 3.5.4. 8 Ανάπτυξη Παγκοσμιοποίησης με βάση το εισόδημα	σελ 161

ΛΙΣΤΑ ΜΕ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

APEC= Asian-Pacific Economic Cooperation

ASEAN= Association of Southeast Asian Nations

CUSFTA= Canada=United States Free Trade Agreement

ECOSOC= Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ

EFTA= European Free Trade Association

FDI = Foreign Direct Investment

GAAT= Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου

G7= Group of Seven

G20= Group of Twenty

NAFTA= North American Free Trade Agreement

NATO= Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου

OECD= Organization for Economic Co-Operation and Development

ΔΝΤ= Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Ε.Ε = Ευρωπαϊκή Ένωση

ΗΠΑ= Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΜΚΟ= Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί

ΟΗΕ = Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΟΟΣΑ = Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΟΤΑ= Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

ΠΟΕ = Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Εισαγωγικό Κεφάλαιο

1.1 Το αντικείμενο της έρευνας

Σήμερα ζούμε σε μία εποχή που χαρακτηρίζεται από ριζικές ανακατατάξεις και μεταβολές του διεθνούς περιβάλλοντος, οι οποίες ενσαρκώνονται μέσα από ένα σύμπλεγμα διαδικασιών που ονομάζουμε Παγκοσμιοποίηση. Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, η αύξηση των μετακινήσεων, η διάδοση νέων ιδεών και αξιών, οι πολιτικές αποφασίες των κρατών και η γιγάντωση του διεθνούς εμπορίου συνιστούν τους θεμέλιους λίθους της σύστασης μίας νέας πραγματικότητας.

Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης συνιστά ένα πολυδιάστατο ζήτημα, το οποίο υπερβαίνει την οικονομική σφαίρα και επιδρά ποικιλοτρόπως σχεδόν σε όλους τους τομείς του ανθρώπινου βίου. Στο πλαίσιο αυτό, λαμβάνει χώρα μία επανάσταση στον τρόπο άσκησης πολιτικής και η ανάδυση ενός νέου μοντέλου διακυβέρνησης, στο οποίο δραστηριοποιείται μία πληθώρα νέων θεσμικών και μη δρώντων.

Η παραπάνω κατάσταση έχει ιδιαίτερα σημαντικές συνέπειες στην λειτουργία του εθνικού κράτους και στην ικανότητα αποτελεσματικής άσκησης της κυριαρχίας του. Η κρατική κυριαρχία, γύρω από την οποία δομήθηκε το πρώτο διεθνές σύστημα με την υπογραφή της συνθήκης της Βεσφαλίας έρχεται αντιμέτωπη με νέες προκλήσεις, ως απόρροια του υψηλού βαθμού πολυπλοκότητας και της διάχυσης αρμοδιοτήτων σε ένα ευρύ φάσμα δρώντων στη σημερινή δικτυακή κοινωνία.

Ως απότοκο των παραπάνω εξελίξεων η σχέση ανάμεσα στην έννοια της Παγκοσμιοποίησης και της Κρατικής κυριαρχίας, συνιστά ένα ζήτημα εκτενούς ακαδημαϊκού διαλόγου, ιδίως μετά την εποχή της λήξης του ψυχρού πολέμου και της περαιτέρω ολοκλήρωσης του πλανήτη (Sorensen, 1998, σ. 83). Υπό το εν λόγω πρίσμα αναδύονται ποικίλες προσεγγίσεις, οι οποίες είτε υποστηρίζουν πως η έννοια της κυριαρχίας καθίσταται ελαττωματική και διαβρώνεται στο σημερινό περιβάλλον (Hyperglobalists) είτε πως παραμένει αναλλοίωτη και τα κυρίαρχα κράτη αποτελούν τους μοναδικούς δρώντες πολιτικής του διεθνούς συστήματος (Skeptics) είτε τέλος πως η έννοια της κυριαρχίας υφίσταται ένα μετασχηματισμό, διατηρείται, αλλά μεταβάλλεται ποιοτικά και εντάσσεται σε ένα νέο πλαίσιο (Transformationalists) (Dalton, 2019. σ 2).

Η εμφάνιση λοιπόν ζητημάτων παγκόσμιου ενδιαφέροντος, προβλημάτων που δεν καθίσταται δυνατή η αντιμετώπιση τους σε να καθαρά εθνική βάση, η οικονομική και κυρίως χρηματοπιστωτική ενοποίηση και η επέκταση της δράσης και αρμοδιοτήτων των διεθνών δρώντων – οργανισμών που συνοδεύεται από την εμφάνιση νέων περιφερειακών, συλλογικών πολιτικών σχημάτων όπως η Ε.Ε και η ΑΣΕΑΝ, εγείρουν το ζήτημα της κρατικής πρωτοκαθεδρίας. Στο νέο αυτό, πολυπολικό περιβάλλον, το εκάστοτε κράτος προσπαθεί να λειτουργήσει αυτόνομα, με μεγαλύτερη ή μικρότερη επιτυχία, καθώς η κρατική δυναμική και ανθεκτικότητα βρίσκονται άρρηκτα συνυφασμένες με την πολιτική, οικονομική, και στρατιωτική ισχύ. Παράλληλα, καθίσταται απαραίτητη η διεξοδική μελέτη της ουσιαστικής (θετικής) άσκησης της κυριαρχίας, καθώς το καθαρά νομικό (de jure) δικαίωμα άσκησης κρατικής εξουσίας δεν συμβαδίζει πάντοτε με την πραγματική εικόνα,

ενώ παράλληλα καθίσταται ικανός ο περιορισμός κάποιας ορισμένης έκφρασης της κυριαρχίας, μολονότι το κράτος διατηρεί τις υπόλοιπες.

Καταληκτικά, η μελέτη του ζητήματος της κρατικής κυριαρχίας καθίσταται ζωτικής σημασίας, διότι η άσκηση της νοηματοδοτεί την υπόσταση των κρατών, τα οποία αποτελούν τους κυριότερους δρώντες πολιτικής και τις μονάδες διαμόρφωσης του διεθνούς συστήματος. Η θέση και ο τρόπος άσκησης της κυριαρχίας μας επιτρέπει την κατανόηση των διεθνών εξελίξεων και των δυνάμεων οι οποίες είναι επιφορτισμένες με τη χάραξη του μελλοντικού πλανητικού περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο λοιπόν της εργασίας, θα πραγματευτούμε τα επιχειρήματα των διαφορετικών προσεγγίσεων και θα καταλήξουμε σε κριτικά εξεταζόμενα συμπεράσματα σχετικά με τη θέση της κυριαρχίας στο σημερινό διεθνές γίγνεσθαι.

1.2 Οι στόχοι της Διπλωματικής εργασίας

Στόχοι της παρούσας εργασίας αποτελούν ο ορισμός του φαινομένου της Παγκοσμιοποίησης και η πολυδιάστατη περιγραφή της, η οποία καθίσταται απαραίτητη προϋπόθεση για την πλήρη κατανόηση της. Στο πλαίσιο αυτό περιγράφονται οι διαστάσεις που λαμβάνει, ενώ παράλληλα παρουσιάζονται ορισμένες αλήθειες και μύθοι γύρω από την φύση της.

Περαιτέρω, θα αναλυθούν η έννοια του κράτους και της κυριαρχίας, μέσα από την ιστορική πορεία τους και τον καθορισμό του σημερινού τους περιεχομένου. Κατόπιν της παρουσίασης αυτής, θα λάβει χώρα η παράθεση των ποικίλων επιχειρημάτων των διαφορετικών προσεγγίσεων σχετικά με το είδος της σχέσης της παγκοσμιοποίησης με την κρατική κυριαρχία. Η υλοποίηση του στόχου αυτού θα επιτευχθεί μέσω της περιγραφής των μορφών και του βαθμού επίδρασης της παγκοσμιοποίησης στις διάφορες εκφάνσεις της κυριαρχίας.

Τέλος, η πολυδιάστατη εξέταση του ζητήματος από κοινού με την παράθεση ποικίλων διαφορετικών επιχειρημάτων αποσκοπεί στην δημιουργία των κατάλληλων θεμελίων για την περαιτέρω και περισσότερο εξειδικευμένη έρευνα από τον συγγραφέα, αλλά συνάμα την παροχή επιστημονικής ενημέρωσης και κινήτρων προσέγγισης του θεματος στον αναγνώστη.

1.3 Η Μεθοδολογία της έρευνας

Η εκπόνηση της παρούσας εργασίας βασίζεται στην αναζήτηση και κριτική εξέταση βιβλιογραφικών πηγών. Κατόπιν ενδελεχούς μελέτης βιβλίων, άρθρων και επιστημονικών περιοδικών, λαμβάνει χώρα η κριτική παρουσίαση επιχειρημάτων σχετικά με τις έννοιες «Παγκοσμιοποίηση», «Κράτος» και «Κρατική Κυριαρχία». Η συγγραφή της εργασίας βασίζεται στην σύγκριση των αντικρουόμενων επιχειρημάτων και την πολυδιάστατη προσέγγιση του ζητήματος, με σκοπό την κριτική αξιολόγηση των διάφορων θέσεων και την παρουσίαση των απόψεων του συγγραφέα επί του θέματος. Τέλος, στις περιπτώσεις που καθίσταται εφικτό, τα θεωρητικά στοιχεία της έρευνας συνοδεύονται από την παράθεση ποσοτικών, στατιστικών στοιχείων και ορισμένων δεικτών, που επιτρέπουν την σύγκριση και διευκολύνουν την εμβάθυνση στη μελέτη των υπό εξέταση ζητημάτων.

1.4 Η δομή της Διπλωματικής εργασίας

Στο εισαγωγικό κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας λαμβάνει χώρα μια αρχική εισαγωγή στο θέμα. Παρουσιάζονται ορισμένες έννοιες και πτυχές του θέματος που θα εξετασθεί στα επιμέρους κεφάλαια. Επιπροσθέτως, γίνεται μία παρουσίαση των στόχων που λειτούργησαν ως κινητήριοι μοχλός της έρευνας και της συγγραφής της.

Στο κεφάλαιο 2, πραγματοποιείται η παρουσίαση ενός εύρους διαφορετικών ορισμών του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, η οποία συνοδεύεται από τη παράθεση ορισμένων χαρακτηριστικών που διαθέτει, των μορφών τις οποίες λαμβάνει και την ιστορική της εξέλιξη ως έννοια. Απότοκο συνιστά η τοποθέτηση μίας σταθερής βάσης, η οποία θα επιτρέψει στον αναγνώστη να ξεχωρίσει την παγκοσμιοποίηση από έννοιες με τις οποίες συχνά ταυτίζεται όπως η Περιφερειοποίηση και η Διεθνοποίηση και παράλληλα να τον συμβάλλει στην κατανόηση των επικείμενων στοιχείων που θα ακολουθήσουν.

Εν συνεχεία, το Κεφάλαιο 3 προχωρά σε μία λεπτομερέστερη αποσαφήνιση της παγκοσμιοποίησης, η οποία συνδράμει στην βαθύτερη κατανόηση της, γεγονός που καθίσταται απαραίτητο για την κατανόηση του τρόπου επίδρασης της στην κρατική κυριαρχία, το οποίο αποτελεί και τον κεντρικό πυλώνα της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό, το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει τα αίτια που οδήγησαν στην εκδήλωση και ισχυροποίηση της παγκοσμιοποίησης, διαφορετικές επιστημονικές οπτικές σχετικά με τον βαθμό επίδρασης της και το περιεχόμενο της και μία ανάλυση των ευεργετικών και αρνητικών συνεπειών που ενδέχεται να προκαλεί. Τέλος, οφείλουμε να μην λησμονήσουμε την αναφορά σε ορισμένους μύθους που περιβάλλουν την έννοια, γεγονός που καθιστά δυνατή την αντίληψη του βαθμού εδραίωσης της στη σημερινή εποχή.

Μετέπειτα, στο Κεφάλαιο 4 θα εξετάσουμε την έννοια του εθνικού κράτους. Θα προχωρήσουμε στον ορισμό του, την τοποθέτηση των ιστορικών καταβολών του αλλά και την περιγραφή των βασικών του λειτουργιών. Στο υπόλοιπο κεφάλαιο θα προσφέρουμε τον ορισμό της κρατικής κυριαρχίας ενώ παράλληλα θα περιγράψουμε την ιστορική της εξέλιξη και τις διαφορετικές εκφάνσεις – διαστάσεις που μπορεί να λάβει.

Στο κεφάλαιο 5 θα επικεντρωθούμε στη διάδραση ανάμεσα στις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης και την κρατική κυριαρχία. Το κεφάλαιο διαιρείται σε υποενότητες, οι οποίες εξετάζουν ενδελεχώς τις διαφορετικές διαστάσεις επίδρασης της παγκοσμιοποίησης στις κρατικές αρμοδιότητες και τα αποτελέσματα στην άσκηση της κρατικής κυριαρχίας. Επιπροσθέτως, εκτός από την περιγραφή του σημερινού οικονομικού και πολιτικού πλαισίου διακυβέρνησης, θα πραγματοποιηθεί και μία συνοπτική παρουσίαση μεθόδων ποσοτικής μέτρησης της κυριαρχίας, η οποία θα διευκολύνει την κατανόηση της σχέσης των δύο εννοιών σε πρακτικό επίπεδο/

Στο 6^ο και τελευταίο κεφάλαιο, θα προχωρήσουμε στον ορισμό των «Αδύναμων» ή «αποτυχημένων», η οποία θα συνοδευθεί από πρακτικά παραδείγματα χωρών και μεθόδους αποτίμησης του βαθμού ρίσκου κατάρρευσης ενός κράτους. Στη συνέχεια, θα εξεταστεί η επίδραση της παγκοσμιοποίησης ιδίως στα λιγότερο ισχυρά κράτη, μέσω της μελέτης των επιχειρημάτων των θεωρητικών της εξάρτησης και της νεοαποικιοκρατικής σκέψης.

Καταληκτικά, στον επίλογο πραγματοποιείται μία εμπειριστατωμένη σύνοψη του περιεχομένου της διπλωματικής εργασίας, η οποία συνδυάζεται από την διατύπωση κριτικών σκέψεων και συμπερασμάτων του συγγραφέα, σχετικά με τη θέση της κρατικής κυριαρχίας στο σημερινό διεθνές περιβάλλον.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Η Έννοια της Παγκοσμιοποίησης

2.1 Ενδεικτικοί Ορισμοί της Παγκοσμιοποίησης

Η έννοια της παγκοσμιοποίησης εμφανίζεται συχνά στις ακαδημαϊκές αλλά και στις καθημερινές συζητήσεις, λόγω της καθοριστικής σημασίας της στη διαμόρφωση της σημερινής πραγματικότητας. Η σύγχρονη εποχή, η οποία χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα διασυνδεσιμότητας λόγω των συνεχώς αναπτυσσόμενων τεχνολογιών, της βελτίωσης των επικοινωνιακών μεθόδων, της συγκρότησης παγκόσμιων οργανισμών και εταιρειών και της αυξανόμενης επαφής των ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο, εγείρει ερωτήματα, τα οποία απαιτούν την ενδελεχή μελέτη του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.

Μολονότι η έννοια της παγκοσμιοποίησης χρησιμοποιείται εκτεταμένα, ιδιαίτερα από την περίοδο της δεκαετίας του 80 και έπειτα, η απόδοση ενός καθολικού ορισμού αποτελεί αντικείμενο διχασμού της ακαδημαϊκής κοινότητας. Η παγκοσμιοποίηση λοιπόν, αποτελεί μια διαφορούμενη και πολυδιάστατη έννοια, η οποία αναφέρεται παράλληλα σε ποικίλα στοιχεία του ανθρώπινου βίου και είναι συνυφασμένη με ένα ευρύ πλέγμα διαδικασιών (Heywood, 2014, 176). Ακριβώς αυτή πολυπλοκότητα και ασάφεια της έννοιας, συνιστά το θεμέλιο λίθο της ύπαρξης ποικίλων σχολών σκέψης, οι οποίες τη μελετούν από εντελώς διαφορετική σκοπιά και κατ'επέκταση την ερμηνεύουν και ορίζουν με διαφορετικό τρόπο. Απόρροια της παραπάνω κατάστασης αποτελεί μια συνεχής διαμάχη σχετικά με το ζήτημα εννοιολόγησης, η οποία συνδέεται όπως μας αναφέρει ο Scholte με την ανάδειξη πληθώρας ασαφών και μη ρητά και επιστημονικά τεκμηριωμένων διατυπώσεων όπως: « Η παγκοσμιοποίηση αποτελεί απλώς ένα στάδιο του καπιταλισμού», ή την ταύτιση της με την μετανεωτερικότητα είτε την αφηρημένη σύλληψη της ως « ενός νέου τρόπου σκέψης» (Scholte, 2000. σ. 14-15).

Όπως κατανοούμε, η διατύπωση ορισμών δεν αποτελεί απλό εγχείρημα, ωστόσο καθίσταται επιτακτική ανάγκη για μεθοδολογικούς λόγους, καθώς θα μας διευκολύνει στην περαιτέρω κατανόηση της παγκοσμιοποίησης και της σχέσης της με το κράτος και την κυριαρχία, που αποτελούν κεντρικά ζητήματα της εργασίας. Τέλος, μολονότι ο πολυδιάστατος χαρακτήρας της την καθιστά αντικείμενο μελέτης ποικίλων αντικρουόμενων επιστημονικών κλάδων, οι οποίοι υπογραμμίζουν διαφορετικές πτυχές της, μπορούμε να προχωρήσουμε σε μία γενική ταξινόμηση ανάμεσα στους ορισμούς των θεωρητικών εκείνων, που είτε επικεντρώνονται αποκλειστικά στον οικονομικό χαρακτήρα της, δηλαδή κυρίως στην ολοκλήρωση της οικονομίας και των αγορών, είτε σε εκείνους, οι οποίοι αναγνωρίζουν έναν ευρύτερο, πολυδιάστατο χαρακτήρα στην παγκοσμιοποίηση και σε αντίθεση με τους πρώτους εστιάζουν την μελέτη και στις κοινωνικές, πολιτικές, πολιτισμικές όψεις του φαινομένου (Ψαρρού, 2005. 195-195).

Οικονομικοί ορισμοί

Το οικονομικό στοιχείο συνιστά για ποικίλους στοχαστές τον πυρήνα της παγκοσμιοποίησης, με απότοκο την εμφάνιση πλήθους ορισμών, που επικεντρώνονται αποκλειστικά στα οικονομικά δρώμενα. Στο πλαίσιο αυτό, ο Καρβούνης (2004, σ.353) την περιγράφει ως μια διαδικασία που επιφέρει ριζικές μεταβολές στην διεξαγωγή των οικονομικών συναλλαγών μέσω της άρσης των διάφορων εμποδίων που δυσχεραίνουν την ελεύθερη μετακίνηση κεφαλαίων, ανθρώπων και άλλων συντελεστών παραγωγής. Κατά την ίδια λογική κινείται και το ΔΝΤ, το οποίο την περιγράφει ως μια ιστορική διαδικασία, η οποία εδράζεται στην ανθρώπινη καινοτομία στον κλάδο της τεχνολογίας και σχετίζεται με τη σταδιακή απελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων, αγαθών, εργαζομένων και τη διεύρυνση της κλίμακας παροχής υπηρεσιών, ως απότοκο των οποίων δρομολογείται η παγκόσμια οικονομική ολοκλήρωση (IMF , 2008).

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον Castells, οι ραγδαίες εξελίξεις στους τομείς των μεταφορών , της επικοινωνίας, παροχής υπηρεσιών , μετακίνησης προσώπων και αγαθών, κατέστησαν εφικτή την παγκοσμιοποίηση των αγορών, μέσω της οποίας έλαβε σάρκα και οστά μια μορφή παγκόσμιας οικονομίας, η οποία συνιστά μια οικονομία «που κατέχει την ικανότητα να λειτουργεί ως ενιαία μονάδα σε πραγματικό χρόνο , σε παγκόσμια κλίμακα» (Castells, 1996, σ. 92,97). Στο πλαίσιο της υφιστάμενης αυτής κατάστασης, συντελείται η διεθνοποίηση της βιομηχανικής παραγωγής και των οικονομικών κεφαλαιουχικών ροών, με απόρροια την μετατόπιση από ένα κόσμο που χαρακτηρίζεται από διακριτές εθνικές οικονομίες, σε ένα νέο περιβάλλον παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας (OECD, 1996).

Εν συνεχεία, ο Friedman (1999 σ. 7-8) περιγράφει την παγκοσμιοποίηση ως την αναπόφευκτη ενοποίηση των αγορών, των τεχνολογιών και των κρατών σε ένα ενιαίο σύμπλεγμα σχέσεων, σε βαθμό που δεν έχει προηγηθεί. Το γεγονός αυτό συμβάλλει στην διευκόλυνση και σμίκρυνση του αναγκαίου χρόνου και κόστους που είναι απαραίτητα, για την μετακίνηση ανθρώπινου εργατικού δυναμικού και την εγκατάσταση επιχειρήσεων σε νέες περιοχές. Ωστόσο, υπογραμμίζει πως αυτή η καθολική εξάπλωση του καπιταλιστικού σε όλες τις περιοχές του πλανήτη προκαλεί την εκδήλωση σφοδρών αντιδράσεων στα στρώματα που βρίσκονται αποκλεισμένα από τις ευεργετικές συνέπειες του.

Τέλος, ο Gilpin και ο Bauman υιοθετούν λιγότερο αισιόδοξες προσεγγίσεις. Ο R.Gilpin ορίζει την παγκοσμιοποίηση ως μία τάση προς την «ολοκλήρωση της παγκόσμιας οικονομίας» , ως απόρροια ποικίλων μεταβολών στους τομείς της τεχνολογίας και της οικονομίας, οι οποίες συνοδεύτηκαν από την εμφάνιση τεράστιων πολυεθνικών εταιρειών και νέων κεφαλαιουχικών ροών. Ωστόσο, προβάλλει το επιχείρημα πως δεν πρέπει να υπερεκτιμάται ο βαθμός εξάπλωσης της, διότι δεν καθίσταται δυνατή η καθολική, πλανητική εδραίωση της (Gilpin, 2001. σ.364). Παράλληλα, ο Bauman θεωρεί πως η παγκοσμιοποίηση είναι μια διαδικασία, το περιεχόμενο της οποίας εξαντλείται αποκλειστικά στις αλληλεξαρτώμενες διαστάσεις της οικονομίας, της τεχνολογίας και του κλάδου της πληροφορικής. Της προσδίδει έναν άρδην οικονομικό χαρακτήρα, καθώς ασπάζεται την πεποίθηση πως δεν αφορά τα πολιτικά, πολιτισμικά και ηθικά ζητήματα. Επιπροσθέτως, η κρατική κυριαρχία των κρατών δεν καταρρίπτεται, διότι η άνθηση της εμπορικής δραστηριότητας και η διευκόλυνση στις κινήσεις κεφαλαίων ενισχύουν σημαντικά τα κράτη (Bauman, 1993, σ. 43, 231-232).

Πολυδιάστατοι ορισμοί

Το γεγονός ότι η παγκοσμιοποίηση συνιστά ένα φαινόμενο που υπερβαίνει την οικονομική ολοκλήρωση, αποτελεί το βατήρα για την διατύπωση ορισμών που απαγκιστρώνονται από την αποκλειστικά οικονομική σύλληψη του. Καταρχάς, ο Clark την περιγράφει ως την διαδικασία συγκρότησης δικτύων που συνδέουν τους δρώντες ανάμεσα σε ηπείρους με μεγάλη εδαφική απόσταση, τα οποία λαμβάνουν σάρκα και οστά μέσω των ανθρώπινων ροών, ροών πληροφοριών και προϊόντων και κεφαλαίων (Clark, 2000, 86). Παράλληλα, ο Norris (2000, σ. 155) την παρουσιάζει ως μία διαδικασία που διαπερνά τα εθνικά σύνορα και ενοποιεί τις οικονομίες, την τεχνολογία, τους πολιτισμούς και τις κυβερνήσεις και προκαλεί πολύπλοκες σχέσεις από αμοιβαία εξάρτηση. Την οπτική αυτή ασπάζεται και ο Scholte, που την παρουσιάζει ως την ανάπτυξη υπερεδαφικών σχέσεων ανάμεσα στους ανθρώπους», με απόρροια την εκδήλωση μεταβολών του κοινωνικού ανθρώπινου περιβάλλοντος και την υιοθέτηση κοινών πρακτικών στους τομείς της πολιτικής, παραγωγής, οι οποίες συνοδεύονται από αλλαγές στις ταυτότητες των ανθρώπων, λόγω της εύκολης επικοινωνίας και της συχνής αλληλεπίδρασης (Scholte, 2000, σ. 46).

Επιπροσθέτως, ο Harvey (1989), την αντιλαμβάνεται ως τη «συμπίεση του χώρου και του χρόνου». Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και ο Robertson, σύμφωνα με τον οποίο η παγκοσμιοποίηση συνιστά μια έννοια που «αναφέρεται παράλληλα στη συμπίεση του κόσμου και την εντατικοποίηση της αντίληψης του κόσμου ως ενιαίου» (Robertson, 1992, σ.8).

Ιδιαίτερη έμφαση δίνουν στην τεχνολογική ανάπτυξη στις νέα δυναμική που αποκτούν οι μετακινήσεις οι Kolb και Albrow. Η Kolb (2018) την παρουσιάζει ως την άνθηση της ανεξάρτητης παγκόσμιας οικονομίας, κουλτούρας και πληθυσμού, ως απότοκο του διασυνοριακού εμπορίου αγαθών, υπηρεσιών, τεχνολογιών και του αυξανόμενου βαθμού ροών στις επενδύσεις, στην διάχυση της πληροφορίας και την μετακίνηση των ανθρώπων. Επιπροσθέτως, ο Martin Albrow (1996, σ. 88) ορίζει την παγκοσμιοποίηση ως την διασπορά πρακτικών, τεχνολογιών, αξιών και άλλων ανθρώπινων προϊόντων και αγαθών, τα οποία επηρεάζουν σημαντικά και εν τέλει διαμορφώνουν τις ανθρώπινες δραστηριότητες σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ακόμα, σε μία γενικότερη περιγραφή προβαίνουν οι (Nayef & Rodhan, 2006, σ. 5), παρουσιάζοντας την ως διαδικασία, «η οποία περιλαμβάνει τα αίτια, την πορεία και τις συνέπειες των πολυεθνικής και διαπολιτισμικής ενοποίησης των ανθρώπινων και μη δραστηριοτήτων». Επιπλέον, ο Giddens πραγματεύεται πως στο πλαίσιο της νεωτερικότητας εμφανίζονται ορισμένες παγκοσμιοποιητικές τάσεις, οι οποίες τείνουν να αντικαταστήσουν τις ήδη παγιωμένες παραδοσιακές αντιλήψεις και την υφιστάμενη κοινωνική πραγματικότητα. Συνεπώς, την ορίζει ως «την επίταση των παγκόσμιων κοινωνικών σχέσεων που συνδέουν απομακρυσμένες τοπικότητες, ούτως ώστε τοπικά συμβάντα να διαμορφώνονται από συμβάντα που λαμβάνουν χώρα μίλια μακριά και αντιστρόφως» (Giddens, 2001, σ.21, 84-85). Τέλος, ο Beck θεωρεί πως η παγκοσμιοποίηση περιλαμβάνει «τις διεργασίες εκείνες ως αποτέλεσμα των οποίων τα εθνικά κράτη και η ανεξαρτησία τους συνδέονται και αλληλεπιδρούν μέσω των διεθνικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται, καθώς και των δυνατοτήτων για εξουσία, κατευθύνσεων, ταυτοτήτων και δικτύων επικοινωνίας που αυτές γεννούν» (Ούλριχ, 1998, σ. 73).

Ο προσδιορισμός του «παγκοσμίου» δεν μπορεί να γίνει με απόλυτο και ακριβή τρόπο. Στο σημείο αυτό αναδύεται η αναπόφευκτη απροσδιοριστία και ασάφεια που παρατηρείται ανάμεσα στις διάφορες μελέτες. Παράλληλα, η έλλειψη ενός ενιαίου και κοινώς αποδεκτού σημείου απαρχής, λήξης και των χαρακτηριστικών της, καθιστά αδύνατη την εμφάνιση ενός μοναδικού, αέναου και απόλυτου ορισμού της. Ο κάθε μελετητής ακολουθεί τον δικό του δρόμο για να διεξάγει τα συμπεράσματα του (Albrow, 1996). Ωστόσο, στο πλαίσιο της μελέτης μας θα ορίσουμε την παγκοσμιοποίηση ως ένα πλέγμα ποικιλόμορφων διαδικασιών, οι οποίες μεταβάλλουν ριζικά το κοινωνικό, πολιτικό, και οικονομικό περιβάλλον. Θεμέλιος λίθος της αποτελεί η ανάπτυξη της τεχνολογίας και της επικοινωνίας, μέσω της οποίας επιτυγχάνεται η χωροχρονική σμίκρυνση του πλανήτη, η οποία συμβάλλει στην αύξηση των σχέσεων ανάμεσα σε κράτη, ανθρώπους και άλλους δρώντες. Τέλος, η παγκοσμιοποίηση χαρακτηρίζεται από μια τάση ομογενοποίησης των ταυτοτήτων και αξιών, ενώ παράλληλα θέτει νέους όρους άσκησης της κρατικής πολιτικής. Ωστόσο, η έκταση και ο βαθμός εδραίωσης της δεν πρέπει να υπερεκτιμάται, διότι η συγκρότηση ενός πλήρως παγκοσμιοποιημένου κόσμου αποτελεί εγχείρημα που σαφέστατα δεν έχει πραγματοποιηθεί τουλάχιστον προς το παρόν.

2.2 Εναλλακτικοί ορισμοί της Παγκοσμιοποίησης

2.2.1 Η έννοια της Διεθνοποίησης

Ένας συνηθισμένος όρος που προβάλλεται σε αντιδιαστολή με την παγκοσμιοποίηση αλλά πολλές φορές χρησιμοποιείται επίσης για να περιγράψει τις διαδικασίες που συμβαίνουν στο πλαίσιο της, είναι η Διεθνοποίηση. Μολονότι δεν έχει εμφανιστεί στο προσκήνιο κάποιος καθολικά αποδεκτός ορισμός της διεθνοποίησης, θα μπορούσαμε ωστόσο να την χαρακτηρίσουμε ως την ανάπτυξη και εντατικοποίηση της συμμετοχής των διάφορων επιχειρήσεων μέσω των διάφορων επενδυτικών ροών και του εμπορίου στις διεθνείς αγορές (Ucbarasan, Westhead, Wright 2007, σ.281). Ακολουθώντας τον ορισμό αυτό, καλλιεργείται η λογική της ταύτισης της παγκοσμιοποίησης με την διεθνοποίηση, η οποία διέπει ορισμένους κύκλους, εστιάζοντας αποκλειστικά στα παραπάνω χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποίησης. Υπό το πρίσμα αυτό η παγκοσμιοποίηση γίνεται αντιληπτή ως μια υποκατάστατη έννοια της διεθνοποίησης, με στόχο την περιγραφή των διασυνωριακών σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στα κράτη με απόρροια την εμφάνιση της αλληλεξάρτησης και της αύξησης των διεθνών συναλλαγών (Scholte, 2000, σ.15). Η αποδοχή της παραπάνω λογικής έχει ως απότοκο να νοείται το «παγκόσμιο», απλώς ως μία νέα μορφή έκφρασης, η οποία περιγράφει τις διεθνικές σχέσεις ανάμεσα στα διάφορα κράτη, ενώ παράλληλα σηματοδοτεί την αυξανόμενη αλληλεξάρτηση και κλιμάκωση των διεθνικών συνεργασιών και ανταλλαγών (Scholte, 2000, σ.15).

Ωστόσο, η πλήρης ταύτιση της Διεθνοποίησης με την Παγκοσμιοποίηση αποτελεί μεθοδολογικό σφάλμα. Καταρχάς, μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στην έννοια της διεθνοποίησης και της παγκοσμιοποίησης, έγκειται στο γεγονός ότι η πρώτη αναφέρεται στην σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στην πολιτική, οικονομία και κουλτούρα, των διαφορετικών, αλλά συγκεκριμένων μορφών οργάνωσης, δηλαδή των ήδη υφιστάμενων κρατικών δυνάμεων. Στον αντίποδα, η παγκοσμιοποίηση υπερβαίνει τις απλές σχέσεις μεταξύ των κρατών, καθώς οι διάφορες πολυεθνικές επιχειρήσεις ενδέχεται να υπερβαίνουν τους εκάστοτε μηχανισμούς και κανονισμούς των κρατών, ενώ παράλληλα συμπεριλαμβάνει και

τις σχέσεις ανάμεσα σε νέες μορφές οργάνωσης και οργανισμούς , οι οποίοι δεν τίθενται υπό κρατικό έλεγχο (Wise , 2008 , σ.28-29). Επιπροσθέτως, ο Μπαμπινιώτης (2001), προβάλλει το επιχείρημα πως η διεθνοποίηση σε αντίθεση με την παγκοσμιοποίηση περιλαμβάνει ένα πλέγμα πολύμορφων αλλά ισότιμων διαδικασιών συνδιαλλαγής και συνεργασίας ανάμεσα στους διάφορους δρώντες. Ενώ η παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στην ύπαρξη μιας ενιαίας μορφής , η οποία ενσωματώνει και εξομοιώνει τις διαφορετικές πρακτικές.

Συμπερασματικά, διατυπώνεται η αντίληψη πως σε αντίθεση με την Διεθνοποίηση, η παγκοσμιοποίηση αναφέρεται σε μια νέα τάση συγκρότησης ενός καινοτόμου, αυτόνομου οικονομικού και όχι μόνο οικοδομήματος, το οποίο υπερβαίνει της ήδη υφιστάμενες διεθνοποιημένες οικονομικές σχέσεις, επενδύσεις και εμπόριο, που λάμβαναν χώρα υπό το καθεστώς που όριζαν και έλεγχαν οι εκάστοτε εθνικές κυβερνήσεις (Hirst & Thompson, 1996). Η παγκοσμιοποίηση υπερβαίνει το υφιστάμενο πλαίσιο σχέσεων και επίπεδο διεθνοποίησης της οικονομίας και προσδίδει μια νέα δυναμική στις σχέσεις ανάμεσα στους ποικίλους δρώντες που δραστηριοποιούνται στο σύγχρονο περιβάλλον. Θα μπορούσαμε μάλιστα να με ορισμένες επιφυλάξεις να σημειώσουμε, πως η σύγχρονη παγκοσμιοποίηση, συνιστά εξέλιξη, ένα μεταγενέστερο και περισσότερο διευρυμένο στάδιο της προγενέστερης διεθνοποίησης των αγορών, η οποία συνοδεύεται από κοινές αντιλήψεις και πρακτικές σε ποικίλους τομείς της καθημερινότητας και όχι αποκλειστικά στον οικονομικό κλάδο.

2.2.2 Η έννοια της Εκδυτικοποίησης

Μια δεύτερη ερμηνεία της παγκοσμιοποίησης, αποτελεί η περιγραφή της ως μία μορφή εκδυτικισμού. Ορισμένοι προσδίδουν στην παγκοσμιοποίηση την συγκρότηση ενός πλαισίου που δικαιολογεί την προώθηση και εδραίωση συγκεκριμένων πρακτικών (Guillen , 2001 ,σ. 237). Ειδικότερα, η παγκοσμιοποίηση χαρακτηρίζεται ως μια δυναμική διαδικασία, η οποία προωθεί το μονοπωλιακό δυτικό τρόπο ζωής και οργάνωσης , ο οποίος περιλαμβάνει τα στοιχεία του ορθολογισμού , την βιομηχανική παραγωγή, το καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα , την δομημένη ιεραρχημένη γραφειοκρατία και τις δυτικές κοινωνικές δομές , με απόρροια να φαλκιδεύει τις εκάστοτε τοπικές κουλτούρες και μοτίβα συμπεριφοράς, τα οποία συμβάλλουν σε απουσία πραγματικής βούλησης επί διάφορων καθημερινών αποφάσεων (Scholte, 2000, σ. 16). Η παραπάνω κατάσταση καθίσταται εφικτή μέσω της πρωτοπορίας της δύσης στους τομείς της τεχνολογίας και της οικονομίας, με απόρροια την ανάδειξη μιας εμμονής σχετικά με τον Δυτικό τρόπο ζωής (Μπιτζένης , 2009 , σ.266).

Επικρατεί λοιπόν η πεποίθηση πως η Δύση διατηρεί τα πρωτεία του κόσμου σε πολιτισμικό και συμβολικό επίπεδο, μέσω της χρήσης των πανίσχυρων μέσων ενημέρωσης του κινηματογράφου και της βιομηχανίας του θεάματος, με απότοκο την εδραίωση ενός «πολιτιστικού ιμπεριαλισμού» (Wise , 2008 . σ.34-35). Επιπροσθέτως, δημιουργούνται διάφοροι «μύθοι» σχετικά με την παγκοσμιοποίηση, δηλαδή αφηγήσεις οι οποίες αποσκοπούν να ενδυναμώσουν τη θέση της και να πείσουν τους ανθρώπους πως αποτελεί μια υπαρκτή πραγματικότητα. Με τον τρόπο αυτό η έννοια της παγκοσμιοποίησης ενσωματώνεται στο συμβολικό μας σύστημα νομομοποιώντας υιοθέτηση των δυτικών προτύπων και τις πολιτικές, κοινωνικές αλλαγές που επιφέρει (Meurs, 2013, σ. 116-117).

Στο σημείο αυτό ακριβώς εγείρεται και το ζήτημα της έννοιας «κριτήριο πολιτισμού», το οποίο αναφέρεται στην τάση των δυτικών κυρίως κρατών να καθορίζουν τα αποδεκτά και λειτουργικά πρότυπα και παράλληλα να προβαίνουν στη χρήση «εκπολιτιστικών μεθόδων», οι οποίες λαμβάνουν σάρκα και οστά μέσω της ασυμμετρίας των σχέσεων ανάμεσα σε χώρες της Δύσης και του υπόλοιπου κόσμου, υπό το πρόσχημα της σωτηρίας τους και της βελτίωσης της αποδοτικότητάς τους (Μικέλης , 2015α). Ο κυριότερος φορέας της παραπάνω διαδικασίας θεωρούνται οι ΗΠΑ , οι οποίες ιδίως μετά την λήξη του ψυχρού πολέμου ανέλαβαν ρυθμιστικό ρόλο στην πλειοψηφία των διεθνών υποθέσεων και καθοριστικό ρόλο στα διεθνή δρώμενα. Η πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ σε ποικίλους τομείς, από κοινού με την συγκρότηση δικτύων παγκόσμιας αλληλεξάρτησης , στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, συνέβαλλαν στην εδραίωση της «Αμερικανικής Ηγεμονίας», μέσω της οποίας επεκτάθηκαν τα δυτικά πρότυπα στον υπόλοιπο κόσμο (Nye, 2003.σ.112).

Υπό το πρίσμα της παραπάνω λογικής τίθεται μάλιστα το ερώτημα του κατά πόσο η παγκοσμιοποίηση και γενικά η νεωτερικότητα λαμβάνουν σάρκα και οστά υπό την μορφή της «εκδυτικοποίησης». Σαφέστατα η νεωτερικότητα και η παγκοσμιοποίηση αποτελούν έννοιες που αναπτύχθηκαν στο δυτικό χώρο μέσω της διάδοσης των δυτικών αξιών και της εδραίωσης του καπιταλιστικού οικονομικού, παραγωγικού μοντέλου. Ωστόσο, η παγκοσμιοποίηση δεν έχει εδραιωθεί ισομερώς σε ολόκληρο τον πλανήτη ενώ ακόμα και τα καπιταλιστικά παραγωγικά πρότυπα αναδιαμορφώνονται για να εμπίπτουν πιο ομαλά με τις ιδιαίτερες ανάγκες ορισμένων περιοχών (Δεμερτζής, 1996, σ. 306-308).

Επιπροσθέτως, η προσέγγιση του εκδυτικισμού ερμηνεύει την παγκοσμιοποίηση μονομερώς, καθώς αγνοεί τις αναδυόμενες δυνάμεις των εκάστοτε περιοχών , οι οποίες εκκολάπτονται ως μηχανισμοί άμυνας απέναντι στα παγκόσμια πρότυπα, που τείνουν να προκαλέσουν την ομογενοποίηση των αξιών και των μοτίβων συμπεριφοράς (Wise, 2008, σ. 35-36). Οι υπέρμαχοι της άποψης του «πολιτιστικού ιμπεριαλισμού» και της εκδυτικοποίησης παραγκωνίζουν το υφιστάμενο πλέγμα πολιτισμικών επιδράσεων που έχει διαμορφωθεί μέσω της αυξανόμενης επαφής με μη δυτικές πολιτισμικές παραδόσεις (Δεμερτζής, 1996. Σ. 334). Οι επαφές αυτές έχουν ως απότοκο την αμφίδρομη ανταλλαγή αξιών και διάφορων στοιχείων οργάνωσης ανάμεσα στο Δυτικό και τον υπόλοιπο κόσμο.

Συνεπώς, μολονότι ζούμε σε μια εποχή υψηλής διασυνδεσιμότητας και διαπολιτισμικών επαφών, οι ποικίλες ταυτότητες , αξίες των περιφερειακών χωρών χαρακτηρίζονται από μια ανθεκτικότητα , καθώς δεν παρατηρείται μια πλήρης υποκατάσταση των εκάστοτε εθνικών κουλτούρων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι χώρες της Ανατολικής Ασίας, οι οποίες μολονότι εντάχθηκαν στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης αγοράς, διατήρησαν το μοντέλο του έθνους κράτους , ενώ παράλληλα όχι μόνο διατηρούν τις πολιτισμικές και γλωσσικές, θρησκευτικές ιδιαιτερότητες τους , αλλά στηλιτεύουν σε ορισμένες περιπτώσεις τα δυτικά πρότυπα και προωθούν την εξαγωγή του ασιατικού τρόπου ζωής και μοντέλου οργάνωσης και προς το Δυτικό Κόσμο (Μικέλης , 2015β, σ.207 και Μπιτζένης , 2009, σ. 266-267). Απόρροια αποτελεί η υιοθέτηση κοινών πρακτικών και κατ' επέκταση η αμερικανική πρωτοκαθεδρία να γίνεται αντιληπτή κυρίως στον οικονομικό και πολιτικό τομέα, και σε πολύ μικρότερο βαθμό στον πολιτιστικό, γεγονός που καθιστά την ταύτιση της παγκοσμιοποίησης με ένα κύμα εκδυτικισμού μη λειτουργική .

2.2.3 Η έννοια της Περιφερειοποίησης

Η έννοια της περιφερειοποίησης αποτελεί άλλη μια εναλλακτική έναντι στην παγκοσμιοποίηση. Ο ορισμός της Περιφερειοποίησης δεν αποτελεί απλή υπόθεση, καθώς παρουσιάζονται ποικίλες εναλλακτικές προτάσεις στην βιβλιογραφία. Ωστόσο, μπορούμε να την ορίσουμε ως τις οργανωμένες προσπάθειες ορισμένων χωρών, που χαρακτηρίζονται τις περισσότερες φορές από γεωγραφική εγγύτητα με σκοπό την υλοποίηση κοινών πολιτικών, στρατηγικών και οικονομικών στόχων. Η γεωγραφική εγγύτητα δύναται να υπερβαίνει την απλή γεωγραφική γειννίαση και να εδράζεται στη χάραξη κοινών στόχων, κοινών πρακτικών, πολιτικών συστημάτων, ιδεολογίας και πολιτισμικών στοιχείων (Μπιτζένης, 2009, σ. 267).

Η κοινή αυτή δράση των χωρών που συνιστούν μια περιφερειακή οντότητα, επιφέρουν μία μορφή ολοκλήρωσης, η οποία συμβάλλει στην δημιουργία μιας «διεθνούς περιοχής». Η διεθνής αυτή περιοχή δεν αποτελεί μία στεγανοποιημένη έννοια, αλλά μία μη σαφώς προσδιορισμένη οντότητα. Τα τρία κυριότερα κριτήρια για την ύπαρξη της είναι η αλληλεξάρτηση των μερών, η εδαφική γειννίαση και η παρουσία δικτύων προώθησης των συμφερόντων και κοινά στοιχεία ταυτότητας και κοινωνικής, πολιτικής οργάνωσης που σχετίζονται με τις πολιτιστικές αξίες, την ιδεολογία και των πολιτική οργάνωση (Μανώλη & Μαρής, 2015, σ 76).

Σύμφωνα με τον Gilpin (2003, σ. 64) διαφορετικά αίτια πρέπει να μελετώνται για την κατανόηση του λόγου συγκότσης του εκάστοτε περιφερειακού σχηματισμού. Ωστόσο, ο γενικός κανόνας αποτελεί η ύπαρξη ενός κλίματος ανησυχίας και προβληματισμού, τα οποία απορρέουν από την έκθεση των χωρών στο παγκόσμιο ανταγωνιστικό περιβάλλον, ο οποίος προκάλεσε ποικίλους κραδασμούς, τους οποίους δεν κατόρθωσαν να απορροφήσουν πλήρως οι εθνικές οικονομίες. Επίσης προσθέτει, πως το φαινόμενο αυτό δεν υποσκάπτει τα θεμέλια του κρατοκεντρικού διεθνούς συστήματος, καθώς τα κράτη μέσω καθρεφτίζει τους προβληματισμούς των εθνικών κυβερνήσεων, οι οποίες μέσω των συνεργατικών περιφερειακών δικτύων αποσκοπούν στη διασφάλιση της αυτονομίας τους.

Στο πλαίσιο αυτό, σημειώνεται η σύναψη πλήθους συμφωνιών ανάμεσα σε χώρες, με απότοκο την συγκρότηση επιμέρους εμπορικών ζωνών, οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις με έμμεσο τρόπο λειτουργούν ως τροχοπέδη στις παγκόσμιες εμπορικές δραστηριότητες, καθώς το ευνοϊκότερο καθεστώς συναλλαγών που δημιουργείται στο εσωτερικό τους, καθιστά τη συνεργασία με εξωτερικούς φορείς λιγότερο ελκυστική. Ειδικότερα, το φαινόμενο αυτό εντατικοποιείται στον 21^ο αιώνα, διότι το 2002, από το συνολικό αριθμό 161 περιφερειακών συμφωνιών που γνωστοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ΠΟΕ, οι 125 αφορούν τη σύσταση ελεύθερων εμπορικών ζωνών κατά το πρότυπο της ΕΖΕΣ, NAFTA και άλλες δεκατέσσερις, οι οποίες σχετίζονται με την συγκρότηση κοινών αγορών ή τελωνειακών ενώσεων κατά το πρότυπο της Ε.Ε (Guillochon, 2007, σ.90)

Το φαινόμενο της περιφερειοποίησης διακρίνεται σε δύο κύματα. Το αρχικό στάδιο περιφερειοποίησης αναπτύχθηκε στο πλαίσιο ενός διπολικού κόσμου, ως επακόλουθο του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου. Ήδη από το 1949 έκαναν την εμφάνιση τους ορισμένες συμφωνίες περιφερειακού χαρακτήρα, όπως η συμφωνία ανάμεσα στη Σοβιετική Ένωση με τις Βουλγαρία, Ρουμανία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία και Πολωνία «Συμβούλιο για την Αμοιβαία Οικονομική Βοήθεια». Ωστόσο, η έναρξη του τοποθετείται από τους περισσότερους με την σύσταση της Ευρωπαϊκής κοινότητας και της ΕΕΤΑ, ενώ ακολούθησαν και άλλες συμφωνίες στη Λατινική Αμερική και στη Νότια Αφρική, χωρίς να έχουν ωστόσο ιδιαίτερη επιτυχία (Cohn, 2009, σ.387).

Εν συνεχεία, η εμφάνιση του δεύτερου κύματος παρατηρείται τη δεκαετία του 1980. Σημαντική ήταν η συμμετοχή των ΗΠΑ στη NAFTA, ενώ παράλληλα η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση εμβαθύνεται συνεχώς. Επίσης, η πτώση της Σοβιετικής ένωσης και το τέλος του διπολισμού, έδωσε νέο έναυσμα στην περιφερειακή συνεργασία (Μανώλη & Μαρής, 2015, σ. 77-78). Αυτός ο αποκαλούμενος «νέος περιφερισμός», επρόκειτο να προκαλέσει την εκδήλωση ραγδαίων αλλαγών στο παγκόσμιο οικονομικό γίγνεσθαι. Μεγάλο μέρος των εμπορικών συναλλαγών περατώνεται πλέον στο πλαίσιο σύναψης περιφερειακών συμφωνιών, με απότοκο τα διάφορα σχήματα να λαμβάνουν νέα δυναμική και να τίθενται σε ένα πλαίσιο ανταγωνισμού με τις υπόλοιπες περιφερειακές οντότητες, καθώς στο πλαίσιο μιας ανοιχτής, φιλέλευθεροποιημένης ανταγωνιστικής αγοράς, η επιτυχία ενός περιφερειακού σχήματος λειτουργούσε ως άρμα προάσπισης των εθνικών συμφερόντων των κρατών που τη αποτελούν (Gilpin, 2003, σ.61-63).

Η διαφοροποίηση της νέας από την προηγούμενη μορφή περιφερειοποίησης (new regionalism) έγκειται στο γεγονός ότι η περιφερειακή ολοκλήρωση αυτή αποκτά νέα χαρακτηριστικά και εκτυλίσσεται σε ένα νέο περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, λαμβάνει χώρα στον χρηματοπιστωτικό, βιομηχανικό τομέα και στην μεταποίηση μέσω της συγκρότησης νέων επιχειρηματικών δικτύων ανάμεσα σε μικρές με τουλάχιστον μια μεγάλη χώρα, ενώ στο παρελθόν είχε επικεντρωθεί απλώς άρση των εμπορικών εμποδίων και τη σύσταση ζωνών ελεύθερων ανταλλαγών και σχηματισμών συνεργασίας (Gilpin, 2003, σ.63) και (Μπιτζένης, 2009, σ.268).

Συμπερασματικά, η περιφερειοποίηση αποτελεί ένα διαδεδομένο φαινόμενο, καθώς εκτός από την Ε.Ε, η οποία αποτελεί την ισχυρότερη και πιο γνωστή περιφερειακή οντότητα, η έρευνα μας πληροφορεί για την ύπαρξη πολλών περιφερειακών σχημάτων και συμφωνιών. Ορισμένα από αυτά συμπεριλαμβάνουν τις συμφωνίες της Ε.Ε με τρίτες λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, τη NAFTA, CUSFTA, τη Mercosur στο δυτικό ημισφαίριο, στην Ανατολική Ασία την ASEAN και ASEAN «Συν τρία», την APEC, και την Αναπτυξιακή κοινότητα Νότιας Αφρικής (Heywood, 2013). Τέλος, η σχέση ανάμεσα στη παγκοσμιοποίηση και την περιφερειοποίηση χαρακτηρίζεται από διττό και σύνθετο χαρακτήρα. Από την μια πλευρά η παγκόσμια αλληλεξάρτηση και σύνδεση που υποκινεί η παγκοσμιοποίηση μέσω παγκόσμιων οργανισμών όπως η παγκόσμια Τράπεζα, ο ΠΟΕ και τα υπόλοιπα δίκτυα επικοινωνίας και επαφής φαίνεται να υπονομεύουν την χάραξη πολιτικών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Ωστόσο, στον αντίποδα η παγκοσμιοποίηση ενδέχεται να προσφέρει και μια δυναμική στη διαδικασία περιφερειοποίησης.

Ειδικότερα, η παγκοσμιοποίηση προασπίζει την μετατόπιση της χάραξης πολιτικών από το εθνικό επίπεδο σε παγκόσμια κλίμακα. Ωστόσο, η επίλυση ορισμένων ζητημάτων σε παγκόσμια κλίμακα και στο πλαίσιο τεράστιων οργανισμών με πολλούς συμμετέχοντες και υψηλό κόστος επικοινωνίας, δυσχεραίνει την γρήγορη και αποδοτική διαχείριση των καταστάσεων. Για τον λόγο αυτό, προτιμάται σε ορισμένες περιπτώσεις μέσα στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον η σύσταση περιφερειακών ενώσεων, οι οποίες θα μπορούν να επιλύουν ζητήματα ταχύτερα, ενώ παράλληλα μετατοπίζουν τον διάλογο από το εθνικό σε περιφερειακό επίπεδο. Ταυτόχρονα, μέσα από την δημιουργία ισχυρών οργανωμένων περιφερειακών οργανισμών καθίσταται δυνατή η βελτίωση του παγκόσμιου ανταγωνισμού και η μετατόπιση της ισχύος από τα κράτη σε περιφερειακό επίπεδο (Cohn, 2009, σ.385-386).. Κατανοούμε λοιπόν πως η περιφερειοποίηση δύναται είτε να λειτουργεί ως εναλλακτική και αντίπαλο δέος είτε να συμπληρώνει την παγκοσμιοποίηση.

2.3 Χαρακτηριστικά Παγκοσμιοποίησης

Τα χαρακτηριστικά που αναγνωρίζονται στη παγκοσμιοποίηση ποικίλουν με βάση την μεθοδολογική πορεία που ακολουθεί ο εκάστοτε μελετητής. Στην ενότητα αυτή, θα παρουσιαστούν ορισμένα από τα βασικά στοιχεία τα οποία ανιχνεύονται όταν μελετούμε το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης.

Καταρχάς, θεμελιώδεις χαρακτηριστικό της περιόδου της παγκοσμιοποίησης συνιστά η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη. Οι καινοτομίες στη βιομηχανική, ηλεκτρονική και πληροφοριακή τεχνολογία λειτούργησαν ως εφαλτήριο για την αξιοσημείωτη βελτίωση των παραγωγικών δυνατοτήτων και τη διεύρυνση της διανομής αγαθών σε παγκόσμια κλίμακα (Heywood, 2013, σ.249-250). Επιπροσθέτως, η μεγιστοποίηση των παραγωγικών δυνατοτήτων και τα νέα κίνητρα οικονομικής δραστηριότητας δημιούργησαν το κατάλληλο έδαφος για τη εμφάνιση τεράστιων πολυεθνικών κολοσσών, οι οποίοι αντικατέστησαν της τοπικής κλίμακας επιχειρήσεις.

Η επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των ξένων άμεσων επενδύσεων, συμβάλλουν στη αναζωπύρωση των κεφαλαιουχικών ροών προς τις περιοχές του αναπτυσσόμενο κόσμο και την προώθηση δικτύων συνεργασίας σε περιφερειακό επίπεδο (Μακρής, 2007,σ. 363-364). Η συντονισμένη προώθηση συγκεκριμένων οικονομικών συμφερόντων από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις στο πλαίσιο αναζήτησης των περιοχών που τους προσφέρουν τα πιο ικανοποιητικά επενδυτικά κίνητρα, προκαλούν μια τάση αποδέσμευσης τους από το κρατικό έλεγχο (Hirst & Thompson, σ.11). Αυτή ακριβώς η ισχύ που αποκτούν οι πολυεθνικές εταιρείες ως απόρροια του κεντρικού τους ρόλου στην άσκηση της οικονομικής δραστηριότητας δρομολογεί την σύσταση δικτύων και διασυνδέσεων, οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων των κρατών (Λιβάνη, 2001,σ.95).

Ένα επιπρόσθετο βασικό χαρακτηριστικό που δεν πρέπει να λησμονήσουμε είναι η τάση εδραίωσης μίας ανοιχτής οικονομίας, μέσω της κατάργησης δασμών και άλλων πρακτικών που λειτουργούν ως τροχοπέδη στη κίνηση προϊόντων και κεφαλαίων και η συγκρότηση ελεύθερων αγορών, η οποία συνοδεύτηκε με σημαντικά μεταναστευτικά ρεύματα. (Μακρής, 2007,σ. 263-264). Η τεχνολογική ανάπτυξη που συνεπάγεται τη διάδοση ιδεών και εύκολη μεταφορά κεφαλαίων, προσδίδει νέα χαρακτηριστικά στην οικονομία. Οι συναλλαγές απελευθερώνονται, οι δασμοί αίρονται ή μειώνονται αισθητά και αποτελούν αντικείμενο ελέγχου του ΠΟΕ. Παράλληλα, αναδύεται ένα ενιαίο χρηματοπιστωτικό σύστημα, με κεντρική θέση να καταλαμβάνουν οι τράπεζες, καθώς η οικονομικές συναλλαγές έχουν λάβει τεράστια έκταση και καθίστανται αναγκαίες συλλογικές ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των συλλογικών κινδύνων που ελλοχεύουν (Μελλάς & Πολλαλής, 2005,σ207-208). Η παντοδύναμη αυτή αγορά σύμφωνα με τη Δελιβάνη (2001,σ.94) αποκτά παγκόσμιες διαστάσεις, που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα και αποκτά αυτορυθμιζόμενο χαρακτήρα, ο οποίος συμβάλλει στην αυτονόμηση του οικονομικού κλάδου από τις εγχώριες λήψεις αποφάσεων και την μεταβολή χάραξης εθνικών πολιτικών, καθώς τα κράτη οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τα οικονομικά δρώμενα που συντελούνται στο εξωτερικό τους, καθώς επηρεάζουν σημαντικά το κυβερνητικό τους έργο (Hirst & Thmpson ,1996,σ.10).

Συνεπώς, η «νέα δομή του χωροχρόνου» , προσφέρει νέες δυνατότητες και την δημιουργία ενός κλίματος συνεργασίας μέσω των νέων μορφών δικτύωσης ανάμεσα στους διάφορους δρώντες (Κοτζιάς, 2003, σ. 285-286). Υπό το πρίσμα αυτό, ένα επιπλέον σημαντικό χαρακτηριστικό αποτελεί η μαζική μαζική ίδρυση διεθνών οργανισμών και σύναψη διεθνών συμφωνιών, η οποία συνοδεύεται από τη συγκρότηση διεθνών καθεστώτων που βασίζονται σε πολυμερές πλαίσιο συνεργασίας ποικίλων διακυβερνητικών και μη κυβερνητικών οργανισμών. Η παραπάνω διαδικασία προωθεί τη συλλογική λήψη αποφάσεων σε παγκόσμια επίπεδο από διάφορα διεθνή φόρουμ και ομάδες , με παράδειγμα το G7 (Μακρής, 2007, σ.263-264).

Η έννοια των διεθνών καθεστώτων υπερβαίνει την υπόσταση των διεθνών οργανισμών, καθώς περιλαμβάνουν ποικίλες μορφές συνεργασίας, πρακτικές, συμπεριφορές, διαδικασίες λήψης συλλογικών αποφάσεων και ορισμένες γενικές αρχές που υποβοηθούν στη σύγκλιση των προσδοκιών μολονότι δεν είναι απαραίτητο να είναι νομικά κατοχυρωμένες, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το καθεστώς ψυχροπολεμικό καθεστώς ασφαλείας ή με σημερινέ πρακτικές στο χρηματοπιστωτικό τομέα (Κουσκουβέλης, 2007, σ 454-455). Στο κλίμα αυτό αναδεικνύονται λοιπόν νέες μορφές και διαδικασίες επίδρασης στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Τα νέα διακυβερνητικά , υπερεθνικά τυπικά ή άτυπα δίκτυα συνεργασίας συμπεριλαμβάνουν εκτός από κρατικούς και ιδιωτικούς δρώντες. Απότοκο αποτελεί ένα κλίμα συνεργασίας, συντονισμού και διαπραγμάτευσης που διαπνέει τη σύγχρονη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Mikelis, 2017, σ. 211). Τα κράτη λοιπόν, μολονότι δεν μεταβιβάζουν το σύνολο των αρμοδιοτήτων τους, συμμετέχουν σε παγκόσμια δίκτυα πολιτικής και θεσμούς όπως η Ε.Ε , το ΝΑΤΟ, η ΝΑΦΤΑ και άλλες διεθνείς οργανώσεις και συμβάσεις (Castells 2007,246-247).

Επιπροσθέτως, ένα βασικό χαρακτηριστικό που τίθεται στον πυρήνα της παγκοσμιοποίησης συνιστά η συγκέντρωση, επιτάχυνση και επέκταση των παγκόσμιων σχέσεων (Osterhamel & Patersson, 2003,σ.5). Εφευρέσεις όπως ο τυπογράφος, το ραδιόφωνο και σήμερα η τηλεόραση και το διαδίκτυο, συνέβαλλαν μέσω της άμεσης επικοινωνίας των ανθρώπων και της μετάδοσης γνώσης και αξιών στη δημιουργία μίας παγκόσμιας διασύνδεσης. Ειδικότερα, η Τρίτη πληροφοριακή επανάσταση λειτουργεί ως εφιαλτήριο της «εποχής της πληροφορίας» , η οποία προσφέρει νέες ευκαιρίες βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων και προσδίδει πλουραλιστικά χαρακτηριστικά στις εκάστοτε κοινωνίες (Heywood, 2013,σ. 249-250). Διαπιστώνεται λοιπόν πως η παγκοσμιοποίηση δεν εισέρχεται στη καθημερινότητα μας όχι μόνο μέσω της μεταφοράς και παροχής αγαθών και υπηρεσιών, αλλά παράλληλα εισέρχεται στον εσωτερικό, πνευματικό μας κόσμο μέσω των μέσων επικοινωνίας και των κοινών εικόνων με τις οποίες ερχόμαστε σε επαφή μέσω των παγκόσμιων τηλεοπτικών προγραμμάτων, ειδήσεων και ταινιών (Bonciu, 2017, σ.10).

Αυτή ακριβώς η ανάδυση της « δικτυακής κοινωνίας» , όπως την αποτελεί ο Castells, προσφέρει μια ποιοτική διαφοροποίηση στην κοινωνική οργάνωση και τις ανθρώπινες σχέσεις, μέσω της διάδοσης νέων εκσυγχρονιστικών αντιλήψεων και της αλληλεπίδρασης ανθρώπων με εντελώς διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα (Castells, 2007,σ.246-247). Η ταχύτατη ενημέρωση και επίδραση σχετικά με συμβάντα που λαμβάνουν χώρα στην αντίθετη πλευρά του πλανήτη, δημιουργεί ένα αίσθημα συνανήκειν. Συνεπώς, παρατηρούμε την ανάδυση πολυπολιτισμικών ταυτοτήτων και μίας «παγκόσμιας συνείδησης» , η οποία προωθεί την συνεργασία και σε περιβαλλοντικά θέματα και ζητήματα περιβαλλοντικής κρίσης (Μακρής,2007. Σ. 363-364).

Τέλος, οι ρεαλιστικοί κύκλοι αναγνωρίζουν ένα ακόμα χαρακτηριστικό ή προϋπόθεση στο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, η οποία έγκειται στην ύπαρξη μίας σταθερής ηγεμονικής δύναμης. Η μελέτη των ιστορικών περιόδων που χαρακτηρίζονται από ραγδαίες αλλαγές, μας πληροφορεί πως ήταν υπαρκτή κάποια ισχυρή δύναμη, η οποία λειτουργούσε ως θεματοφύλακας της επερχόμενης μεταβολής, με ορισμένα παραδείγματα τις Pax Mongolica, Pax Britannica, Pax Americana. Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Σ. Μακρή, (2017,σ.902) οι κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές αλλά και η δομή του διεθνούς συστήματος ιδίως μετά την βιομηχανική επανάσταση έως και σήμερα σμιλεύθηκαν από δύο διαδοχικές ηγεμονικές δυνάμεις, οι οποίες έλαβαν σάρκα και οστά στα πρόσωπα της Μ. Βρετανίας και των ΗΠΑ. Οι δυνάμεις αυτές βρέθηκαν επιφορτισμένες με την διασφάλιση της ισορροπίας κατά την περίοδο εισόδου στη νέα πραγματικότητα, μέσω της καλλιέργειας ενός αισθήματος σταθερότητας, ασφάλειας και συναίνεσης. Ωστόσο, απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η σημαντική οικονομική, τεχνολογική και στρατιωτική ανωτερότητα της ηγεμονούσας χώρας, η οποία προσφέρει την απαραίτητη ισχύ που απαιτείται για να μην γίνει η ηγεμονία της αντικείμενο αμφισβήτησης στο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος (Griffiths, O' Callaghan & Roach, 2008,σ.137). Υπό την παραπάνω οπτική τα διεθνεία καθεστάτα, οι διεθνείς οργανισμοί και γενικότερα τα συλλογικά δίκτυα λήψης αποφάσεων είναι απότοκο διεργασιών των ισχυρών χωρών, τα οποία χρησιμοποιούν ως εργαλεία εδραίωσης της επιρροής τους και υλοποίησης των συμφερόντων τους (Μελλάς & Πολλαλής, 2005, σ. 69).

Συμπερασματικά, στο πυρήνα της παγκοσμιοποίησης βρίσκονται οι καινοτομίες στο κλάδο της τεχνολογίας και ιδίως της πληροφορικής, η αύξηση της αλληλεπίδρασης . η σμίκρυνση του πλανήτη μέσω της χωροχρονικής συμπίκνωσης, η εύκολη επικοινωνία και ανάδειξη νέων ταυτοτήτων και η ενοποίηση του οικονομικού και παραγωγικού συστήματος. Τα παραπάνω από κοινού με την ραγδαία βελτίωση των μεθόδων επικοινωνίας και μεταφοράς, πολλαπλασιάζουν τις διαπολιτισμικές και οικονομικές επαφές ανθρώπων και κρατών. Η ανάπτυξη μάλιστα αυτών των υπερεδαφικών σχέσεων, και η εμφάνιση της «απεδαφοποίησης», καθώς παύει η στενή εδαφική λογική οργάνωσης των πολιτικών, κοινωνικών, πολιτισμικών δραστηριοτήτων λόγω της εξάπλωσης τους σε ολόκληρο τον πλανήτη, δημιουργούν μια αίσθηση παγκοσμιοποίησης (McGrew,2013,σ.23, 26-29). Προβάλλεται τέλος το επιχείρημα πως οι κοινωνικές μεταβολές αλλά και η εμφάνιση παγκόσμιων δικτύων και οργανισμών που αποτελούν φορείς νέων οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων θέτουν τη κρατική κυριαρχία υπό διαφορετικό πρίσμα μελέτης (Castells 2007,246-247). Ορισμένοι κύκλοι μάλιστα αναφέρονται πως ένα βασικό χαρακτηριστικό της παγκοσμιοποίησης είναι η εμφάνιση μιας νέας μορφής ισορροπίας ισχύος, καθώς η εμφάνιση νέων μορφών οργάνωσης και δρώντων πολιτικής όπως οι διεθνείς οργανισμοί από κοινού με τη πτώση της σοβιετικής ένωσης, μεταβάλλουν τη φύση του διπολικού διεθνούς συστήματος, λόγω της διάχυσης της ισχύος και κυρίως της οικονομικής σε ποικίλους πόλους στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης (Bonciu,2017, σ.10).

2.4 Μορφές Παγκοσμιοποίησης

Το να αντιλαμβανόμαστε την παγκοσμιοποίηση αποκλειστικά ως ένα οικονομικό φαινόμενο, και αναγνωρίζοντας μόνο τη διεθνοποίηση των αγορών και τον κεφαλαίων, προβαίνουμε σε μια μονομερή εξέταση του φαινομένου χωρίς να εξετάζουμε τις πολύπλοκες κοινωνικές και πολιτισμικές διεργασίες που συντελούνται, οι οποίες διαμορφώνουν τα

σημερινά άτομα που ζουν στο παγκοσμιοποιημένο κόσμο (Κοτζιάς, 2003,σ.55). Θέτει τις βάσεις για την εδραίωση του κατάλληλου πολιτικού και κοινωνικού υπόβαθρου, το οποίο καθίσταται επιτακτικό για την επιτυχία της οικονομικής ολοκλήρωσης (Παπασωτηρίου , 2010, σ.261).

Συνεπώς, συνιστά μια «σύνθετη και πολυδιάστατη διαδικασία» , με απόρροια να επεκτείνεται σε διαφορετικό βαθμό και με αποκλίνουσα επιτυχία στους ποικίλους τομείς του κοινωνικού και πολιτικού γίνεσθαι (McGrew, 2003, σ.31). Τα παραπάνω καθιστούν απαραίτητη τη μελέτη των επιμέρους διαστάσεων που λαμβάνει, για να γίνει αντιληπτό το περιεχόμενο και η πραγματική δυναμική που κατέχει.

2.4.1 Κύριες Μορφές Παγκοσμιοποίησης

Πολιτική Παγκοσμιοποίηση

Οι ποικίλες μεταβολές που βιώνουμε στο σύγχρονο κόσμο μέσα από την χωροχρονική συμπίκνωση ως απόρροια της εξέλιξης των τεχνολογιών και των νέων μεθόδων επικοινωνίας, δημιουργούν ένα περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα πολυπλοκότητας, στο οποίο πολλές είναι οι περιπτώσεις κατά τις οποίες οι πολιτικές γραμμές των εθνικών κρατών παύουν να είναι απόλυτα διακριτές. Παράλληλα, η επίλυση ορισμένων νέων ζητημάτων υπερβαίνει τις δυνατότητες των επιμέρους κρατών, με απότοκο να εξωθεί σε μια μετατόπιση της πολιτικής ισχύος από το εσωτερικό των κρατών προς το εξωτερικό, στο βωμό της αύξησης της αποτελεσματικότητας και τις ταχύτερης ρύθμισης των πολύπλοκων ζητημάτων. Επικρατεί λοιπόν μία τάση λήψης αποφάσεων από συλλογικά δίκτυα σε διεθνές επίπεδο , η οποία υποσκάπτει την πρωτοκαθεδρία των εθνικών κρατών (Rosenau, 2003 σ. 223).

Επιπροσθέτως, παρουσιάζεται το επιχείρημα πως στο σύγχρονο κόσμο παρατηρείται μια επέκταση ποικίλων πολιτικών συμφερόντων και σκοπιμοτήτων ισχυρών κρατών σε περιοχές που δεν έχουν άμεση γεωγραφική επαφή μαζί τους, με απότοκο την συνεχή ανάμειξη των ισχυρότερων χωρών στα πολιτικά δρώμενα των ασθενέστερων (Μπιτζένης, 2009σ.335). Η μετατόπιση λοιπόν πολιτικής ισχύος και της δυνατότητας λήψης αποφάσεων από το εσωτερικό των κρατών σε τρίτους εξωγενείς παράγοντες, από κοινού με την ανάδειξη του ζητήματος της υπερεδαφικότητας , περιορίζουν την κρατική ελευθερία κινήσεων , με απότοκο την αμφισβήτηση της κρατικής κυριαρχίας, λόγω των ποικίλων προκλήσεων που εμφανίζονται έναντι τις οικονομικής κυριαρχίας τους (Heywood,2013. σ.210-211). Οι προκλήσεις αυτές που αντιμετωπίζουν οι εθνικές κυβερνήσεις λειτουργούν ως θεμέλια για την εκδήλωση κρίσης νομιμοποίησης και στο εσωτερικό των κρατών. Η φθίνουσα πορεία που ακολουθεί η πολιτική εξουσία των εθνικών κρατών λόγω των περιορισμένων δυνατοτήτων και ευκαιριών για πρωτοβουλίες στο νέο παγκόσμιο τεχνολογικό και οικονομικό περιβάλλον, επιδρούν σημαντικά στη διαμόρφωση της κρίσης εμπιστοσύνης απέναντι στους εθνικούς θεσμούς, διότι οι πολίτες θεωρούν πως η λήψη αποφάσεων παύει να

αποτελεί απόρροια των εθνικών κυβερνήσεων και της κρατικής γραφειοκρατίας (Strange,2003).

Θεμέλιος λίθος της πολιτικής παγκοσμιοποίησης αποτελεί η ανάδειξη και εδραίωση σημαντικού αριθμού διεθνικών οργανισμών, οι οποίοι δύναται να απολαμβάνουν είτε διακυβερνητικά είτε υπερεθνικά χαρακτηριστικά όπως ο ΠΟΕ, ΕΕ, ΟΟΣΑ , ΔΝΤ, ΟΗΕ, ΝΑΤΟ. Τα όργανα αυτά ρυθμίζουν εσωτερικά κρατικά ζητήματα αλλά παράλληλα είναι επιφορτισμένοι και με την διαχείριση ζητημάτων και κρίσεων που εκδηλώνονται σε διεθνές επίπεδο (Heywood, 2014,σ.179). Ο Crouch μάλιστα σημειώνει πως η πολιτική παγκοσμιοποίηση αφορά εκτός από την ραγδαία ανάπτυξη της πολιτικής ισχύος των διεθνών οργανισμών και την διαμόρφωση νέων συνεργατικών δικτύων με υψηλά επίπεδα επιρροής, τα οποία συμβάλλουν στη συγκρότηση ενός είδους «παγκόσμιας κοινωνίας των πολιτών» (Crouch, 2012, σ. 487).

Συμπερασματικά, μολονότι η εμφάνιση νέων μορφών οργάνωσης και διεθνών οργανισμών με νέες σημαντικές αρμοδιότητες μεταβάλλουν το παγκόσμιο πολιτικό γίνεσθαι και θέτουν της κρατικές πολιτικές δυνατότητες σε ένα νέο πλαίσιο , η κατάσταση δεν πρέπει να υπερεκτιμάται. Η σύσταση ενός παγκόσμιου κράτους και η πλήρης εναρμόνιση των πολιτικών αποφάσεων αποτελούν ένα ουτοπικό εγχείρημα προς το παρόν. Ο Heywood (2014, σ. 179) υπογραμμίζει πως πληθώρα των νέων σχημάτων χαρακτηρίζονται από διακυβερνητικό χαρακτήρα, με απότοκο οι αποφάσεις τους να μην κατέχουν δεσμευτική ισχύ απέναντι στις επιμέρους εθνικές κυβερνήσεις.

Πολιτισμική Παγκοσμιοποίηση

Η καθημερινή αλληλεπίδραση των ανθρώπων από διάφορες περιοχές του πλανήτη από κοινού με τα αγαθά που διανέμονται παγκοσμίως συγκροτούν συνεκτικότερους δεσμούς ανάμεσα στις εκάστοτε κοινωνίες (Mackay,2004, σ.44) Η διάδοση της τηλεόρασης και των ΜΜΕ, συντελούν στην εντατικοποίηση των ροών αξιών και πληροφοριών που υπερακοντίζουν τα εθνικά σύνορα. Επίσης, τα εκτεταμένα δίκτυα επικοινωνίας και η αύξηση των παγκοσμίων ροών , συμβάλλουν καταλυτικά στην συγκρότηση νέων ταυτοτήτων. Αναλυτικότερα, η ανταλλαγή αξιών , πρακτικών , και προτύπων μέσω της εμφάνισης της «παγκόσμιας μουσικής» και της επαφής των ανθρώπων , επηρεάζουν τις νέες γενιές , οι οποίες γαλουχούνται πλέον με έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο (Wise, 2008).

Οι αυξανόμενες επαφές και επιδράσεις πολιτισμικών παραδόσεων με εντελώς διαφορετικές καταβολές συνιστούν βαθύρα της συγκρότησης μιας πολυπολιτισμικής ταυτότητας, η οποία σχετικοποιεί τις διαφορές ανάμεσα στις εκάστοτε ταυτότητες. Στο πλαίσιο αυτό, αναδεικνύονται νέες μορφές ταύτισης, οι οποίες έχουν ως συμβολικό κομβικό σημείο νέα πρότυπα και αντιλήψεις που έχουν παγκόσμιο χαρακτήρα και διαστάσεις. Ζούμε σε μια περίοδο ανάδειξης μιας πλανητικής οικουμένης (Δεμερτζής, 1996, σ. 319-321). Οι ανταλλαγές αυτές αξιών και νοοτροπιών από κοινού με την δημιουργία και προώθηση σε παγκόσμια κλίμακα από μεγάλες βιομηχανίες «πολιτισμικών προϊόντων» συμβάλλουν στη σύγκλιση των συμπεριφορών και την τάση προς δημιουργία ενός ενιαίου πολιτισμικού χώρου (Robins,1991,σ. 28-29).

Τα παραπάνω, αποτελούν τη βάση του επιχειρήματος πως το νέο αξιακό σύστημα και ισοπεδώνει τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες ενώ παράλληλα τα καταναλωτικά αγαθά και ο χώρος του θεάματος που επεκτείνεται συνεχώς και προβάλλει συγκεκριμένα προϊόντα και πρότυπα προβαίνει σε μια διαδικασία «Μακντοναλντοποίησης» του κόσμου (Heywood,2014, σ. 178).

Στον ακραίο της βαθμό, η πολιτισμική παγκοσμιοποίηση αποκαλείται ως «πολιτιστικός ιμπεριαλισμός» καθώς το νέο καπιταλιστικό περιβάλλον προωθεί συγκεκριμένες αξίες, πρότυπα και τρόπους νοηματοδότησης του κόσμου που βασίζονται στον Δυτικό κόσμο και κυρίως στην Αμερική και την Ευρώπη, τα οποία αποσκοπούν στην ομογενοποίηση και εδραίωση των αξιών αυτών παγκοσμίως (Mackay,2004 σ.57) Ενώ μάλιστα ορισμένες μετανεωτερικές προσεγγίσεις πρεσβεύουν την άποψη πως η πολιτισμική παγκοσμιοποίηση επιβάλλει έναν «εξωκοινωνικά κατασκευασμένου πολιτισμό», με απότοκο να επηρεάζονται σημαντικά ο συνολικός τρόπος ζωής, το σύστημα αξιών και η αντίληψη για τον κόσμο των πολιτών, και ομογενοποιούνται με βάση τα παγκόσμια πρότυπα (Αλμπάνης, 2005, σ.36).

Συμπερασματικά, μολοντί μεγάλο τμήμα της ακαδημαϊκής κοινότητας ασπάζεται την πεποίθηση πως η υψηλή διασυνδεσιμότητα που επικρατεί από κοινού με την στενή αλληλεξάρτηση και τις τακτικές πολιτισμικές ανταλλαγές και την σύσταση ενός νέου πολυπολιτισμικού περιβάλλοντος θα συμβάλλουν στη συγκρότηση μιας παγκόσμιας κουλτούρας, το εγχείρημα αυτό δεν είναι αποδεδειγμένο (Tomlinson, 2007σ.355). Οι εθνικές, τοπικές και παραδοσιακές κουλτούρες σαφέστατα επηρεάζονται σημαντικά από το νέο περιβάλλον, ωστόσο χαρακτηρίζονται από μεγάλη χρονική διάρκεια και προσφέρουν ενός είδους ασφάλεια με κοινό σημείο αναφοράς της συλλογικές μνήμες και ρίζες, με απότοκο να είναι αρκετά συμπαγείς και η αντικατάστασή τους να αποτελεί δύσκολη υπόθεση. Στον αντίποδα, η σύγχρονη «παγκόσμια κουλτούρα», είναι άχρονη χωρίς ιστορική συνέχεια και χωρίς κοινά σημεία αναφοράς που μπορούν να της προσδώσουν ένα σταθερό χαρακτήρα και επομένως η πλήρης εδραίωση της καθίσταται αδύνατη (Smith, 1993, σ..155-159).

Οικονομική παγκοσμιοποίηση

Η οικονομική παγκοσμιοποίηση αποτελεί την πιο διαδεδομένη και επιτυχημένη διάσταση της παγκοσμιοποίησης. Περιγράφει ουσιαστικά την εξάπλωση και εδραίωση του καπιταλιστικού μοντέλου οικονομικής οργάνωσης σε παγκόσμιο επίπεδο (Ψαρρού, 2005. σ. 203). Ειδικότερα, γίνεται ιδιαίτερη μνεία στην αυξανόμενη αλληλεξάρτηση ανάμεσα στις οικονομίες ολόκληρου του πλανήτη ως απότοκο της διεύρυνσης των διασυνοριακών συναλλαγών, μετακίνησης προϊόντων και παροχής υπηρεσιών, τις ροές κεφαλαίων σε διεθνές επίπεδο και την ανάπτυξη του κλάδου της τεχνολογίας. Οι νέες καινοτομίες στους τομείς μεταφοράς και επεξεργασίας πληροφοριών και τα νέα επιστημονικά επιτεύγματα, συμβάλλουν σημαντικά στην μείωση του κόστους μεταφοράς και την διευκόλυνση της άσκησης οικονομικής δραστηριότητας σε παγκόσμια κλίμακα (Shangquan, 2000, σ. 1-3). Τα παραπάνω πυροδοτούν μια διαδικασία άρσης των φραγμών, η οποία αποτέλεσε έναυσμα για τη σύσταση παγκόσμιων εμπορικών δικτύων μέσω των οποίων παρατηρείται άνθηση του διεθνούς εμπορίου και των ξένων άμεσων επενδύσεων (FDI). Οι ευνοϊκές συνθήκες και η παροχή νέων ευκαιριών και κινήτρων μεγιστοποιεί το εξωστρεφές εμπόριο, το οποίο αποτελεί σημαντικό δείκτη του βαθμού έκθεσης μιας εθνικής οικονομίας στις παγκόσμιες οικονομικές δυνάμεις. (Babones, 2007 σ.146). Υπό το εν λόγω πρίσμα έλαβε χώρα μία ραγδαία ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών, μέσω της οποίας ο αριθμός των παγκόσμιων

εξαγωγών σήμερα είναι σαράντα φορές μεγαλύτερος από εκείνον του 1914¹ (Beltekian & Ospina, 2018). Η απελευθέρωση αυτή της οικονομικής δραστηριότητας και η άρση των εμπορικών φραγμών υποβοηθήθηκε σε σημαντικό βαθμό από την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία επέτρεψε την διάδοση του καπιταλιστικού δυτικού τύπου μοντέλου οικονομικής οργάνωσης σε περισσότερες περιοχές του πλανήτη. Ταυτόχρονα λειτούργησε ως μια νέα ευκαιρία σύνδεσης των δυτικών οικονομιών με της οικονομίες του Ανατολικού ημισφαιρίου (Heywood, 2013, σ.178).

Στο πλαίσιο της νέας μορφής που λαμβάνει το σύγχρονο οικονομικό οικοδόμημα, αναδύονται δίκτυα πληροφορίας πραγματικού χρόνου, τα οποία θέτουν την παραγωγή , μεταφορά και μετακίνηση προϊόντων σε ενιαία οργάνωση , τα οποία εν συνεχεία τίθενται σε παγκόσμια κλίμακα (Castells, 1996). Η νέα τάση χάραξης της οικονομικής δραστηριότητας σε διεθνές επίπεδο, υπό την μορφή διασκέψεων τύπου G7, G20 και οι νέες εξουσίες που απέκτησαν οργανισμοί όπως ο ΠΟΕ, Η Παγκόσμια Τράπεζα, από κοινού με την νέα δυναμική των τεράστιων πολυεθνικών κολοσσών, μετέβαλλαν ριζικά το τοπίο. Η διεθνοποίηση της παραγωγής, των κεφαλαίων και οι εκτεταμένες μετακινήσεις των χρηματοοικονομικών προϊόντων καθιστούν ανέφικτη την επιβίωση μιας πλήρως απομονωμένης εθνικής οικονομίας (OECD, 1996, σ.3-4). Η παραπάνω κατάσταση μετατοπίζει το επίπεδο ανάλυσης από το εθνικό στο διεθνές χώρο. Οι εθνικές οικονομίες παύουν να αποτελούν την αποκλειστική μονάδα οικονομικής ανάλυσης καθώς το νέο διεθνές περιβάλλον χαρακτηρίζεται από στενές σχέσεις αλληλεξάρτησης, ιδίως στα οικονομικά ζητήματα. Ορισμένοι μελετητές μάλιστα όπως ο Αλμπάνης, θέτουν την οικονομία σε υπερεθνικό πλαίσιο, καθώς προασπίζουν πως η οικονομική δραστηριότητα εκτυλίσσεται σε ένα καθαρά ενιαίο και παγκόσμιο πλαίσιο , με απότοκο η οικονομία να έχει απολέσει τον εθνοκεντρικό της χαρακτήρα (Αλμπάνης, 2005, σ. 30).

2.4.2 Επιμέρους μορφές παγκοσμιοποίησης

Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, όπως έχουμε προαναφέρει έχει πολυδιάστατο χαρακτήρα. Εφόσον θέλουμε να πραγματοποιήσουμε μια ολοκληρωμένη μελέτη και να κατανοήσουμε πραγματικά την παγκοσμιοποίηση , οφείλουμε να ακολουθήσουμε μια περισσότερο λεπτομερειακή προσέγγιση και να παρουσιάσουμε ορισμένες επιμέρους μορφές του φαινομένου, μέσα από τις οποίες θα καταστεί εφικτή μια σφαιρική προσέγγιση του μέσα από την εξέταση των συγκεκριμένων πτυχών του. Σύμφωνα λοιπόν με τους Giddens, (2003,σ.10), (2001, σ,95-98), Μπιτζένη (2009,σ.335-337) και McGrew (2013,σ.32) , ορισμένες επιμέρους μορφές παγκοσμιοποίησης είναι οι ακόλουθες:

Χρηματοπιστωτική Παγκοσμιοποίηση:

¹ Βλ Πίνακες 2.4.1.1, 2.4.1.2 και 2.4.1.3 για αύξηση εξαγωγών και τη σχέση τους με την ελεύθερη εμπορική δραστηριότητα.

Συνιστά υποκατηγορία της οικονομικής μορφής, καθώς αναφέρεται αποκλειστικά στην διαμόρφωση ενός παγκόσμιου πλέγματος χρηματιστηριακών αγορών με εύκολη προσβασιμότητα (Μπιτζένης, 2009, σ. 335). Εστιάζεται η μελέτη στην ανάλυση της λειτουργίας και των σχέσεων που απορρέουν από τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα και την λειτουργία του χρηματιστηριακών αγορών. Μέσω της παγκοσμιοποίησης , έχει διαμορφωθεί ένα συνεκτικό χρηματοπιστωτικό οικοδόμημα, το οποίο επιτρέπει την φιλελευθεροποίηση και διεύρυνση της προσβασιμότητας στις χρηματιστηριακές αγορές χωρίς γεωγραφικούς περιορισμούς. Τέλος, ο έλεγχος αυτής της κολοσσιαίας χρηματοπιστωτικής αρένας, αποτέλεσε την αφετηρία καθιέρωση ενός συνεκτικού νομικού συστήματος, το οποίο θέτει τους όρους και τις προϋποθέσεις που καθορίζουν τις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές και το καθεστώς λειτουργίας του σύγχρονου χρηματοπιστωτικού συστήματος (Sabri, 2006, σ. 1-4).

Βιομηχανική- Τεχνολογική Παγκοσμιοποίηση:

Οι τεχνολογικές καινοτομίες και η επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων αναδιαμορφώνουν ριζικά τις μεθόδους και το μέγεθος της βιομηχανικής παραγωγής. Το γεγονός αυτό επιδρά σημαντικά και στον καταμερισμό εργασίας, καθώς καλλιεργείται η τάση της περαιτέρω εξειδίκευσης των εργαζομένων, ενώ παράλληλα παρατηρείται η συγκρότηση περιφερειακών βιομηχανιών , οι οποίες τοποθετούνται σε συγκεκριμένα τμήματα του πλανήτη και εξειδικεύονται στην παραγωγή συγκεκριμένων προϊόντων (Giddens , 2001, σ. 96-98). Επιπλέον, αναδύονται νέες πρακτικές και μέθοδοι παραγωγής και έρευνας μέσω της χρήσης του διαδικτύου και των νέων εφευρέσεων οι οποίες προκαλούν πραγματική επανάσταση στους τομείς παραγωγής και τεχνολογικής καινοτομίας , τα οποία συμβάλλουν στην ραγδαία αύξηση του ΑΕΠ ορισμένων χωρών (Μπιτζένης, 2009, σ. 336).

Παγκοσμιοποίηση Πληροφόρησης.

Οι νέες επικοινωνίες , το Διαδίκτυο και τα νέα μέσα συμβάλλουν στην ταχύτατη διάδοση της πληροφορίας ακόμα και σε απρόσιτες γεωγραφικά περιοχές (Μπιτζένης, 2009, σ. 336). Επιπροσθέτως, η εμφάνιση «παγκόσμιων μέσω μαζικής ενημέρωσης» , λόγω της επιθυμίας των εταιρειών να επεκταθούν οικονομικά σε ολόκληρο τον πλανήτη από κοινού με τις καινοτομίες στον κλάδο των τηλεπικοινωνιών, προσφέρουν πληροφόρηση σε πλανητική κλίμακα (McChesney,σ.260-264) Επιπροσθέτως, οι οποίες πολλαπλασιάζουν τις δυνατότητες επεξεργασίας και διάχυσης πληροφοριών και προσφέρουν ευνοϊκότερες συνθήκες για την τεχνολογική καινοτομία. Σύμφωνα μάλιστα με τον Castells, (1996, σ.203-204) ζούμε σε μία εποχή της πληροφορίας. Τα υψηλά επίπεδα πρόσβασης σε πληροφόρηση σήμερα συνδράμουν την αύξηση της παραγωγής και την μετατόπιση της από το παραγωγικό μοντέλο προς την παροχή υπηρεσιών. Επιπροσθέτως, συμβάλλει στην βελτίωση της εργασιακής αποδοτικότητας και εξειδίκευση των εργαζομένων.

Στρατιωτική παγκοσμιοποίηση

Σύμφωνα με τον Giddens (2001, σ.95-96) μια επιπλέον διάσταση αφορά την παγκοσμιοποίηση της στρατιωτικής ισχύος. Στο νέο παγκόσμια σύστημα εμφανίζονται νέες μορφές στρατιωτικών εξοπλισμών και στρατιωτικές συμμαχίες, οι οποίες προσφέρουν νέες πολεμικές δυνατότητες ακόμα και στις μικρότερες και φαινομενικά ανίσχυρες χώρες. Επίσης, τα νέα πολεμικά μέσα, συμβάλλουν σε διεύρυνση της κλίμακας διεξαγωγής πολέμων και των απειλών προς τον πλανήτη και το περιβάλλον, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη χρήση πυρηνικών όπλων. Επιπλέον, οι καινοτομίες στον κλάδο της βιομηχανίας των όπλων και

ιδίως η ανάπτυξη και διασπορά των πυρηνικών όπλων, ανέδειξαν ως επιτακτική ανάγκη τη διαμόρφωση ενός πλαισίου διαλόγου που θα προβλέπει μέσω του διαλόγου και σύναψης συμφωνιών τον έλεγχο και περιορισμό της παραγωγής πυρηνικών και άλλης μορφής επικίνδυνων σύγχρονων οπλικών συστημάτων (Howlett, 2013, σ. 532-540).

Στο σημείο αυτό, μπορούμε να συνδέσουμε και την παγκοσμιοποίηση της τρομοκρατίας, καθώς η παγκόσμια διασπορά των νέων εξοπλισμών μαζικής καταστροφής απαιτούν την υιοθέτηση νέων στρατηγικών ασφαλείας, και γενικά αναδύεται μια νέα μορφή «στρατιωτικής τάξης», για να επιτευχθεί με επιτυχία η πρόληψη και αντιμετώπιση των νέων οργανωμένων τρομοκρατικών ομάδων. Οι τρομοκράτες εκμεταλλεύονται τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα ασύρματης επικοινωνίας και μετακίνησης με στόχο την διεύρυνση του πεδίου δραστηριοποίησής τους. Η χρήση νέων όπλων και η δυνατότητα συντονισμένης διεξαγωγής πολλαπλών επιθέσεων αποτελούν πραγματικά ζωτικούς κινδύνους για τα σημερινά κράτη (McGrew, 2013, σ.32 & Kiras, 2013, σ.507,508,516).

Θρησκευτική Παγκοσμιοποίηση:

Οι συνεχώς αυξανόμενες διαπολιτισμικές επαφές φέρνουν σε επαφή τις διάφορες θρησκείες, ενώ παράλληλα τα στοιχεία που τις αποτελούν διαδίδονται εύκολα σε ανθρώπους που διακατέχονται από αντίθετα θρησκευτικά δόγματα (Μπιτζένης, 2009, σ.335). Επίσης, η έλευση ανθρώπων με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις, απαιτεί τη ριζική μεταβολή των συνειδήσεων και το σεβασμό των θρησκευτικών ιδιαιτεροτήτων, με στόχο την ομαλή ενσωμάτωση των νέων ανθρώπων, καθώς η μη ενσωμάτωση τους ενδέχεται να προκαλέσει πλήγμα στη κοινωνική συνοχή και την εκδήλωση συγκρούσεων (Αυγέρη, 2012). Σύμφωνα μάλιστα με τον Αλμπάνη (2003, σ.86), η ανάγκη επαναπροσδιορισμού των αντιλήψεων των ανθρώπων ωθεί προς τη συγκρότηση μιας κοσμικής οικουμένης.

Παγκοσμιοποίηση μετανάστευσης.

Η πτώση του Σοβιετικού Μπλοκ, από κοινού με την άρση των φραγμών που εμπόδιζαν τις ελεύθερες μετακινήσεις οδήγησαν σε τεράστια αύξηση της μετανάστευσης για λόγους επαγγελματικούς, προσωπικούς ή για αναζήτηση κατάλληλων χωρών για σπουδές (Μπιτζένης, 2009, σ.335). Ο νέος παγκοσμιοποιημένος κόσμος που χαρακτηρίζεται από περισσότερο ανοιχτά σύνορα, καθιστά εφικτή την ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων χωρίς εκτεταμένους περιορισμούς. Η οικονομική ανάπτυξη και η πολυπολιτισμικότητα διευκολύνουν την διεύρυνση των μεταναστευτικών ροών αλλά και τις γεωγραφικές περιοχές προέλευσής τους (Czajka, 2014).

Κοινωνική Παγκοσμιοποίηση:

Η κοινωνία αλλά και ο άνθρωπος σαν μονάδα αποτελούν τους κύριους αποδέκτες των μεταβολών που απορρέουν από την νέα πραγματικότητα που λαμβάνει σάρκα και οστά μέσω του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης είτε σαν αντικειμενική εξέλιξη, είτε ως υποκειμενική επιδίωξη (Αλμπάνης, 2005 σ. 59). Αναλυτικότερα Μπιτζένης (2009, σ336-337) μας πληροφορεί πως τα νέα κυβερνητικά και μη δίκτυα και η ομογενοποίηση προτύπων προκαλούν μια τυποποίηση της κοινωνικής πολιτικής των διάφορων κρατών σε τομείς όπως το κράτος πρόνοιας η κοινωνική ευημερία ο εκδημοκρατισμός του κράτους και η αντιμετώπιση της φτώχειας. Η δράση ποικίλων ΜΚΟ και κοινωνικών δυνάμεων συμβάλλουν στον εκδημοκρατισμό και την κοινωνική απελευθέρωση.

Θεσμική- Νομική

Μέσα στο νέο περιβάλλον που αναδύεται στο πλαίσιο των διαδικασιών της παγκοσμιοποίησης, εμφανίζεται μια εναρμόνιση σε θεσμικό και νομικό επίπεδο. Η σύσταση πλήθους διεθνών και περιφερειακών οργανισμών² όπως ο ΠΟΕ, ΔΝΤ, ΟΗΕ και θεσμών όπως το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο είναι επιφορτισμένοι με την διαφύλαξη του διεθνούς δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (McGrew, 2013, σ.32).

Αναλυτικότερα, λαμβάνει χώρα η κατάρτιση νομικών κειμένων, τα οποία τίθενται σε ενιαία βάση και ομαδοποιούνται στο πρόσωπο του Διεθνούς δικαίου, το οποίο απαιτεί τον συμβιβασμό όλων των χωρών με τις επιταγές του. Παράλληλα, εκτός από τις συλλογικές συμβάσεις του διεθνούς δικαίου, λαμβάνει χώρα μια εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών, για να καθίσταται αποδοτικότερη η συνεργασία και ο συντονισμός ανάμεσα στις εκάστοτε χώρες είτε σε εμπορικά είτε σε πολιτικά ζητήματα (Shapiro, 1993,σ.37-43)

Επιπροσθέτως, ο σχηματισμός διεθνών καθεστώτων, δηλαδή συνόλων προτύπων, αρχών και διαδικασιών λήψης αποφάσεων συμβάλλουν σε θεσμική ενοποίηση είτε σε επίσημο είτε σε άτυπο βαθμό. Τα συνεργατικά αυτά δίκτυα από κοινού με τις διεθνείς συμβάσεις θέτουν ως στόχο την υπεράσπιση των ασθενών ομάδων και την διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ομάδων, οι οποίες αποτελούν αντικείμενα πρακτικών και δράσεων που παραβιάζουν την ανθρώπινη υπόστασή τους (Donnelly,2013,σ.682-684) Τέλος, ένα ακόμα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διακυβέρνηση στο πλαίσιο της Ε.Ε, στην οποία έχει αναδειχθεί πλήθος νέων θεσμικών καινοτομιών, είτε σε επίσημο είτε άτυπο επίπεδο, υπό την μορφή συναντήσεων και διαπραγματεύσεων, που διαμορφώνουν ένα νέο κλίμα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων μέσα από δίκτυα και τη διαμόρφωση ενός πλαισίου πολυεπίπεδης διακυβέρνησης (Koch & Rittberger,2006 σ.31-35)

Περιβαλλοντική Παγκοσμιοποίηση

Η τεράστια διάσταση που έχει λάβει η περιβαλλοντική μόλυνση στη περίοδο της παγκοσμιοποίησης, λόγω της άκρατης ανάπτυξης της βιομηχανικής παραγωγής και τον πολλαπλασιασμό της εκπομπής ρύπων έχουν ως απότοκο την εμφάνιση ποικίλων περιβαλλοντικών προβλημάτων, όπως το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η τρύπα του όζοντος και η αύξηση της στάθμης των ωκεανών. Η Επίλυση των παραπάνω ζητημάτων απαιτεί την συλλογική υιοθέτηση μέτρων που θα λειτουργήσουν ως τροχοπέδη στην επιδείνωση της κατάστασης. Οι νέες μέθοδοι επικοινωνίας, έρευνας και η καινοτομία στον κλάδο της τεχνολογίας καθιστούν για πρώτη φορά εφικτή την συλλογική λήψη μέτρων (Μπιζτένης, 2009, σ.336).

Η περιβαλλοντική παγκοσμιοποίηση λοιπόν, έγκειται στην εμφάνιση νέων διαδικασιών και συνεργατικών σχημάτων που αποσκοπούν στο συντονισμό και συλλογική ρύθμιση των περιβαλλοντικών ζητημάτων. Η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων μπορεί να γίνεται είτε μέσω επίσημων συνθηκών και συναντήσεων των κρατών είτε μέσω της διαμεσολάβησης και διάφορων πρωτοβουλιών ορισμένων ΜΚΟ, με συγκεκριμένη περιβαλλοντική πολιτική ατζέντα (Grainger, 2013, σ. 54). Η συγκρότηση

² Βλέπε Πίνακα 2.4.2.1 Για αύξηση αριθμού ΜΚΟ

δικτύων συνδιαλλαγής και επικοινωνίας με βάση είτε τις κρατικές οντότητες είτε με πρωταγωνιστές τις διάφορες ΜΚΟ³, βελτιώνει σημαντικά την κατάσταση μέσω της καλλιέργειας μιας παγκόσμιας περιβαλλοντικής συνείδησης και ενός συνεργατικού πνεύματος, χωρίς ωστόσο να αναδύεται μια ενιαία παγκόσμια περιβαλλοντική διακυβέρνηση, λόγω του υψηλού πολιτικού κατακερματισμού, από το οποίο χαρακτηρίζεται το διεθνές σύστημα (Vogler, 2013, σ.481.483).

2.5 Ιστορική επισκόπηση της Παγκοσμιοποίησης

Όπως διαπιστώσαμε προηγουμένως, η παγκοσμιοποίηση συνιστά μια αμφιλεγόμενη έννοια, με ποικίλα χαρακτηριστικά και διαστάσεις, που καθιστούν την διεξαγωγή καθολικών συμπερασμάτων προβληματική. Κατόπιν της παρουσίασης ορισμένων ενδεικτικών ορισμών, των πτυχών και των βασικότερων χαρακτηριστικών της, εν συνεχεία θα μελετήσουμε ένα ακόμα ζήτημα που διχάζει τον ακαδημαϊκό κύκλο, το οποίο αφορά την ιστορική της πορεία και το χρόνο κατά τον οποίο δύναται να τοποθετηθούν οι απαρχές της.

Πράγματι προβάλλονται ποικίλα και αντικρουόμενα επιχειρήματα σχετικά με την έναρξη της παγκοσμιοποίησης από διάφορους μελετητές. Η έννοια χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά επίσημα με έμφαση στην οικονομική της πλευρά από τον Theodore Levitt. Ο Levitt αναφέρει πως οι τεχνολογικές καινοτομίες, επιτρέπουν την ταχύτατη επικοινωνία, τα ταξίδια και τις μετακινήσεις, με απόρροια την σύνδεση των απομονωμένων περιοχών. Στη κατάσταση αυτή, εδράζεται η σύσταση μιας ενιαίας «καταναλωτικής πραγματικότητας», η οποία συμβάλλει στην εμφάνιση των παγκόσμιων αγορών, οι οποίες καλύπτουν τις νέες τεράστιες δίχως προηγούμενο καταναλωτικές ανάγκες (Levitt, 1983).

Καταρχάς, σύμφωνα με τον Modelski, (2003, σ.55) οι απαρχές της ανθρώπινης επικοινωνίας και κινητικότητας τοποθετούνται στην εποχή των πολιτισμών που αναπτύχθηκαν στην περιοχή της Μεσοποταμίας. Οι διάφορες τοπικές κοινότητες της περιόδου εμφάνισαν σημαντική κινητικότητα και διεύρυνση της επιρροής τους στις γύρω περιοχές. Παράλληλα, ο Αρχαίος ελληνικός πολιτισμός και ο πολιτισμός των Φοινίκων, αποτέλεσαν πρώιμες κοιτίδες πολιτισμού, οι οποίοι συνέβαλαν στην ραγδαία ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων αλλά παράλληλα και της διάδοσης των γλωσσικών και πολιτιστικών τους γνωρισμάτων, με απότοκο την σύσταση ενός δικτύου επικοινωνίας και σύναψης σχέσεων που επέτρεψε την εξαγωγή της κουλτούρας τους και της επιρροής τους σε κλίμακα που υπέρβαινε σημαντικά τα στενά γεωγραφικά τους σύνορα. (Heywood, 2013, σ.73-74).

Η υφιστάμενη κατάσταση κλιμακώθηκε τα επόμενα χρόνια, κυρίως μέσω της ανάπτυξης εμπορικών σχέσεων ανάμεσα σε διάφορες περιοχές του πλανήτη. Πρωτεύουσα σημασία στην εξέλιξη της παγκόσμιας ιστορίας κατέχουν οι εμπορικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και κτίσεις στην περιοχή της Κίνας. Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια του 1^{ου} αιώνα π.Χ., παρατηρείται η εμφάνιση ποικίλων μπαχαρικών και ειδών πολυτελείας, όπως το Μετάξι που προέρχονταν από τη Κίνα, στις περιοχές της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Ο δρόμος του μεταξιού λειτούργησε ως βατήρας για την εδραίωση των εμπορικών σχέσεων και μετακινήσεων ανάμεσα στις περιοχές της Ευρώπης και της Ασίας (Vanham, 2019).

³ Βλ Σχήμα 2.4.2.1 για την αύξηση του αριθμού των ΜΚΟ

Επόμενος σημαντικός σταθμός στην ανθρώπινη επικοινωνία αποτελεί η περίοδος 700-1500μ.Χ με την ανάδειξη της Μογγολικής αυτοκρατορίας (Pax Mongolica) και η μετέπειτα μετεξέλιξη της σε Οθωμανική αυτοκρατορία. Στο πλαίσιο αυτό, έλαβε χώρα η ενοποίηση του αραβικού κόσμου , με απότοκο την διάδοση και εδραίωση κοινών πρακτικών σε ευρεία κλίμακα, σε ποικίλες περιοχές της Ασίας και της Αφρικής (Modelski, 2003, σ. 55-56). Η Pax Mongolica αποτέλεσε τον βατήρα υιοθέτησης νέων συνεκτικών μορφών πολιτικής οργάνωσης, οι οποίες αποτέλεσαν την αιτία της σημαντικής πολιτικής και πολιτιστικής επίδρασης της επί των περιοχών του Ευρωπαϊκού χώρου (Heywood, 2013, σ.73-74). Η επίδραση αυτή σε διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές από κοινού με τα υψηλά επίπεδα εμπορικών συναλλαγών ανάμεσα σε περιοχές της Ευρώπης, της Ευρασίας και της Αφρικής και την εξειδίκευση σε ποικίλους τομείς, η οποία συνοδεύτηκε από νέες ανακαλύψεις εργαλείων και μορφών παραγωγής, ώθησαν ορισμένους μελετητές όπως τον Bentley, να διατυπώσουν επιχειρήματα περί εδραίωσης της παγκοσμιοποίησης στην προ του 16^{ου} αιώνα εποχή (Ο' Rourke & Wiliamson , 2000, σ.1)

Παράλληλα, σημαντικό ακόμα ρόλο έπαιξε η διάδοση των θρησκευτικών δογμάτων , καθώς κάθε μεγάλη και ισχυρή αυτοκρατορία αποσκοπούσε στη διάδοση και εδραίωση της θρησκείας της (Osterhammel & Patersson 2003, σ.32). Είτε η Βυζαντινή αυτοκρατορία, είτε η Pax Mongolica και έπειτα η Οθωμανική αυτοκρατορία, χρησιμοποίησαν τις δυνάμεις τους για να προβούν σε μια εκ πολιτιστική αποστολή σε μια προσπάθεια επέκτασης του θρησκευτικούς τους δόγματος και διεύρυνσης της σφαιράς επιρροής τους.

Μολονότι τα παραπάνω στοιχεία, η στενή επικοινωνία, ανταλλαγή προϊόντων , αξιών πρακτικών και η διάδοση ορισμένων κουλτούρων σε περιοχές χωρίς άμεση γεωγραφική εγγύτητα αποτελούν χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποίησης, στο στάδιο αυτό γίνονται αντιληπτά μόνο σε έμμεσο βαθμό , χωρίς συνεκτικά μοτίβα πολιτικής σκοπιμότητας, χωρίς συνέχεια και ορισμένη στρατηγική. Συνεπώς δεν συνέβαλλαν στην συγκρότηση μιας παγκόσμιας πραγματικότητας και της σύστασης δικτύων με την σημερινή έννοια (Modelski , 2003,σ.55). Ταυτοχρόνως, η επέκταση της θρησκείας και οι ιεραρχικές πρακτικές στο πλαίσιο των αυτοκρατοριών δεν κατόρθωσαν να δημιουργήσουν συνεκτικές ολότητες, καθώς η «οικουμενικότητα» που δημιουργήθηκε αποτελούνταν από πολλές μικρές ανομοιογενείς οντότητες , οι οποίες συγκρούονταν συνεχώς μεταξύ τους (Osterhammel & Paterson 2005, σ.33). Επίσης, τα σημαντικά μεταναστευτικά ρεύματα της περιόδου 800-1400 μ.Χ , είχαν μονοδιάστατη κίνηση. Οι διάφοροι περιπλανώμενοι δεν κινούνταν με βάση κάποιο οργανωμένο πρότυπο σε ενιαία κλίμακα και δεν επέστρεφαν στις γενέτειρες τους (Osterhammel & Paterson ,2005.σ.35).. Το γεγονός αυτό, διαφοροποιεί αισθητά τις μετακινήσεις αυτές από τη σημερινή παγκοσμιοποίηση, κατά την οποία γίνονται αντιληπτές ποικίλες μετακινήσεις σε ολόκληρο το πλανήτη ως απόρροια των νέων επαγγελματικών ευκαιριών και της διευκόλυνσης των μέσων μεταφοράς.

Η περίοδος που ακολούθησε, από τα τέλη του 15^{ου} και τις αρχές του 16^{ου} αιώνα αποτελεί ιστορικό ορόσημο για την ανθρώπινη ιστορία. Η εποχή των αποκαλύψεων αποτέλεσε το βατήρα των εκτεταμένων μετακινήσεων και συστηματικών ανταλλαγών εμπορικών προϊόντων αλλά και αξιών. Για πολλούς μελετητές το σημείο αυτό αποτελεί την έναρξη της παγκοσμιοποίησης (Vanham, 2019). Κατά την περίοδο αυτή, τέθηκαν τα πρώτα θεμέλια για την σύσταση μιας παγκόσμιας οικονομίας, στην οποία πραγματοποιείται μια διάχυση του εργατικού δυναμικού σε παγκόσμια κλίμακα η οποία συνοδεύεται από την σύναψη πολυμερών εμπορικών συμφωνιών. Η δυναμική από την οποία χαρακτηρίζεται το νέο πολιτικοοικονομικό οικοδόμημα θέτει τις βάσεις της μελλοντικής εδραίωσης της

Ευρωπαϊκής επικυριαρχίας (Frank, 1998, σ.52-53). Οι ευρωπαϊκοί λαοί, λειτούργησαν ως φορείς διάδοσης των πρώιμων «δυτικών αξιών», μια διαδικασία η οποία επρόκειτο να σφυρηλατήσει το μέλλον ολόκληρου του κόσμου (Modelski, 2003, σ.56).

Την αντίληψη πως η παγκοσμιοποίηση ξεκίνησε εκείνη την περίοδο ασπάζεται και ο Wallerstein. Στην θεωρία του σχετικά με το παγκόσμιο σύστημα, προβάλλει το επιχείρημα πως οι μηχανισμοί του φαινομένου που σήμερα αποκαλούμε παγκοσμιοποίηση και θεωρούνται ως καινοτομίες της σημερινής εποχής, προϋπήρχαν ήδη από το 1450. Την περίοδο εκείνη παρατηρείται η άνθηση και σταδιακή εδραίωση του καπιταλιστικού συστήματος και η συγκρότηση ενός παγκόσμιο οικονομικού συστήματος (Wallerstein , 2000 , σ.252.) Επίσης, Ο Harvey (1989, σ. 249-250) , αναφέρει μάλιστα πως η δημιουργία των πρώτων χαρτών, αποτέλεσε μια μέθοδο κατάταξης των διάφορων φαινομένων στο χώρο, ενώ παράλληλα έλαβε χώρα η τοποθέτηση των διάφορων πληθυσμών μέσα σε «ένα ενιαίο χωρικό πλαίσιο».

Οι δομές αυτές , από κοινού με τα νέα αποθέματα σε ορυκτά και νέα προϊόντα μέσω των αποικιών που συστάθηκαν από τους Ευρωπαίους , δημιούργησαν το εύφορο κλίμα για την αύξηση της παραγωγής και κατ'επέκταση την αύξηση των μεταναστευτικών ροών και των εμπορικών συναλλαγών , οι οποίες επικεντρώνονται σε προϊόντα όπως η ζάχαρη , το βαμβάκι και το καπνό ως αντάλλαγμα διάφορων Ευρωπαϊκών βιομηχανικών προϊόντων. Απόρροια αποτέλεσε η οικονομική άνθηση ορισμένων περιοχών κατά τον 16^ο και 17^ο αιώνα όπως οι Ενωμένες Επαρχίες (σημερινή Ολλανδία) και αργότερα η Γαλλία και η Αγγλία, οι οποίες προώθησαν τις παγκόσμιες εμπορικές συναλλαγές, διότι τους εξασφάλιζαν τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους για την διατήρηση της παγκόσμιας πρωτοκαθεδρίας τους (Guillochon, 2007, σ.24-25).

Την άποψη πως οι απαρχές της παγκοσμιοποίησης μπορούν να τοποθετηθούν την περίοδο αυτή βρίσκει σύμφωνο και τον Friedman. Ειδικότερα, αναφέρει πως η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης μπορεί να οριοθετηθεί σε τρία διαφορετικά κύματα. Το πρώτο 1492-1800 , αποτελεί την περίοδο της Παγκοσμιοποίησης των κρατών , στην οποία έγινε μια σμίκρυνση του κόσμου ενώ το βασικό κίνητρο της διαδικασίας ήταν η επιθυμία των κρατών για κατοχή περισσότερων πόρων μέσω των ιμπεριαλιστικών επεκτατικών κινήσεων. Η παγκοσμιοποίηση 2, 1800-2000, κατά την οποία ο κόσμος από ήδη μικρός γίνεται μικροσκοπικός , ενώ φορείς της διαδικασίας πλέον είναι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις .

και τέλος η Παγκοσμιοποίηση 3, (2000 και έπειτα), η παγκοσμιοποίηση των ανθρώπων, στο πλαίσιο της οποίας τα άτομα αναζητούν συνεχώς νέες μεθόδους να κερδοσκοπήσουν στο πλαίσιο του έντονου παγκόσμιου ανταγωνισμού. Σε αντίθεση με το προηγούμενες δύο φάσεις, είναι ποικιλόμορφη και δεν υποκινείται αποκλειστικά από τις Δυτικές (Ευρωπαϊκές και Αμερικανικές δυνάμεις) (Friedman 2005).

Η παραπάνω περίοδος συνιστά τομή για την ανθρώπινη ιστορία , καθώς συντελείται η μετάβαση από τη φεουδαρχικό τρόπο παραγωγής και την παραδοσιακή αγροτική ζωής προς μία αναδυόμενη καπιταλιστική οικονομία. Οι εμπορικές συναλλαγές την περίοδο του 1500 και έπειτα , με κινητήριο μοχλό κυρίως της Ευρωπαϊκές δυνάμεις και ιδίως τη Μ. Βρετανία στο πλαίσιο της αποικιοκρατίας, απέφεραν τεράστια κέρδη , ενώ παράλληλα το διεθνές εμπόριο κάλυπτε τεράστιο ποσοστό επί του συνολικού παγκοσμίου ΑΕΠ, σε επίπεδα παρόμοια με εκείνα που θα έφτανε στα τέλη του 20^{ου} αιώνα (Heywood , 2013, σ. 76-77). Ακρογωνιαίος λίθος της περιόδου αποτέλεσε και η στάση της Μ . Βρετανίας, η οποία σύναψε

ποικίλες εμπορικές συμφωνίες και επέτρεψε την σημαντική απελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών, η οποία παρείχε ένα σημαντικό έναυσμα για την περαιτέρω οικονομική άνθηση, αύξηση των μετακινήσεων και την δημιουργία νέων βιομηχανικών εγκαταστάσεων, οι οποίες συνοδεύτηκαν από χαρακτηριστική διάχυση κεφαλαίων υπό τη μορφή επενδύσεων σε διάφορες περιοχές του πλανήτη (Guillochon,2007.σ25-26).

Ωστόσο, σύμφωνα με τους περισσότερους μελετητές του φαινομένου, η παγκοσμιοποίηση εξελίχθηκε σε δύο στάδια. Η πρώτη περίοδος βρίσκεται ανάμεσα στο 1870 και στο 1914, ενώ η δεύτερη εκτυλίσσεται μετά την λήξη του Β Παγκοσμίου πολέμου και κυρίως μετά το 1960 μέχρι και σήμερα. Την περίοδο πριν την έναρξη του 1^{ου} Παγκοσμίου πολέμου, η οικονομία άρχισε να εμφανίζει στοιχεία μίας πραγματικής παγκοσμιοποίησης. Τα ήδη υπάρχοντα δίκτυα επικοινωνίας εδραιώνονται πλέον σε ένα ενιαίο παγιομένο σύστημα. Οι εμπορικές συναλλαγές και οι ροές κεφαλαίων λαμβάνουν χώρα σε ένα ελεύθερο πολυμερές πλαίσιο (Osterhammel & Patersson , 2005. σ.63). Η απελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών από κοινού με της καινοτομίες στους τομείς επικοινωνίας και μεταφοράς συνδράμουν καθοριστικά στην μείωση του κόστους μεταφοράς, που καθιστά την εμπορική δραστηριότητα πιο ελκυστική σε χώρες που χωρίζονται από σημαντική γεωγραφική απόσταση (Ο' Rourke & Wiliamson , 2000). Επιπροσθέτως, η επικοινωνία και η ανταλλαγή ιδεών υποβοηθήθηκε σημαντικά από ανακαλύψεις όπως ο τηλεγράφος και αργότερα την εμφάνιση του ραδιοφώνου(Scholte,2000, σ.66). Η βελτίωση στις επικοινωνίες συνοδεύομενη από την εφεύρεση των ατμόπλοιων, την δημιουργία και επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου και άλλες καινοτομίες στον κλάδο της τεχνολογίας, όπως η χρήση νέων μορφών ενέργειας, η αξιοποίηση της μεταλλουργίας και εν γένει η εκβιομηχάνιση της αγροτικής παραγωγής λειτούργησαν ως αφετηρία για την ριζική αναδιάρθρωση της βιομηχανικής παραγωγής και έδωσαν νέα δυναμική στις ανθρώπινες μετακινήσεις, καθώς άνθρωποι που ταλανίζονταν από οικονομικές δυσπραγίες, είχαν πλέον τη δυνατότητα να μετανακινήθουν σε νέες περιοχές σε αναζήτηση εργασίας (Heywood, 2013, σ.77 & Hopkins, 2002,σ.6), με απότοκο οι θαλάσσιοι δρόμοι να αποτελούν πλέον πολυσύχναστα μέρη, καθώς πληθώρα πολιτών μετακινούνταν πέρα του ατλαντικού, κυρίως προς τις ΗΠΑ (Phister, 2012, σ.4).

Επιπλέον, θεμελιώδης ήταν η προσαρμογή του παγκόσμιου νομισματικού συστήματος, καθώς μέχρι το 1914, η πλειοψηφία των ισχυρών, διαδεδομένων νομισμάτων είχε ενταχθεί σε ένα ενιαίο καθεστώς ισοτιμίας βασιζόμενο στο χρυσό, με απόρροια την εξασφάλιση ενός σταθερού εμπορικού καθεστώτος, το οποίο δεν θα είναι εκτεθειμένο στον πληθωρισμό και σε συνεχείς διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών (Osterhammel & Patersson ,2003,σ.86).

Την περίοδο του 1870-1914, οι ανακαλύψεις που αναφέραμε και οι καινοτομίες που έλαβαν χώρα πως σμίκρυναν αναμφισβήτητα τις αποστάσεις. Οι εξαγωγές και ροές κεφαλαίων έφτασαν επίπεδα που δεν ξανά είδαμε μέχρι το 1980. Ωστόσο, η κατάσταση αυτή άλλαξε με τις απαρχές του Α Παγκοσμίου Πολέμου, το 1914. Οι εκτεταμένες πολεμικές συρράξεις λειτούργησαν ως τροχοπέδη στις μεταναστευτικές ροές, τις επενδύσεις και τις κινήσεις αγαθών και κεφαλαίων, με απόρροια να γίνεται μνεία για «το ναυάγιο της παγκοσμιοποίησης». Επιπλέον, η προσπάθεια ανάκαμψης της οικονομίας σε παγκόσμιο επίπεδο μετά την λήξη πολέμου απέτυχε παταγωδώς, με απότοκο την σφοδρή κρίση με το Κραχ του 1929 και την επιστροφή στην πολεμική σύγκρουση στο πλαίσιο του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου (Ferguson, 2005). Σε μια προσπάθεια υπέρβασης των επιπτώσεων της κρίσης, ποικίλες κυβερνήσεις προέβησαν σε υποτίμηση των εθνικών νομισμάτων και

υιοθέτηση προστατευτικών εμπορικών πρακτικών για να προφυλαχθούν από την παγκόσμια κρίση και να προστατεύσουν τις εγχώριες αγορές (Guillochon, 2007, σ.27). Αυτό οδήγησε σε αντίθετη πορεία από την προηγούμενη περίοδο που είχε παρατηρηθεί αξιοθαύμαστη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου και άρση των φραγμών.

Μετά τη λήξη του Β Παγκοσμίου Πολέμου, ακολούθησε μία μεταβατική περίοδος, κατά την οποία έλαβαν χώρα ουσιαστικές και συστηματικές προσπάθειες εκ νέου σύσφιξης των σχέσεων ανάμεσα στις διάφορες χώρες, γεγονός απαραίτητο για την αναζωογόνηση του διεθνούς εμπορίου⁴. Η επανεκκίνηση της οικονομικής δραστηριότητας, που κατέστη επιτακτική ανάγκη για τις ταλαιπωρημένες από την σφοδρή πολεμική αναμέτρηση χώρες απαιτούσε την εμφάνιση νέων συνεργατικών σχημάτων που θα εγγυόταν την αποτροπή επανάληψης της τραγωδίας που είχε συμβεί. Στο πλαίσιο αυτό, κυρίως μετά τη δεκαετία του 60 η παγκοσμιοποίηση τέθηκε σε μια νέα φάση με μια ανερχόμενη δυναμική και νέο περιεχόμενο. Στο σημείο αυτό, σημαντική είναι η σύσταση νέων οργανισμών και σχημάτων που εξασφάλιζαν τη συνεργασία και το συντονισμό της οικονομικής και πολιτικής δραστηριότητας. Με πρωτοβουλία των Ηνωμένων Εθνών και με πρωτοστάτη τις ΗΠΑ συστάθηκε το σύστημα σταθερών ισοτιμιών Bretton Woods, το οποίο δημιούργησε ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο , το οποίο θα διασφάλιζε την ύπαρξη της παγκόσμιας ελεύθερης οικονομίας, λειτουργώντας ως τροχοπέδη στην υιοθέτηση εθνικών περιοριστικών δασμολογικών μέτρων και νομισματικών υποτιμήσεων που θα απειλούσαν την ακεραιότητα του νέου υπό διαμόρφωση συστήματος (Osterhammel & Patersson, 2003.σ.122). Στη διαμόρφωση του νέου διεθνούς περιβάλλοντος θεμελιώδης αποτέλεσε η δράση και του ΔΝΤ, της Παγκόσμιας τράπεζας και του GATT. Το ΔΝΤ , βρέθηκε επιφορτισμένο με εποπτικό ρόλο για την διατήρηση σταθερών συναλλαγματικών νομισματικών ισοτιμιών βασιζόμενες στα αποθέματα χρυσού και στο αμερικανικό Δολάριο για αποφυγή τακτικών νομισματικών διακυμάνσεων που απορυθμίζουν τις αγορές. Η παγκόσμια τράπεζα, υπεύθυνη για παροχή μακροπρόθεσμης βοήθειας μέσω αναπτυξιακών δανείων, με στόχο την ενίσχυση των ασθενών και υποανάπτυκτων περιοχών και ανοικοδόμηση του Ευρωπαϊκού χώρου. Τέλος, η γενική συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) διαμόρφωσε ένα πολυμερές Πλαίσιο επίλυσης των εμπορικών ζητημάτων και εξάλειψε τις αυθαίρετες πρακτικές επιβολής μεμονωμένων δασμών (Cohn, 2009, σ.62-63).

Το νέο κλίμα δοκιμάστηκε εκ νέου με την πετρελαϊκή κρίση του 1973, ωστόσο τη δεκαετία του 80 επανήλθε εκ νέου ένα ισχυρό κύμα παγκοσμιοποίησης , το οποίο φέρει ορισμένα νέα χαρακτηριστικά. Η Εισαγωγή νέων ηλεκτρονικών μεθόδων επικοινωνίας όπως τα κινητά τηλέφωνα , οι δορυφόροι , οι τηλεπικοινωνίες, τα υπολογιστικά δίκτυα, το διαδίκτυο , τα υπερατλαντικά τηλεοπτικά προγράμματα δημιούργησαν υπερπόντια δίκτυα επικοινωνίας που μείωσαν δραστικά τον χρόνο επικοινωνίας και έδωσαν νέα δυναμική στην παγκοσμιοποίηση (Scholte , 2000,σ.74-75). Η επέκταση του Internet και η συγκρότηση ενός ενιαίου κυβερνοχώρου, στον οποίο η πλειοψηφία των πολιτών έχει εύκολη πρόσβαση μετέβαλε ριζικά τα δεδομένα της ανθρώπινης επικοινωνίας και ανάπτυξης, μέσω της άμεσης πρόσβασης σε πληροφορίες και νέες δυνατότητες εργασίας και υλοποίησης στόχων είτε σε ιδιωτικό είτε κρατικό επίπεδο. Η νέα υφιστάμενη κατάσταση επέτρεψε την εμφάνιση νέων πολυεθνικών επιχειρήσεων, οι οποίες μέσω της χρήσης των νέων τεχνολογικών καινοτομιών και την ενοποίηση του οικονομικού συστήματος γιγάντωσαν την παραγωγή τους και επέκτειναν σημαντικά τις περιοχές στις οποίες παρέιχαν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες τους (

⁴ Βλ Πίνακα 2.5.1 για τον χαρακτήρα της εμπορικής δραστηριότητας μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο

Barett, 2004, σ.19-25). Παράλληλα, η διεύρυνση της κλίμακας των νομισματικών συναλλαγών και ενοποίηση του τραπεζικού συστήματος έδωσαν έναυσμα για την σύσταση πραγματικά παγκόσμιων αγορών και άμεση δυνατότητα επενδύσεων σε οποιοδήποτε μέρος του πλανήτη (Scholte, 2000, σ.79).

Επιπροσθέτως, το 1995 ιδρύθηκε ο ΠΟΕ, ο οποίος σε αντίθεση με την έως τότε υφιστάμενη GATT αποτελεί νομικά κατοχυρωμένη οντότητα, η οποία καθορίζει το ρυθμιστικό πλαίσιο των εμπορικών κανόνων, αλλά πλέον περιλαμβάνει και τον τομέα παροχής υπηρεσιών και όχι μόνο των υλικών αγαθών (Cohn , 2009, σ.339). Η ραγδαία τεχνολογική πρόοδος και οι επιταχυνόμενες ροές πληροφορίας μέσω των νέων μεθόδων επικοινωνίας συνέβαλλαν στη διαμόρφωση ενός νέου ανταγωνιστικού περιβάλλοντος παγκόσμιας κλίμακας. Επιπροσθέτως, οι νέες τεχνικές ενισχύουν το μέγεθος της βιομηχανικής παραγωγής και εισαγωγή νέων μοντέλων οργάνωσης που τις καθιστούν ευέλικτες και της δυνατότητας παροχής προϊόντων σε ευρύτερη κλίμακα , με απόρροια και την τελική αναμόρφωση των στρατηγικών των εταιρειών, οι οποίες όφειλαν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα που απαιτεί η παγκόσμια οικονομία (Castells, 1996, σ.95-96).

Από τα παραπάνω απορρέει πραγματικά μια νέα πραγματικότητα. Η παγκοσμιοποίηση ενισχύεται σημαντικά σε σχέση με το παρελθόν και αποκτά νέα δυναμική. Οι πολιτισμικές επαφές ανάμεσα στους ανθρώπους, η οικονομική ενοποίηση και η δυνατότητες παροχής υπηρεσιών πραγματικά μεταμορφώνουν τον πλανήτη. Οι αλλαγές είναι τόσο ραγδαίες, που ποικίλοι κύκλοι αναφέρουν πως έχουμε εισέλθει σε μια πλήρως νέα πραγματικότητα και πως η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα κατεξοχήν νέο φαινόμενο, καθώς υπάρχει τεράστια ποιοτική διαφοροποίηση σε σχέση με το παρελθόν. Ο Κοτζιάς (2003, σ.281) περιγράφει την παγκοσμιοποίηση ως ένα νέο φαινόμενο, καθώς προσδίδει μια εντελώς διαφορετική ποιότητα στις χωροχρονικές σχέσεις . Τα νέα στοιχεία της παγκοσμιοποίησης δεν εδράζονται στην αύξηση της ποσότητας των εμπορικών συναλλαγών , αλλά στη μετατόπιση του πεδίου δράσης από τις παραδοσιακές εμπορικές συναλλαγές βιομηχανικών προϊόντων στην παροχή υπηρεσιών και τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα.

Συλλήβδην, η ακριβής οριοθέτηση της απαρχής του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης αποτελεί δυσχερές εγχείρημα και έγκειται στην σκοπιά από την οποία την εξετάζει ο εκάστοτε μελετητής. Όπως προ αναφέρθηκε στοιχεία της παγκοσμιοποίησης γίνονται αντιληπτά και στην αρχαιότητα, ωστόσο τα στοιχεία αυτά εντάσσονται σε ένα ενιαίο και οργανωμένο πλαίσιο με το πέρασμα του χρόνου ιδίως στις αρχές του 18^{ου} αιώνα. Τα στοιχεία αυτά αποκτούν μια νέα δυναμική μετά την λήξη του Παγκοσμίου πολέμου και ιδίως μετά το 1980 και την λήξη του ψυχρού πολέμου. Αυτό που καθίσταται ωστόσο φανερό, είναι πως η παγκοσμιοποίηση δεν συνιστά ένα νέο φαινόμενο. Αντιθέτως, μπορούμε να αναφερθούμε σε μια νέα φάση παγκοσμιοποίησης, η οποία αποκτά νέα , εντονότερα χαρακτηριστικά , εδραιώνεται βαθύτερα και επεκτείνεται σε περισσότερους τομείς. Το γεγονός αυτό διευκολύνεται από τις νέες δυνατότητες στη ροή πληροφοριών, βελτίωση της επικοινωνίας και των ανθρώπινων μετακινήσεων , φιλελευθεροποίηση του εμπορίου και καινοτομίες στον τεχνολογικό κλάδο (Μπιτζένης,2009 σ.348-350)

Κεφάλαιο ΤΡΙΤΟ: Περαιτέρω επισκόπηση και αποτίμηση της Παγκοσμιοποίησης

Το κεφάλαιο αυτό πραγματεύεται τις διαφορετικές οπτικές που προβάλλονται σχετικά με τη φύση της Παγκοσμιοποίησης και τα αίτια που επιτρέπουν την δυναμική εξέλιξη της. Επιπροσθέτως, θα λάβει χώρα παρουσίαση των διαφορετικών επιχειρημάτων που προβάλλουν οι υπέρμαχοι και οι πολέμιοι της Παγκοσμιοποίησης, τονίζοντας τις ευεργετικές συνέπειες της και τον αρνητικό αντίκτυπο που ενδέχεται να προκαλεί αντίστοιχα. Τέλος, θα γίνει αναφορά ορισμένων μύθων σχετικά με το φαινόμενο της Παγκοσμιοποίησης, δηλαδή αντιλήψεις οι οποίες προβάλλονται ως αντικειμενική αλήθεια, ωστόσο η μελέτη του φαινομένου τις καθιστά προβληματικές. Το κεφάλαιο μας ξεκινά με την παράθεση των τριών σημαντικότερων θέσεων σχετικά με την παγκοσμιοποίηση.

3.1 Προσεγγίσεις Παγκοσμιοποίησης

Η Ρεαλιστική Θέση

Τον Πυρήνα του ρεαλιστικού δόγματος αποτελούν η έννοια της ισχύος και του κράτους. Τα κράτη αποτελούν ανεξάρτητες οντότητες σε ένα άναρχο ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα, τα οποία μέσω της συγκέντρωσης ισχύος αποσκοπούν στην διασφάλιση των εθνικών συμφερόντων και της ασφάλειας τους (Κουσκουβέλης, 2007, σ.59-62). Υπό το πρίσμα αυτό, οι ρεαλιστικοί κύκλοι αντιμετωπίζουν τη παγκοσμιοποίηση, ως μια μέθοδο που χρησιμοποιούν τα ισχυρά κράτη, τα οποία βρίσκονται σε μια κατάσταση αυτοβοήθειας στο διεθνές σύστημα και επομένως μέσω της παγκοσμιοποίησης υιοθετούν νέες μεθόδους διεύρυνσης των δραστηριοτήτων τους και διαφύλαξης των κυριαρχικών τους συμφερόντων και της περαιτέρω προώθησης της οικονομικής και πολιτικής ατζέντας τους (Cohn,2009,σ.104-107).

Στο πλαίσιο αυτό, θεωρείται πως η κρατική κυριαρχία δεν περιορίζεται και παραμένει ο θεμέλιος λίθος της διαμόρφωσης του διεθνούς συστήματος. Οι καινοτομίες στο τεχνολογικό κλάδο και η οικονομική σύνδεση λόγω της αύξησης των μετακινήσεων ανθρώπων και προϊόντων, δεν αποτελούν πρωτοφανή φαινόμενα (Krasner,2001). Το κράτος μάλιστα στη σημερινή εποχή κατέχει περισσότερες δυνατότητες διαχείρισης των ζητημάτων, καθώς οι παγκόσμιες οικονομικές αγορές προσφέρουν νέα δυναμική στις κρατικές στρατηγικές (Burtless,1998,σ.82) Παράλληλα, η εμφάνιση των διεθνών οργανισμών και οι συμμαχίες που αναδύθηκαν στο νέο περιβάλλον αντιμετωπίζονται κυρίως μηχανισμοί προάσπισης των εθνικών συμφερόντων και διατηρούνται για όσο τα συμφέροντα αυτά των ισχυρών κρατών ευθυγραμμίζονται (Κουσκουβέλης,1995,σ.103). Στο σημείο αυτό, η ιδιαίτερη έμφαση που δίνεται στα κράτη και στα θέματα ισχύος, τα οποία καθορίζουν και την κίνηση της παγκοσμιοποίησης συνδέονται με την θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας. Προβάλλεται λοιπόν η άποψη πως το ελεύθερο εμπόριο και η συνεργασία σε διεθνές επίπεδο οφείλει να διαφυλάσσεται από μια ισχυρή, «ηγεμονική δύναμη», η οποία θα διατηρεί τον συντονισμό των διάφορων δρώντων στο νέο περιβάλλον (Μακρής, 2017, σ. 899). Η ολοκλήρωση των αγορών θα μπορούσε να καταστεί εφικτή εφόσον δεν υπήρχε ένα ευνοϊκό περιβάλλον που διαμορφώθηκε από την φιλελεύθερη ηγεμονική δύναμη (Gilpin,1987,σ.85)

Συμπερασματικά, το ρεαλιστικό εγχείρημα πρεσβεύει την αντίληψη πως η παγκοσμιοποίηση δεν μεταβάλλει τον βασικό πυλώνα του διεθνούς συστήματος, δηλαδή την εδαφική διαίρεση σε επιμέρους σε έθνη κράτη. Μολονότι, γίνεται αντιληπτό ένα είδος διασυνδεσιμότητας κυρίως στον κοινωνικό και οικονομικό τομέα, τα κράτη παραμένουν κυρίαρχα, ενώ παράλληλα έννοια της «ισορροπίας ισχύος» δεν χάνει την κεντρική της θέση, καθώς ενυπάρχει ο κίνδυνος χρήσης βίας στο διεθνές σύστημα (Baylis, Owens & Smith, 2013, σ.10)

Η Φιλελεύθερη Θέση

Η φιλελεύθερη οπτική διαπνέεται από το δόγμα της αρμονίας των συμφερόντων, με βάση το οποίο στο διεθνές περιβάλλον τα κράτη έχουν κοινά συμφέροντα. Μέσω της στενής συνεργασίας και επικοινωνίας τους και με την διασφάλιση της ειρήνης, δύναται η προώθηση των καθολικών, κοινών συμφερόντων όλων των κρατών, υπό την οπτική της συλλογική προόδου (Carr, 2000,σ.77-101). Για την φιλελεύθερη προσέγγιση λοιπόν οι διεθνείς οργανισμοί και οι νέες οικονομικές σχέσεις που διέπουν τον πλανήτη ως απότοκο της παγκοσμιοποίησης συμβάλλουν στην συλλογική οικονομική άνθηση και προσφέρουν ποικίλα οφέλη σε όλους τους δρώντες (Cohn,2009,σ.135). Ακριβώς αυτή η ραγδαία αύξηση της επικοινωνίας και της συνεργασίας εδράζονται στις τεχνολογικές καινοτομίες και στη βελτίωση στον τομέα της μετακίνησης, που επιτρέπουν τις γνώσεις, στις αξίες, στα αγαθά και στις πληροφορίες να υπερακοντίζουν τα εθνικά σύνορα (Μακρής, 2007, σ.367).

Η παγκοσμιοποίηση γίνεται λοιπόν αντιληπτή ως το τελικό στάδιο της εξέλιξης της παγκόσμιας πολιτικής (Baylis, Owens & Smith, 2013, σ, 11). Τα βασικά αίτια της σχετίζονται με την ραγδαία ανάπτυξη του τεχνολογικού κλάδου, τη νέα οικονομική οργάνωση και τις νέες δυνάμεις, όπως τους διεθνείς οργανισμούς και άλλους θεσμούς που αναδύονται (Cohn,2009,σ.136). Η απελευθέρωση της οικονομικής δραστηριότητας από κοινού με τα νέα συνεργατικά δίκτυα ενισχύουν τη δημοκρατία και την ειρήνη, καθώς τα διάφορα ζητήματα επιλύονται στο πλαίσιο συζητήσεων και συλλογικών δικτύων και όχι με πόλεμο (Schneider,2014,σ.175-177)

Συνεπώς, η παγκοσμιοποίηση αποτελεί μια εκσυγχρονιστική δύναμη, η οποία προσφέρει ποικιλία νέων προοπτικών για τα κράτη και τα συνδέει, καθώς σύμφωνα με τη θεωρία της αλληλεξάρτησης, οι μεταβολές σε μια περιοχή του πλανήτη, σε ένα σύστημα στενής αλληλεξάρτησης σε οικονομικό αλλά και πολιτισμικό επίπεδο, ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές συνέπειες και σε περιοχές που βρίσκονται στην αντίθετη πλευρά του πλανήτη. Για το λόγο αυτό, είναι σημαντικό η παγκοσμιοποίηση να λαμβάνει χώρα με ισότιμο τρόπο εκ της βάσης και όχι εκ των άνω, μέσω της επιβολής συγκεκριμένων χωρών στις υπόλοιπες (Μακρής, 2007, σ. 361,367). Τέλος, σύμφωνα με το Cooper θεωρείται πως το αναδυόμενο πλαίσιο άσκησης πολιτικής, συμβάλει στην υποχώρηση του κράτους ως κεντρικής μονάδας ανάλυσης. Αναλυτικότερα, η άσκηση πολιτικής σε παγκόσμια δίκτυα έχει ως απότοκο την άρση της απόλυτης διάκρισης ανάμεσα σε ζητήματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, γεγονός που δυσχεραίνει την διατήρηση της κρατικής κυριαρχίας ανόθευτης, καθώς καθίσταται αδύνατη η υλοποίηση πολιτικών σε καθαρά εθνικό επίπεδο (Cohn,2009,σ.143)

Η Μαρξιστική προσέγγιση.

Σύμφωνα με τους μαρξιστές η παγκοσμιοποίηση αποτελεί μια αρνητική πτυχή του καπιταλιστικού συστήματος. Η νέα πορεία που έχει πάρει ο κόσμος είναι αποτέλεσμα της σύγκρουσης των μεγάλων δυνάμεων σε μια κούρσα διεύρυνσης των αγορών και της επιρροής τους σε ευρύτερη κλίμακα. Θεμελιώδη στοιχεία της παγκοσμιοποίησης, όπως η ανάδυση νέων συλλογικών μηχανισμών ρύθμισης της οικονομίας σε παγκόσμια κλίμακα και συνεργατικών διεθνών σχημάτων και οργανισμών, αποτελούν μια συνέχεια των ήδη υφιστάμενων ιμπεριαλιστικών πρακτικών που γεννήθηκαν την περίοδο της ύπαρξης των αποικιοκρατικών αυτοκρατοριών. Οι νεομαρξιστές μάλιστα ενισχύουν τις παραπάνω απόψεις με την θεωρία της εξάρτησης, η οποία πρεσβεύει πως η κυριαρχία του εξαπλωμένου διεθνιστικού κεφαλαίου αποτελεί την κινητήρια δύναμη της Παγκοσμιοποίησης (Μακρής,2007,σ.361,368).

Επιπροσθέτως, η νέα παγκόσμια οργάνωση της κοινωνίας ως απόρροια της παγκοσμιοποίησης δημιουργεί προβλήματα όπως την εξάρτηση των αδύναμων χωρών της περιφέρειας. Οι περιοχές της περιφέρειας «νότου» δεν αναπτύσσονται στον ίδιο βαθμό με τις χώρες του πυρήνα «βορρά» με απότοκο την δημιουργία μιας μορφής εξάρτησης (Cohn,2009, σ.179). Η παγκοσμιοποίηση εκλαμβάνεται ως μια ιστορική συνέχεια του καπιταλιστικού συστήματος, η οποία δεν προσφέρει θεμελιώδεις ποιοτικές αλλαγές, αλλά απλώς προσπαθεί να προωθήσει την περαιτέρω ανάπτυξη και εδραίωση του δυτικού καπιταλιστικού συστήματος (Baylis, Owens & Smith, 2013, σ, 11)

3.2 Αίτια Παγκοσμιοποίησης

Όπως περιγράψαμε στη προηγούμενη ενότητα, η κάθε σχολή σκέψης δίνει έμφαση σε διαφορετικά ζητήματα με απότοκο να προβάλλονται διαφορετικές οπτικές σε σχέση με το περιεχόμενο και τα αίτια της παγκοσμιοποίησης. Το ποιες πραγματικά είναι οι κινητήριες μηχανές πίσω από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης είναι λοιπόν ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα, καθώς ορισμένοι επικεντρώνονται στις τεχνολογικές καινοτομίες και τις νέες δυνατότητες, άλλοι στην οικονομική ενοποίηση και την συσσώρευση κεφαλαίου, ενώ άλλοι τέλος στις εσωτερικές κοινωνικές διεργασίες που επιφέρουν παγκόσμιες κοινωνικές αλλαγές (Κοτζιάς, 2003,σ.48).

Καταρχάς, ο J.A Scholte, μας παρουσιάζει πως υπάρχουν τρεις κύριες μεθοδολογικές προσεγγίσεις που ακολουθούν διαφορετική συλλογιστική πορεία στην αναζήτηση της δυναμικής πίσω από την παγκοσμιοποίηση. Αρχικά, ο μεθοδολογικός ατομικισμός επικεντρώνεται στις αποφάσεις και δράσεις των διάφορων δρώντων. Οι δρώντες αυτοί δύναται να είναι μεμονωμένα άτομα όπως αρχηγοί κρατών αλλά και επιχειρήσεις, επίσημοι οργανισμοί ή και άτυπα δίκτυα και ομάδες, οι οποίοι λαμβάνουν ελεύθερες πρωτοβουλίες και δράσεις, που καθορίζουν τη πορεία του κόσμου και της παγκοσμιοποίησης. Η δεύτερη θέση σχετίζεται με τον Στουκτουραλισμό και προασπίζει πως η κοινωνική πραγματικότητα διαμορφώνεται από ενσωματωμένες οργανωτικές αρχές των κοινωνικών σχέσεων. Συνεπώς, αίτιο της εξέλιξης της παγκοσμιοποίησης συνιστά η δημιουργία συγκεκριμένων τάσεων και συσχετισμών στο πλαίσιο ορισμένων δομών όπως το καπιταλιστικό σύστημα, το σύστημα εθνικών κρατών, ορθολογισμός ως σύστημα γνώσεων. Οι διεργασίες αυτές υπερβαίνουν τις ατομικές επιθυμίες και επιδιώξεις, οι οποίες δεν έχουν αυτόνομη επίδραση στην εξέλιξη του

κόσμου. Τέλος, η μεταδομιστική σκέψη ασκεί παράλληλα κριτική στο ντετερμινισμό του στρουκτουραλισμού και τον βολονταρισμό του ατομικισμού. Αποτελεί ένα συνδυασμό κατά μία έννοια των δύο παραπάνω θέσεων, καθώς παρουσιάζει πως οι κοινωνικές διεργασίες καθορίζουν το πλαίσιο και προσφέρουν τις πιθανές επιλογές, από τις οποίες επρόκειτο να γίνουν οι επιλογές από τους εκάστοτε δρώντες. Οι δομές καθιστούν πιο ελκυστικές συγκεκριμένες αποφάσεις, ωστόσο η ύπαρξη και διαιώνιση των ίδιων των δομών βασίζεται στην συσσώρευση των αποφάσεων των δρώντων. Επομένως η παγκοσμιοποίηση είναι απότοκο και των κοινωνικών σχέσεων και των συστημάτων αλλά και των επιλογών των δρώντων που αναδύθηκαν στη παγκόσμιο σύστημα (Scholte,2000,σ.91).

Αναλυτικότερα, με το πρώτο ρεύμα σκέψης συμβαδίζει η ρεαλιστική θέση, η οποία θεωρεί πως η παγκοσμιοποίηση αποτελεί το προϊόν της πολιτικής βούλησης των κρατών για την επέκταση και διασφάλιση των εθνικών συμφερόντων τους(Heywood,2013,σ..180). Πράγματι, θεμέλιος λίθος της δρομολόγησης της εξελικτικής πορείας της παγκοσμιοποίησης ήδη από τον 18^ο και 19^ο αιώνα αποτέλεσε η απόφαση της Μ.βρετανίας, να προωθήσει τις ελεύθερες εμπορικές συναλλαγές και τις τακτικές μετακινήσεις ανθρώπων, περιορίζοντας τις мерκαντιστικές πρακτικές (Παπασωτηρίου, 2010,263-266). Το επιχείρημα αυτό ενδυναμώνεται από την πρωτοκαθεδρία στην επέκταση της παγκοσμιοποίησης που έλαβαν εν συνεχεία οι ΗΠΑ. Θεωρείται λοιπόν ότι η ενοποίηση της αγοράς, η μείωση των εμπορικών φραγμών και η σύσταση διεθνών συλλογικών οργανισμών, που συνιστούν σημαντικά χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποίησης, αποτελούν εργαλεία που χρησιμοποιούν οι ΗΠΑ για την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη και πολιτική κυριαρχία τους (Moon,2005). Πράγματι, οι ΗΠΑ αποτελούν τον κύριο παράγοντα προώθησης της παγκοσμιοποίησης μετά τη πτώση της σοβιετικής ένωσης. Η πρωτοκαθεδρία τους στα συνεργατικά σχήματα και τα ποικίλα οικονομικά οφέλη που απέκτησαν συνέβαλλαν στην αύξηση της αμερικανικής ισχύος και ανάληψη ενός μονοπωλιακού εποπτικού ρόλου στο διεθνές σύστημα (Nye,2003,σ.112).

Επιπροσθέτως, ο Punich θεωρεί πως η ανάπτυξη της παγκοσμιοποίησης αποτελεί ένα εργαλείο επανεδραίωσης της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας και στον περιορισμό του κράτους πρόνοιας (Σακελλαρόπουλος, 2004,σ.252-255) . Την οπτική αυτή πηγαινούν ένα βήμα παραπέρα κύκλοι της μετααποικιακής σκέψης, οι οποίοι επιχειρηματολογούν πως πηγή της παγκοσμιοποίησης συνιστά η επιθυμία των ισχυρών κρατών της Δύσης και κατεξοχήν της Αμερικής να εδραιώσουν μια παγκόσμια συνείδηση μέσω της διάβρωσης των τοπικών πολιτιστικών αξιών. Η ομογενοποίηση των προτύπων και ταυτοτήτων και η οικονομική εξάρτηση θα επιφέρουν την πολιτισμική χειραγώγηση και οικονομική εκμετάλλευση των περιοχών, σε ένα νέο στάδιο σύγχρονης αποικιοκρατίας (Akoh, 2010).

Σε ένα διαφορετικό πεδίο κινείται ο καθηγητής Α.Μπιτζένης, ο οποίος απαριθμεί ως τα τρία κυριότερα αίτια της παγκοσμιοποίησης την αύξηση της κίνησης κεφαλαίων και του διεθνούς εμπορίου, την εκτεταμένη μετανάστευση των ανθρώπων και τέλος την ενοποίηση του χρηματοπιστωτικού και τραπεζικού συστήματος. Επιπλέον η εμφάνιση των πολυεθνικών εταιρειών, η άρση των φραγμών και αύξηση μεταφοράς ιδεών και κεφαλαίων και οι και οι καινοτομίες στον κλάδο της τεχνολογίας αποτελούν περαιτέρω συντελεστές που υποβοήθησαν την εξάπλωση της παγκοσμιοποίησης (Μπιτζενης, 2009.σ 337). Στην ανάπτυξη αυτή των τεχνολογιών στο παραγωγικό και επικοινωνιακό επίπεδο επικεντρώνεται η σκέψη του τεχνολογικού ντετερμινισμού. Οι θιασώτες της θεωρίας αυτής, θεωρούν πως η τεχνολογική ανάπτυξη αποτελεί το κατεξοχήν αίτιο εδραίωσης της παγκοσμιοποίησης. Η νέοι ρυθμοί μεταφοράς αγαθών και κεφαλαίων, από κοινού με τα νέα δίκτυα συνεργασίας επιτρέπουν την εδραίωση νέων πρακτικών στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, οι οποίες

αποκτούν τεράστια δυναμική, με απότοκο να μην μπορούν να εμποδιστούν από τα κράτη (Garrett, 2000, σ. 942, 955-959).

Η τεχνολογική αυτή ανάπτυξη πράγματι είναι ιδιαίτερα σημαντική για την εξέλιξη της παγκοσμιοποίησης. Καινοτομίες όπως η πυξίδα και το ατμόπλοιο αποτέλεσαν σημαντικότερα μέσα, τα οποία βοήθησαν στη βελτίωση της επικοινωνίας και μεταφοράς (Παπασωτηρίου, 2010, σ. 261-262), ενώ οι σημερινές καινοτομίες όπως το Ίντερνετ, καθίσταται απαραίτητες για την δραστηριοποίηση και επικοινωνίας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Ο Korbin (1997, σ. 147-148) πραγματεύεται πως η πραγματική κινητήριος δύναμη της παγκοσμιοποίησης δεν είναι η αυξανόμενες ροές επενδυτικών κεφαλαίων αλλά η ραγδαία άνηση και διάδοση της πληροφορίας, η οποία από κοινού με τις νέες παραγωγικές δυνατότητες των επιχειρήσεων, ως απόρροια της τεχνολογικής ανάπτυξης, καθιστούν εφικτές νέες μεθόδους στρατηγικής και ανάπτυξης παγκόσμιων δικτύων. Επιπλέον, την εξέχουσα θέση της έκρηξης της τεχνολογικής καινοτομίας ως θεμέλιου λίθου της εξέλιξης της παγκοσμιοποίησης ασπάζεται και η φιλελεύθερη σκέψη, διότι επέτρεψε την βελτίωση της επικοινωνίας και την αύξηση παραγωγής και διανομής προϊόντων ως ένα στάδιο της ανθρώπινης εξέλιξης (Heywood, 2013, σ. 180).

Συμπερασματικά, κατανοούμε πως τα αίτια της παγκοσμιοποίησης μπορούν να αποδοθούν σε διαφορετικούς παράγοντες. Σύμφωνα με τον Scholte μια ολοκληρωμένη και επιστημονική μελέτη της παγκοσμιοποίησης, οφείλει να συνδυάζει τους ποικίλους παράγοντες που συνδράμουν στην ενίσχυση της. Στο πλαίσιο αυτό, αναφέρεται σε τέσσερις επιμέρους παράγοντες (Scholte, 2000, σ. 106-107). Καταρχάς, η εμφάνιση του ορθολογισμού ως ρεύματος σκέψης διαμόρφωσης της γνώσης με επιστημονικό ύφος, το οποίο επικεντρώνεται στην ανθρώπινη φύση και όχι σε υπερβατικές δυνάμεις, οι οποίες καθορίζουν την πορεία του κόσμου. Ο ορθολογισμός παρείχε μία νέα δυναμική στην διαδικασία κατανόησης του κόσμου και υπέρβασης των εδαφικών διαχωρισμών. Η ανθρώπινη πρόοδος μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ανάπτυξης της επιστήμης σε ολόκληρο το πλανήτη (Scholte, 2000, 93-95). Δευτερευόντως, ο Καπιταλισμός δημιουργεί ένα παραγωγικό σύστημα που βασίζεται στην συγκέντρωση κεφαλαίων και πλεονασμάτων. Ο καπιταλισμός συνέβαλλε στην παγκοσμιοποίηση με τους ακόλουθους τρόπους. Η καπιταλιστική ανταγωνιστική λογική που διέπει της επιχειρήσεις τις ωθεί σε επέκταση των αγορών για διεύρυνση του καταναλωτικού κοινού. Επίσης, οι καινοτομίες στο χώρο της παραγωγής μειώνουν το κόστος των αγαθών και δίνουν τη δυνατότητα να προμηθεύονται με αγαθά ακόμα και οι περισσότερες απομακρυσμένες περιοχές (αύξηση της προσφοράς). Τα κέρδη δίνουν τη δυνατότητα περαιτέρω κατανάλωσης (Scholte, 2000, σ. 96, 97, 106). Επιπλέον, η παγκοσμιοποίηση δεν θα μπορούσε να συμβεί χωρίς καινοτομίες στους κλάδους της τεχνολογίας και της επικοινωνίας, καθώς έγινε εφικτή η γρήγορη και εύκολη μεταφορά μέσω αεροπλάνων, πλοίων, ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ψηφιακή μέθοδοι διαχείρισης και επεξεργασίας πληροφοριών (Scholte, 2000, σ. 99, 106). Οι ικανότητες που προσφέρει η τεχνολογία συμβάλλουν σε μια μεταβολή του χωροχρόνου, η οποία έθεσε τις βάσεις για την συγκρότηση του νέου θεσμικού πλαισίου και τον σχεδιασμό των οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων (Κοτζιάς, 2003, σ. 54-55). Τέλος, η ανάδυση ρυθμιστικών, κανονιστικών πλαισίων, τα οποία προωθούν συλλογικές δράσεις και ενιαίες συμπεριφορές καθώς οι υπερεδαφικές σχέσεις και συνδέσεις που συντελούνται πρέπει να ρυθμίζονται από ένα ενιαίο πλαίσιο κανόνων και πρακτικών. Το νέο υφιστάμενο οικοδόμημα περιλαμβάνει τη θεσμοθέτηση διεθνών οργανισμών, την σύσταση και εδραίωση της αυτορυθμιζόμενης παγκόσμιας αγοράς που βασίζεται στη φιλελευθεροποίηση και το άνοιγμα των αγορών μέσω

της εξάλειψης των φραγμών και υιοθέτησης και εγγύησης περιουσιακών δικαιωμάτων για τα παγκόσμια κεφάλαια που κυκλοφορούν (Scholte,2000,σ.101-103,106).

3.3 Θετικές Συνέπειες του Φαινομένου

Καταρχάς, η παγκοσμιοποίηση μεταβάλλει ριζικά την άσκηση της οικονομικής δραστηριότητας, διότι προσφέρει νέες ευκαιρίες και διευρύνει σημαντικά το εύρος των επιχειρηματικών δυνατοτήτων. Οι χώρες που συμμετέχουν στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης απολαμβάνουν περισσότερα οικονομικά οφέλη, με απόδειξη τον υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης σε σχέση με τις λιγότερο παγκοσμιοποιημένες χώρες (Dreher,2013,σ.7,14).

Ειδικότερα, η άρση των εμπορικών φραγμών και η διευκόλυνση μετακίνησης προϊόντων και κεφαλαίων λειτούργησε καταλυτικά στην αναζωογόνηση της οικονομικής δραστηριότητας των χωρών, λόγω της σημαντικότητας άνθησης της εμπορικής δραστηριότητας. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός πως τα κέρδη από τις εμπορικές συναλλαγές ως επί ποσοστό του παγκόσμιου ΑΕΠ εκτινάχθηκαν από το 25% το 1960 σε περίπου 58% το 2016 (Erixon,2018,σ.3-5). Η νέα δυναμική που απέκτησε το εξωτερικό εμπόριο των χωρών και βελτιώνει το ετήσιο εξωτερικό ισοζύγιο πληρωμών και επομένως την οικονομική ισορροπία των κρατών, τα οποία υιοθετούν εξωστρεφή μοντέλα οικονομικής δραστηριότητας (Μελλάς & Πολλαλής, 2005,σ330).

Επιπροσθέτως, αξιοθαύμαστη είναι κατά την σύγχρονη φάση της παγκοσμιοποίησης, από το 1980 και έπειτα έως και τις παραμονές της εκδήλωσης της σφοδρής οικονομικής κρίσης του 2009, η αύξηση των ξένων άμεσων επενδύσεων (FDI) (Erixon,2018,σ.3). Οι FDI προσφέρουν πραγματικά μια νέα δυναμική στην εθνική οικονομική δραστηριότητα. Η ενίσχυση της εγχώριας οικονομίας από κοινού με την εισροή ποικίλων κεφαλαίων καθιστούν τις διάφορες χώρες ως ελκυστικές επιλογές για την εγκατάσταση πολυεθνικών επιχειρήσεων. Οι νέες τεράστιες επιχειρήσεις προσφέρουν νέες επαγγελματικές θέσεις σε εγχώριο επίπεδο, ενώ παράλληλα συνιστούν πόλο έλξης περαιτέρω επενδύσεων και εισαγωγής νέων μορφών τεχνολογίας και καινοτομίας, οι οποίες συνιστούν θεμέλιους λίθους της βελτίωσης της παραγωγικής διαδικασίας. Επιπροσθέτως, η τεχνογνωσία που κατέχουν αυτές οι επιχειρήσεις συμβάλλει στη μείωση του κόστους παραγωγής και την αύξηση της ποιότητας των προϊόντων και των παρεχόμενων υπηρεσιών, ενώ παράλληλα σημειώνεται και αύξηση των κερδών των επιχειρήσεων, τα οποία μέσω του επαναπατρισμού των κεφαλαίων μέσω των θυγατρικών συμβάλλουν στην αύξηση των κεφαλαίων που εισρέουν στη χώρα. Επίσης, οι πολυεθνικές αποτελούν φορείς εκτεταμένης μετακίνησης παραγωγικών συντελεστών (Μελλάς & Πολλαλής, 2005,σ119,330-331.)

Τα παραπάνω, από κοινού με την ταχύτατη πλέον διάδοση των πληροφοριών και της γνώσης οργανώνουν πλέον την παραγωγική διαδικασία και την κατανάλωση σε παγκόσμια κλίμακα, με απότοκο τον έντονο ανταγωνισμό και αναζήτηση νέων ευέλικτων μεθόδων παραγωγής που συμβάλλουν στην οικονομική άνθηση (Castells, σ.1996.66-67) Στο πλαίσιο αυτό, αναδεικνύονται νέα επιχειρηματικά μοντέλα οργάνωσης, τα οποία μεταμορφώνουν πραγματικά τον επιχειρηματικό κλάδο (Cusmano, Mancusi, Morrison, 2010,σ.5). Οι νέες στρατηγικές που ακολουθούν οι επιχειρήσεις με στόχο την μεγιστοποίηση των κερδών τους από κοινού με την ραγδαία αύξηση των εξαγωγών και τις τεχνολογικές καινοτομίες

συμβάλλουν στην βαθύτερη εξειδίκευση σε διάφορους τεχνολογικούς κλάδους και νέες προοπτικές μέσω της χρήσης καινοτομιών για τις μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες πλέον μπορούν εφόσον κινηθούν μεθοδικά να ανταγωνιστούν έως ένα βαθμό τους τεράστιους παγκόσμιους κολοσσούς (Erixon,2018,σ.8-9)

Η τεχνολογική πρόοδος και η πιο αποδοτική διαχείριση της πληροφορίας μειώνει το κόστος μετακίνησης μεταφοράς προϊόντων (Cohn,2009,σ.136-137), με αποτέλεσμα να καθίσταται εφικτή η διανομή προϊόντων και παροχή υπηρεσιών σε ευρύτερη κλίμακα. Οι άνθρωποι ολόκληρου του πλανήτη μπορούν πλέον να ενημερώνονται και να προμηθεύονται προϊόντα εύκολα, γρήγορα και σε πιο προσιτές τιμές, λόγω του έντονου παγκόσμιου ανταγωνισμού (Levitt, 1983).

Η εξειδίκευση σε τεχνολογικούς τομείς όπως η φαρμακευτική , τα ηλεκτρονικά και πληροφοριακά συστήματα , στα οποία επικεντρώνονται οι μεγάλες πολυεθνικές προσφέρουν κατάρτιση και επαγγελματικές θέσεις στο εσωτερικό, (Μελλάς & Πολλαλής, 2005,σ335-336) αλλά παράλληλα, η σμίκρυνση λοιπόν του κόσμου μέσω των δικτύων επικοινωνίας και επαφών που αναπτύσσονται ενισχύει την εργατική κινητικότητα, με αποτέλεσμα την σύσταση μιας διεθνούς εργατικής δύναμης. Άτομα από ποικίλες πλευρές του κόσμου μετακινούνται σε αναζήτηση καλύτερων ευκαιριών, ενώ παράλληλα η αποκέντρωση της παραγωγής προσφέρει νέες θέσεις εργασίας και σε χώρες της περιφέρειας (Mitellman, 2000,σ.38-39)

Η παροχή αυξημένης ποιότητας αγαθών και υπηρεσιών από κοινού με την διεύρυνση των επαγγελματικών προοπτικών συμβάλλει παράλληλα στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου⁵ (Erixon, 2018, σ.10). Μολονότι η οικονομική άνθηση που παρατηρήθηκε πριν την έναρξη του Α Παγκοσμίου πολέμου, αλλά και μετά το 1960 επικεντρώθηκαν κυρίως στις δυτικές χώρες και τα κράτη μέλη του ΟΟΣΑ αντίστοιχα, η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου και οι τεχνολογικές καινοτομίες ευνόησαν σημαντικά και τις υπόλοιπες περιοχές του πλανήτη. Η αποκέντρωση της παραγωγής σε συνδυασμό με τις ξένες άμεσες επενδύσεις προσφέρουν σημαντικό έναυσμα για οικονομική ανάπτυξη σε λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές του πλανήτη. Χώρες όπως Η Βραζιλία, η Ινδία , το Μεξικό και η Ουγγαρία πολλαπλασίασαν τις εμπορικές συμφωνίες τους και τις εξαγωγές τους. Επιπλέον, ο αριθμός των φτωχών ανθρώπων μειώθηκε σημαντικά σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ παράλληλα αυξήθηκε σημαντικά το μέσο εισόδημα του νοικοκυριού, ενώ παράλληλα σημειώθηκε μείωση του επιπέδου της φτώχειας σε χώρες όπως το Βιετνάμ η Κίνα η Ουγκάντα (World Bank , 2002 , σ. 3-8).

Δημιουργείται λοιπόν μια αμφίδρομη σχέση συμφέροντος ανάμεσα στις αναπτυγμένες και υπό ανάπτυξη χώρες στην περίοδο της παγκοσμιοποίησης. Οι σχέσεις τους ενδυναμώνονται συνεχώς. (Hamdí, 2013, σ.142). Οι χώρες που βρίσκονται υπό ανάπτυξη χρειάζονται τις ροές κεφαλαίων και τεχνολογίας από τις ισχυρές, ενώ παράλληλα ο φυσικός πλούτος και το εργατικό δυναμικό των χωρών της περιφέρειας είναι απαραίτητες για την τροφοδότηση της συνεχώς αυξανόμενης βιομηχανικής παραγωγής (Thirwall, 2003,σ.13).

Τα θετικά οφέλη, δεν αποτελούν ωστόσο καθολικό αντικείμενο, καθώς ποικίλες περιοχές παραμένουν σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Myint , οι υποανάπτυκτες χώρες μπορούν να συμμετάσχουν στο διεθνές εμπόριο ακόμα και αν βρίσκονται σε χειρότερη θέση από άλλες , καθώς βρισκόμαστε σε μια περίοδο αυξημένης

⁵ Βλ Πίνακα 3.3.1 Ανάπτυξη Κατακεφαλήν ΑΕΠ και Παγκοσμιοποίηση (1970-2000 , 123 χώρες)

παραγωγικής ικανότητας, Επίσης, ο Myrdal, θεωρεί πως η περιθωριοποίηση των υποανάπτυκτων χωρών οφείλεται σε δικές τους παθογένειες όπως η ύπαρξη μη αποδοτικών και μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, και πως ο φαύλος κύκλος στον οποίο έχουν εισέλθει οι εθνικές αυτές οικονομίες μπορούν να εξέλθουν από αυτόν χωρίς κρατική καθοδήγηση και διεθνή οικονομική συνδρομή (Μελλάς & Πολλαλής, 2005,σ. 62-63).

Ο Swerdlow επισημαίνει πως οι θετικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης υπερβαίνουν την οικονομική πτυχή της. Η βελτίωση της επικοινωνίας και της διαπολιτισμικής επαφής, λειτουργούν ως βιταμίνες για την συχνή επαφή ανάμεσα στις διάφορες κουλτούρες του πλανήτη και την καλλιέργεια ενός κλίματος συνεργασίας, σεβασμού και διαφύλαξης της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Wise,2008,σ.30) Αυτή η συχνή διαπολιτισμική επαφή από κοινού με την επέκταση της οικονομικής δραστηριότητας και κατανάλωσης κοινών αγαθών διαμορφώνουν ένα αίσθημα ενότητας και οικειότητας, το οποίο λειτουργεί ως τροχοπέδη στην εκδήλωση συντηρητικών και οπισθοδρομικών νοοτροπιών και πεποιθήσεων των παλαιών απομονωμένων περιοχών (Heywood,2013.σ. 260). Συνεπώς, είναι μία χαρακτηριστική θετική συνέπεια της η εξοικείωση με τη διαφορετικότητα. Η ταυτοτική διάκριση «εμείς - αυτοί» που βασίζεται στη διαφορετικότητα χάνει την δυναμική της. Η συνεχής επαφή μέσω των σύγχρονων δικτύων επικοινωνίας και της εύκολης μετακίνησης συμβάλλουν στην ανταλλαγή αξιών, με απότοκο την ενεργοποίηση αναγνώρισης και κατανόησης του «άλλου», δηλαδή του διαφορετικού. Υπό το πρίσμα αυτό ο Giddens αναφέρεται στην ανάδειξη μίας υπό διαμόρφωση οικουμενικής, πλανητικής συνείδησης (Δεμερτζής, 1996, σ. 317-318 και Albrow & King, 1990, σ.233).

Η διαμόρφωση κοινών αξιών και πεποιθήσεων συμβάλλουν με θετικό τρόπο και σε άλλους τομείς. Καταρχάς, εμφανίζονται στο προσκήνιο δίκτυα συνεργασίας, διαβουλεύσεων και επικοινωνίας, ανάμεσα σε μη κρατικούς φορείς, με περιεχόμενο το κοινωνικό εκσυγχρονισμό και την προστασία της ανθρώπινης υπόστασης. Η συνεισφορά τους καθίσταται σημαντική, διότι προωθούν τα ιδεώδη της «παγκόσμιας κοινωνικής δικαιοσύνης», η οποία θέτει ως στόχο τον καθολικό σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισονομίας και της ισότητας (Heywood, 2013, σ. 267). Σημαντική είναι επίσης η άρση των συντηρητικών καταπιεστικών νορμών συμπεριφοράς σε ποικίλες περιοχές του πλανήτη, η οποία συνοδεύεται από μεταρρυθμίσεις στις εθνικές νομοθεσίες, οι οποίες προωθούν την ισότητα των φύλων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την κατοχύρωση του δικαιώματος αίτησης διαζυγίου από τις γυναίκες στη Κίνα (Giddens, 2003,σ.56).

Στη διαφύλαξη της ίσης αντιμετώπισης των δύο φύλων συμβάλλει σημαντικά εκτός από τη μεταφορά αξιών και η εδραίωση του νέου ανταγωνιστικού επιχειρηματικού μοντέλου. Οι επιχειρήσεις που εγκαθίσταται στις διάφορες χώρες προσπαθούν με οποιοδήποτε δυνατό τρόπο να μειώσουν το κόστος παραγωγής και να αυξήσουν την ποιότητα της παραγωγής τους, με απότοκο να θεωρείται ανορθολογική η επιλογή εργατικού προσωπικού με βάση το φύλλο και όχι τις ατομικές δεξιότητες του καθενός (Etixon,2018,σ.10).

Παράλληλα, σημαντικότερη θετική εξέλιξη αποτελεί η εμφάνιση ενιαίων συμβάσεων και νομικών κειμένων που προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και η επιβολή κυρώσεων σε κράτη που τα παραβιάζουν τις συνθήκες. Η πλειοψηφία τουλάχιστον της διεθνούς κοινότητας έχει δεσμευθεί να τηρεί τις συμβάσεις και να προάγει των βίω των ανθρώπων και των μειονοτήτων που στηρίζεται στον σεβασμό της ανθρώπινης φύσης και αποδοχή της ιδιαιτερότητας. Η εδραίωση του διεθνούς δικαίου συμβάλλει σταδιακά στη «

διαμόρφωση μιας οικουμενικής δημόσιας τάξης», ενός ενιαίου δηλαδή πλαισίου κοινών αξιών και αποδεκτών πρακτικών που διασφαλίζουν το σεβασμό της ανθρώπινης φύσης και των δικαιωμάτων (Καστανάς, 1999, σ. 239-240).

Ωστόσο, η διασφάλιση της ατομικότητας μέσω της κοινωνικής προόδου, η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και ο εκδημοκρατισμός της καθημερινής ζωής εγείρουν την ανάγκη βελτίωσης των εκπαιδευτικών συστημάτων και των συστημάτων υγείας των διάφορων κρατών. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης σημειώθηκε αξιοσημείωτη βελτίωση στο εκπαιδευτικό σύστημα πολλών χωρών. Τα νέα εργαλεία και οι μέθοδοι διδασκαλίας που καθίστανται εφικτά μέσω της παγκοσμιοποίησης από κοινού με την ανάγκη υψηλού επιπέδου κατάρτισης και εκπαίδευσης για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις νέες εργασιακές απαιτήσεις αναβαθμίζουν σημαντικά το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών συστημάτων. Η εκπαίδευση διευρύνει παράλληλα το περιεχόμενο της και προωθεί το σεβασμό της διαφορετικότητας, καθώς το αναδυόμενο εργασιακό περιβάλλον είναι πολυπολιτισμικό (Spring, 2008). Η αναβάθμιση αυτή συνοδεύεται από ποικίλες μορφές συνεργασίας ανάμεσα στα ακαδημαϊκά ιδρύματα του κόσμου, που προσφέρουν κίνητρα για φοίτηση φοιτητών στο εξωτερικό, ανταλλαγές μαθητών. Επιπλέον, δεν θα πρέπει να μη ληφθεί υπόψη η δράση οργανισμών όπως της Unesco και άλλων οργανισμών, οι οποίες συμβάλλουν τα μέγιστα για την αναβάθμιση των εκπαιδευτικών μεθόδων σε υποανάπτυκτες χώρες του πλανήτη (Jackson, 2016).

Παράλληλα με την εκπαιδευτική, αξιοσημείωτη είναι η βελτίωση στο υγειονομικό σύστημα. Οι νέες ανακαλύψεις μέσω της έρευνας και της επιστήμης από κοινού με τις κεφαλαιουχικές ροές αναβάθμισαν σημαντικά τον τομέα της υγείας σε χώρες της περιφέρειας. Η συμβολή των χωρών της Δύσης αλλά και των μη κυβερνητικών οργανισμών είτε με την μορφή φαρμάκων, εθελοντών και πόρων μείωσαν δραστικά τον θάνατο από ασθένειες όπως το Aids και την ελονοσία. Ταυτοχρόνως, η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου σε πολλές περιοχές του πλανήτη και η βελτίωση της ποιότητας της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης αποτελούν το θεμέλιο λίθο της αύξησης του παγκόσμιου προσδόκιμου ζωής. Σύμφωνα με έρευνα της Παγκόσμιας τράπεζας πάνω από το 85% του παγκόσμιου πληθυσμού αναμένεται πως θα ζήσει περισσότερο από 60 χρόνια, επίπεδο σχεδόν διπλάσια σε σχέση με εκατό χρόνια πίσω στο παρελθόν (Hamdi, 2013, σ. 143).

Η σημαντική πρόοδος στους παραπάνω τομείς, συνιστά σημαντική προϋπόθεση και για την διασφάλιση και διατήρηση της δημοκρατίας. Πράγματι, η απελευθέρωση και φιλελευθεροποίηση των αγορών, η αύξηση των μετακινήσεων και διάδοση ιδεών και αξιών προωθούν τις δημοκρατικές αρχές, καθώς στο νέο συνεργατικό περιβάλλον η χρήση μη δημοκρατικών πρακτικών αποτελεί αίτιο αποδοκμασίας της διεθνούς κοινότητας. Παράλληλα, η συγκέντρωση εξουσίας και οι αυταρχικές πρακτικές καθίστανται προβληματικές, διότι λειτουργούν ως αντικίνητρα στις επενδύσεις και την οικονομική δραστηριότητα. Στο πλαίσιο αυτό λοιπόν, η δημοκρατία παραμένει ο πιο επιθυμητός τρόπος διακυβέρνησης και επεκτείνεται σημαντικά με κινήτήριο μοχλό τη παγκοσμιοποίηση, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τη πτώση της Σοβιετικής ένωσης και την ενοποίηση της Γερμανίας (Giddens, 2003, σ. 73-75).

Επιπροσθέτως, οι υπερεδαφικές σχέσεις και το σύστημα πολυεπίπεδης διακυβέρνησης που αναπτύσσονται στη περίοδο της παγκοσμιοποίησης, καθιστούν την υπερβολική συγκέντρωση εξουσιών και τις ακραίες πρακτικές μη αποδοτικές, καθώς εγκυμονούν τον κίνδυνο απομόνωσης και οικονομικής καθίζησης. Καλλιεργούνται μέσω των

δικτύων επικοινωνίας και συνεργασίας και της παράλληλης διάχυσης εξουσίας και την λήψη αποφάσεων από πολλούς δρώντες σε πολλά διαφορετικά επίπεδα, ο εκδημοκρατισμός της ζωής, το αίσθημα συλλογικής επίτευξης στόχων και συνεργασίας (Scholte, 2000, σ. 208, 281). Ειδικότερα, σύμφωνα με τη φιλελεύθερη σκέψη το συνεργατικό αυτό πνεύμα σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο προάγει την αρμονική συνεργασία των κρατών με απότοκο οι διαδράσεις ανάμεσα τους να αποτελούν ένα « παίγνιο θετικού αθροίσματος », στο πλαίσιο της συλλογικής ευημερίας και ανάπτυξης (Cohn,2009,σ.155). Ακριβώς αυτή η αλληλεξάρτηση και διασύνδεση ως απόρροια της ψηφιακής και οικονομικής ενοποίησης καθιστά την διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων λιγότερο ελκυστική και διασφαλίζει την δημοκρατία και την αρμονία στο κόσμο. Εκτός από τις ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις μιας πολεμικής σύρραξης ανάμεσα σε χώρες που συνδέονται σε ποικίλα επίπεδα και τομείς, η ίδια η διεξαγωγή ενός πολέμου στη σημερινή εποχή , αποτελεί ένα εγχείρημα με τεράστιο οικονομικό κόστος, με απότοκο να επιλέγονται διαφορετικές μέθοδοι επίλυσης ζητημάτων, χωρίς αυτό να συνεπάγεται την καθολική παύση των πολεμικών συρράξεων (Friedman, 1999, σ.250-251). Ο πόλεμος είναι στενά συνδεδεμένος με την ανθρωπότητα, ενώ παραμένει ζωντανή η πεποίθηση πως « όσο υπάρχει ανθρωπότητα, θα υπάρχει και πόλεμος» (Jahn, 2015).

Το παραπάνω συνεργατικό περιβάλλον που περιγράψαμε θέτει τις βάσεις και για την αντιμετώπιση προβλημάτων που λαμβάνουν χώρα και δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν μονομερώς από τα κράτη. Ιδίως μετά το 1970 και 1980, αξιοσημείωτη είναι η σύσταση και προώθηση σχημάτων και δικτύων επικοινωνίας και λήψης αποφάσεων για περιβαλλοντικά ζητήματα. Ο διάλογος και η διαβούλευση ανάμεσα σε κρατικούς αλλά και μη κυβερνητικούς δρώντες όπως διάφορες μη κυβερνητικές οργανώσεις και περιβαλλοντικούς οργανισμούς, συμβάλλουν στην υιοθέτηση κοινών στρατηγικών αντιμετώπισης της περιβαλλοντικής κρίσης (Janicke, 2003). Τα νέα αυτά σχήματα και η συλλογικές διεργασίες με θέμα το περιβάλλον, συνιστούν την απαρχή καλλιέργειας μίας παγκόσμιας περιβαλλοντικής συνείδησης, η οποία συνοδεύεται από μια προσπάθεια ευθυγράμμισης των πολιτικών για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση ζητημάτων όπως η όξινη βροχή, του φαινόμενου του θερμοκηπίου. Σημαντικός σταθμός στην εδραίωση της πράσινης πολιτικής και τοποθέτησης των περιβαλλοντικών προβλημάτων σε ευρύτερη κλίμακα , αποτέλεσε η συνδιάσκεψη στη Στοκχόλμη το 1972 στο πλαίσιο του ΟΗΕ και η υπογραφή της συνθήκης για την κλιματική αλλαγή , η οποία αποσκοπούσε στην μείωση και σταθεροποίηση των εκπομπών ρυπογόνων αερίων που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου (Heywood,2013,σ.629-630).

3.4 Αρνητικές συνέπειες του φαινομένου

Μολονότι η παγκοσμιοποίηση επιδρά σημαντικά σε ποικίλους τομείς και προσφέρει νέες ευκαιρίες και δυνατότητες, οι συνέπειες της δεν είναι αποκλειστικά θετικές. Στην ενότητα αυτή, θα προχωρήσουμε σε μια παρουσίαση των επιχειρημάτων που προβάλλουν οι πολέμιοι της παγκοσμιοποίησης.

Καταρχάς, η απελευθέρωση της εμπορικής δραστηριότητας, η φιλελευθεροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας και η ενοποίηση της παγκόσμιας οικονομίας δεν συμβάλλουν στην καθολική οικονομική άνθηση, με απότοκο την διαμόρφωση ενός

πολωτικού περιβάλλοντος (Δελιβάνη, 2001, 92-93, 507). Η έκθεση των ασθενέστερων χωρών, οι οποίες δεν έχουν τα κατάλληλα μοντέλα οργάνωσης και πόρους, στις ανοιχτές ανταγωνιστικές αγορές συνέβαλλαν στην επιδείνωση της οικονομικής τους κατάστασης, καθώς δεν βρισκόταν ακόμα σε θέση να ευδοκιμήσουν σε αυτό το ανταγωνιστικό περιβάλλον (Ρουμελιώτης, 2002,σ. 221). Ο άκρατος ανταγωνισμός στο πλαίσιο της εμπορικής δραστηριότητας με περιορισμένους φραγμούς ιδίως μετά το 1980 από κοινού με την τάση συγκέντρωσης των επενδύσεων, των κεφαλεουχικών ροών και των τεχνολογικών καινοτομιών σε συγκεκριμένες περιοχές του πλανήτη, δεν συνέβαλλαν ουσιαστικά στη σύγκλιση και την ισομερή οικονομική ανάπτυξη. Χαρακτηριστική είναι η στασιμότητα ποικίλων περιοχών όπως της υποσαχάριας Αφρικής, διότι δεν κατόρθωσαν να καρπωθούν τα οφέλη του νέου συλλογικού εμπορικού και οικονομικού μοντέλου (Ρουμελιώτης, 2002. σ.300).

Αυτή ακριβώς η άνιση και ανισομερώς κατανομημένη οικονομική δραστηριότητα, μολονότι επέτρεψε σε ορισμένες περιοχές της Ανατολικής Ασίας, οι οποίες ανέπτυξαν συμπαγείς γραφειοκρατικούς μηχανισμούς, να αναπτυχθούν οικονομικά, παράλληλα λειτούργησε ως εφιαλτήριο για μία φθίνουσα πορεία και την κατάρρευση ορισμένων περιοχών κυρίως στο χώρο της Αφρικής, σε επίπεδα χαμηλότερα και της αποικιοκρατίας (Gilpin, 1987,σ.301). Η υφιστάμενη αυτή κατάσταση επιτρέπει την πλήρη αποδιοργάνωση, αποβιομηχάνιση και επικράτηση του χάους σε περιοχές του τρίτου κόσμου, οι οποίες απομονώνονται πλήρως και γίνονται έρμαιοι των επιθυμιών και της κερδοσκοπίας των ισχυρών κρατών και των οργανωμένων οικονομικών συμφερόντων, που τις χρησιμοποιούν ως περιοχές προέλευσης φθηνών πρώτων υλών και εργατικού δυναμικού (Δελιβάνη, 2001, σ.92-93).

Η κατάσταση αυτή καθίσταται εφικτή υπό το πρίσμα του δόγματος της μη επέμβασης, το οποίο επιτρέπει την ανισομερή ανάπτυξη και την κερδοφορία εις βάρος των ασθενέστερων στρωμάτων (Taguieff, 2002,σ.13). Προβάλλεται παράλληλα το επιχείρημα πως η παρακμή των τρίτων χωρών, θέτει τις βάσεις για την εκμετάλλευση των κατοίκων των περιοχών εκείνων, οι οποίοι αναγκάζονται να εργάζονται υπό άθλιες συνθήκες, χωρίς να υπάρχουν οι βασικές προδιαγραφές ασφάλειας. Στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύεται και το ζήτημα της παιδικής εργασίας και της παράνομης μετακίνησης ανθρώπων και κυρίως παιδιών (Collins,2015).

Επιπροσθέτως, η εδραίωση ενός ελεύθερου εμπορίου χωρίς φραγμούς που προάγει την συλλογική κερδοφορία αποτελεί ένα μύθος. Οι ισχυρές χώρες εξαγγέλλουν διακηρύξεις περί φιλελευθεροποίησης της εμπορικής δραστηριότητας για να αυξήσουν τα κέρδη τους, ωστόσο οι ίδιες δεν διστάζουν να υιοθετήσουν προστατευτικές πρακτικές με στόχο την αύξηση των εξαγωγών τους και εξισορρόπηση του εμπορικού ισοζυγίου πληρωμών (Ρουμελιώτης, 2002. σ.228). Ταυτοχρόνως το επιχείρημα των υπέρμαχων της παγκοσμιοποίησης σχετικά με τη σύγκλιση των μισθών, λόγω της ελεύθερης μετακίνησης των εργαζομένων καταρρίπτεται. Η πλήρως ανεμπόδιστη μετακίνηση των προσώπων δεν έχει γίνει πραγματικότητα (Μελλάς & Πολλαλής, 2005,σ140).

Αντικείμενο αιχμηρής κριτικής αποτελεί ακόμα η διάδοση αξιών σε παγκόσμια κλίμακα. Η ανάπτυξη της πληροφορικής , του διαδικτύου και διευκόλυνση μεταφοράς ανθρώπων και προϊόντων τα οποία εμβολίζουν τα εθνικά σύνορα ισοπεδώνουν τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Τα νέα συλλογικά ήθη , από κοινού με την προώθηση προϊόντων (π.χ Coca cola) και την επέκταση της βιομηχανίας του θεάματος (π.χ ταινίες του Hollywood

), που προωθούνται από τις τεράστιες πολυεθνικές επιχειρήσεις αλλοιώνουν τις πολιτισμικές ταυτότητες μέσα από μία διαδικασία «Μακτοναλντοποίησης» (Heywood,2014, σ. 178). Επιπλέον, αναπτύσσονται νέοι μηχανισμοί ταύτισης που θέτουν τα υποκείμενα σε νέους συμβολικούς, νοητικούς ορίζοντες που υπερβαίνουν την εθνική κλίμακα, με απότοκο η έννοια της «παγκοσμιοποίησης» να είναι συνεχώς και πιο ενσωματωμένη στο συμβολικό μας σύστημα (Meurs,2013, σ.116). Ωστόσο οι τάσεις αυτές αποτελούν φορείς εδραίωσης ενός πνεύματος εξατομίκευσης και καταναλωτισμού, καθώς η ατομικότητα τίθεται σε παγκόσμιο πλαίσιο, ενώ παράλληλα προωθείται συνεχώς ο άκρατος καταναλωτισμός (Δερμετζής , 1996, σ. 315).

Η προώθηση και κατανάλωση τυποποιημένων καταναλωτικών και πολιτισμικών αγαθών καλλιεργεί ένα κλίμα άκρατου καταναλωτισμού, ως απότοκο του οποίου λαμβάνει χώρα μια συναισθηματική πρόσδεση ανάμεσα στους ανθρώπους και τα καταναλωτικά αγαθά. Η ευτυχία συνδέεται άρρηκτα με την κατανάλωση. Η αναδυόμενη καταναλωτική συνείδηση από κοινού με τη ταχύτατη μεταβολή του κοινωνικού περιβάλλοντος προκαλούν ηθική κρίση και απομόνωση. Η αίσθηση του συνανήκειν στο πλαίσιο μιας κοινότητας και οι σχέσεις ανάμεσα στα άτομα υποκαθίστανται από τον απομονωτισμό και την κατανάλωση η οποία λειτουργεί πλέον ως αυτοσκοπός (Heywood,2013,σ.259-263). Η έννοια της δημοκρατίας νοθεύεται , καθώς οι πανάκειες αρετές και αξίες , ελευθερίες και ιδεώδη έχουν πλέον αντικατασταθεί από τις προσωπικές φιλοδοξίες και της στρατηγικές της κερδοφορίας υπό το πρίσμα του καθεστώτος της μη επέμβασης που επιβάλλει η νέα πραγματικότητα (Taguieff,2002 σ.37).

Μια διαφορετική οπτική παραθέτει ο Huntington, σύμφωνα με τον οποίο η συχνότερη επαφή των πολιτισμών και στενή σύνδεση ανάμεσα στους πολίτες και τις κουλτούρες τους ενδέχεται να έχει ως απότοκο την όξυνση των σχέσεων τους και την αναζωπύρωση ταυτοτικών διακρίσεων. Η θεωρία του (clash of civilizations) πρεσβεύει πως η παγκοσμιοποίηση αναζωπυρώνει τις πολιτισμικές διαμάχες και η συγκρότηση μίας ενιαίας παγκόσμιας ταυτότητας καθίσταται αδύνατη (Huntington, 1993, σ.22-25, 39-41). Η συχνή επαφή με πολιτισμικά διαφοροποιημένα άτομα συνοδεύεται από μία αβεβαιότητα ως απότοκο των γρήγορων ρυθμών μεταβολής, της διάβρωσης των παραδοσιακών στοιχείων και της αποδόμησης των προηγούμενων ταυτοτήτων, τα οποία οδηγούν σε εκδήλωση φονταμελιστικών πεποιθήσεων (Heywood,2013,σ. 339-339), μέσω των οποίων δαιμονοποιείται ο πολιτισμικός «άλλος» που ως εισβολέας παραβιάζει την πολιτισμική κοινότητα των ατόμων.

Συνεπώς, οι τεράστιες ροές αξιών και πληροφοριών που έχουν ως αποδέκτη τις χώρες , αλλοιώνουν την κοινωνική συνοχή και εξαλείφουν τα εθνικά και τοπικά στοιχεία (Taguieff,2002 σ.86). Ωστόσο, συνεχής επαφή με το παγκόσμιο περιβάλλον προκαλεί προβλήματα και στον εργασιακό τομέα. Καταρχάς, τα σημαντικά μεταναστευτικά ρεύματα από τις χώρες που βρίσκονται υπό ανάπτυξη προς τις πλουσιότερες περιοχές της Δύσης, προκαλούν δημογραφική ανισότητα λόγω της υπερσυσσώρευσης ανθρώπων σε συγκεκριμένες περιοχές. Αυτά τα νέα ανθρώπινα ρεύματα σε πολλές περιπτώσεις αντιμετωπίζονται από τους γηγενείς με αρνητικό τρόπο, διότι προκαλούν ένα νέο ανταγωνιστικό κλίμα σε ζητήματα θέσεων εργασίας, ενώ παράλληλα καθίσταται πιθανή η μεταβολή στη διάρθρωση της εγχώριας αγοράς εργασίας μεταβολές στους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης και στα επίπεδα πληθωρισμού και στη δομή του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας της χώρας. Τα παραπάνω καλλιεργούν ένα πνεύμα εχθρότητας προς

τους μετανάστες , με απότοκο την αποξένωση και περιθωριοποίηση τους (Μελλάς & Πολλαλής, 2005,σ134, 137).

Επιπροσθέτως, η φύση των εργασιακών σχέσεων διαφοροποιούνται λόγω της ανόδου του έντονου ανταγωνισμού σε παγκόσμιο επίπεδο. Η εδραίωση νέων επιχειρηματικών και παραγωγικών μοντέλων, αναδιοργανώνουν το εργασιακό περιβάλλον. Οι εργαζόμενοι υφίστανται μεταβολές στους μισθούς, ενώ παράλληλα οφείλουν να αποκτήσουν νέες δεξιότητες και να προσαρμοστούν στις καινοτόμες, ευέλικτες μεθόδους πρόσληψης (Δελιβάνη,2001). Οι εργασιακές σχέσεις μεταβάλλονται ακόμα ριζικά, λόγω της δραστηριοποίησης των πολυεθνικών εταιρειών. Η νέα δυναμική που αποκτούν, από κοινού με τις καινοτομίες στη διαδικασία παραγωγής περιορίζουν την εκπροσώπηση των οργανωμένων εργατικών συμφερόντων και αποσταθεροποιούν το εργασιακό περιβάλλον (Hirst & Thompson, 1996,σ.13), καθώς ορισμένοι εργαζόμενοι αντικαθίστανται από τα νέα τεχνολογικά μέσα, ενώ οι τεράστιες δυνατότητες και το εύρος δράσης των πολυεθνικών στο πλαίσιο του άκρατου ανταγωνισμού, συμβάλλει πτώχευση πολλών μικρών επιχειρήσεων, καθώς δεν μπορούν να ανταγωνιστούν τους τεράστιους κολοσσούς (Μελλάς & Πολλαλής, 2005,σ119-120.)

Η κρίση που λαμβάνει χώρα στο εργασιακό και κοινωνικό περιβάλλον συνιστά θεμέλιο λίθο της εκδήλωσης νέων προκλήσεων στη κρατική λειτουργία. Οι μεταβολές στους τομείς της εργασίας ,η αύξηση της διαπερατότητας των συνόρων λόγω των αυξανόμενων ροών πληροφορίας και αγαθών προκαλούν ένα πολύπλοκο πλαίσιο αλληλεξάρτησης. Η ανάγκη αυτή συνδιαλλαγής των κρατών με εξωτερικούς δρώντες στη διαδικασία λήψης αποφάσεων συνιστά βατήρα εκδήλωσης μιας κοινωνικής αγανάκτησης και κρίσης νομιμοποίησης της λειτουργίας του κράτους. Ως αποτέλεσμα γίνεται αντιληπτή η δυσκολία απόκτησης νομιμοποίησης του κράτους στο εσωτερικό, η οποία αποτελεί θεμελιώδες στοιχεία για την εύρυθμη λειτουργία της πολιτικής ζωής μιας χώρας (Γιαννίσης, 2003,σ.148). Η δράση λοιπόν των παγκόσμιων ΜΜΕ, των τεράστιων πολυεθνικών επιχειρήσεων και η ίδρυση διεθνών οργανισμών, προκαλούν μια τάση ανακατανομής της ισχύος του διεθνούς συστήματος , καθώς τα κράτη μολονότι διατηρούν την ισχύ υπό τον έλεγχο τους, έρχονται αντιμέτωπα με σφοδρές κρίσεις νομιμοποίησης στο εσωτερικό τους (Hirst & Thompson, 1996,σ.13).

Ειδικότερα, ο Bourdieu (1998) στηλιτεύει την παγκοσμιοποίηση και την αναγνωρίζει ως ένα αποκλειστικά μέσο υπό την υπηρεσία της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας, το οποίο τείνει να επαναφέρει τις εργασιακές , οικονομικές ανισότητες και αν στερήσει τους πολίτες από την προστασία που λάμβαναν υπό την αιγίδα του κράτους πρόνοιας. Η επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων και το τεράστιο μέγεθος τους, τους επιτρέπει να γίνονται δρώντες επιρροής και διαμόρφωσης της λήψης αποφάσεων, καθώς τα κράτη δεν καθίστανται ικανά να απαγκιστρωθούν πλήρως από τα διάφορα οικονομικά συμφέροντα. Απότοκο αποτελεί η λήψη φορολογικών και άλλων μέτρων, τα οποία προσαρμόζονται στις επιθυμίες αυτών των επιχειρήσεων (Collins, 2015).

Η εμφάνιση αυτή νέων μορφών πίεσης και αλληλεξάρτησης περιορίζουν τις κρατικές δυνατότητες, καθώς τα κράτη δεν κατορθώνουν να διαχειριστούν αυτοβούλως τα κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα που εμπíπτουν και στον τομέα δραστηριοποίησης εξωγενών δρώντων (Ρουμελιώτης,2002,σ.300). Επιπροσθέτως, η νέα διάταξη του διεθνούς περιβάλλοντος και η ίδρυση οργανισμών όπως ο ΠΟΕ, το ΔΝΤ, και η Ε.Ε θίγει τα εθνικά συμφέροντα των κρατών. Ο τεράστιος όγκος κεφαλαίων και ανθρώπων που διαπερνά τα

εθνικά σύνορα συχνά συμβάλλουν στην απορύθμιση των εθνικών οικονομιών. Παράλληλα, η ευθυγράμμιση των πολιτικών και οικονομικών μέτρων που προωθούνται, προξενεί συχνά εσωτερικά προβλήματα, καθώς δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές αναπτυξιακές ανάγκες και δυνατότητες των επιμέρους χωρών, αλλά επιβάλλονται από εξωτερικούς παράγοντες (Βεργόπουλος,1999,σ.298-299).

Η αποκλειστική έμφαση σε μέτρα οικονομικού χαρακτήρα , τα οποία αποσκοπούν στην εναρμόνιση των πολιτικών και την σύσταση ενός ομοιογενούς πλαισίου λήψης αποφάσεων εγκυμονεί πολλούς κινδύνους. Η έμφαση στην σμίκρυνση του δημοσίου τομέα και η συλλογική χάραξη οικονομικών πολιτικών συνοδευόμενη από την πεποίθηση πως τα κράτη δεν μπορούν να επέμβουν αποτελεσματικά στην πρόληψη και αντιμετώπιση των κρίσεων , τα θέτει εκτεθειμένα στις δυσμενείς συνέπειες των οικονομικών κρίσεων. Η ιστορία δείχνει πως η χρηματιστηριακή ενοποίηση και το νεοφιλελεύθερο σύστημα οργάνωσης της οικονομίας δεν καθίσταται δυνατό να αντιμετωπίσει τις ποικίλες οικονομικές υφέσεις που προκαλούνται. Η ενοποίηση αυτή , από κοινού με την αμερικανική πρωτοκαθεδρία, μεταφέρουν το αρνητικό αντίκτυπο των κρίσεων άμεσα στις μικρές χώρες, οι οποίες δέχονται τις αρνητικές συνέπειες (Βεργόπουλος,1999). Ακόμα και αν απορρίψουμε την συμβολή της παγκοσμιοποίησης στην έκρηξη οικονομικών κρίσεων, ορισμένα εγγενή στοιχεία της όπως η διασύνδεση των εθνικών οικονομιών σε ένα ενιαίο πλέγμα, καθιστά εφικτή την εξάπλωση μιας ύφεσης σε ποικίλες χώρες σε ελάχιστο χρονικό διάστημα (Lane, 2013).

Τέλος, οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν δυνατότητες για πολεμικές συρράξεις μεγαλύτερης κλίμακας, γεγονός που προκαλεί αίσθημα φόβου και αβεβαιότητας (Scholte, 2000,σ. 232-233). Παράλληλα, Τα νέα μέσα μεταφοράς , η αυξημένη κινητικότητα ανθρώπων και και ιδεών , η τεχνολογική ανάπτυξη στην πολεμική βιομηχανία, προσφέρουν νέες δυνατότητες στις τρομοκρατικές ομάδες, οι οποίες εκμεταλλεύονται στο έπακρο τα νέα εργαλεία που προσφέρει η παγκοσμιοποίηση. Επίσης, η πολιτισμική επέκταση των δυτικών αξιών και προϊόντων που κατακλύζουν ορισμένες κοινωνίες , προκαλούν την έξαρση του φονταμελισμού και την ίδρυση παρακρατικών τρομοκρατικών οργανώσεων ως αντίδραση στην διαβρωτική δυναμική της παγκοσμιοποίησης (Heywood,2013,σ. 486). Παράλληλα δεν πρέπει να λισμονηθεί πως ο πολλαπλασιασμός της βιομηχανικής παραγωγής προκαλεί ποικίλα περιβαλλοντικά προβλήματα και μόλυνση του περιβάλλοντος. Επίσης, η ποικίλες μεταφορές είναι υπεύθυνες για πιο εύκολη μετάδοση πολλών ασθενειών όπως το Aids, (Collins, 2015).

Συλλήβδην, προβάλλεται η πεποίθηση πως οι υπέρμαχοι της παγκοσμιοποίησης επικεντρώνονται αποκλειστικά στις θετικές συνέπειες του φαινομένου αλλά αγνοούν τα ζητήματα ισχύος (Wise,2008, σ.30). Η παγκοσμιοποίηση δεν αποτελεί ουδέτερο φαινόμενο. Στον αντίποδα, χαρακτηρίζεται από από μια ασυμμετρία σχέσεων και προσδίδει μια νέα γεωμετρία στις σχέσεις εξουσίας, με νέα θύματα και θύτες και με νέες αρνητικές επιπτώσεις (Δερμετζής, 1996, σ. 304-305). Σύμφωνα μάλιστα με τον Tompilson μολονότι δεν αποτελεί μια πλήρως συνεκτική διαδικασία που δρά και εδραιώνεται με όμοιο τρόπο παντού και πάντα, ωστόσο αποτελεί ένα εργαλείο προώθησης συμφερόντων, το οποίο έχει διαδεχθεί τις ιμπεριαλιστικές πρακτικές του παρελθόντος (Δερμετζής, 1996, σ. 304-305). Οι νέες τεχνολογικές δυνατότητες, οι ροές πληροφοριών και αξιών και η στενή διασύνδεση ανάμεσα στις χώρες μπορεί να προκαλέσει πλήθος αρνητικών συνεπειών όπως η επέκταση των πολεμικών συρράξεων, η μόλυνση του περιβάλλοντος, η αξιακή και κοινωνική κρίση μέσω του βομβαρδισμού και της επιβολής συγκεκριμένων προτύπων συμπεριφοράς. Υπαρκτός

είναι ο φόβος της αποξένωσης και περιθωριοποίησης των ατόμων που δεν καθίστανται ικανοί να προσαρμοστούν έγκαιρα στο νέο περιβάλλον (Scholte,2000,σ..232-233). Όπως πρεσβεύουν και οι νεο - ιδεαλιστές φιλελεύθεροι, μια παγκοσμιοποίηση που λαμβάνει χώρα αποκλειστικά εκ των άνω, θέτει την κοινωνική ολοκλήρωση και εκσυγχρονισμό στο περιθώριο, δημιουργώντας ανισότητες και παθογένειες (Μακρή, 2007,σ.361).

3.5 Μύθοι Παγκοσμιοποίησης

Οι μύθοι της παγκοσμιοποίησης αποτελούν αφηγήσεις ή κατασκευάσματα, τα οποία αποσκοπούν να ενδυναμώσουν τη θέση της και να πείσουν τους ανθρώπους πως είναι μια υπαρκτή πραγματικότητα και να νομιμοποιήσουν τις πολιτικές και τις αλλαγές που επιφέρει (Meurs,2013, σ.117). Σύμφωνα μάλιστα με τους Hirst και Thompson (1996,σ.6) η παγκοσμιοποίηση αποτελεί έναν μύθο, ο οποίος προβάλλει την κυριαρχία των παγκόσμιων αγορών, οι οποίες δεν αντιμετωπίζουν καμία ουσιαστική απειλή από κανέναν υπάρχον αντίθετο πολιτικό εγχείρημα , καθώς θεωρείτε πως η Δυτική φιλελεύθερη Δημοκρατία αλλά παράλληλα και ο Σοσιαλισμός του Σοβιετικού μπλόκ έχουν εκλείψει. Η αντίληψη λοιπόν της Παγκοσμιοποίησης ως μια φυσική εξέλιξη και μία νέα μορφή εδραιωμένης πραγματικότητας, σαφέστατα αποτελεί πηγή περαιτέρω ενίσχυσης της. Στην ενότητα αυτή λοιπόν, θα παρουσιάσουμε τους βασικότερους μύθους που έχουν διαμορφωθεί γύρω από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης.

3.5.1 Οτι είναι ένα νέο φαινόμενο

Ο πρώτος μύθος σχετίζεται με την αντίληψη πως η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα κατεξοχήν νέο φαινόμενο. Ο χαρακτηρισμός της παγκοσμιοποίησης ως νέο ή ιστορικό φαινόμενο διχάζει την ακαδημαϊκή κοινότητα. Μελετητές όπως οι A. King και B. Schneider (1993,σ.10-19), αντιλαμβάνονται τη παγκοσμιοποίηση ως ένα ριζικά νέο φαινόμενο. Ειδικότερα, οι καινοτομίες στο κλάδο της μικροηλεκτρονικής επιστήμης και της μοριακής βιολογίας αλλάζουν οριστικά και αμετάκλητα το ανθρώπινο περιβάλλον. Οι καινοτομίες στις τηλεπικοινωνίες, στην υγεία και στην δομή του οικονομικού συστήματος, μεταβάλλουν ριζικά την φύση των ανθρώπινων σχέσεων και συμβαδίζουν με την αντιμετώπιση νέων ζητημάτων. Ο υπερπληθυσμός, τα περιβαλλοντικά προβλήματα και η νέα φύση άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας δημιουργούν ένα πλέγμα αλληλεξάρτησης ανάμεσα στα κράτη. με απότοκο την μεταβολή του περιεχομένου της κρατικής κυριαρχίας. Την πεποίθηση αυτή ασπάζεται και ο Ulrich Beck, ο οποίος θεωρεί πως η παγκοσμιοποίηση είναι ένα νέο παιχνίδι, το οποίο μεταβάλλει τους κανόνες και τα αντικείμενα της προηγούμενης περιόδου, καθιστώντας απαραίτητη την προσαρμογή των κρατών στη νέα πραγματικότητα, μέσω του καθορισμού νέων ορίων. Οι νέες εργασιακές σχέσεις και η ανάδειξη νέων σχημάτων λήψης αποφάσεων σε διεθνές επίπεδο συσκοτίζουν τις κρατικές λειτουργίες αλλά και το περιεχόμενο του κοινωνικού κράτους. Επίσης, οι ευρωπαϊκές ιδεολογίες, όπως ο κομμουνισμός, ο εθνικισμός , ο σοσιαλισμός και ο νεοφιλελευθερισμός εξαντλούνται και αντικαθίστανται από μια μορφή αυτοκριτικού κοσμοπολιτισμού (Beck, 2005,σ.27-28,393) . Τέλος, ο Κοτζιάς (2003), σημειώνει πως η παγκοσμιοποίηση αφορά μια αποκλειστικά νέα διαδικασία, η οποία δεν μπορεί να ταυτιστεί με καμία προγενέστερη ιστορική περίοδο, καθώς προκαλεί ριζικές ποιοτικές μεταβολές στην αντίληψη του χρόνου και του χώρου , ενώ παράλληλα οι νέες οικονομικές πρακτικές και η αχαλίνωτη συσσώρευση κεφαλαίων διαφοροποιούν τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους αλλά και με τα κράτη.

Ωστόσο, όπως παρουσιάσαμε και παραπάνω στο πλαίσιο της μελέτης μας, ποικίλα θεμελιώδη στοιχεία του φαινομένου γίνονται αντιληπτά στο πέρασ των αιώνων. Καταρχάς, υψηλά επίπεδα οικονομικής ενοποίησης αποτελούν διαδικασία η οποία δρομολογήθηκε ήδη από τον 19^ο αιώνα , μέσω της διευκόλυνσης των κινήσεων κεφαλαίων, προϊόντων και την σταδιακή υιοθέτηση ενός κοινού ρυθμιστικού πλαισίου (Βεργόπουλος, 1999,σ.85). Λεπτομερέστερα, προβάλλεται πως οι οι κινήσεις κεφαλαίων, οι επενδύσεις και τα αποθέματα κεφαλαίων ήταν πιο υψηλά κατά την περίοδο του ύστερου 19^{ου} αιώνα σε σχέση με σήμερα. (Ο' Rourke & Williamson ,2000).

Την ιστορικότητα της παγκοσμιοποίησης ασπάζεται όπως ήδη είδαμε προηγουμένως και ο Wallerstein. Ειδικότερα, αντιλαμβάνεται μια κυκλική ιστορική πορεία του κόσμου και θεωρεί πως η παγκοσμιοποίηση είναι η εξέλιξη των οικονομικών και πολιτικών διεργασιών που καλλιεργήθηκαν ήδη από τον 16^ο αιώνα. Αποτελεί δηλαδή μια νέα μορφή του παγιωμένου καπιταλιστικού συστήματος (Wallerstein,2000). Επίσης, ο J.Gray, επιχειρηματολογεί πως καθίσταται εφικτή η διάκριση ανάμεσα στη σημερινή παγκοσμιοποίηση η οποία λαμβάνει χώρα μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και εκείνης που εδραιώθηκε κατά των 19^ο αιώνα ως ιστορική συνέχεια της βιομηχανικής επανάστασης (Bzdilova & Estok,2011, σ.46).

Παράλληλα, τα υψηλά ποσοστά μετανάστευσης και οι πολιτιστικές ανταλλαγές ανάμεσα σε απομακρυσμένες περιοχές δεν αποτελούν αποκλειστικό προϊόν της σημερινής εποχής. Οι ανταλλαγές αξιών ξεκίνησαν ήδη από την αρχαιότητα , ενώ παράλληλα ο Κ. Μικέλης τονίζει πως ήταν σημαντική η διάδοση αξιών υπό τη μορφή της εκπολιτιστικής αποστολής των χωρών της Δύσης , ήδη κατά τη διάρκεια του 16^{ου} αιώνα στο πλαίσιο της αποικιοκρατίας (Μικέλης, 2015 Α).

Καταληκτικά, από την μελέτη αναλύσεων που είτε χωρίζουν την παγκοσμιοποίηση σε τρία κύματα όπως (Scholte, 2000) και (Friedman,2005) είτε τη διάκριση της σε τέσσερις φάσεις (Αρχαϊκή, Πρώιμη, Νεωτερική, Μετααποικιακή) (Hopkins, 2002) , προκύπτει το συμπέρασμα πως η παγκοσμιοποίηση αποτελεί μια έννοια με μακριά ιστορία , που έχει περάσει από ποικίλα στάδια και μετασχηματισμούς. Συλλήβδην, ο πυρήνας του ιστορικού επιχειρήματος της παγκοσμιοποίησης επικεντρώνεται στο ότι α) το παγκόσμιο εμπόριο είχε λάβει μεγαλύτερες διαστάσεις στο παρελθόν σε σχέση με σήμερα, β) ότι οι μεταναστευτικές ροές επίσης ήταν πιο εκτεταμένες , Γ) ο ρυθμός των άμεσων επενδύσεων ήταν πιο μεγάλος. Δ) ότι η πτώση του κόστους στους τομείς της επικοινωνίας και των μεταφορών ήταν πιο αξιοσημείωτη πριν τον Πρώτο παγκόσμιο πόλεμο εν συγκρίσει με το σήμερα Ε) είχαν ήδη αρχίσει να εμφανίζονται σημαντικότερα τεχνολογικά επιτεύγματα και ανακαλύψεις Στ) ότι οι μέθοδοι που χρησιμοποιούν οι υπερεθνικές εταιρείες και οργανισμοί δεν αποτελούν καινοτόμες πρακτικές (Κοτζιάς,2003,σ.122). Συνεπώς, μολονότι η παγκοσμιοποίηση σήμερα, έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις και συμπεριλαμβάνει νέες πτυχές της καθημερινότητας μας , δεν αποτελεί αποκλειστικά νέο φαινόμενο. Μπορούμε ωστόσο να αναφερθούμε, σε μια νέα φάση , ένα νέο επεισόδιο της παγκοσμιοποίησης που χαρακτηρίζεται από νέα ποιοτικά χαρακτηριστικά και υψηλότερο βαθμό πολυπλοκότητας (Κοτζιάς, 2003 & Μπιτζένης, 2009, σ.348).

3.5.2 Ο μύθος του ανίσχυρου - αποδυναμωμένου κράτους

Ορισμένοι υπέρμαχοι της παγκοσμιοποίησης προβάλλουν την πεποίθηση πως η σταδιακή οικονομική ολοκλήρωση σε παγκόσμιο επίπεδο θίγει σοβαρά την εγχώρια κρατική ισχύ. Η απελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών, των επενδύσεων και των κινήσεων κεφαλαίων και χρήματος δημιουργούν μια «παγκόσμια καπιταλιστική λογική», η οποία δυσχεραίνει την δυνατότητα ευελιξίας και ουσιαστικής ικανότητας χάραξης πολιτικών από τα εκάστοτε κράτη, τα οποία τείνουν να υιοθετούν κοινές πρακτικές, οι οποίες προωθούνται συλλογικά σε παγκόσμιο επίπεδο (Weiss, 2010, σ.166). Τα κράτη παύουν να ελέγχουν την λειτουργία των αγορών, οι οποίες αυτονομοποιούνται με απότοκο να υποχωρεί η κρατική αίγλη. Η διάχυση της κρατικής ισχύος αποδεικνύεται από την αυξανόμενη εξουσία που αποκτούν νέοι θεσμοί και σχήματα, με απόρροια την πρόκληση ασυμμετριών ισχύος ανάμεσα στα ισχυρά, μεγάλα και τα ασθενέστερα, μικρά κράτη (Strange, 2003, σ.128). Η νέα φάση της παγκοσμιοποίησης λοιπόν, συνοδεύεται από την ανάδυση της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας, η οποία υπό το δόγμα της μη κρατικής επέμβασης, συμβάλλει στην μείωση των δημόσιων δαπανών και του κράτους πρόνοιας αλλά και μείωση φορολογικών συντελεστών, μέτρα τα οποία θεωρούνται απαραίτητα για την επιβίωση των κρατών στο νεοπαγές ανταγωνιστικό περιβάλλον. Τα παραπάνω περιορίζουν σημαντικά το εύρος των κρατικών δυνατοτήτων και την ικανότητα διαχείρισης της εθνικής οικονομίας από τις εκάστοτε κυβερνήσεις (Heywood, 2014, σ.180).

Ωστόσο η μελέτη της διεθνούς πολιτικής μας πληροφορεί για μια αρκετά διαφορετική πραγματικότητα. Αρχικά, ακόμα και σήμερα στις ισχυρές βιομηχανικές χώρες όπως τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία, η οικονομική δραστηριότητα επικεντρώνεται σε εγχώρια οικονομική βάση, καθώς μόνο το 10-12% του ΑΕΠ προέρχεται από τις εξωτερικές εμπορικές συναλλαγές. Απορρέει λοιπόν το γεγονός πως η εθνική οικονομική δραστηριότητα παραμένει σημαντική και κατέχει εξέχοντα ρόλο (Weiss, 2010, σ.169). Παράλληλα, στη θέση πως οι πολυεθνικές έχουν αντικαταστήσει τα κράτη εναντιώνεται ο Robert Gilpin. Μας πληροφορεί πως τα κράτη έχουν ανακαλύψει νέους τρόπους και μηχανισμούς για να διαχειρίζονται τις πολυεθνικές. Το διεθνές επενδυτικό καθεστώς στηρίζεται σε δίκτυα επικοινωνίας, συνδιαλλαγής και διαπραγματεύσεων ανάμεσα σε κράτη, επιχειρήσεις και οργανισμούς και όχι στην παθητική αποδοχή των νέων καταστάσεων από τα κράτη (Gilpin, 1987, σ.252).

Εν συνεχεία, το γεγονός πως ορισμένες μελέτες προβάλλουν πως δεν αποτελεί ένα ριζικά νέο φαινόμενο, αλλά μια ιστορική διεργασία, περιορίζει τον παντοδύναμο χαρακτήρα της καθώς δεν αποτελεί μια νέα τομή στο παγκόσμιο περιβάλλον. Επίσης, ποικίλες πτυχές της αποτελούν απότοκο συνειδητών επιλογών των κρατών για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων πολιτικών σκοπιμοτήτων και όχι μια αναπόδραστη εξωτερική διαδικασία (Λυμπεράκη, 2003, σ.122-123). Παράλληλα, η κριτική έναντι της θεωρίας του αποδυναμωμένου κράτους αναφέρεται στο γεγονός ότι μολονότι έχουν συγκροτηθεί πολλοί οργανισμοί και δίκτυα επικοινωνίας και συνεργασίας, η ενοποίηση αυτή παραμένει περιορισμένη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ε.Ε που ακόμα και αν υπάρχει ένα αυστηρό πλαίσιο δράσης στο εσωτερικό της, τα κράτη μέλη έχουν διακριτική ευχέρεια επίλυσης ζητημάτων και επιλογής των μέσων που επιθυμούν σε τομείς όπως της κοινωνικής προστασίας και ασφάλισης. Εν γένει, τα ισχυρά βιομηχανικά κράτη παραμένουν οι βασικοί αρμόδιοι σχετικά με την λήψη αποφάσεων σε ζητήματα οικονομικού, περιβαλλοντικού και στρατιωτικού χαρακτήρα. που τα απασχολούν (Beland, 2010, σ.175). Συνεπώς, τα κράτη παραμένουν ισχυρά στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον και διαμορφώνουν νέες στρατηγικές για να αντεπεξέλθουν στις προκλήσεις που εγείρει η παγκόσμια αγορά. Παράλληλα, το επιχείρημα σχετικά με την μείωση του κράτους πρόνοιας δεν αποτελεί

επίπτωση της παγκοσμιοποίησης αλλά συνειδητή επιλογή των εκάστοτε κρατών , που υιοθετούν μέτρα τα οποία θεωρούν θα βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα τους (Guillen,2010.σ.249-250).

Τέλος, η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην κρατική λειτουργία είναι αναμφισβήτητα σημαντική, ωστόσο το γεγονός αυτό δεν συνεπάγεται πως η κρατική ισχύς και τα κυριαρχικά δικαιώματα αποτελούν πλέον έρμαιο της νέας παγκόσμιας πραγματικότητας. Τα κράτη υιοθετούν νέες πρακτικές και κινούνται σε διαφορετικό πλαίσιο, ωστόσο η κρατοκεντρική δομή του διεθνούς συστήματος παραμένει, διότι τα κράτη παραμένουν οι κύριοι κριτές και ρυθμιστές των ζωτικών διεθνών ζητημάτων. Όπως επισημαίνει και ο Π. Κένεντι, μολονότι τα κράτη δέχονται νέες πιέσεις από τις νέες αναδυόμενες τάσεις που εξελίσσονται στην παγκόσμια σκηνή, δεν έχει εμφανιστεί μια νέα μονάδα ανάλυσης που να καθίσταται ικανή να αντικαταστήσει το έθνος κράτος το κεντρικό υποκείμενο χάραξης πολιτικής (Μελλάς & Πολλαλής, 2005,σ42) . Επιπλέον, γίνεται αντιληπτό πως ισχυρά κράτη όπως οι ΗΠΑ, παίζουν καθοριστικό ρόλο στην λειτουργία των συλλογικών σχημάτων που αναδύονται, ενώ παράλληλα μπορούν σε ορισμένες περιπτώσεις να υπερβαίνουν τις δεσμεύσεις που έχουν διαμορφωθεί από τα συλλογικά πλέγματα.

3.5.3 Ο μύθος της αποκλειστικής θετικής επίδρασης και εξάλειψης της φτώχειας και των ανισοτήτων

Η ανάγνωση των παραπάνω κεφαλαίων καθιστούν ολοφάνερο, πως η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο με ποικίλες εκφάνσεις και χαρακτηριστικά. Ιδιαίτερα, στις ενότητες 2.3 και 2.4 παρουσιάσαμε ενδελεχώς τις διάφορες ευεργετικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης αλλά και τον αρνητικό αντίκτυπο που ενδέχεται να έχει. Η παγκοσμιοποίηση δεν αποτελεί μια πανάκια εξιδανικευμένη διαδικασία, που προωθεί σε όλες τις περιπτώσεις την καθολική ευημερία του ανθρώπινου είδους. Ενδεικτικά, η βελτίωση στον τομέα των μετακινήσεων και μεταφορών, μολονότι συμβάλλουν θετικά στην οικονομική άνθηση και αναζήτηση εργασίας, παρέχουν παράλληλα νέες δυνατότητες για την διακίνηση ναρκωτικών, την μετακίνηση τρομοκρατών και διάδοση ασθενειών. Η βιομηχανική ανάπτυξη , εκτός από την σημαντική αύξηση της προσφοράς αγαθών, επιφέρει σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα. Αντίστοιχα, το διαδίκτυο εκτός από μέσο διακίνησης ιδεών λειτουργεί, και ως χώρος ηλεκτρονικών εγκλημάτων και τόπος δράσης κυκλωμάτων πορνογραφίας (Μπιτζένης,2009,σ.354).

Ένα ακόμα αμφιλεγόμενο ζήτημα που αφορά την την επιτυχία της παγκοσμιοποίησης, έγκειται στον βαθμό επιτυχίας της ως προς την καταπολέμηση της φτώχειας και της εξάλειψης των ανισοτήτων. Καταρχάς, η έννοια της ανισότητας περιλαμβάνει πολλές διαφορετικές πτυχές. Μπορούμε να αναφερθούμε σε οικονομικές ανισότητες βάσει της ανισοκατανομής του εισοδήματος, ανισότητες που εδράζονται σε διακρίσεις με επίκεντρο το φύλλο, ή ακόμα και ανισότητες γεωγραφικού χαρακτήρα, αναλόγως με την περιοχή που εξετάζουμε σε σχέση με τα υπόλοιπα μέρη του πλανήτη (Goesling & Firebaugh, 2007 σ.550). Το γεγονός αυτό καθιστά την χρήση στατιστικών εργαλείων για τη διεξαγωγή καθολικών συμπερασμάτων προβληματική. Για παράδειγμα, μελέτες μας πληροφορούν πως το 20% των ανθρώπων που ζούσαν το 1960 στις πλουσιότερες περιοχές του πλανήτη, είχαν εισόδημα που ξεπερνούσε κατά 30 φορές εκείνο του 20% των φτωχών χωρών. Η αναλογία αυτή εκτινάχθηκε το 1995 σε 80 φορές. Παράλληλα, το

εισόδημα των 225 πλουσιότερων ανθρώπων ισοδυναμεί με το ετήσιο εισόδημα 2,5 δις ανθρώπων, οι οποίοι αποτελούν το 47% των φτωχών του πλανήτη. Στον αντίποδα, διαφορετικές έρευνες προβάλλουν πως η παγκοσμιοποίηση συμβάλλει στη μείωση των ανθρώπων που ζούν κάτω από το όριο φτώχειας σε χώρες που συμμετέχουν στη παγκοσμιοποίηση, ενώ παράλληλα ακόμα και η αύξηση των μισθών κατά ένα δολάριο, επιδρά πολύ περισσότερο ευεργετικά για τα φτωχά στρώματα (Μπιτζένης, 2009, σ. 346-347).

Κατανοούμε λοιπόν πως συχνό φαινόμενο αποτελεί η διεξαγωγή αντικρουόμενων συμπερασμάτων. Σύμφωνα με τη νεοφιλελεύθερη προσέγγιση οι καινοτομίες στον παραγωγικό κλάδο και στις μεταφορές προσφέρουν νέα δυναμική στην οικονομική δραστηριότητα των φτωχών περιοχών, με απότοκο τη φθίνουσα πορεία της φτώχειας και των ανισοτήτων. Ωστόσο, ο υπολογισμός παραγόντων όπως οι συνθήκες εργασίας, η πρόσβαση σε ρουχισμό και στέγαση συσκοτίζουν τη κατάσταση (Mittelman & Tambe, 2000,σ. 74). Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι η εκβιομηχάνιση, αρχικά στο πλαίσιο της βιομηχανικής επανάστασης αλλά ακόμα και σήμερα στους τομείς της πληροφορικής και της μικροηλεκτρονικής, έλαβαν χώρα με άνισο τρόπο. Η έλλειψη των κατάλληλων θεσμών σε ποικίλες περιοχές λειτούργησε ως τροχοπέδη στην οικονομική άνθηση και την πραγματική άμβλυνση των ανισοτήτων (Rodrik,2012.σ.209-212).

Ακριβώς αυτή η ραγδαία ανάπτυξη που επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες περιοχές, διευρύνει την ψαλίδα ανάμεσα στις πλούσιες ελίτ και τα φτωχά στρώματα των χωρών της περιφέρειας. Χαρακτηριστική είναι η τεράστια απόκλιση του προσδόκιμου ζωής ανάμεσα σε περιοχές του πλανήτη. Στην Αμερική, περιοχές της Ευρώπης και της Ανατολικής Ασίας, υπερβαίνει τα 70-80 έτη, ενώ σε περιοχές της υποσαχάριας Αφρικής βρίσκεται σε επίπεδα χαμηλότερα των 50 ετών. Επιπροσθέτως, τεράστια απόκλιση παρατηρείται σε ανισότητες που αφορούν τον αναλφαριθμητισμό και την πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη. Η έλλειψη πόρων και υποδομών, συνιστά το κύριο αίτιο πλήρους ή ελάχιστης παροχής εκπαίδευσης και φαρμάκων σε διάφορες περιοχές του πλανήτη ακόμα και σήμερα (Goesling & Firebaugh, 2007σ.554-600). Παράλληλα, σε περιοχές όπως η Μονζαβίκη, οι γυναίκες δεν κατέχουν άμεσα δικαιώματα κατοχής Γης. Αναμφίβολα , γίνονται αντιληπτά ποικίλα φαινόμενα διακρίσεων τα οποία επικεντρώνονται στη διαφορά φύλου, που μας πληροφορούν πως η θέση της γυναίκας παραμένει υποδεέστερη σε πολλές περιοχές. Ακόμα και σε χώρες του δυτικού κόσμου, συχνά αναδύονται μορφές εργασιακών διακρίσεων βάσει του φύλου (Mittelman & Tambe, 2000,σ. 83-87).

Συμπερασματικά, η παγκοσμιοποίηση προσφέρει ποικίλες ευεργετικές συνέπειες σε διάφορες περιοχές και σε διάφορα επίπεδα. Αναμφίβολα η διευρυμένη συμμετοχή στις παγκόσμιες αγορές, η παροχή νέων αγαθών, φαρμάκων και υπηρεσιών και η ταχύτατη διάδοση αξιών και πληροφορίας βελτιώνουν το σύγχρονο περιβάλλον. Ωστόσο, η πραγματική προβληματική εδράζεται στην άνιση κατανομή των επιτευγμάτων, με απόρροια την εμφάνιση τεράστιας απόκλισης σε επίπεδα φτώχειας και ανισοτήτων ανάμεσα στις διάφορες περιοχές του πλανήτη (Rodrik,2012.σ.208). Σε περιοχές όπως η Ανατολική Ασία και η Ευρώπη, η κατάσταση έχει βελτιωθεί σημαντικά. Η συγκέντρωση όμως των υπηρεσιών, των επενδύσεων και γενικότερα της παγκόσμιας μέριμνας στις περιοχές αυτές, συνιστά αίτιο διαιώνισης της δυσχερούς κατάστασης στην οποία βρίσκονται πολλά κράτη. Χώρες όπως η Μονζαβίκη, οι Φιλιππίνες και εδάφη της υποσαχάριας Αφρικής ταλανίζονται από οικονομική δυσπραγία, με απότοκο την έλλειψη ακόμα και ζωτικών αγαθών για την επιβίωση τους (Mittelman & Tambe, 2000,σ. 75). Η αδυναμία της πλήρους άμβλυνσης των

ανισοτήτων και επέκτασης των θετικών συνεπειών της παγκοσμιοποίησης, εδράζεται στην ταχύρρυθμη εξελικτική πορεία που ακολούθησε η παγκοσμιοποίηση. Η απαλοιφή των εμπορικών φραγμών και η διαμόρφωση ενός ανταγωνιστικού οικονομικού περιβάλλοντος, χωρίς την ύπαρξη των κατάλληλων προϋποθέσεων για διάφορες χώρες, προκάλεσε την εμφάνιση συγκεκριμένων πόλων που κυριαρχούν στην παγκόσμια αρένα. Μολονότι το ποσοστό των διασυννοριακών εμπορικών συναλλαγών και επενδύσεων ως ποσοστό επί του παγκόσμιου ΑΕΠ έχει αυξηθεί σε τεράστιο βαθμό, η δραστηριότητα αυτή διεκπεραιώνεται κυρίως από ισχυρά οικονομικές χώρες, ενώ οι μικρές κι φτωχές χώρες δείχνουν ελάχιστα σημάδια ουσιαστικής σύγκλισης προς το καθεστώς ελεύθερης κίνησης λογαριασμών και κεφαλαίων που έχει διαμορφωθεί (IMF,2007σ.137).

3.5.4 Ο μύθος της πλήρους εδραίωσης σε όλους τους τομείς και του μη αναστρέψιμου χαρακτήρα της παγκοσμιοποίησης

Η πλήρης εδραίωση σε όλους τους τομείς του κοινωνικού, πολιτικού, οικονομικού, πολιτισμικού γίνεσθαι και ο αναστρέψιμος χαρακτήρας αποτελεί μια πεποίθηση που ασπάζονται διάφοροι στοχαστές ανάμεσα στους υπέρμαχους της. Ωστόσο, η αποδοχή της άποψης αυτής καθίσταται προβληματική. Σύμφωνα με το Μπιτζένη (2009, σ. 345) η παγκοσμιοποίηση έχει προχωρήσει περισσότερο στον τομέα των κεφαλαιοχρηματιστηριακών αγορών, λόγω της στενής αλληλεξάρτησης των οικονομιών και την ανάγκη υιοθέτησης κοινής πορείας για την αντιμετώπιση κρίσεων και λιγότερο στους υπόλοιπους τομείς. Η γενικότερη απροσδιοριστία και οι συγκρούσεις που προκύπτουν ως προς τον καθορισμό του περιεχομένου της και τον βαθμό επιτυχίας της, αποτελούν το βαθύρα δημιουργίας ποσοτικών εργαλείων ανάλυσης της. Οι αποκαλούμενοι δείκτες παγκοσμιοποίησης, αποσκοπούν στην ποσοτική καταμέτρηση ορισμένων μεταβλητών, για την διεξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το βαθμό εδραίωσης των επιμέρους μορφών παγκοσμιοποίησης, χωρίς ωστόσο να υπάρχει μία πλήρως εγγυημένη και αξιόπιστη περιγραφή της εξέλιξης της (Μποζίνης, 2006. σ. 51-52). Ο

Σύμφωνα λοιπόν με το Dreher (2003, σ. 4-6) , η αποτίμηση της επιτυχίας της οικονομικής παγκοσμιοποίησης οφείλει να βασίζεται κυρίως σε δύο δείκτες. Αρχικά, ο πρώτος περιλαμβάνει τις πραγματικές ροές , εμπορικών προϊόντων , κεφαλαίων επενδύσεων(σε ποσοστά επί του ΑΕΠ). Ο Δεύτερος, αφορά τους περιορισμούς που σμικρύνουν τον όγκο των εμπορικών συναλλαγών τις και τη κίνηση κεφαλαίων, υπό τη μορφή, διάφορων εμποδίων, δασμών, επίπεδο φορολόγησης. Αντίστοιχα, η δημιουργία ενός δείκτη πολιτικής παγκοσμιοποίησης επικεντρώνεται στον αριθμό από πρεσβείες σε μία χώρα, τον αριθμό διεθνών οργανισμών. στους οποίους συμμετέχει και τον αριθμό ειρηνευτικών αποστολών στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών που συμμετείχε. Τέλος, δυσχερές αλλά απαραίτητο εγχείρημα αποτελεί η σύσταση ενός δείκτη που παρουσιάζει το μέγεθος των ροών πληροφορίας, η κατασκευή του συνδυάζει δεδομένα από προσωπικές επαφές, ροές πληροφοριών (τα δύο αυτά στοιχεία περιλαμβάνουν: τουρισμός, αριθμός χρηστών διαδικτύου και αριθμός ραδιοφώνων) και τρίτο την πολιτισμική εγγύτητα (η οποία βασίζεται κατεξοχήν στην πολιτισμική κυριαρχία των ΗΠΑ, οι οποίες αποτελούν τον κύριο φορέα εξαγωγής πολιτισμικών προϊόντων).

Η μελέτη των πινάκων 3.5.4.1 και 3.5.4.2, ⁶οι οποίοι σχηματίστηκαν με βάση τις παραπάνω μεταβλητές, μας πληροφορεί πως υπάρχει σημαντική απόκλιση ανάμεσα στο βαθμό εδραίωσης των επιμέρους μορφών παγκοσμιοποίησης. Χώρες με υψηλά επίπεδα συνολικής παγκοσμιοποίησης όπως η Δανία (5.75%) και Η Ιρλανδία (5,12%, χαρακτηρίζονται από σημαντική απόκλιση ανάμεσα στην επιτυχία εδραίωσης της παγκοσμιοποίησης στους διάφορους τομείς. Επιπροσθέτως, απορρέει το συμπέρασμα πως η οικονομική και πολιτική διάσταση της παγκοσμιοποίησης τείνουν να λαμβάνουν υψηλότερα ποσοστά σε σχέση με την κοινωνική. Χώρες όπως η Τουρκία και η Βενεζουέλα, οι οποίες κατέχουν σημαντικά ποσοστά οικονομικής και πολιτικής παγκοσμιοποίησης (4.04% - 4.22 και 4.10% - 3.99% αντίστοιχα), παρουσιάζουν μόνο 1,65 και 1,73% στη κοινωνική διάσταση. Τέλος, στις θέσεις που η παγκοσμιοποίηση έχει εδραιωθεί πιο επιτυχημένα βρίσκονται κατεξοχήν χώρες του Δυτικού ημισφαιρίου , οι οποίες χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης. Στον αντίποδα, οι φτωχότερες χώρες της περιφέρειας, όπως το Πακιστάν, Νεπάλ, Μπουρούντι λαμβάνουν χαμηλά ποσοστά πολιτικής και οικονομικής παγκοσμιοποίησης, ενώ μάλιστα χαρακτηρίζονται από σχεδόν μηδενικά επίπεδα κοινωνικής παγκοσμιοποίησης,

Τα παραπάνω συμπεράσματα επιβεβαιώνονται και από άλλες μελέτες. Σύμφωνα με τον δείκτη μέτρησης παγκοσμιοποίησης KOF⁷ , η συνολική πορεία της Παγκοσμιοποίησης χαρακτηρίζεται από ανοδικό χαρακτήρα (σε πραγματικό αλλά και τυπικό, επίσημο επίπεδο αντίστοιχα), με σημαντική καμπή τις απαρχές της δεκαετίας του 1990, στην οποία σημειώνεται σημαντική εκτόξευση της εξάπλωσης της Παγκοσμιοποίησης. Ωστόσο η ανάπτυξη αυτή δεν είναι ισομερώς κατανεμημένη. Η μελέτη των πινάκων 3.5.4.4 – 3.5.4.7⁸ μας πληροφορούν για αυτήν ακριβώς την απόκλιση. Περιοχές που διακρίνονται από υψηλότερα επίπεδα οικονομικής δραστηριότητας, σημειώνουν υψηλότερα ποσοστά παγκοσμιοποίησης σε αντίθεση με χώρες με χαμηλή οικονομική επίδοση. Αυτές οι περισσότερο «παγκοσμιοποιημένες περιοχές» συγκεντρώνονται κυρίως στην περιοχή της Β. Αμερικής, της Β. Ευρώπης και στην περιοχή της Αυστραλίας. Στον αντίποδα, τα χαμηλότερα ποσοστά σημειώνονται στην υποσαχάρια Αφρική. Συνάμα, παρατηρείται μία υπεροχή των ανεπτυγμένων οικονομικά χωρών που συμμετέχουν στον OECD έναντι εκείνων που απλώς διαθέτουν αξιοσημείωτα ποσοστά οικονομικής επιτυχίας.

Αναλυτικότερα, προβάλλεται το επιχείρημα πως ακόμα και η επικρατέστερη μορφή παγκοσμιοποίησης, δηλαδή η οικονομική, αντιμετωπίζει ποικίλα εμπόδια. Μολονότι αναμφισβήτητα κυριαρχεί το καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα και κατ' επέκταση η οικονομική πτυχή της παγκοσμιοποίησης, το γεγονός αυτό δεν συνεπάγεται την ύπαρξη μίας φυσικής και καθολικής ευθυγράμμισης ακόμα και στον οικονομικό τομέα, καθώς αναδεικνύονται και αντίρροπες τάσεις και δρώντες που δραστηριοποιούνται σε μικρότερες περιοχές, συγκροτώντας επιμέρους μικρότερες αγορές (Κοτζιάς 2003,σ.285). Στο σημείο αυτό εγείρεται σύμφωνα με τον Βεργόπουλο (1999,σ.84) το ζήτημα της ευθυγράμμισης και υιοθέτησης κοινών μεθόδων και πρακτικών στον παραγωγικό τομέα και στην λειτουργία των

⁶ Βλ Πίνακες 3.5.4.1 “ Στοιχεία του Δείκτη Παγκοσμιοποίησης” και 3.5.4.2”Αξιολόγηση της Παγκοσμιοποίησης” για τα ποσοτικά αποτελέσματα

⁷ Ο δείκτης Παγκοσμιοποίησης KOF απορρέει από την εξέταση τριών αξόνων. Λαμβάνει υπόψη την Κοινωνική, Πολιτική και Πολιτική εξέλιξη της Παγκοσμιοποίησης, με τιμές από το 1 έως το 100.

⁸ Οι πίνακες 3.5.4.4 , 3.5.4.5, 3.5.4.6 και 3.5.4.7 , 3.5.4.8 μας πληροφορούν για την ανάπτυξη της Παγκοσμιοποίησης σε διαφορετικές γεωγραφικά περιοχές , οι οποίες διαθέτουν επίσης διαφορετικό οικονομικό επίπεδο.

συστημάτων και δομών που διαρθρώνουν την εκάστοτε εθνική οικονομία. Η οικονομική παγκοσμιοποίηση λοιπόν, είναι πιο περιορισμένη από όσο θεωρούμε, καθώς οι διαστάσεις που λαμβάνουν τα εργατικά μεταναστευτικά ρεύματα είναι μικρότερες από τον 19^ο αιώνα. Επίσης, μολονότι έχουν αυξηθεί σημαντικά ο αριθμός των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των άμεσων επενδύσεων που συνοδεύονται από την χρηματιστηριακή και οικονομική ενοποίηση, τεράστιο μέρος των συναλλαγών και των άμεσων επενδύσεων βρίσκονται γεωγραφικά συγκεντρωμένα και διεξάγονται σε συγκεκριμένα τμήματα του πλανήτη και δεν έχει το ίδιο επίπεδο σε ολόκληρο τον πλανήτη (Loureiro, 2011). Απότοκο αποτελεί η δημιουργία ξεχωριστών πόλων οικονομικής δραστηριότητας όπως Βόρεια Αμερική – Ενωμένη Ευρώπη και Νοτιοανατολική Ασία (Μελλάς & Πολλαλής, 2005,σ338). Το επιχείρημα πως η παγκόσμια οικονομία ήταν περισσότερο ανοιχτή στο παρελθόν ενισχύεται από το γεγονός ότι οι εμπορικές συναλλαγές πραγματοποιούνταν ανάμεσα σε μεγαλύτερο αριθμό χωρών σε σχέση με σήμερα. Χαρακτηριστική είναι επίσης η τάση απορρόφησης και κατανάλωσης των παραγόμενων προϊόντων από τις ίδιες τις χώρες στις οποίες παράγονται , με απότοκο τη μείωση των εξαγωγών και των εμπορικών συναλλαγών. Ένα παράδειγμα αποτελεί η Ευρωπαϊκή ήπειρος, διότι το 92% της Ευρωπαϊκής παραγωγής αποτελεί προϊόν κατανάλωσης της ίδιας της Ευρωπαϊκής αγοράς (Μπιτζένης, 2009,σ.344).

Οφείλουμε να μην λησμονήσουμε πως σημαντικές αντιστάσεις αναδύονται έναντι των διαδικασιών και της πολιτισμικής παγκοσμιοποίησης. Ειδικότερα, παραμένει διακριτή μία ιδιαίτερη ποικιλομορφία στον πλανήτη. Η υιοθέτηση μιας ενιαίας παγκόσμιας κουλτούρας , δεν αποτελεί τουλάχιστον προς το παρόν ένα ρεαλιστικό εγχείρημα (Smith, 1993, σ.156-157). καθώς αναδύονται διάφορα πρότυπα συμπεριφοράς, συστήματα αξιών και νοοτροπίες οι οποίες είναι ενάντια στα δυτικά πρότυπα. Τα αντικρουόμενα αυτά πρότυπα προς τον καθιερωμένο Δυτικό τρόπο ζωής, λειτουργούν ως αντίπαλο δέος του δυτικού πολιτισμού και προέρχονται κυρίως από την Ασία. Στις περιοχές της Ασίας αναδύεται η πεποίθηση πως υπάρχει μια πολιτιστική ασιατική ανωτερότητα η οποία μπορεί να αντικαταστήσει το δυτικό μοντέλο (Μακρής,2007.σ.332-333).

Σχετικά με το δεύτερο σκέλος, της ενότητας παρουσιάζεται το επιχείρημα πως η παγκοσμιοποίηση δεν είναι αναπόφευκτη, καθώς οι διαδικασίες που περιλαμβάνει το δεν επιβάλλονται εξωκοινωνικά στα κράτη , από κάποια αόρατη δύναμη. Αντιθέτως, αποτελούν συνειδητή επιλογή των ίδιων των κρατών, με βάση την πορεία που θέλουν να ακολουθήσουν για τη βελτίωση της θέσης τους (Acemoglu & Yared, 2010,σ.83). Επιπλέον, η παγκοσμιοποίηση ως διαδικασία δύναται να περιοριστεί σημαντικά από κυρίως δύο παράγοντες, τον εθνικισμό και από την στρατιωτικοποίηση. Σε περιόδους στρατιωτικοποίησης μεγάλο μέρος των προϋπολογισμών δαπανάται για τις υλικοτεχνικές δαπάνες, ενώ παράλληλα το κλίμα που καλλιεργείται δυσχεραίνει τις εμπορικές συναλλαγές και την έντονη οικονομική δραστηριότητα, που αποτελούν θεμέλιους λίθους της οικονομικής παγκοσμιοποίησης (Acemoglu & Yared, 2010). Επίσης, ο ο καταιγισμός νέων αξιών από κοινού με την αδυναμία ορισμένων να ενσωματωθούν στην νέα υφιστάμενη κατάσταση δημιουργεί ένα αίσθημα φόβου, ανασφάλειας προς το νέο και το διαφορετικό ή διαφορετικά μια «έλλειψη οικειότητας» (Ψαρρού,2005.σ.298). Σε τέτοιες περιπτώσεις , οι άνθρωποι επιστρέφουν σε αξίες και ήδη διαμορφωμένες ταυτότητες που τους προσφέρουν αυτή την οικειότητα, με απόρροια την εκ νέου ενδυνάμωση του εθνικισμού και της τοπικότητας και αντίσταση προς την παγκοσμιοποίηση. Επίσης, εμφανίζονται και διαφορετικά σχήματα που μπορούν έως ένα βαθμό να αντικαταστήσουν ή να περιορίσουν την παγκοσμιοποίηση όπως η τάση περιφερειοποίησης, που προσφέρει μια σχετικά πιο συγκεντρωμένη τάση συγκρότησης

σχημάτων συνεργασίας και οικονομικής συνεργασίας , τα οποία τείνουν να αντικαταστήσουν την καθολική και συλλογική συνεργασία σε παγκόσμια κλίμακα (Weiss,2010.s.169).

Οι παραπάνω ανησυχίες και σκεπτικιστικές θέσεις κορυφώνονται με την εμφάνιση μίας νέας μορφής λαϊκισμού που λαμβάνει παγκόσμιες διαστάσεις. Η ανάδειξη αυτής της νέας μορφής λαϊκισμού υπερβαίνει τον εθνικό «εξαιρετισμό» (Exceptionalism) και αποτελεί μία ανώτερη τάση, η οποία τείνει να ανασκευάζει την παγκόσμια τάξη που έχει διαμορφωθεί (Cox, 2017, σ. 10). Το αίσθημα αδυναμίας και αποξένωσης των πολιτών υπό το πλαίσιο των ραγδαίων αλλαγών που συντελούνται στο σύγχρονο περιβάλλον, έχει ως απότοκο την ισχυροποίηση των αισθημάτων καχυποψίας ορισμένων λαϊκών στρωμάτων , τα οποία ενσαρκώνονται μέσα από τη συμμετοχή σε λαϊκιστικά κινήματα που εναντιώνονται στην Παγκοσμιοποίηση. Παράλληλα, η έκρηξη της οικονομικής κρίσης αλλά και η πολιτική επέμβαση σε χώρες όπως το Ιράκ και η Λιβύη, συμβάλλουν σε μία ανασκευή των απόψεων των ανθρώπων για τη σημερινή κατάσταση του πλανήτη και του διεθνούς πλαισίου που έχει διαμορφωθεί (Cox, 2017, σ. 16).

Η νέα αυτή δυναμική που απέκτησαν οι λαϊκιστές αποκρυσταλλώνεται στα αποτελέσματα των εκλογών του 2016 στις ΗΠΑ, με την νίκη του Donald Trump. Ο Αμερικανός Πρόεδρος μολονότι αποτελεί έναν δισεκατομμυριούχο επιχειρηματία και διαθέτει στενή σχέση με τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, προβαίνει σε ιδιόμορφους λαϊκιστικούς λόγους, μέσα από τους οποίους παρουσιάζεται ως ένας «άνθρωπος του λαού» ενώ συνάμα ασκεί κριτική στην παγκοσμιοποίηση, ιδίως μέσω της κριτικής των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας αλλά και μέσω διατύπωσης αμφιλεγόμενων λόγων γύρω από τη φύση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της μετανάστευσης (Cox, 2017, σ. 10). Μία πιθανή επέκταση της σημερινής αυτής αμερικανικής πολιτικής ενδέχεται να μεταβάλλει ριζικά τη διεθνή τάξη, μέσω της αποστασιοποίησης από μεθόδους και σχηματισμούς που αναδείχθηκαν στο πλαίσιο της Παγκοσμιοποίησης και την επιστροφή σε μία εποχή εμπορικών πολέμων, συναλλαγματικών και νομισματικών συγκρούσεων και αυστηρότερες μεταναστευτικές πολιτικές (Gamble, 2019), στοιχεία που αντιτίθεται εμπράκτως στην έννοια της Παγκοσμιοποίησης.

Συλλήβδην, η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο με ποικίλες εκφάνσεις. Ωστόσο, η εξέταση της μας παρουσιάζει μια ασυμμετρία σχετικά με την εξέλιξη της. Μια ολότητα δεν μπορεί να είναι ομοίως ανεπτυγμένη και εδραιωμένη σε όλους τους τομείς. Απότοκο , είναι η απόκλιση στους τομείς και στον βαθμό ανάπτυξης της , ο οποίος μπορεί να οφείλεται σε γεωγραφικούς ή πολιτιστικούς περιορισμούς (Κοτζιάς,2003,σ.62-63). Σαφέστατα η μελέτη στη βιβλιογραφία και η χρήση του δείκτη παγκοσμιοποίησης, μας παρουσιάζει πως είναι υπαρκτές σημαντικές αποκλίσεις και πως η πλήρης εδραίωση της παγκοσμιοποίησης σε ολόκληρο τον πλανήτη δεν υφίσταται. Ο Wallerstein (2000, σ. 252) αντιμάχεται την αντίληψη πως ζούμε σε ένα ήδη περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από την εδραιωμένη παγκόσμια πραγματικότητα. Πραγματεύεται πως μολονότι βιώνουμε μια εποχή στην οποία δρομολογούνται ποικιλόμορφες ραγδαίες αλλαγές, οι οποίες υποτίθεται πως μετασχηματίζουν την κρατική κυριαρχία και πως οι πολιτιστικές και καταναλωτικές μας αντιστάσεις έχουν υποχωρήσει, με απόρροια οι εκάστοτε ταυτότητες να βιώνουν μια σφοδρή κρίση. ωστόσο οι μεταβολές αυτές δεν έχουν εδραιωθεί πλήρως. Στον αντίποδα ζούμε σε μια εποχή μετάβασης και όχι μιας παγιωμένης κατάστασης που μας εξωθεί σε ένα αναπόφευκτο μέλλον. Τέλος, προβάλλεται ακόμα το επιχείρημα πως στη τελευταία φάση της παγκοσμιοποίησης το πλανητικό δεν αντικαθιστά το τοπικό , ενώ παράλληλα δεν απομονώνεται το τοπικό από το πλανητικό. Ζούμε σε μια περίοδο στην οποία το τοπικό και

πλανητικό διαπλέκονται στενά μεταξύ τους και τίθενται στο πλαίσιο μιας νεοεμφανιζόμενης γεωμετρίας εξουσίας (Massey, 1991, σ.22)

Κεφάλαιο 4^ο Κράτος και Κρατική Κυριαρχία

Κατόπιν της περιγραφής και ανάλυσης του φαινομένου της Παγκοσμιοποίησης και των ποικιλόμορφων εκφάνσεων τις οποίες λαμβάνει, στο κεφάλαιο αυτό θα πραγματευτούμε την έννοια του κράτους και της κρατικής κυριαρχίας. Η επίτευξη μίας ολοκληρωμένης και ορθής προσπάθειας εντοπισμού των προκλήσεων απέναντι στην κρατική πρωτοκαθεδρία που αναδύονται στο νέο σύγχρονο περιβάλλον, προτάσσει σε αρχικό στάδιο τον ορισμό του εθνικού κράτους και την περιγραφή της κρατικής κυριαρχίας, η οποία τίθεται στον πυρήνα του.

4.1 Η έννοια του κράτους

Το κράτος συνιστά σήμερα την «κυρίαρχη μορφή πολιτικής οργάνωσης στον κόσμο». Πράγματι, το διεθνές σύστημα διαμορφώνεται μέσω της αμοιβαίας αναγνώρισης και λειτουργίας των επιμέρους ανεξάρτητων κρατών (Hague & Harrop, 2011, σ. 52-53). Το βασικό χαρακτηριστικό το διεθνούς συστήματος παραμένει ο άναρχος χαρακτήρας του, διότι δεν έχει σχηματιστεί κάποια νέα μορφή καθολικής ρύθμισης των πολιτικών ζητημάτων σε παγκόσμια κλίμακα, υπό την μορφή κάποιου «υπερκράτους», το οποίο θα υπερβαίνει την εξουσία των επιμέρους κρατών. Επιπροσθέτως, ανεξαρτήτως της διαφορετικής δυναμικής που του προσδίδεται από τις διάφορες θεωρήσεις των διεθνών σχέσεων (Ρεαλισμός – Πλουραλισμός – Μαρξισμός) , το κράτος διαθέτει κεντρική σημασία στη μελέτη της διεθνούς πολιτικής, ενώ παράλληλα συνιστά το «μοναδικό πλήρες υποκείμενο που αναγνωρίζει το Διεθνές Δίκαιο» (Κουσκουβέλης, 2007, σ. 107).

Μολονότι το κρατικό φαινόμενο αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα αντικείμενα επιστημονικής μελέτης, δεν υφίσταται κάποιος αδιαμφισβήτητος ορισμός του, καθώς διαφορετικοί μελετητές και σχολές σκέψης, επικεντρώνονται σε διαφορετικές διαστάσεις ή διαδικασίες που συνέβαλλαν στην σύσταση του (Barrow, 1993, σ. 9-10). Καταρχάς, σύμφωνα με την Παπαδοπούλου, (2015, σ. 13) το κράτος συνιστά μία « απρόσωπη και αυτοδύναμη μορφή εξουσίας που ασκείται σε καθορισμένη εδαφική χώρα». Ο Μανιτάκης, (2007, σ. 14) το χαρακτηρίζει ως τη συγκέντρωση των εξουσιαστικών μέσων και την νομιμοποιημένη χρήση τους, μέσω της κατοχής των εξουσιαστικών δομών και την δυνατότητα επιβολής και εξαναγκασμού σε συμμόρφωση σύμφωνα με τις επιταγές του. Εν συνεχεία, για τον Jellinek, « κράτος είναι το με πρωτογενή εξουσιαστική ισχύ εξοπλισμένο νομικό πρόσωπο ενός λαού, ο οποίος είναι εγκατεστημένος σε μία χώρα» (Παπαδοπούλου, 2015, σ. 14) Από την άλλη πλευρά, ο Μάνεσης (1980, σ. 17) υπογραμμίζει την σημασία του εξαναγκαστικού στοιχείου του κράτους και δίνει έμφαση στην έννοια της εξουσίας την οποία θέτει υπό στενή κριτική. Συνεπώς ονομάζει το κράτος ως «μία οργάνωση εξουσίας αυτοδύναμης, η οποία διέπει τη συμβίωση του συνόλου των ανθρώπων που διαβιούν εντός ορισμένης χώρας (Μάνεσης, 1967, σ.39).

Στον αντίποδα, σε έναν διαφορετικό ορισμό προβαίνει ο Τσιάτσος, ο οποίος ασκεί κριτική στους καθαρά νομικούς ορισμούς του κράτους και δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις κοινωνικές σχέσεις και τα αποτελέσματά τους, ως σημαντικότετου συντελεστή του κρατικού φαινομένου. Συνεπώς, το περιγράφει ως μία «Πολιτεία, η λειτουργία της οποίας είναι η συνένωση του Δικαίου και της Κοινωνίας» (Μανιτάκης, 2007, σ, 33). Την συλλογιστική

αυτή ακολουθεί και ο Hegel, σύμφωνα με τον οποίο το κράτος αποτελεί ένα πλαίσιο στο οποίο διαμορφώνονται οι αρμονικές σχέσεις μεταξύ των επιμέρους στοιχείων της κοινωνίας. Συνιστά μία συλλογικότητα, μία θεσμική οργάνωση της κοινωνίας, στην οποία το υποκείμενο συμφιλώνεται με τον εαυτό του μέσα σε ένα ορθολογικό πλαίσιο δραστηριότητας και συνάμα συμμετέχει στη διαμόρφωση μίας ενιαίας συλλογικής πολιτικής βούλησης (Καρβούνης, 2004, σ. 53). Ο Ν. Κοτζιάς συμπληρώνει πως ο αποτελεσματικός ορισμός του κράτους απαιτεί την μελέτη και την ανάδειξη του ζητήματος της πολιτικής εξουσίας. Περιγράφει το κράτος ως μία «ολότητα που μορφοποιεί τον ιδίομορφο διπλασιασμό της κοινωνίας σε δημόσια σφαίρα και κοινωνία», η οποία αποτελείται από ένα ειδικό σύνολο διαδικασιών, δραστηριοτήτων και θεσμών. Στο πλαίσιο αυτό, λαμβάνει χώρα η προώθηση του γενικού συμφέροντος της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας μέσω της χρήσης της πολιτικής εξουσίας και και την συγκρότηση μίας συμπαγούς νομοθετικής διαδικασίας και διαμόρφωσης κανόνων, οι οποίοι ενσαρκώνουν την άσκηση της κρατικής κυριαρχίας. Το γεγονός αυτό καθίσταται εφικτό μέσω της επιβολής επί των υπόλοιπων κοινωνικών ομάδων που ζουν στο εσωτερικό του και την εξασφάλιση της απαραίτητης συγκατάθεσης και νομιμοποίησης, ενώ συχνά η πολιτική αυτή κυριαρχία συνιστά προϊόν μεταλαμπαδέυσης της ήδη υφιστάμενης οικονομικής κυριαρχίας (Κοτζιάς, 1993Α & Κοτζιάς 1993Β).

Κατανοούμε λοιπόν, πως το κράτος χαρακτηρίζεται από ποικίλα στοιχεία, γεγονός το οποίο προκαλεί ποικίλες παρανοήσεις σχετικά με τη φύση του. Για τον λόγο αυτό καθίσταται χρήσιμη η υιοθέτηση μίας αφαιρετικής συλλογιστικής πορείας, η οποία αποσκοπεί στην αποσαφήνιση του. Καταρχάς, το κράτος δεν πρέπει να ταυτίζεται με την εκάστοτε κυβέρνηση και το έθνος. Η κυβέρνηση και το εκάστοτε πολιτικό προσωπικό (Πρωθυπουργοί, Πρόεδροι, στελέχη της κρατικής Γραφειοκρατίας) , αποτελούν μορφές προσωρινής έκφρασης της κρατικής ισχύος (Boyd & Harrison 2018, σ. 18). Παράλληλα, το κράτος διαφέρει από τον όρο «κοινωνία ή τον πολιτισμό», διότι δεν αποτελεί ένα αφηρημένο σύνολο από δημόσιους και ιδιωτικούς θεσμούς, τα οποία μέσω συστημάτων αξιών και ιδεών ενσαρκώνονται στην καθημερινότητα και διατηρούνται μέσα στην ιστορική πορεία. Μολονότι τα κράτη είναι επιφορτισμένα με μία ιδιαίτερη γκάμα δραστηριοτήτων, οι οποίες εμπίπτουν στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική σφαίρα, διαφέρουν από τους προηγούμενους όρους, διότι αποτελούν πολιτικές οντότητες, με εξειδικευμένη εσωτερική γραφειοκρατική οργάνωση και επιμέρους θεσμούς και διαδικασίες (Joffee, 2018, σ. 5-6).

Επιπροσθέτως, συχνό φαινόμενο αποτελεί η χρήση του έθνους και του κράτους ως συνώνυμα, ωστόσο οφείλουμε να προχωρήσουμε στο διαχωρισμό τους. Το έθνος, συνιστά μια μορφή κοινωνικού δεσμού , ένα θεμελιώδες στοιχείο συγκρότησης μιας κοινωνικής ταυτότητας που δεσπόζει στη νεωτερική περίοδο, ενώ το εθνικό κράτος, αποτελεί θα λέγαμε την θεσμική έκφραση του εθνικισμού μέσω της συγκρότησης ενός ενιαίου, οργανωμένου κρατικού μηχανισμού (Δεμερτζής, 1996, σ. 168). Επομένως, η έννοια του έθνους περιγράφει μία ευρύτερη ομάδα ανθρώπων που αναγνωρίζει στο εσωτερικό της κοινά πολιτιστικά στοιχεία και την αναπτύσσει ένα αίσθημα κοινής εθνικής συνείδησης σε αντίθεση με το κράτος που αποτελεί μία πολιτική οντότητα, που χαρακτηρίζεται από απόλυτη κυριαρχία και αποκλειστικότητα διεξαγωγής δραστηριοτήτων (Shively, 1987, σ.25).

Ωστόσο, οι κρατικές λειτουργίες και η επιστράτευση των δομών που διαθέτει για την επιτέλεση τους, καθιστούν απαραίτητη την υπέρβαση της αποκλειστικά υλικής διάστασης του. Συνεπώς, το κράτος διαθέτει ένα δυϊκό χαρακτήρα, καθώς συνδυάζει μία «απτή» υλική μορφή (θεσμούς, διαδικασίες και μοτίβα επίδειξης ισχύος) , με ένα συμβολικό χαρακτήρα, με ένα σύνολο είτε αφηρημένων είτε περισσότερο απτών ιδεών. Επομένως, το κράτος αποκτά

μία νέα διάσταση. Η ύπαρξη του προϋποθέτει την ανάπτυξη μίας «ιδέας» περί κράτους, η οποία θα καθιστά δυνατή την σύλληψη της διαφορετικότητας του σε σχέση με τις υπόλοιπες οντότητες από τους ανθρώπους. Κατά μία έννοια το κράτος συνιστά συνάμα μία κατάσταση και μία έννοια με περιγραφικό και κανονιστικό χαρακτήρα (Joffe, 2018, σ. 5, 7). Αποτελεί μία «τεχνητή κατασκευή , μια έννοια και παρουσιάζεται ως λογική αφαίρεση» , η οποία γίνεται αντιληπτή από τους πολίτες μέσω της επαφής τους με τις υλικές αλλά και τις συμβολικές ιδιότητες του. Μολονότι δεν είναι μια απτή, ορατή έννοια, γίνεται αντιληπτό εξίσου από τους κυβερνώντες και από τα μέλη τους πολίτες που τίθενται υπό την εξουσία του. Λειτουργεί ως το σημείο τομής της φυσικής και συμβολικής ισχύος με απότοκο την γέννηση ενός υποκειμένου , με στόχο την «προάσπιση του γενικού συμφέροντος» και την διαφύλαξη και προστασία της ζωής και των ελευθεριών των ανθρώπων και προώθηση της ευημερίας των μελών της χώρας (Μανιτάκης, 2007, σ. 13-15).

Αυτή ακριβώς η εξουσία που διαθέτει έχει πρωτογενή χαρακτήρα, διότι δεν απορρέει από κάποια άλλη εξωτερική πηγή αλλά από την ίδια την υπόσταση του κράτους. Στο σημείο αυτό ενσαρκώνεται η έννοια της κυριαρχίας, η οποία λειτουργεί ως ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στο κράτος και στους επιμέρους δρώντες πολιτικής και φορείς λήψης αποφάσεων όπως οι ΟΤΑ, η Ε.Ε και οι διάφοροι διεθνείς οργανισμοί. Τα σχήματα αυτά, διαθέτουν παράγωγο χαρακτήρα διότι οι εξουσία τους και τα προνόμια τους συνιστούν παραχωρήσεις των κρατών (Παπαδοπούλου, 2015, σ. 13).

Καταληκτικά, η χρήση ενός μοναδικού ορισμού για το κράτος αποτελεί δυσχερές εγχείρημα, διότι περιγράφει ένα ευρύ σύνολο φαινομένων και διαδικασιών. Ωστόσο, ένας σύντομος, περιεκτικός και γενικά αποδεκτός ορισμός του κράτους θα μπορούσε να είναι ο εξής: Ως κράτος μπορεί να νοηθεί μία πολιτική συλλογική οντότητα, η οποία καθίσταται ικανή να επιβάλει μία κυρίαρχη εξουσία σε μία γεωγραφικά καθορισμένη εδαφική επικράτεια και συνάμα να διαθέτει το μονοπώλιο άσκησης της έννομης βίας (Boyd & Harrison 2018, σ. 17). Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώνεται ένας χώρος, στο εσωτερικό του οποίου τίθενται οι βάσεις για την άσκηση της πολιτικής δραστηριότητας, ενώ παράλληλα στο εξωτερικό, το κράτος συμμετέχει στις διαδικασίες και στις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο διεθνές σύστημα (Κουσκουβέλης, 2007, σ. 108).

4.2 Προσεγγίσεις και τυπολογίες του Κράτους

Η έννοια του κράτους συνιστά πυλώνα της μελέτης των διεθνών σχέσεων αλλά και γενικότερα της πολιτικής επιστήμης. Ως πολιτική οντότητα κατέχει μία εξέχουσα θέση σε ποικίλες μελέτες, διότι περιλαμβάνει ένα ευρύτατο φάσμα λειτουργιών και διαδικασιών. Ως απότοκο των παραπάνω, συναντούμε στη βιβλιογραφία ποικίλες μορφές του κράτους και συνάμα πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις, που χρησιμοποιούν διαφορετικούς τρόπους περιγραφής του (Boyd & Harrison, 2018, σ.19).

Το κράτος δεν αποτελεί μία αυθύπαρκτη οντότητα. Αντιθέτως, περνά από διάφορα ιστορικά στάδια και διεργασίες, που επηρέασαν καταλυτικά την εξέλιξη του. Οι εκάστοτε κοινωνικές, πολιτικές συγκυρίες και οι διάφορες μορφές κρατών, αποτέλεσαν καθοριστικής σημασίας παράγοντες για τον τρόπο άσκησης της κρατικής εξουσίας και κυριαρχίας. Η παραπάνω κατάσταση έχει ως απόρροια την εδραίωση διαφορετικών κρατικών μοντέλων, ανάλογα με τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες και τις παραγωγικές δυνατότητες. Με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αποκτά ένα κράτος και συνάμα της επικρατέστερης ιδεολογίας του, μπορεί να χαρακτηριστεί ως απολυταρχικό, φιλελεύθερο, νεοφιλελεύθερο,

βοναπαρτιστικό ή φασιστικό, θρησκευτικό, πατριαρχικό ή κάποιο σοσιαλιστικού χαρακτήρα, που διαθέτει είτε επαναστατικά είτε περισσότερο μετριοπαθή σοσιαλιστικά στοιχεία (Καρβούνης, 2004, σ. 36-37 & Heywood, 2014, σ. 76-83). Ωστόσο, η σημερινή τάση προδιαγράφει μία σταθερή πορεία προς την εδραίωση δημοκρατικών, φιλελεύθερων σχημάτων, που διακατέχονται από πλουραλιστικά ιδεώδη και τείνουν προς τον περιορισμό των ολοκληρωτικών κρατών και των αυταρχικών μεθόδων που χρησιμοποιούν (Μανιτάκης, 2007. Σ. 71, 74).

Εν συνεχεία, μία σημαντική διάκριση αφορά την αυτονομία και την ικανότητα ελευθερίας κινήσεων των κρατών. Τα επιμέρους κράτη ενδέχεται να είναι κυρίαρχα, ηγεμονικά ή επεκτατικά, ανάλογα με τις υφιστάμενες συνθήκες αλλά και την ιδεολογία που τα διακατέχει (Joffe, 2018, σ. 5). Συνεπώς, ενδέχεται τα ένα κράτος να είναι κυρίαρχο, είτε να βρίσκεται υπό την αιγίδα κάποιου άλλου ισχυρότερου κράτος, το οποίο διαθέτει τα πρωτεία στην διαδικασία χάραξης πολιτικής (Marek, 1954, σ. 178). Τα πρώτα καθίστανται ικανά να συνδιαλέγονται ισότιμα με τα υπόλοιπα κράτη, ενώ παράλληλα ασκούν τα κυριαρχικά δικαιώματα όπως προβλέπει το Διεθνές Δίκαιο, υπό την ύπαρξη ενός καθεστώτος αμοιβαίας αναγνώρισης. Στον αντίποδα, τα εξαρτημένα κράτη χαρακτηρίζονται από περιορισμένες δυνατότητες, διότι βρίσκονται είτε στρατιωτικά είτε οικονομικά είτε οικονομικά υποτελή σε κάποιο ισχυρότερο κράτος. (Fry, Goldstein & Langhorne 2002).

Μία περαιτέρω διάκριση που μπορεί να γίνει, είναι ανάμεσα σε Ομοσπονδιακά (Σύνθετα) και σε ενιαία κράτη. Το ενιαίο κράτος χαρακτηρίζεται από συγκέντρωση της εξουσίας και κατ'επέκταση της κυριαρχίας σε μία κεντρική κυβερνητική δομή. Η κεντρική αυτή διοίκηση διαθέτει αποκλειστική εξουσία μέσω ενός ενιαίου νομικού συστήματος στην εδαφική του επικράτεια. Από την άλλη πλευρά, τα ομοσπονδιακά κράτη συναποτελούνται από επιμέρους μικρά κρατίδια που διαμορφώνουν από κοινού μία ομοσπονδία. Στη περίπτωση αυτή, η κυριαρχία επιμερίζεται ανάμεσα σε μία κεντρική αρχή και τα επιμέρους ομοσπονδιακά στοιχεία, τα οποία δύναται να διαθέτουν και δικό τους νομικό σύστημα (Ράϊκου, 2000, σ. 166-169).

Κατανοούμε λοιπόν, πως οι διαφορετικές τυπολογίες κρατών, οι εκάστοτε ιστορικές, κοινωνικές διεργασίες αλλά και το ευρύτατο φάσμα διαστάσεων (ζητήματα δικαιωμάτων, άσκηση πολιτικής εξουσίας, θέματα ισχύος και κρατικής κυριαρχίας, ισότητας), καθιστούν το κρατικό φαινόμενο αντικείμενο που εξετάζεται υπό διαφορετικές οπτικές γωνίες, με απότοκο την εμφάνιση ποικίλων προσεγγίσεων σχετικά με την φύση και την λειτουργία του (Boyd & Harrison, 2018, σ. 19). Ορισμένες προσεγγίσεις προέρχονται από τον αναρχικό χώρο, άλλες έχουν στρουκτουραλιστικό χαρακτήρα, με τις σημαντικότερες να προέρχονται ωστόσο κυρίως από την φιλελεύθερη σχολή και από τον σοσιαλιστικό ή τον Μαρξιστικό χώρο.

Η πλουραλιστική - φιλελεύθερη προσέγγιση επικεντρώνεται στην σημασία του ατόμου. Το άτομο ως οντότητα εξυψώνεται, ενώ συνάμα προσδίδεται στο κράτος ένας ουδέτερος χαρακτήρας, καθώς είναι επιφορτισμένο με την εποπτεία επί των ποικίλων κοινωνικών ανταγωνισμών που λαμβάνουν χώρα στην πολιτική αρένα και με την διαφύλαξη της κοινωνικής αρμονίας. Η κρατική εξουσία οφείλει να περιχαρακώνεται και να μην επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τον ανταγωνισμό για πολιτική ισχύ που πραγματοποιείται ανάμεσα στις διάφορες ομάδες ατόμων. Τέλος, επικρατεί η πεποίθηση πως η άσκηση πολιτικής και η λήψη αποφάσεων, αποτελεί απόρροια μίας συνεχούς διαδικασίας διαπραγμάτευσης ανάμεσα στους διάφορους πόλους του συστήματος (Καρβούνης, 2004, σ. 50-51 & Dahl, 1973).

Στον αντίποδα, Η Σοσιαλδημοκρατική θεωρία του κράτους δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο κράτος ως κεντρικό στοιχείο της οργάνωσης του πολιτικού και οικονομικού βίου, το οποίο επιτυγχάνεται μέσω της συγκέντρωσης της εξουσίας στα χέρια του. Η κατοχή των εξουσιαστικών μηχανισμών καθιστά το κράτος ένα μέσο για την κατάκτηση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Το μοτίβο αυτό διαδόθηκε κυρίως κατά τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, μετά την εκδήλωση σφοδρών οικονομικών κρίσεων. Στο πλαίσιο αυτό, το κράτος λειτούργησε ως πάροχος κοινωνικής πρόνοιας για την υποστήριξη των ασθενών κοινωνικών στρωμάτων (Boyd & Harrison, 2018, σ. 21).

Τέλος, οι πεποιθήσεις του Μαρξιστικού χώρου καυτηριάζουν το αφηρημένο και γενικό περιεχόμενο που αποδίδει η φιλελεύθερη θεωρία στο άτομο. Επιπροσθέτως, γίνεται ιδιαίτερη μνεία στις κοινωνικές σχέσεις και αλληλεξαρτήσεις που διαμορφώνονται, καθώς τα άτομα αποτελούν φορείς και δημιουργοί του κόσμου και δεν βρίσκονται έξω από αυτόν. Ο Marx τοποθετεί το κράτος σε μια ιστορική, υλική υπόσταση. Το κράτος προκύπτει από τις κοινωνικές διεργασίες και την σύγκρουση ανάμεσα στους κατόχους του κεφαλαίου με την εργατική τάξη σε έναν καπιταλιστικό κόσμο παραγωγής. Επομένως το κράτος δεν αποσκοπεί στην καθολική εκπροσώπηση των συμφερόντων, αλλά αντιπροσωπεύει με πολιτικά μέσα την κυριαρχία μιας τάξης, στο πλαίσιο ενός διαρκούς ταξικού αγώνα (Καρβούνης, 2004, σ. 53-54).

Ο Heywood (2014, σ. 70) προβαίνει σε μία ακόμα διαφορετική κατηγοριοποίηση των προσεγγίσεων σχετικά με την σύσταση και τη λειτουργία του κράτους. Καταρχάς, η Ιδεαλιστική προσέγγιση με πρωτεργάτη τον Hegel, προωθεί μία καθαρά ηθική αντίληψη περί σύστασης του κράτους. Προασπίζει πως το κράτος συνιστά μία μορφή «καθολικού αλτρουισμού», παρόμοια με εκείνη που χαρακτηρίζει τα μέλη μίας οικογένειας, στο πλαίσιο της οποίας τα άτομα παραμερίζουν τα δικά τους συμφέροντα. Το κράτος λειτουργεί λοιπόν ως μία σφαίρα στην οποία γίνεται η εξισορρόπηση ανάμεσα στα διάφορα επιμέρους συμφέροντα των τάξεων. Ωστόσο, η προσέγγιση αυτή καθιστά δυσχερή την διάκριση ανάμεσα στους εσωτερικούς και τους εξωτερικούς θεσμούς του κράτους.

Εν συνεχεία, οι λειτουργιστικές προσεγγίσεις επικεντρώνονται στην διαδικασία της κρατικής θεσμικής οικοδόμησης. Οι διάφοροι θεσμοί είναι επιφορτισμένοι με την διατήρηση της κοινωνικής σταθερότητας και την διασφάλιση της κοινωνικής τάξης. Ωστόσο, ελλοχεύει ο κίνδυνος μίας πλήρους υποταγής και ταύτισης όλων των επιμέρους θεσμών που συμβάλλουν στην διατήρηση της κοινωνικής τάξης (Λ.χ Εκκλησία, ΜΜΕ, Συνδικάτα) με το κράτος.

Ένα κάπως διαφοροποιημένο επιχείρημα προβάλλει Οργανωσιακή αντίληψη του κράτους. Στην περίπτωση αυτή, το κράτος νοείται ως ένας μηχανισμός υπό την υπηρεσία της εκάστοτε κυβέρνησης κατά μία ευρεία έννοια. Αυτό συνεπάγεται πως το σύνολο των θεσμών που ελέγχονται και χρηματοδοτούνται από το δημόσιο και είναι παράλληλα αρμόδιοι για την συλλογική ρύθμιση της κοινωνικής ζωής, δημιουργούν ένα ενιαίο μηχανισμό, ο οποίος διαχωρίζεται εμφαντικά από την κοινωνία των πολιτών, διότι αφορά επίσημους θεσμούς όπως ο στρατός και η γραφειοκρατία που υπάρχουν στο δημόσιο.

Τέλος, η διεθνής προσέγγιση, εξετάζει το κράτος ως διεθνή δρών, ο οποίος συνιστά θεμέλιο λίθο του διεθνούς συστήματος. Υπό το πρίσμα αυτό, το κράτος διαθέτει έναν δυϊκό χαρακτήρα, καθώς είναι επιφορτισμένο με εσωτερικές λειτουργίες, οι οποίες αναφέρονται και στις προηγούμενες προσεγγίσεις, αλλά διαθέτει και μία εξωτερική

διάσταση. Αναπτύσσει δηλαδή σχέσεις και πραγματοποιεί κινήσεις στη διεθνή σκακιέρα, σε χώρους που υπερβαίνουν την στενή εδαφική του επικράτεια. Ως απόρροια, αναγνωρίζονται στο κράτος ορισμένα θεμελιώδη στοιχεία, όπως η καθορισμένη εδαφική επικράτεια, ο μόνιμος πληθυσμός, η αποτελεσματική κυβέρνηση και η ικανότητα σύναψης σχέσεων και συμφωνιών με άλλα κράτη (Heywood, 2014, σ. 71

Συμπερασματικά, η μελέτη του κρατικού φαινομένου μας παρουσιάζει την ύπαρξη ποικίλων στοιχείων και διαφορετικών προσεγγίσεων, που αποσκοπούν στην περιγραφή του. Η υιοθέτηση διαφορετικών μεθοδολογικών πορειών συμβάλλει στην διεξαγωγή αντικρουόμενων συμπερασμάτων. Λόγου χάρη μία προσέγγιση του κλάδου της πολιτειολογίας ή του συνταγματικού δικαίου επικεντρώνεται στον νομικό χαρακτήρα, την κανονιστική φυσιογνωμία και την διοικητική οργάνωση, που απορρέουν από το σύνταγμα, ενώ μία γενικότερη προσέγγιση συμπεριλαμβάνει και περισσότερες διαστάσεις (Μανιτάκης, 2007, σ. 19-20). Συνεπώς, το κράτος μπορεί να μελετηθεί ποικιλοτρόπως, είτε ως μία μορφή κρατικής εξουσίας, υπό τον μανδύα του εθνικού κράτους, είτε ως ένα υποκείμενο δικαίου είτε ως μία διαμορφωμένη έννομη τάξη (Παπαδοπούλου, 2015, σ. 21). Οι παρατηρήσεις αυτές θα καθιστούν χρήσιμες στα επόμενα κεφάλαια, στα οποία θα λάβει χώρα η εξέταση της σχέσης ανάμεσα στο εθνικό κράτος και την κυριαρχία με την Παγκοσμιοποίηση.

4.3 Η ιστορική εξέλιξη του Κράτους

Οι πρώιμες ιστορικές καταβολές του κράτους τοποθετούνται σε ορισμένες κοινωνίες όπως της Μεσοποταμίας, της Αιγύπτου, της Αρχαίας Κίνας και της Ινδίας ήδη πριν από πέντε χιλιάδες χρόνια (Boyd & Harrison, 2018, σ. 17), ενώ παράλληλα ιδιαίτερη μνεία σχετικά με το κρατικό φαινόμενο λαμβάνει χώρα και στην Αρχαία Ελλάδα, κυρίως στα γραπτά του Αριστοτέλη. Η αρχαία Ελληνική Πόλη – Κράτος συνιστά ένα γεωγραφικό χώρο που αγκαλιάζει ένα πληθυσμιακό σύνολο, με στόχο την συγκρότηση ενός αυτόνομου και οργανωμένου οικοδομήματος, το οποίο εξυπηρετεί την διασφάλιση του γενικού συμφέροντος της Πόλης. Η οντότητα αυτή αντιμετωπίζεται ως μία αναγκαιότητα, καθώς αποτελεί τον μοναδικό τρόπο ικανοποίησης της «ενδελέχειας και της αυτάρκειας», που αποτελούν τους τελικούς στόχους του κάθε πράγματος (Καρβούνης, 2004, σ. 19).

Ωστόσο, το σύγχρονο κράτος διαφέρει ποικιλοτρόπως από τις ήδη υφιστάμενες μορφές πολιτικής οργάνωσης, όπως οι Αυτοκρατορίες, Ρωμαϊκή, Βυζαντινή, Οθωμανική ή τα Φεουδαρχικά πριγκιπάτα και τις Μεσαιωνικές πόλεις (Μανιτάκης, 2007, σ. 73). Τα σχήματα αυτά δεν διέθεταν σαφώς οριοθετημένα εδαφικά σύνορα ενώ παράλληλα χαρακτηρίζονταν από πολυεθνικό χαρακτήρα και την έλλειψη μίας αυστηρά οργανωμένης πολιτικής δομής. Ακόμα, η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στους ανθρώπους ήταν η γλώσσα και σε ορισμένες περιπτώσεις η θρησκεία και όχι οποιαδήποτε σύλληψη περί πολιτικής κοινότητας (Παπαδοπούλου, 2015, σ. 22). Στο πλαίσιο αυτό, διαδραματιζόταν ένας έντονος ανταγωνισμός, που δεν βασιζόταν στη διαμάχη οργανωμένων κρατικών οντοτήτων, αλλά ανάμεσα στις αυτοκρατορίες, τα διάφορα βασίλεια και στην εκκλησία, με στόχο την απόκτηση πολιτικής ισχύος (Zucca, 2015, σ. 1).

Η ανάδειξη του σύγχρονου κράτους (νεότερικό - δυτικό κράτος) με τα χαρακτηριστικά που γνωρίζουμε τοποθετείται συνήθως στα τέλη του 14^{ου} και αρχές του 15^{ου} αιώνα, περίοδος κατά την οποία αποσαθρώνεται το φεουδαρχικό μοντέλο κοινωνικής οργάνωσης. Η διαδικασία αυτή λαμβάνει χώρα σε μία γενικότερη περίοδο επιστημονικής και πολιτικής ανάπτυξης με επίκεντρο την Βορειοδυτική Ευρώπη (Κουσκουβέλης, 2007, σ.

109). Η τάση αυτή δεν συνιστά μία φυσική πορεία ενός συγκεκριμένου έθνους ή μίας κοινωνίας, αλλά αποτελεί κυρίως απόρροια της προσπάθειας ορισμένων ηγεμόνων, οι οποίοι μετέβαλλαν τα θεμέλια οργάνωσης της κοινωνίας τους, με στόχο την επέκταση της ισχύος τους και την καθυπόταξη των γειτονικών περιοχών, που θα εξασφάλιζε την συγκέντρωση της απόλυτης εξουσίας στο πρόσωπο τους (Shively, 1987, σ.19).

Σημαντικότερη κρίνεται λοιπόν η συνεισφορά του πολέμου, στην μετεξέλιξη και ανάπτυξη του νεοτερικού κράτους. Όπως μάλιστα λέει και ο Tilly (1975, σ. 42) « Ο πόλεμος έκανε το κράτος και το κράτος έκανε πολέμους». Πολλές πηγές υποδεικνύουν πως η αλλαγή στα μοτίβα της διεξαγωγής πολεμικών αναμετρήσεων συνέβαλλε στην πολιτική συγκέντρωση, την γραφειοκρατικοποίηση, και τον εξορθολογισμό πολλών δραστηριοτήτων, με απότοκο την συγκρότηση μίας σύγχρονης κρατικής υπόστασης. Τα παραπάνω μετέβαλλαν ριζικά την φύση της παραγόμενης βίας και ενόησαν την ύπαρξη ευρύτερης κλίμακας κρατών (Abramson, 2017, σ. 10).

Συνεπώς, η δημιουργία των εθνικών κρατών οφείλεται σε ορισμένες περιπτώσεις στη μετατόπιση ισχύος, η οποία επέτρεψε στους εθνικιστές ή εθνικούς φορείς να ανατρέψουν ή να απορροφήσουν το προηγούμενο υφιστάμενο καθεστώς. Στοιχεία υποδεικνύουν πως η αλλαγή αυτή κατέστη δυνατή μέσω της κινητοποίησης του πληθυσμού και της απονομιμοποίησης του προηγούμενου εξουσιαστικού φορέα κυρίως λόγω των πολεμικών αναμετρήσεων. Επίσης, η διάχυση των μηχανισμών εξουσίας, συνέβαλλε με την σειρά της στην επέκταση του εθνικού κράτος και σε γειτονικές περιοχές (Feinstein & Wimmer, 2010, σ.765).

Η παραπάνω διαδικασία έλαβε σάρκα και οστά στον Ευρωπαϊκό χώρο με την εμφάνιση μορφών εξουσίας, οι οποίες ασκούνται επί ενός πληθυσμιακού συνόλου εντός μίας οριοθετημένης εδαφικής επικράτειας. Κατά την έννοια αυτή, θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως το πρώτο νεότερο κράτος τη Γαλλία, λόγω της επιτυχίας των Βασιλέων να περιορίσουν την επιρροή των επιμέρους φεουδαρχών (Κουσκουβέλης, 2007, 109, 111). Η Γαλλία αποτέλεσε το πρώτο σύγχρονο κράτος με ενεργή γραφειοκρατία και ισχυρό στράτευμα υπό τον στενό έλεγχο του κράτους (Shively, 1987, σ.21). Στο σημείο αυτό ύψιστης σημασίας καθίσταται η εμφάνιση της έννοιας της κρατικής κυριαρχίας από τον Jean Bodin, η οποία συνιστά μία «υπέρτατη αρχή» , που εξασφαλίζει την αυτονομία και ανεξαρτησία ενός κράτους έναντι των επιμέρους κοινωνικών ομάδων αλλά και έναντι τρίτων κρατών στο εξωτερικό. Η κρατική κυριαρχία, την οποία θα αναλύσουμε στις επόμενες ενότητες, επρόκειτο να αποτελέσει τον θεμέλιο λίθο του αυτοκαθορισμού και της εξελικτικής πορείας του κράτους (Καρβούνης, 2004, σ. 20-22).

Το νεοτερικό κράτος συνιστά λοιπόν το σημείο ένωσης της κυριαρχίας με εκείνη της Res Publica (Μανιτάκης, 2007, σ. 58). Μία συνύφανση ανάμεσα στον πνευματικό και κοσμικό κόσμο. Υπό το εν λόγω πρίσμα γίνεται αντιληπτή μία συγκέντρωση της εξουσίας και άσκηση της σε ενιαία βάση, η οποία εκφράζεται μέσα από την έννοια της κρατικής κυριαρχίας (Καρβούνης, 2004, σ. 138). Ως κομβικός ιστορικός σταθμός στην ενσάρκωση της κρατικής κυριαρχίας αλλά και την περαιτέρω εδραίωση του εθνικού κράτους, λειτουργεί η υπογραφή της Συνθήκης της Βεσφαλίας το 1648. Η υπογραφή της αναγνωρίζεται ως η πρώτη σύγχρονη συνθήκη Διεθνούς Δικαίου και συνιστά τον πρώτο επίσημο πολιτικό εδαφικό χάρτη, καθώς θεμελιώνει την κυριαρχία των επιμέρους κρατών εντός των επίσημων καθορισμένων εδαφικών τους συνόρων. Απαραίτητη ακόμα προϋπόθεση του διεθνούς

συστήματος που συγκροτείται, αποτελεί η ανεξαρτησία στην επιτέλεση των εσωτερικών κρατικών δραστηριοτήτων από άλλους εξωτερικούς δρώντες (Taylor, 1965, σ.96).

Στο πλαίσιο αυτό, το κράτος αποκτά κεντρική θέση στη νέα ανθρώπινη πραγματικότητα. Το διεθνές σύστημα διαρθρώνεται με το κράτος στο επίκεντρο του. Το νέο αυτό κρατοκεντρικό σύστημα αντικατέστησε τους πολλαπλούς πόλους εξουσίας που δραστηριοποιούνταν στην εποχή του Μεσαίωνα και της Φεουδαρχίας (Heywood, 2014, σ. 72). Συνάμα, το γεγονός πως οι κρατικοί ηγέτες αποκτούν την δυνατότητα επιλογής του θρησκευτικού δόγματος του κράτους τους, αποδυνάμωσε αισθητά την ισχύ της Ρωμαϊκής εκκλησίας και αντικατέστησε των πρωτοκαθεδρία της εκκλησίας στη διαμόρφωση των κοινωνικών δρώμενων (Hague & Harrop, 2014, σ. 131).

Σύμφωνα με τον Alter (1994, σ.39) η πορεία εδραίωσης και ισχυροποίησης του κράτους δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς την ανάδειξη της σχέσης του με έθνος και τον εθνικισμό. Ο Elias (1983, σ. 5-7) υποστηρίζει πως το έθνος μπορεί να οριστεί ποικιλοτρόπως, διότι οι εκάστοτε έννοιες ενδέχεται να να αδρανήσουν ολικώς ή μερικώς ή ακόμα και να αποκτήσουν ακόμα και μια εντελώς διαφορετική και νέα αξία υπό την επίδραση των νέων υφιστάμενων κοινωνικών συνθηκών. Ωστόσο, όταν πραγματευόμαστε την έννοια του έθνους με την σύγχρονη έννοια, αναφερόμαστε στην Αγγλία του 16^{ου} αιώνα, κατά την οποία ο λαός αποτέλεσε την πηγή της κυριαρχίας και το κοινό στοιχείο αλληλεγγύης και νομιμοποίησης (Williams, 1983, s.213-214). Εν συνεχεία απέκτησε πολιτικό περιεχόμενο , το οποίο μετέπειτα μετεξελίχθηκε κατά τη διάρκεια της Γαλλικής επανάστασης εντάσσοντας τις έννοιες της πολιτείας και της ελευθερίας (Ψαρούκης, 1992, σ. 23-24).

Το έθνος και ο εθνικισμός προσέφεραν στο νεότερο κράτος μία νέα βάση νομιμοποίησης, καθώς το κράτος κατέστη ικανό ως κυρίαρχος μηχανισμός να αντλεί νομιμοποίηση από τους πολίτες του (Δεμερτζής, 1996, σ. 171). Πράγματι, το νεότερο κράτος χαρακτηρίζεται από την ικανότητα επιστράτευσης των μελών του για την επίτευξη των στόχων του. Ο εθνικισμός καλλιέργησε ένα αίσθημα του πάθους και αυτοθυσίας στους πολίτες, που διευκόλυνε την επιβολή του κράτους στον πληθυσμό , υπό την ιδιότητα του υπερασπιστή του έθνους έναντι των εξωτερικών κινδύνων (Shively, 1987, σ.24). Το γεγονός αυτό, από κοινού με την τάση εθνικοποίησης των κρατών, μέσω της επικράτησης μίας τάσης ομογενοποίησης των πληθυσμιακών κοινοτήτων στο εσωτερικό των κρατών με κοινά πολιτισμικά, γλωσσικά και ταυτοτικά κριτήρια, προσέδωσε μία νέα δυναμική στο εθνικό κράτος (Δεμερτζής, 1996, σ. 171). Υπό το εν λόγω πρίσμα το εθνικό κράτος συγκροτήθηκε ως το πεδίο συγκερασμού μίας κυρίαρχης κυβέρνησης και του εθνικισμού. Ο εθνικισμός πρεσβεύει μία μορφή πολιτικής ισχύος, η οποία ενδυναμώνει το εύρος της κυριαρχίας (Hirst and Thompson, 1996, σ. 172-173).

Ο κόσμος σταδιακά οικοδομείται με θεμέλιο τη σύσταση εθνικών κρατών και τη ταυτοτική διάκριση του «εμείς – αυτοί» , με απότοκο την αύξηση της εσωτερικής ενότητας των κρατών, που ήταν απαραίτητη για τη συγκρότηση των νέων αυστηρά οργανωμένων κρατών. Ο Giddens μάλιστα προσθέτει πως η γέννηση του έθνους συνεπάγεται και την ανάδειξη «της διεθνούς κοινωνίας» , στο πλαίσιο της οποίας οι διεθνείς σχέσεις και οι ποικίλες δραστηριότητες ρυθμίζονται ανάμεσα σε κυρίαρχα εθνικά κράτη, τα οποία αποτελούν τους φορείς έκφρασης και εκπροσώπησης των εθνών (Δεμερτζής, 1996, σ. 163-167).

Ένα επιπρόσθετο αίτιο της δημιουργίας και εδραίωσης του κράτους, επαφίεται στην οικονομική σφαίρα. Η μεταστροφή από την τοπικής κλίμακας, αγροτική παραγωγή, στην ευρύτερη βιομηχανική, από κοινού με την ανάπτυξη του εμπορίου, δημιούργησε την ανάγκη για νέες πρακτικές και σχήματα, που θα διασφάλιζαν την επιτυχία του νέου συστήματος. Το ρόλο αυτό ανέλαβαν τα κράτη, που μέσω της δυνατότητας σύναψης νομικών συμφωνιών και συμβάσεων, έθεσαν τις βάσεις για την διεύρυνση της εμπορικής δραστηριότητας και της κλίμακας διανομής προϊόντων με ασφάλεια και εγγυήσεις. Η σχέση ανάμεσα σε κράτος και βιομηχανία έλαβε διαλεκτικό χαρακτήρα, καθώς η βιομηχανία χρειαζόταν τις εγγυήσεις και σταθερότητα σε επίπεδο δασμών για την άνθηση του εμπορίου. Παράλληλα, το κράτος μέσω της ανάπτυξης της βιομηχανίας και της κίνησης κεφαλαίων, πόρων και εργατικών χεριών κατόρθωσε να διευρύνει την επιρροή του και τη δυναμική του (Shively, 1987, σ.22). Επίσης, η ραγδαία ανάπτυξη του εμπορίου και η σύσταση περισσότερων ισχυρών αστικών κέντρων ευνόησε την δημιουργία πολλών επιμέρους μικρότερων κρατών. Στο παρελθόν, η ύπαρξη συγκεκριμένων ανεπτυγμένων περιοχών ευνόησε την μοναρχία και την δυνατότητα επιβολής των ηγετών. Ωστόσο, η εντατικότερη εμπορική δραστηριότητα έδωσε νέα δυναμική σε πολλές νέες περιοχές με απότοκο την δυνατότητα σταδιακής αυτονομίας τους με απότοκο τον πολιτικό κατακερματισμό (Abramson, 2017, σ. 20-21).

Μολονότι τα κράτη κυριαρχούν πλέον στη διεθνή σκηνή, η εμφάνιση πολλαπλών κρατών με μεγάλη και συμπαγή εδαφική επικράτεια πραγματοποιείται κυρίως κατά τον 19^ο αιώνα. Συνάμα, την περίοδο αυτή μέσω των στενών πολιτικών δεσμών που αναπτύχθηκαν, σταδιακά ανθίζει μία πραγματική αίσθηση του συνανήκειν ανάμεσα στους πολίτες των κρατών (Shively, 1987, σ.21). Η πάροδος του χρόνου και η τριβή με ένα συνεχώς αυξανόμενο φάσμα δραστηριοτήτων συνέβαλλε στην πολιτική τους ωρίμανση, την εξάπλωση τους και την αύξηση των αρμοδιοτήτων τους ιδιαίτερα κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα (Heywood, 2014, σ. 73).

Οι επιτυχίες που σημείωναν και η κατοχύρωση της θέσης τους σε παγκόσμιο επίπεδο λειτούργησαν ως εφελκυστήρας για την έκρηξη του αριθμού τους. Τα κράτη επεκτάθηκαν εκτός από την Ευρώπη σε ολόκληρο τον πλανήτη. Το γεγονός αυτό έλαβε χώρα σε ορισμένες περιπτώσεις είτε μέσω της ίδρυσης νέων κρατών είτε μέσω της απελευθέρωσης τους λόγω της πτώσης της αποικιοκρατίας. Η παραπάνω θέση αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το 1914, ο αριθμός των κρατών ήταν μόνο 26, ενώ μετά την πτώση και των τελευταίων Ευρωπαϊκών Αυτοκρατοριών και τη λήξη του 2^{ου} Παγκοσμίου πολέμου, ο αριθμός τους εκτινάχθηκε στα περισσότερα από 160 το 1980.(Boyd & Harrison, 2018, σ.17-18).

Η αντίληψη της κρατικής πρωτοκαθεδρίας ενδυναμώθηκε ιδιαίτερα την μεταπολεμική περίοδο. Τα κράτη πρωτοστάτησαν στις προσπάθειες ανοικοδόμησης ενός καταρρακωμένου κόσμου, με απότοκο την στενή σύνδεση τους με τα κοινωνικά στρώματα. Κράτος και κοινωνία αποτελούν πλέον συκοινωνούντα δοχεία. Τέλος, η δυναμικότητα τους διατηρήθηκε ή ακόμα και ενισχύθηκε την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Η διεξαγωγή του προϋπέθετε την ύπαρξη ανταγωνιστικών εθνικών κρατών, τα οποία διέθεταν δυνατότητες διαχείρισης του εσωτερικού και εξωτερικού γίνεσθαι. Μολονότι, η πλειοψηφία τους ακολούθησε κατά κανόνα μια παθητική στάση, η ύπαρξη τους κρίθηκε απαραίτητη για την εγγύηση ασφάλειας. Ο φόβος μιας επίθεσης ή η υποτέλεια ενός κράτους σε μία από τις υπερδυνάμεις, διατήρησαν την δυναμική του κράτους ως μηχανισμού προστασίας και προώθησης των συμφερόντων των κοινωνιών (Hirst and Thompson, 1996, σ. 175).

Καταληκτικά, είναι σαφές πως μέσα από την ιστορική του διαδρομή το κράτος εξελίχθηκε όχι μόνο στον κύριο δρών πολιτικής και την σημαντικότερη μορφή πολιτικής και κοινωνικής οργάνωσης αλλά και στην πιο δημοφιλή (Κουσκουβέλης, 2007, σ. 108). Αναμφισβήτητα ζούμε σε μία νέα εποχή, στην οποία θεμέλιος λίθος του διεθνούς συστήματος και της διαδικασίας άσκησης πολιτικής σε ευρεία κλίμακα συνιστά η κρατική ετερότητα (Ηφαιστος, 2001).

4.4 Λειτουργίες και Στοιχεία του Εθνικού Κράτους

Όπως διαπιστώσαμε και στην προηγούμενη ενότητα, το εθνικό κράτος αποτελεί προϊόν ποικίλων πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών διεργασιών, που έλαβαν χώρα σταδιακά ήδη από τον 15^ο αιώνα (Βενιζέλος, 1991,σ. 219). Η σύγχρονη αυτή κρατική οντότητα διαφοροποιείται ποιοτικά από τα παρελθοντικά μοντέλα οργάνωσης και της προσωποπαγούς συγκεντρωτικής εξουσίας των βασιλείων (Hague & Harrop, 2014, σ. 129). Στο πλαίσιο αυτό η κρατική εξουσία επιμερίζεται σε επιμέρους μορφές (εκτελεστική, νομοθετική, δικαστική) , για να καταστεί αποτελεσματικότερη η επιτέλεση των νέων λειτουργιών και αρμοδιοτήτων που αναλαμβάνει (Παπαδοπούλου, 2015, σ. 22).

Η κατανόηση της σημασίας του κράτους εντός του σύγχρονου παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος, καθιστά επιτακτική ανάγκη την αναζήτηση των βασικών του λειτουργιών (Σακελλαρόπουλος, 2004, σ. 152). Η λειτουργία και οι δυνατότητες των κρατών βρίσκονται άρρηκτα συνυφασμένες με τη μορφή του εκάστοτε διεθνούς συστήματος. Σύμφωνα με τον Held η μεταβεσφαλιανή πραγματικότητα διαμορφώνει έναν κόσμο που διακρίνεται σε επιμέρους κυρίαρχα κράτη, τα οποία δεν υπόκεινται σε καμία ανώτερη αρχή. Συνάμα το διεθνές νομοθετικό πλαίσιο αποσκοπεί στην σύσταση ενός ελάχιστου ρυθμιστικού πλαισίου που προωθεί την συνύπαρξη και συνεργασία των κρατών και λαών αλλά υπό το πρίσμα της υλοποίησης των εκάστοτε εθνικών πολιτικών στόχων. Ως απόρροια των παραπάνω στοιχείων επικρατεί ένα καθεστώς ισονομίας των κρατών, χωρίς να πραγματοποιούνται διακρίσεις βάσει των ασυμμετριών ισχύος, το οποίο συνοδεύεται από μία τάση μείωσης των παραγόντων που λειτουργούν ως τροχοπέδη στην άσκηση της κρατικής ελευθερίας (Held, 1995, σ.78).

Σύμφωνα με τον Gettell, μία ορθή παρουσίαση των στόχων και των λειτουργιών του κράτους οφείλει να συμπεριλαμβάνει και την θεωρία και την πράξη. Υπό το πρίσμα αυτό αναγνωρίζει τρεις κύριους κρατικούς σκοπούς. Αρχικά, το κράτος είναι επιφορτισμένο με την προσφορά πρόνοιας και διασφάλισης της τάξης και της δικαιοσύνης, μέσω της διαμόρφωσης ορθών σχέσεων ανάμεσα στα άτομα και την κοινότητα. (Schmidt, 1998, σ. 86). Το εξουσιαστικά κυρίαρχο κράτος αναλαμβάνει εποπτικό ρόλο επί της κοινωνίας με στόχο την ενσωμάτωση του πληθυσμού σε μια συλλογική κοινή κοινότητα με πολιτισμική και πολιτική ενότητα (Δεμερτζής. 1996, σ. 170). Λειτουργεί λοιπόν ως τοποτηρητής της εσωτερικής τάξης και προστάτης των δικαιωμάτων των πολιτών του, μέσω της χάραξης και υλοποίησης της νομοθετικής λειτουργίας του και της μέριμνας για τομείς της υγείας και της εύρυθμης οικονομικής απόδοσης. Η εξασφάλιση της κοινωνικής γαλήνης συνιστά ιδιαίτερης σημασίας λειτουργία, διότι υποβοηθά στην ευθυγράμμιση της κοινής γνώμης και των πολιτικών προσώπων ενισχύοντας την συνεργασία τους, γεγονός που καθίσταται ζωτικής σημασίας για την αρμονική συνύπαρξη και τη διαφύλαξη των εθνικών συμφερόντων μίας χώρας (Μανιτάκης, 2007, σ.13).

Το κράτος λοιπόν αρθρώνεται ως μία οντότητα που χαρακτηρίζεται από ένα πλέγμα απρόσωπων θεσμών εξουσίας, με στόχο την εκπροσώπηση του λαού και την εσωτερική ρύθμιση του ανταγωνισμού, υπό το πλαίσιο της κατοχής του μονοπωλίου της έννομης βίας στο εσωτερικό του (Μανιτάκης, 2007, σ. 73). Ωστόσο, εξίσου σημαντικές είναι οι λειτουργίες του σε σχέση με το εξωτερικό περιβάλλον. Το κράτος οφείλει να διατηρεί αναλλοίωτη την ανεξαρτησίας του, μέσω της χάραξης σταθερών γεωγραφικών συνόρων, τα οποία μπορεί να υπερασπιστεί (Schmidt, 1998, σ. 86). Συνεπώς πρέπει να αυτοπροσδιορίζεται, να εδραιώνει την παρουσία του και να λειτουργεί με σημείο αναφοράς την ίδια την υπόσταση του. (Μανιτάκης, 2007. Σ. 56) Το χαρακτηριστικό αυτό έγκειται στην φύση της πρωτογενούς εξουσίας που διαθέτει.

Τέλος, μία ρεαλιστική απεικόνιση της διεθνούς πραγματικότητας μας παρουσιάζει πως οι διεθνείς νομικές συμβάσεις δεν κατορθώνουν να παρέχουν ολοκληρωτική προστασία έναντι στη χρήση βίας, με απότοκο την επίλυση ορισμένων διαφορών ανάμεσα στα κράτη μέσω ανταγωνισμών και συγκρούσεων (Held, 1995, σ.78). Στο γεγονός αυτό εδράζεται η επιτακτική ανάγκη της δυνατότητας αυτοπροσδιορισμού του κράτους. Το κράτος οφείλει να διαθέτει τις δικές του νομοθετικές και θεσμικές ρυθμίσεις και να κατοχυρώνει την αρμοδιότητα διαχείρισης των εσωτερικών του υποθέσεων. Τα παραπάνω στοιχεία διαμορφώνουν ένα κράτος, που αποτελεί αντικείμενο σεβασμού από τη Διεθνή κοινότητα, το οποίο χαρακτηρίζεται από την ικανότητα λήψης μέτρων όταν το ίδιο το επιθυμεί (Μανιτάκης, 2007. σ. 56). Η ικανότητα αυτή καθίσταται ιδιαίτερης σημασίας, είτε σε περιπτώσεις διατήρησης των διεθνών ισορροπιών, κατά τις οποίες τα κράτη συνάπτουν συμβάσεις και συμφωνίες σε αρμονικό πλαίσιο (Schmidt, 1998, σ. 86), είτε σε περιπτώσεις που αναγκάζονται να υπερασπιστούν τα εθνικά τους συμφέροντα, δικαιώματα με εντονότερο τρόπο.

Το εθνικό κράτος λοιπόν ως προϊόν της νεότερης περιόδου και φορέας κοινωνικής και πολιτικής αλλαγής, συνέβαλλε σημαντικά στην διεύρυνση των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων. Η ποικίλες αρμοδιότητες που διαθέτει είτε σε σχέση με το εσωτερικό του περιβάλλον είτε σε σχέση με τον εξωτερικό περίγυρο διαμορφώνουν μία οντότητα με ορισμένα θεμελιώδη στοιχεία. Τα βασικότερα στοιχεία του κράτους ανιχνεύονται στην κατοχή της έννομης εσωτερικής βίας, ή διαφορετικά της εξουσίας, που προσφέρει εσωτερική αυτονομία, την κατοχύρωση μίας οριοθετημένης εδαφικής υπόστασης, που επιτρέπει την δραστηριοποίηση και τις πρακτικές προώθησης πολιτικών στόχων και τέλος, την αμοιβαία αναγνώριση από τρίτους στο εξωτερικό (Albrow , 1996). Στα στοιχεία αυτά η Παππαδοπούλου (2015, σ. 14) προσθέτει και τον λαό, ενώ παράλληλα ο Κοτζιάς υπογραμμίζει την αναγνώριση της κρατικής κυριαρχίας και την ύπαρξη ενός καθεστώτος ισοτιμίας ανάμεσα στα επιμέρους στα κράτη (Κοτζιάς, 2003β, σ. 63). Τέλος, η υιοθέτηση μίας νομικής συλλογιστικής, αναδεικνύει και το ζήτημα της νομικής προσωπικότητας του κράτους (Ράϊκου, 2000, σ. 105-106).

Λαός - Πληθυσμός

Ο Λαός, συνιστά έναν από τους σημαντικότερους πυλώνες του εθνικού κράτους. Ως πληθυσμός νοείται «το σύνολο των ατόμων που είναι εγκατεστημένα σε μια ορισμένη χώρα και έχουν την ίδια ιθαγένεια» (Μανιτάκης, 2007 , σ. 39-40). Ωστόσο, διαθέτει δύο διαφορετικές διαστάσεις. Καταρχάς, υπό την ευρεία έννοια (*latu sensu*) διαθέτει το τυπικό στοιχείο αναγνώρισης ενός ανθρώπου ως πολίτη του κράτους ανεξαρτήτως θρησκευματος, φύλου, γλώσσας ή εθνικότητας. Η διάσταση αυτή συνδέεται άρρηκτα με την ιθαγένεια,

καθώς η απόκτηση της συνεπάγεται την νομική αναγνώριση ως πολίτη του κράτους (Παπαδοπούλου, 2015, σ. 15). Οι πολίτες αυτοί αποκτούν τα δικαιώματα που προβλέπονται από το εθνικό δίκαιο και συνάμα υπόκεινται στην εξουσιαστική λειτουργία του κράτους και συνεπώς αποκτούν υποχρεώσεις απέναντι του (Μανιτάκης, 2007 , σ. 39-40).

Στον αντίποδα, υπό το πρίσμα του δημοσίου δικαίου, ο πληθυσμός εξετάζεται στενότερα (Ράϊκου, 2000, σ. 107). Η στενή σύλληψη του (*Stricto sensu*) πραγματεύεται την σχέση με το εκλογικό σώμα, δηλαδή το σύνολο των ατόμων της χώρας που διαθέτουν πολιτικά δικαιώματα, καθώς δεν έχουν υποπέσει σε κωλύματα που τους τα στερούν. Η οπτική αυτή αντιλαμβάνεται τον λαό ως μία ενεργητική πηγή νομιμοποίησης και το θεμέλιο λίθο της δημοκρατικής πολιτικής διαδικασίας, οι αρμοδιότητες το οποίου κατοχυρώνονται συνταγματικά (Χρυσόγονος, 2014, σ. 399).

Καταληκτικά, η έννοια της Ιθαγένειας, εκτός των νομικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που δημιουργεί, συνιστά μία μορφή κοινωνικού δεσμού των μελών ενός κράτους. Αποτελεί ουσιαστικά μία νομική μορφή της εθνικότητας, καθώς δημιουργεί ένα συμπαγές νομικό πληθυσμιακό σύνολο (Ράϊκου, 2000, σ. 109-110). Η ιθαγένεια, ως νομική έννοια από κοινού με την υπερβατική σύλληψη του έθνους, ενισχύουν την εθνική συνείδηση λειτουργούν ως κινητήριος δύναμη στην απόκτηση της απαραίτητης νομιμοποίησης, που οφείλει να απολαμβάνει κάθε εθνικό κράτος. Η απόκτηση αυτής της νομιμοποίησης καθίσταται επιτακτική ανάγκη για την εύρυθμη λειτουργία του κράτους, η οποία εξασφαλίζει την επιτυχία και την μακροβιότητα του (Boyd & Harrison, 2018, σ.24-25).

Εδαφική Επικράτεια

Η γεωγραφικά προσδιορισμένη κρατική επικράτεια συνιστά ένα από τα θεμελιώδη στοιχεία της κρατικής υπόστασης, καθώς καθορίζει τα όρια μέσα στα οποία το εκάστοτε κράτος κατέχει ο ακλόνητο δικαίωμα άσκησης της υπέρτατη εξουσίας του. Η έννοια του εδάφους κατέχει έναν διττό χαρακτήρα. Αρχικά, υπό την θετική σκοπιά, αναφέρεται στο σύνολο των προσώπων που ζουν στο εσωτερικό και κατ'επέκταση το εξουσιαστικό δικαίωμα του κράτους επί αυτών. Στον αντίποδα, η αρνητική αφορά την απαγόρευση άσκησης εξουσίας ενός κράτους εντός των συνόρων ενός άλλου κράτους χωρίς την συγκατάθεση του (Ράϊκου, 2000, σ. 119).

Ανεξαρτήτως του μεγέθους της, αποτελεί πυλώνα του διεθνούς δικαίου, καθώς προσφέρει τη δυνατότητα οριοθέτησης των επιμέρους κρατών και το δικαίωμα διαφύλαξης των κυριαρχικών δικαιωμάτων του εντός του εσωτερικού της. Η έλλειψη της συνεπάγεται την αδυναμία αναγνώρισης μίας πολιτικής οντότητας ως κράτος (Hassan, 2006, σ. 62-64). Η θεμελίωση της μεταβάλει ποιοτικά το εθνικό κράτος από τα φεουδαρχικά κρατίδια, καθώς αποκτά την ιδιότητα του «εδαφικού κράτους», με συγκεκριμένα σύνορα και δικαιώματα επί της επικράτειας του. Αποτελεί λοιπόν την φυσική έδρα της κρατικής κυριαρχίας, στο πλαίσιο της οποίας λαμβάνουν σάρκα και οστά οι αποφάσεις και η λειτουργία των νόμων. Η άρρηκτη αυτή σχέση ανάμεσα στην επικράτεια και την κυριαρχία, συνεπάγεται πως το κράτος καθίσταται ικανό να κινητοποιήσει τους μηχανισμούς του κατά τρόπο τον οποίο θεωρεί σωστό, σε περίπτωση παραβίασης ή προσβολής των κυριαρχικών του δικαιωμάτων (Μανιτάκης, 2007. Σ. 36-38).

Στην έννοια της εδαφικής επικράτειας υπάγονται τα χερσαία σύνορα (χερσαίες εκτάσεις, ποτάμια, νησιά), τα θαλάσσια χωρικά ύδατα ή Αιγιαλίτιδα ζώνη (περιλαμβάνει και

την υφαλοκρηπίδα) , τα τμήματα που αφορούν το υπέδαφος και αντιστοιχούν είτε στις χερσαίες είτε στις ναυτικές εκτάσεις και τον εναέριο χώρο εντός της οριοθετημένης επικράτειας. Στο εσωτερικό αυτής της ζώνης το κράτος έχει την διακριτική ευχέρεια άσκησης της εξουσιαστικής του ισχύος επί των ατόμων που βρίσκονται στο εσωτερικό. Ωστόσο η σχέση αυτή είναι όμως *imperium* επί προσώπων και όχι *dominium* επί πραγμάτων (Παπαδοπούλου, 2015, σ. 15), διότι η «κρατική έννομη βία» δεν λαμβάνει σάρκα και οστά υπό την μορφή μίας αυθαίρετης φυσικής βίας, αλλά ως λελογισμένη βία, η οποία βασίζεται στο καταναγκαστικό και εξουσιαστικό στοιχείο που προσφέρει το δίκαιο (Μανιτάκης, 2007, σ.34-35).

Καταληκτικά, τα σύνορα αυτά μπορούν να διαμορφωθούν με νομικές και υλικές μονομερείς κρατικές πράξεις στην περίπτωση που κάτι τέτοιο επιτρέπεται από το διεθνές δίκαιο (Παπαδοπούλου, 2015, σ. 15). Αναλυτικότερα, το νομικό καθεστώς που διέπει την αιγιαλίτιδα ζώνη (χωρική θάλασσα) , την «αποκλειστική οικονομική ζώνη» και την υφαλοκρηπίδα προβλέπεται στο Δίκαιο της Θάλασσας. Τα παραπάνω στοιχεία κατοχυρώνονται στο άρθρο δύο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, ενώ παράλληλα καθορίζονται οι προϋποθέσεις δημιουργίας αποκλειστικής οικονομικής ζώνης και η διεύρυνση των χωρικών υδάτων κατά 12 ναυτικά μίλια (Ράϊκου, 2000, σ.116 & Μανιτάκης, 2007,σ. 37).

Εξουσία

Η έννοια της εξουσίας σχετίζεται με την ικανότητα του άρχειν, που χαρακτηρίζει τα κράτη. Το κράτος, το οποίο διαθέτει το μονοπώλιο της άσκησης έννομης βίας, καθίσταται ικανό να χρησιμοποιεί τις εξουσιαστικές δομές του, με στόχο την συμμόρφωση των πολιτών προς τις επιταγές του. Η επιτέλεση της παραπάνω λειτουργίας λειτουργεί ως η βάση της συγκρότησης ενός συμπαγούς οργανωτικού οικοδομήματος, το οποίο μέσω της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας, διαμορφώνει τους νόμους μέσω των οποίων διατηρείται η εσωτερική τάξη (Μανιτάκης, 2007, σ. 7-50).

Χαρακτηριστικό της στοιχείο συνιστά ο πρωτογενής της χαρακτήρας, δηλαδή δεν οφείλει την ισχύ της σε κάποια εξωτερική αρχή. Πηγή νομιμοποίησης του κράτους, αποτελεί η ίδια η ύπαρξη του. Στο πλαίσιο αυτό, θεμελιώδη στοιχεία της αποτελούν το δικαίωμα της «αυτοοργάνωσης» και της «αυτοκυβέρνησης». Η διακυβέρνηση ωστόσο δεν έχει αυθαίρετο χαρακτήρα, αλλά απορρέει από δίκαιο που έχει καταρτιστεί (Ράϊκου, 2000, σ. 120-121). Κατά την έννοια αυτή, η έννοια της εξουσίας εμπίπτει στην σφαίρα της εσωτερικής κρατικής κυριαρχίας. Διαθέτει την πρωτοκαθεδρία και αυτοδύναμο χαρακτήρα, καθώς καμία άλλη αρχή στην εσωτερική πολιτική σκηνή δεν μπορεί να την υπερβεί (Παπαδοπούλου, 2015, σ. 18).

Τέλος, η συγκρότηση αυτού του απρόσωπου συμπλέγματος εξουσίας, είναι επιφορτισμένη με την δημιουργία και την διατήρηση ενός συστήματος κοινωνικών σχέσεων στο εσωτερικό του κράτους, το οποίο θέτει ως στόχο την διατήρηση της εσωτερικής γαλήνης και την προφύλαξη του γενικού συμφέροντος του. Στον βωμό αυτό χρησιμοποιούνται οι διάφοροι μηχανισμοί νομιμοποίησης ή ακόμα και καταστολής στις περιπτώσεις που απαιτείται. Συνεπώς το κράτος λειτουργεί συνάμα ως τοποτηρητής της νομιμότητας αλλά και ως φορέας διαφύλαξης της δημόσιας ηθικής (Μακρηδημήτρης, 2002, σ.87-88).

Νομική Προσωπικότητα

Ένα επιπρόσθετο και ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο του κράτους αποτελεί η κατοχύρωση της νομικής του προσωπικότητας. Η αναγνώριση αυτή προσδίδει στο κράτος το ενεργητικό δικαίωμα άσκησης νομοθετικού έργου (Παπακωνσταντίνου, 2005, σ. 4). Το κράτος δηλαδή αποτελεί «υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων», καθώς η νομική του προσωπικότητα το καθιστά φορέα ή δημιουργό της εκάστοτε έννομης τάξης, ενώ συνάμα του προσδίδει την ιδιότητα του φυσικού και νομικού προσώπου. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται την αναγκαιότητα σεβασμού των αντίστοιχων υποχρεώσεων που επιβάλλονται από το δίκαιο.

Έντονη κριτική ασκείται στη θεωρία της της νομικής προσωπικότητας του κράτους, καθώς προβάλλεται το επιχείρημα πως δεν καθίσταται εφικτή ή ρεαλιστική η επιβολή υποχρεώσεων από το κράτος προς τον εαυτό του (Ράϊκου, 2000, σ. 125-126). Ωστόσο, στο σημερινό παγκόσμιο περιβάλλον, η νομική προσωπικότητα του κράτους αναδύεται συχνά σε περιπτώσεις αλληλεπίδρασης με εξωτερικούς δρώντες και την συμμόρφωση προς το διεθνές δίκαιο. Η σχέση ανάμεσα στο εθνικό και διεθνές δίκαιο, αναδεικνύει την αναγκαιότητα κατοχύρωσης της νομικής προσωπικότητας ενός κράτους, η οποία συνεπάγεται την ανεξάρτητη δικαστική αυτονομία και αναγνώριση της εδαφικής επικράτειας (Krasner, 1999, σ, 14).

Κυριαρχία

Η κυριαρχία κατά Χομπσιανούς όρους αποτελεί «την ψυχή του κράτους». Το κράτος είναι επιφορτισμένο με την άσκηση της κυρίαρχης εξουσίας, με στόχο την εκπροσώπηση των εθνικών συμφερόντων και την διατήρηση της εσωτερικής τάξης (Καρβούνης, 2004, σ. 177-180). Καθρεφτίζει την ικανότητα του «άρχειν», και αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη ενός κράτους.

Η κλασική σύλληψη της κρατικής κυριαρχίας σχετίζεται με την ικανότητα λήψης δεσμευτικών αποφάσεων από τους κυβερνητικούς φορείς, η οποία συνιστά το βατήρα της άσκησης αποτελεσματικής εξουσίας επί μίας οριοθετημένης εδαφικής επικράτειας και του πληθυσμού που διαμένει σε αυτή (Χρυσόχου, 2009, σ. 126). Το κυρίαρχο κράτος διαθέτει το προνόμιο χρήσης ενός συνόλου καταπιεστικών μηχανισμών, η οποία αποσκοπεί στην εδραίωση ενός εσωτερικού συστήματος πειθαρχίας, το οποίο αποτρέπει την αμφισβήτηση της υπέρτατης εξουσίας του (Κοτζιάς, 1993β, σ. 234).

Συνεπώς, το εθνικό δίκαιο και οι εξουσιαστικές δομές χρησιμοποιούνται ως εργαλείο έκφρασης της κρατικής ισχύος, η οποία επιτρέπει την επιβολή της βούλησης του κυρίαρχου κράτους (Bodin, 1992.σ. 51-55). Παράλληλα, η συνταγματική αυτονομία και το αποκλειστικό κρατικό νομοθετικό δικαίωμα, καθιστά εφικτό τον αυτοπροσδιορισμό και την ανάδειξη του πρωτογενούς χαρακτήρα του κράτους (Μανιτάκης, 2007, σ. 62-63).

Ως απόρροια των παραπάνω στοιχείων, η κυριαρχία συνιστά μία θεμελιώδη έννοια, που βρίσκεται στον πυρήνα της κρατικής ανάλυσης. Ιδίως στη νεότερη περίοδο νοηματοδότησε την πραγματικότητα και απέκτησε συνάμα υπερβατικό και εμπειρικό χαρακτήρα. Αποτέλεσε την αφετηρία στην ποιοτική διαφοροποίηση του κράτους από τους προηγούμενες πολιτικές οντότητες και την συνέβαλλε καταλυτικά στη συγκρότηση του ως μία ολότητα με ενιαίο και ακέραιο χαρακτήρα (Bartelson, 1995).

Η περιγραφή της υφιστάμενης κατάστασης αναδεικνύει την σημασία της μελέτης της κρατικής κυριαρχίας και καθορίζει το πεδίο μελέτης των διεθνών σχέσεων, το οποίο βασίζεται στη διάδραση των επιμέρους κρατών. Επιπροσθέτως, εκτός από την κατοχή και

χρήση της υλικής ισχύος ανάγεται στην ικανότητα απόκτησης νομιμοποίησης και ευθυγράμμισης της κρατικής θέλησης με τον πληθυσμό (Schmidt, 1998, σ. 88-93). Αποτελεί με άλλα λόγια το σημείο συνάντησης της εδαφικής επικράτειας, της πολιτικής εξουσίας και της νομιμοποίησης (Μακρής, 2007, σ. 372).

Παράλληλα, χαρακτηρίζεται και από μία εξωτερική διάσταση. Οριοθετεί την εσωτερική πολιτική σκηνή και την εξωτερική διεθνή ζώνη. Το γεγονός αυτό συμβάλλει στην κατοχύρωση της ανεξαρτησίας τους και της αυτόβουλης δράσης του. Η έλλειψη κάποιας ανώτερης εξωτερικής αρχής, στην οποία υπάγεται το κράτος, δεν σημαίνει ωστόσο πως το σύνολο των κρατών χαρακτηρίζεται από πλήρη ισότητα, λόγω της διαφοράς πόρων και ισχύος που χαρακτηρίζει ορισμένα κράτη. Το κράτος οφείλει μέσω της νομικής του κατοχύρωσης και αμοιβαίας αναγνώρισης να προβαίνει σε διεθνείς συμφωνίες, συνθήκες και συμβιβασμούς (Παπαδοπούλου, 2015, σ. 19,21), τα οποία εδράζονται στους εκάστοτε συσχετισμούς ισχύος.

Καταληκτικά, οι δύο διαφορετικές διαστάσεις της κυριαρχίας δεν αποτελούν πλήρως διακριτές έννοιες. Αντιθέτως, συνδέονται και αλληλοσυμπληρώνονται, ενισχύουν η μία την άλλη (Hague & Harrop, 2011, σ. 54-55). Από κοινού προτάσσουν τον πρωτογενή χαρακτήρα της, ο οποίος αποτελεί την βάση για την διασφάλιση της κρατικής αυτονομίας του σύγχρονου κράτους. Τα σύγχρονα κράτη οφείλουν να δρουν αυτοβούλως, να διαθέτουν δηλαδή την αποκλειστική πρωτοβουλία κινήσεων στο εσωτερικό και να καθίστανται ικανά να καθορίζουν το περιεχόμενο της εξωτερικής τους πολιτικής (Κοτζιάς, 2003β, σ. 63). Η παραπάνω θέση συνιστά τον πυρήνα του διεθνούς κρατοκεντρικού συστήματος που διαμορφώθηκε με κεντρικό άξονα την έννοια της κρατικής κυριαρχίας. Ένας κόσμος με ανεξάρτητα κράτη, στον οποίο ασκείται η εσωτερική πολιτική με ελεύθερο τρόπο, ενώ συνάμα η ρύθμιση των διεθνών ζητημάτων βασίζεται στις διακρατικές σχέσεις και όχι στην ύπαρξη κάποιας ανώτερης αρχής (Jackson & Sorensen 2006, σ. 20, 51).

4.5 Η έννοια της Κρατικής Κυριαρχίας

Η έννοια της Κρατικής Κυριαρχίας αποτελεί την πεμπτούσια του κράτους. Κατά κάποια έννοια εκπροσωπεί την νεότερη σκέψη και τις νέες ιδιότητες που απέκτησε το εθνικό κράτος κατά τη διάρκεια της ιστορικής του εξέλιξης. Η εξέχουσα σημασία της λειτουργεί ως αίτιο ακόμα και για την πλήρη ταύτιση της με το ίδιο το συνταγματικό κράτος (Μανιτάκη, 2001, σ. 140). Μολονότι αποτελεί τον πυρήνα της εξέτασης των διεθνών ζητημάτων, συνιστά μία πολυφυή και διφορούμενη έννοια, καθώς αποκτά διαφορετικό περιεχόμενο ανάλογα από την ερμηνευτική προσέγγιση που ακολουθεί ο εκάστοτε μελετητής αλλά ακόμα και από την χρονική περίοδο που την εξετάζουμε(Χρυσόχου, 2009, σ.122).

Ως θιασώτης της έννοιας της Κρατικής κυριαρχίας αναγνωρίζεται ο Jean Bodin με το έργο του “Six livres de la republique το 1576». Η καινοτομία του έγκειται στην κατάρτιση μίας θεωρίας κυριαρχίας, στην οποία η κυρίαρχη, αποκλειστική εξουσία του κράτους απορρέει από μία πλήρως συγκεντρωτική εξουσιαστική δομή, δηλαδή μία νόμιμη κυβέρνηση. Η κρατική αυτή κυριαρχία αποτελεί απόλυτη και διηνεκής έννοια, καθώς διαθέτει την ικανότητα επιβολής σε όλα τα μέρη του κοινωνικού γίνεσθαι και παράλληλα υπερβαίνει τον εκάστοτε ηγεμόνα ή αρχηγό κράτους, ο οποίος εν τέλει θα απολέσει το εξουσιαστικό δικαίωμα και την κυριαρχία που ασκεί (Bodin, 1992, σ. 1-2, 23).

Σε αυτό τον αδιαίρετο και απόλυτο χαρακτήρα της κρατικής κυριαρχίας, όπως υποστηρίζουν στοχαστές όπως ο Bodin και ο Blackstone, εδράζεται η θεμελίωση των κρατικών λειτουργιών, καθώς λειτουργεί ως η πρωταρχική πηγή άντλησης νομιμοποίησης σχετικά με τη λήψη αποφάσεων (Hague & Harrop, 2011, σ. 53-54). Ωστόσο, ορισμένοι μελετητές απομακρύνονται από την απόλυτη και αμετάκλητη σύλληψη της. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας αντικαθίσταται από μία περισσότερο «προσωρινή» και σχετική μορφή κυριαρχίας, η οποία μεταβιβάζεται μέσα στο ιστορικό πλαίσιο και προσαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες (Χρυσόχοου, 2009, σ.122).

Αντιλήψεις περί ύπαρξης μίας απόλυτης κρατικής κυριαρχίας πράγματι κυριαρχούσαν στον χώρο της πολιτικής σκέψης τον 17^ο και 19^ο αιώνα. Ωστόσο τα χαρακτηριστικά του σημερινού διεθνούς συστήματος συσκοτίζουν το ζήτημα της αποκλειστικής κρατικής αρμοδιότητας. Την περίοδο εκείνη τα κράτη βρίσκονταν ερμητικά κλεισμένα σε σχέση με το εξωτερικό τους περιβάλλον. Ο τύπος κράτους που κυριαρχούσε ήταν το «κράτος όστρακο» σύμφωνα με την παρομοίωση του John Herz, το οποίο μέσω της οριοθέτησης και αυστηρής φύλαξης των συνόρων του περιόριζε σημαντικά τις εξωτερικές επιδράσεις (Herz, 1957). Σταδιακά όμως η κατάσταση άλλαξε ριζικά. Η εδραίωση των αερομεταφορών κυρίως τον 20^ο αιώνα , από κοινού με την δραστική ανάπτυξη της τεχνολογίας συνέβαλλαν, στην αύξηση της διαπερατότητας των κρατικών συνόρων. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την διαδικασία υπερεθνικής ολοκλήρωσης που πραγματοποιείται και της παραχώρησης στοιχείων εθνικής κυριαρχίας, μεταβάλλουν το περιεχόμενο της (Κουσκουβέλης, 2007, σ. 113-115).

Επιπροσθέτως, η διάκριση ανάμεσα σε μία «απόλυτη και μία σχετική» όψη της κυριαρχίας επηρεάζεται ακόμα και από την διάσταση την οποία εξετάζουμε. Ειδικότερα, η εσωτερική κυριαρχία διαθέτει φαινομενικά ισχυρότερο και περισσότερο απόλυτο περιεχόμενο, καθώς το κράτος διαθέτει την αποκλειστική αρμοδιότητα θέσπισης και υλοποίησης πολιτικών, σύμφωνα με τα οποία οφείλουν να συμβιβάζονται οι επιμέρους δρώντες στο εσωτερικό του. Στον αντίποδα, η εξωτερική διάσταση ενσαρκώνεται μέσα σε ένα πολύπλοκότερο πλαίσιο διεθνών συσχετισμών και αλληλεπιδράσεων, το οποίο σε ορισμένες περιπτώσεις περιορίζει την διακριτική ευχέρεια των κρατών. Επομένως, ο προσδιορισμός της κρατικής κυριαρχίας δεν αναφέρεται σε κάποια απεριόριστη, με ανεξέλεγκτο χαρακτήρα έννοια. Η δράση του κράτους δεν είναι αυθαίρετη, αλλά αντλεί την νομιμοποίηση και την δυναμική της από ένα νομικό σύμπλεγμα, το οποίο θέτει τις βάσεις και τα όρια της κρατικής δράσης. Η διαμόρφωση μίας απρόσωπης, έννομης εσωτερικής τάξης διέπει την κρατική λειτουργία, η οποία αποσκοπεί στην εκπροσώπηση των συμφερόντων της και των πολιτών της (Μανιτάκης, 2007. Σ. 53-56).

Υπό το εν λόγω πρίσμα διαμορφώνεται μία συμπαγής αυτόνομη κρατική σφαίρα, η οποία ωστόσο δεν μένει πλήρως ανεπηρέαστη από τα γεγονότα που εκτυλίσσονται στο εξωτερικό του περιβάλλον. Για τους Hague & Harrop (2011, σ. 55) η κρατική κυριαρχία έγκειται κυρίως στη συγκρότηση ενός νομικού τίτλου, ο οποίος προσφέρει ανεξαρτησία και νομική κατοχύρωση ορισμένων εξουσιών.

Τον απόλυτο και απεριόριστο χαρακτήρα της χακτήρα της κρατικής κυριαρχίας καυτηριάζουν και οι νομικές προσεγγίσεις όπως του Jellinek. Εντάσσουν την κυριαρχία σε ένα δικαϊκό πλαίσιο και της προσδίδουν ένα στενά καθορισμένο και σχετικό χαρακτήρα (Μανιτάκης, 2007. Σ. 54). Η νομική αυτή πεποίθηση συνεπάγεται πως από μία τυπική διάσταση η κρατική κυριαρχία δεν μπορεί να μετρηθεί ποσοτικά. Συνεπώς, καθίσταται

αδύνατη η περιγραφή ενός κράτους σχετικά με το εάν απολαμβάνει περισσότερο ή λιγότερη κρατική κυριαρχία. Προσπίζεται λοιπόν πως είτε υφίσταται είτε όχι (Μακρής, 2007.σ. 372-373). Ωστόσο, η πλήρης αποδοχή της θέσης αυτής ενδέχεται να οδηγήσει σε μονόπλευρη εξέταση και αγνόηση ορισμένων πτυχών της σχέσης ανάμεσα στο κράτος και τη Παγκοσμιοποίηση.

Μολονότι παρουσιάζονται ποικίλες αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με το ζήτημα της κρατικής κυριαρχίας, κοινή αποδεκτή θέση συνιστά η ύψιστη σημασία για την οργάνωση του εθνικού κράτους. Στο πρόσωπο της ενσαρκώνεται η κρατική υπόσταση και νοηματοδοτούνται οι κρατικές λειτουργίες. Στο εσωτερικό του κράτους, έγκειται στην πρωτογενή και αποκλειστική κρατική δράση, η οποία μέσω των εξουσιαστικών μηχανισμών της διασφαλίζει την εσωτερική τάξη, επιλύει τα καθημερινά ζητήματα και καθορίζει το περιεχόμενο της άσκησης πολιτικής. Συνάμα, προβάλλει την κρατική αρμοδιότητα εξωτερικής δράσης και διαφυλάττει την αυτονομία του κράτους έναντι του εξωτερικού περιβάλλοντος (Ράϊκού 2000, σ. 121). Τοποθετείται στο επίκεντρο της διάταξης των κρατικών σχέσεων στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου, το οποίο έχει διαμορφωθεί ως συνειδητή επιλογή αυτοδέσμευσης και όχι κάποιας μορφής ετεροκαθορισμού της κρατικής πολιτικής δράσης (Παπακωνσταντίνου, 2005, σ. 5).

Η κρατική κυριαρχία λειτουργεί λοιπόν ως ένα πέπλο που περιβάλλει την πραγματική κρατική ισχύ. Ένας τρόπος προβολής της κρατικής ισχύος και της συσσωρευμένης γνώσης και ικανότητας που χαρακτηρίζουν τα κράτη. Σύμφωνα μάλιστα με τον Foucault (1980, σ.121) η κυρίαρχος ηγεσία, η νομοθεσία και τα μέσα καταστολής μέσω της επιβολής και της απαγόρευσης, διαμόρφωσαν ένα ενιαίο σύστημα αντιπροσώπευσης της κρατικής ισχύος. Υπό το εν λόγω πρίσμα η κυριαρχία αποτελεί το καθοριστικό στοιχείο που μετατρέπει το κράτος σε ενιαία οντότητα. Η σχέση των δύο είναι στενή. Ο αυτοκαθορισμός του κράτους παγιώνεται και εκφράζεται μέσω της κρατικής κυριαρχίας (Bartelson, 1995, σ.154).

Ως γενεσιουργό αίτιο της εδραίωσης της κρατικής κυριαρχίας, η οποία αποτελεί την έκφραση του εθνικού κράτους, αντιλαμβάνεται η εδαφικότητα. Πράγματι η κρατική κυριαρχία εδράζεται στην ύπαρξη μίας απόλυτης πολιτικής ισχύος, η οποία επιτρέπει την διαμόρφωση ενός κανονιστικού και ρυθμιστικού πλαισίου λήψης αποφάσεων, χωρίς εξωτερικούς περιορισμούς επί μίας συγκεκριμένης, νομικά κατοχυρωμένης εδαφικής έκτασης. Η εγχώρια κρατική πολιτική οφείλει να αποτελεί προϊόν ελεύθερης βούλησης και να μην εξαρτάται από εξωτερικές πιέσεις (Held, 1989, σ. 215).

Η παραπάνω θέση συνεπάγεται την ικανότητα κατοχής «της αρμοδιότητας της αρμοδιότητας», η οποία αποτυπώνεται στην ικανότητα αποκλειστικής διαμόρφωση της πολιτικής ατζέντας και της δραστηριοποίησης του που βασίζεται στην δική του αυτόβουλη θέληση και στις δικές του πρωτοβουλίες εντός των εδαφικών του συνόρων (Παπακωνσταντίνου, 2001, σ. 114). Το αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα λήψης αποφάσεων, που αποκλείει την εξωτερική επίδραση και εκθειάζει την σημασία της κρατικής βούλησης και πρωτοκαθεδρίας (Μανιτάκης, 2007, σ. 52), λειτούργησε καταλυτικά στη διαμόρφωση του σύγχρονου κρατοκεντρικού συστήματος (Murphy, 1996, σ. 110).

Καταληκτικά, η κυριαρχία βρίσκεται άρρηκτα συνυφασμένη με την εμφάνιση του νεότερου κράτους. Κράτος και κυριαρχία αλληλοσυμπληρώνονται και εμφανίζονται μέσα από μία ιστορική, επεξηγηματική διαλεκτική, ως απότοκο της σύνδεσης τους (Bartelson,

1995 , σ. 209-210). Η ενσάρκωση της κυριαρχίας μέσα από την ανεξάρτητη κρατική λειτουργία έθεσε τις βάσεις για την αποδόμηση του παρελθοντικού πολυπολικού συστήματος. Η εξουσία και το μέλλον του πλανήτη συγκεντρώθηκαν υπό την αιγίδα των κρατών, με απότοκο την αντικατάσταση του παρελθοντικού μεικτού, ιεραρχικού μοντέλου και σύσταση του σημερινού άναρχου διεθνούς συστήματος, στο οποίο η ρύθμιση των υποθέσεων εδράζεται στο διεθνές δίκαιο και η φαρέτρα των επιμέρους κρατών αποτελείται από την ισχύ και τα διπλωματικά εργαλεία που διαθέτουν (Jackson, 2007, σ. 53).

4.6 Η ιστορική πορεία της Κυριαρχίας

Αναφορικά με την φύση του κυρίαρχου κράτους, η εξέταση των επιμέρους στοιχείων του μας πληροφορεί πως δεν συνιστά μία μη προβληματική οντολογικά και αρχέγονη οντότητα. Αντιθέτως, η αποσαφήνιση του κράτους και της κυριαρχίας προϋποθέτει την εμπειρική μελέτη και την αναζήτηση της εξελικτικής ιστορικής της πορείας. Ως ιστορικό προϊόν, ξεκίνησε από το εσωτερικό των πρώιμων κρατών και σταδιακά απέκτησε νέο χαρακτήρα, ο οποίος έμελλε να συμβάλλει καταλυτικά στην διαμόρφωση της άναρχης δομής του σημερινού διεθνούς συστήματος, καθώς τα κυρίαρχα κράτη δεν υπάγονται σε κάποια ανώτερη αρχή (Bartelson, 1995, σ. 35-36).

Συνεπώς διαθέτει σχετικό και λειτουργικό χαρακτήρα, καθώς παρατηρείται μία μεταβολή του περιεχομένου της μέσα στην ιστορική εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών. Οι καταβολές της κυριαρχίας τοποθετούνται στην εποχή του Μεσαίωνα. Αυτή η «μυθική», πρώιμη μορφή κυριαρχίας θεμελιώθηκε σε μία εκ των άνω θεωρία διακυβέρνησης. Η ισχύς και η εξουσία που απολάμβαναν οι πρίγκιπες και οι μονάρχες ήταν απόλυτη και η απαραίτητη νομιμοποίηση εξασφαλιζόταν μέσω της διακήρυξης μίας «θείκης βούλησης» , την οποία αντιπροσωπεύει ο ηγεμόνας (Ullman, 1975 , σ.12).

Ιδίως την περίοδο του 14^{ου} αιώνα, η πολιτική δραστηριότητα θεωρούνταν πως κατείχε Θεϊκό υπόβαθρο. Η Χριστιανική οικουμενικότητα επηρέαζε καταλυτικά τις περισσότερες πτυχές του ανθρώπινου βίου, με απόρροια την επίταση της ανθρώπινης συμπεριφοράς και καθορισμού του στόχου της ανθρώπινης ύπαρξης με θρησκευτικό πρόσημο. Το πολιτικό και κοινωνικό γίνεσθαι διαμορφώθηκαν με βάση τα ιδεώδη που πρεσβεύει η θρησκεία. Ωστόσο, η αδυναμία πλήρους ελέγχου της εξουσίας από την Εκκλησία και τους επιμέρους ηγεμόνες, προκάλεσε μία σφοδρή κρίση και ένα κενό εξουσίας, που ταλάνιζαν για το επόμενο χρονικό διάστημα τον Ευρωπαϊκό χώρο (Zucca, 2015, σ. 3-4)

Υπό το εν λόγω πρίσμα δεν νοείται την περίοδο εκείνη μία αυτόνομη, ολοκληρωμένη έννοια της κρατικής κυριαρχίας. Στον αντίποδα, η πολιτική δραστηριότητα και η εξουσιαστικές δομές συγκροτούνται μέσω της συγκέντρωσης και εδραίωσης ενός εθιμοτυπικού δικαίου, θεμέλιο λίθο του οποίου αποτελούν οι εκάστοτε νόρμες συμπεριφοράς. Ωστόσο η κατάσταση έμελλε να αλλάξει ριζικά. Αξιοσημείωτη τομή στην ιστορική πορεία της κυριαρχίας αποτελεί η περίοδος της αναγέννησης. Η απόκτηση πολιτικής γνώσης και μεταστροφής ποικίλων αντιλήψεων, υποβοήθησαν στην συγκρότηση μίας αυτόνομης έννοιας κρατικής κυριαρχίας, η οποία παρουσιάστηκε με αδιαίρετο χαρακτήρα, ως ένα σημαντικότερο μέσο συμπλήρωσης της θεωρίας του κράτους (Bartelson, 1995 , σ. 240-241).

Οι έριδες ανάμεσα στο κράτος και στην εκκλησία που αναπτύχθηκαν από κοινού με την θρησκευτική μεταρρύθμιση του Λούθηρου, αποσταθεροποίησαν την ταύτιση της θεικής βούλησης με την κρατική λειτουργία. Το κυρίαρχο κράτος, αποκτά νέα δυναμική. Η αλλαγή στη δομή και της λειτουργίες και την οργάνωση του προσφέρουν μια νέα πρωτοκαθεδρία στις διεθνείς δυναμικές και την καθιέρωση μίας διεθνούς σφαίρας (Collins, 1981, σ.4) , μέσω της σύλληψης των επιμέρους κρατών ως μέρη ενός συστήματος που αποτελείται από ανταγωνιστικά κράτη που συμμετέχουν στην πάλη διεκδίκησης των συμφερόντων τους (Scocpol, 1981, σ.8)

Πράγματι, με την έλευση της νεωτερικότητας η κρατική κυριαρχία τίθεται σε εντελώς νέα διάσταση. Η κυριαρχία μεταμορφώνεται σε μία οργανωτική έννοια της πολιτικής πραγματικότητας, καθώς εξυψώνει την κρατική πρωτοκαθεδρία και διαχωρίζει την πολιτική από τα ηθικά ζητήματα. Η εξουσία απαγκιστρώνεται από τον προσωποπαγή χαρακτήρα του παρελθόντος και διαχέεται στους επιμέρους κρατικούς φορείς, οι οποίοι αντλούν νομιμοποίηση μέσω της ιδιαίτερης σχέσης τους που αναπτύσσουν με τον λαό και όχι από κάποιο Θεϊκό, υπερβατικό πρόσταγμα. (Bartelson, 1995 , σ. 39, 242-243). Τα παραπάνω προσδίδουν μία νέα δυναμική στην έννοια της κυριαρχίας, η οποία διαχωρίζεται πλήρως από το παρελθόν. Μέσω της κυριαρχίας ενσαρκώνεται η κρατική πρωτοκαθεδρία, η οποία στηρίζεται σε μία ορθολογική βάση, καθώς είναι επιφορτισμένο με την διατήρηση και την εκπροσώπηση της εθνικής συνείδησης και τα συμφέροντα των πολιτών του. Η νέα αυτή νοηματοδότηση του κράτους, του προσέδωσε νέα κυριαρχικά νομικά δικαιώματα, η άσκηση των οποίων συνέβαλλε στη σταδιακή συμμόρφωση του διεθνούς συστήματος (Bartelson, 1995 , σ. 39, 103-110).

Ιστορικό ορόσημο στη διαδικασία μετεξέλιξης της κρατικής κυριαρχίας και της νέας νοηματοδότησης της , ήταν η σύναψη της Συνθήκης της Βεσφαλίας, η οποία έδωσε τέλος στις πολύχρονες πολεμικές διαμάχες της εποχής και το προηγούμενος ιεραρχικό φεουδαρχικό σύστημα . Η συνθήκη αυτή εδραίασε την διάκριση του κόσμου σε επιμέρους κράτη, τα οποία είχαν ανεξάρτητο χαρακτήρα, διακριτά και σταθερά εδαφικά σύνορα και κυρίως οι σχέσεις τους χαρακτηριζόταν από ισοτιμία που βασιζόταν σε νομικές κατοχυρώσεις (Hassan, 2006, σ. 65-66). Η διαμόρφωση ενός νέου πλαισίου άσκησης πολιτικής , έθεσε τις σχέσεις των περιοχών και των ανθρώπων σε εντελώς νέο πλαίσιο και συνέβαλε σημαντικά σε υψηλότερα επίπεδα συντονισμού ανάμεσα στα κράτη.

Στο πλαίσιο αυτό, η κυριαρχία αποκτά νέα χαρακτηριστικά και βασίζεται σε συγκέντρωση γνώσης της εποχής. Επιπροσθέτως, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη δημιουργία αυτόνομων, συμπαγών, κρατικών μορφών πολιτικής οργάνωσης τα οποία αποσκοπούν μέσω της άσκησης ενιαίας πολιτικής στην διασφάλιση των συμφερόντων τους. Τα συμφέροντα αυτά μπορούν να εξεταστούν είτε με αφηρημένο χαρακτήρα, είτε με έμφαση στην εξωτερική πολιτική των κρατών, η οποία αποσκοπεί στην απόκτηση πλούτου, αύξηση της ισχύος, διασφάλιση της υπόληψης και διατήρηση της ασφάλειας του κράτους (Bartelson, 1995, σ. 139,163 209-212, & Hassan, 2006, σ. 68).

Εν συνεχεία, η συγκρότηση του Βεσφαλιανού μοντέλου, που θεμελιώνεται γύρω από την κρατική κυριαρχία, δημιούργησε μία νέα ισορροπία ισχύος, στο πλαίσιο της οποίας τα επιμέρους κυρίαρχα κράτη λειτουργούν με αποτρεπτικό τρόπο που αποφεύγεται μια ολοκληρωτική πολεμική σύρραξη (Giddens, 1985, σ. 87-88, 256). Ένας κόσμος που βασίζεται στην λειτουργία κυρίαρχων κρατών , τα οποία βασίζονται στην υλοποίηση των συμφερόντων χαρακτηρίζεται από ένα σημείο προβλεψιμότητας. Αυτή η προβλεψιμότητα

οφείλεται ακόμα στην ανάπτυξη συχνών διπλωματικών επαφών ανάμεσα στα κράτη. Η ραγδαία ανάπτυξη της διπλωματίας, λειτούργησε ως μέθοδος περιορισμού των πολεμικών αναμετρήσεων. Η επίλυση των ζητημάτων παύει να διέπεται από στοιχεία που οδηγούν σε παίγνια μηδενικού αθροίσματος. Παράλληλα η διπλωματική άνθηση συνιστά μέσο αποδοχής της κυριαρχίας και της ισοτιμίας των κρατών, καθώς οι διαπραγματεύσεις συντελούνται στη βάση αμοιβαίως αναγνωρισμένων κυριαρχικών δικαιωμάτων (Bartelson, 1995, σ.180-185).

Μέσα από τις παραπάνω διαδικασίες η κυριαρχία απέκτησε το σημερινό της νόημα και περιεχόμενο. Συνεπώς είναι επιφορτισμένη όχι απλώς με τη οργάνωση των σχέσεων ανάμεσα στα κράτη, μέσω της εναποθέτησης τους μέσα σε ένα ενιαίο σύστημα κρατών αλλά συνάμα προσφέρει ενότητα στο κράτος. Ενώνει το παρελθόν του με το παρόν θέτωντας το σε ενότητα. Πράγματι, μπορούμε να την χαρακτηρίσουμε ως τον ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς συστήματος, καθώς του προσφέρει νέα χροιά και περιεχόμενο ως την οργανωσιακή αρχή των διεθνών σχέσεων. Η έλλειψη της, καθιστά την μελέτη των διεθνών ζητημάτων σχεδόν ακατανόητη, καθώς συνιστά θεμέλιο λίθο ανάμεσα στην εσωτερική κρατική ιεραρχία και την αναρχία του διεθνούς συστήματος (Bartelson, 1995 , σ. 17, 225-226).

4.7 Εκφάνσεις της Κρατικής Κυριαρχίας

Η κρατική κυριαρχία συνιστά μία πολυφυή έννοια. Όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα πέρασε από ποικίλα ιστορικά στάδια για να λάβει την σημερινή της μορφή. Ωστόσο, ακόμα και σήμερα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί μονομερώς. Διαθέτει πληθώρα στοιχείων και εκφάνσεων, η περιγραφή των οποίων καθίσταται επιτακτική ανάγκη στην προσπάθεια εμβάθυνσης της μελέτης μας.

Καταρχάς, το Βεσφαλιανό σύστημα διαμόρφωσε ένα πεδίο άσκησης πολιτικής, στο οποίο τα κράτη διαθέτουν εκτός από την εσωτερική αποκλειστική δικαιοδοσία και το δικαίωμα αυτόβουλης δράσης. Παράλληλα, οι διακρατικές σχέσεις που αναπτύσσονται διέπονται από την κρατική ανεξαρτησία και ισοτιμία (Heywood, 2013, σ. 40). Πραγματοποιείται λοιπόν σε αρχικό επίπεδο η οργάνωση δύο διαφορετικών ηθικά και οντολογικά σφαιρών, οι οποίες αποτελούν από κοινού το μέσο και το αποτέλεσμα της σύγχρονης κυριαρχίας (Baterlson , 1995, σ. 188-190).

Κατ' επέκταση η επικρατέστερη διάκριση αναγνωρίζει δύο κύριες εκφάνσεις της κρατικής κυριαρχίας, την εσωτερική και την εξωτερική. Η πρώτη έγκειται στην νομική αναγνώριση που απολαμβάνει η κυβέρνηση, με απότοκο την ικανότητα άσκησης της εξουσίας χωρίς να δεσμεύεται ή να περιορίζεται στο εσωτερικό της εδαφικής της επικράτειας. Στον αντίποδα, η εξωτερική αφορά την κατοχυρωμένη ανεξαρτησία του κράτους σε σχέση με το εξωτερικό του περιβάλλον. Τα κράτη αποτελούν κυρίαρχες μονάδες του συστήματος, οι οποίες δεν υπάγονται σε κάποια ανώτερη αρχή (Παπακωνσταντίνου, 2005, σ. 5). Ωστόσο, ορισμένοι μελετητές προβαίνουν σε μία επιμέρους λεπτομερέστερη κατηγοριοποίηση, η οποία επιτρέπει την διεξαγωγή συμπερασμάτων με περισσότερη ακρίβεια. Σύμφωνα με τον Krasner (1999, σ. 3) , η κυριαρχία μπορεί να διακριθεί στις εξής επιμέρους μορφές. Βεσφαλιανή Κυριαρχία, Εσωτερική Κυριαρχία, Διεθνής Νομική Κυριαρχία και Κυριαρχία Αλληλεξάρτησης. Σε αυτές τις εκφάνσεις μπορούμε να προσθέσουμε και την διπλή κυριαρχία. Παρακάτω θα λάβει χώρα μία συνοπτική παρουσίαση των διαφορετικών μορφών.

Εσωτερική κυριαρχία

Η εσωτερική κυριαρχία σχετίζεται με την εγχώρια οργάνωση της πολιτικής εξουσίας. Νοείται ως το αποκλειστικό δικαίωμα του κράτους να επιβάλλεται και να εξουσιάζει με απόλυτο τρόπο τους πολίτες του (Μακρής, 2007, σ. 372). Συνιστά ακόμα μία μορφή υπέρτατης κοινωνικής ισχύος, την ικανότητα του άρχειν, η οποία αυτοπροσδιορίζεται και καθίσταται ικανή να κάμπει την βούληση των υπόλοιπων δρώντων ακόμα και μέσω της χρήσης μηχανισμών βίας (Παπαδοπούλου, 2015, σ. 19).

Θεμέλιος λίθος της εσωτερικής έκφανσης της κρατικής κυριαρχίας αποτελεί το αποκλειστικό δικαίωμα στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία. Ο πρωτογενής και μονομερής χαρακτήρας της ενσαρκώνεται μέσω της νομοθεσίας που διέπει την καθημερινότητα των πολιτών (Μανιτάκης, 2007. Σ.56). Επιπροσθέτως, το κράτος ως ο πρωταρχικός πόλος εξουσίας βρίσκεται συνυφασμένο με άσκηση ελέγχου επί το σύνολο της εδαφικής του επικράτειας. Εκτός από την συγκρότηση νομοθετικών κειμένων, οι κρατικές αρχές είναι επιφορτισμένες με ευρεία γκάμα δραστηριοτήτων, και την αποτελεσματική προώθηση των συμφερόντων του. Υπό το εν λόγω πρίσμα το κράτος είναι αρμόδιο εκτός από λήψη αποφάσεων για δραστηριότητες όπως συλλογή φόρων, καθυπόταξη της εγκληματικότητας και μείωση των κοινωνικών παθογενέσεων. Κεντρικό στοιχείο της λοιπόν αποτελεί ο βαθμός αποτελεσματικότητας των κρατικών μηχανισμών και όχι ο ποσοτικός αριθμός των μέσων που χρησιμοποιεί (Krasner, 1999, σ. 4, 11)

Καταληκτικά, οι δημόσιοι φορείς είναι ακόμα υπεύθυνοι για την άντληση της απαραίτητης νομιμοποίησης, η οποία θα λειτουργήσει ως κινητήριο μοχλός στην αποτελεσματική δράση του κρατικού μηχανισμού. Η λειτουργία αυτή επιτελείται είτε μέσω κοινωνικών παροχών αλλά ακόμα και μέσω της ικανότητας άσκησης καταναγκαστικής εξουσίας, η οποία αποσκοπεί στην διασφάλιση της τάξης και του σεβασμού της εκάστοτε νομοθεσίας (Hay, Lister & Marsh, 2006).

Διπλή κυριαρχία

Η συγκεκριμένη μορφή κυριαρχίας δεν εμφανίζεται συχνά στην βιβλιογραφία και τις μελέτες μας. Η διπλή κυριαρχία (dual sovereignty), αποτελεί το θεμέλιο λίθο οργάνωσης κρατών με ομοσπονδιακά στοιχεία. Σχετίζεται με τον επιμερισμό της κυριαρχίας από το κεντρικό ομοσπονδιακό κράτος στα υπόλοιπα ομόσπονδα μέρη. Στον πυρήνα της έννοιας τοποθετείται η αναγνώριση όλων των μελών ως κυρίαρχες πολιτικά οντότητες, με σαφώς κατοχυρωμένη νομική υπόσταση. Θιασώτες της αυτής ήταν οι ιδρυτικοί πατέρες, που συγκρότησαν το σύνταγμα των ΗΠΑ (Ράϊκου, 2000, 171-172).

Εξωτερική, Βεσφαλιανή και Διεθνής Κυριαρχία

Η εξωτερική διάσταση της κυριαρχίας έγκειται στη σχέση που διακατέχει το κράτος με το εξωτερικό του περιβάλλον. Αναλυτικότερα, εδράζεται στην ικανότητα ενός κράτους να λειτουργεί με αυτόνομο τρόπο στο πλαίσιο του διακρατικού συστήματος πολιτικής (Jackson & Sorensen, 2006, σ. 48). Η δράση του εδράζεται στο σεβασμό της υπόστασης και της ανεξαρτησίας του, το οποίο επιτρέπει την αυτόβουλη χάραξη πολιτικής. Το κράτος δεν υπόκειται σε καμία τρίτη δύναμη και λειτουργεί με τον τρόπο που επιθυμεί, με γνώμονα την προώθηση των συμφερόντων του (Μανιτάκης, 2007, σ. 61). Σύμφωνα με τον Ηρακλείδη (2014, σ. 27) η εξωτερική κυριαρχία διακρίνεται σε δύο επιμέρους πτυχές, τη De jure και τη De facto. Η πρώτη υπογραμμίζει τα νομικά κατοχυρωμένα δικαιώματα και την ανεξαρτησία που εξασφαλίζεται μέσω της κατάρτισης του διεθνούς δικαίου, ενώ η δεύτερη αφορά το

κράτος ως ως πολιτικοοικονομική μονάδα και σχετίζεται με την επιτυχημένη ή όχι θεσμοποίηση των κρατών, το επίπεδο εθνικής ενότητας και την σταθερή οικονομική λειτουργία (Jackson & Sorensen, 2006, σ, 50). Επίσης το περιεχόμενο της εξωτερικής κυριαρχίας, μπορεί σύμφωνα με τον Krasner (1999) να αναλυθεί σε δύο λεπτομερέστερες μορφές, τη Βεσφαλιανή και τη Διεθνή Νομική Κυριαρχία.

Διεθνής νομική Κυριαρχία

Η νομική κυριαρχία ενσαρκώνεται σε αρχικό επίπεδο στην αμοιβαία αναγνώριση της δικαστικής ανεξαρτησίας και του απόλυτου δικαιώματος ψήφισης νόμων εντός του εσωτερικού του κράτους (Boyd & Harrison, 2018, σ. 27). Αναφορικά με τη συνταγματική αυτή αυτονομία, έγκειται στην «πρωτογενή συντακτική εξουσία του», η οποία θεμελιώνει το κράτος ως μία κυρίαρχη οντότητα με τον δικό της κανονιστικό χαρακτήρα και διακριτή ταυτότητα (Μανιτάκης, 2007. σ. 61). Το κράτος επομένως αναγνωρίζεται ως ένα αυτόνομο νομικό υποκείμενο.

Η De Jure αυτή διάσταση, αφορά την νομική προσωπικότητα του κράτους, η οποία συνεπάγεται την αμοιβαία και επίσημη αναγνώριση του από τα υπόλοιπα κράτη και τους διεθνείς οργανισμούς. Τα νομικά δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των κυρίαρχων κρατών κατοχυρώνονται στο Διεθνές Δίκαιο, οι αρχές του οποίου διέπουν την κρατική δραστηριότητα στη διεθνή σκακιέρα, με θεμέλιους λίθους την ανεξαρτησία, νομική ισότητα και εδαφική ακεραιότητα των κρατών (Jackson & Sorensen, 2006, σ, 50). Η αμοιβαία αυτή αναγνώριση σε διεθνές επίπεδο αποτελεί ζωτικής σημασίας απόκτημα για τα κράτη, διότι τους προσδίδει το δικαίωμα σύναψης διεθνών συμφωνιών, διαλόγου και συνεργασίας επί ίσους όρους. Υπό το εν λόγω πρίσμα η νομική διεθνής κυριαρχία λειτουργεί ως ως καταλύτης διαφύλαξης της ανεξαρτησίας των κρατών και της προστασίας τους έναντι των κακόβουλων βλέψεων που ενδεχομένως να διακατέχουν ορισμένα άλλα κράτη (Krasner, 1999, .σ7.)

Βεσφαλιανή Κυριαρχία

Αναφορικά με την Βεσφαλιανή κυριαρχία, ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο εδαφικό στοιχείο. Η κατοχή της προϋποθέτει την ανεξαρτησία ενός κράτους στη ρύθμιση των εγχώριων υποθέσεων του, από οποιονδήποτε εξωτερικό παράγοντα. Η λειτουργία του κράτους οφείλει να λαμβάνει χώρα σε ένα καθεστώς μη επέμβασης, το οποίο παραβιάζεται είτε καταναγκαστικά σε περίπτωση εκμετάλλευσης της ασυμμετρίας ισχύος που ενδεχομένως να χαρακτηρίζει το διεθνές σύστημα από ένα κράτος, είτε οικειοθελώς , όταν ο ίδιος ο θιγόμενος προβαίνει σε συμφωνίες και υποχωρήσεις που περιορίζουν την αυτονομία του. Ο θεμελιώδης κανόνας που διέπει την Βεσφαλιανή κυριαρχία είναι η ύπαρξη σαφών καθορισμένων εδαφικά κρατικών επικρατειών, στο εσωτερικό των οποίων οι επίσημες κρατικές εξουσιαστικές δομές αποτελούν τον μοναδικό παράγοντα ρύθμισης υποθέσεων (Krasner, 1999, σ.4).

Κυριαρχία Αλληλεξάρτησης

Η Κυριαρχία αλληλεξάρτησης εδράζεται στην ικανότητα των κρατικών αρχών να ρυθμίζουν τις ροές της πληροφορίας, των ιδεών , των κεφαλαίων , των εμπορευμάτων των ανθρώπων από και εκτός του κράτους (Krasner, 1999, σ. 4). Μια διαδεδομένη κριτική σχετικά με την εξάλειψη της κρατικής κυριαρχίας, αφορά ακριβώς αυτή την μορφή. Σχετίζεται δηλαδή με την αδυναμία των σύγχρονων κρατών να ελέγχουν πλήρως τις

κινήσεις αγαθών, ανθρώπων και ιδεών προς και από τα εθνικά εδαφικά σύνορα (Krasner, 1999,σ.12).

Όπως παρουσιάστηκε και παραπάνω, η κρατική κυριαρχία συνδέεται άρρηκτα με την έννοια της εδαφικότητας. Η εδαφικότητα και ο έλεγχος μίας σαφώς προσδιορισμένης γεωγραφικής περιοχής από τους κρατικούς μηχανισμούς βρίσκονται στον πυρήνα της διάρθρωσης του σύγχρονου κρατοκεντρικού συστήματος (Murphy, 1996, σ. 110). Συνεπώς, απαραίτητη καθίσταται για το σύνολο των κυρίαρχων κρατών η ικανότητα ελέγχου των συνόρων τους. Ωστόσο, την σημερινή κατάσταση συσκοτίζει το γεγονός πως τα κράτη δεν οφείλουν να προστατεύουν το εσωτερικό τους τόσο σε πολεμικό επίπεδο, αλλά να διαφυλάσσει την ακεραιότητα του και την μοναδικότητα, μέσα στο πλαίσιο έντονων και συχνών επαφών με τον εξωτερικό του περίγυρο.

Συμπερασματικά, καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική η μελέτη των επιμέρους διαστάσεων της κυριαρχίας, για την πληρέστερη κατανόηση του περιεχομένου και την παρουσίαση της σχέσης της με την Παγκοσμιοποίηση. Ωστόσο, η μονομερής μελέτη των θεωρητικών προσεγγίσεων καθίσταται προβληματική. Καταρχάς, πρέπει να αποσαφηνισθεί το γεγονός πως δεν είναι απαραίτητη η συνύπαρξη όλων των εκφάνσεων της κυριαρχίας. Ενδέχεται ένα κράτος να απολέσει ένα είδος της κυριαρχίας, ενώ τα υπόλοιπα παραμένουν αναλλοίωτα. Λόγου χάρι, η απόκτηση της Διεθνούς νομικής κυριαρχίας, μέσω της αναγνώρισης από τις εξωτερικές εξουσιαστικές δομές, ενδέχεται να προκαλέσει δυσχέρειες στην άσκηση της Βεσφαλιανής (Krasner, 1999, σ. 4).

Κατά την ίδια συλλογιστική ένα κράτος μπορεί να απολαμβάνει Βεσφαλιανή κυριαρχία, αλλά να μην διαθέτει την νομικά κατοχυρωμένη Διεθνή νομική κυριαρχία, όπως στην περίπτωση της Ταϊβάν. Συνάμα, ορισμένα κράτη ενδέχεται να διαθέτουν διεθνή αναγνώριση, αλλά να παρουσιάζεται έλλειψη δυνατοτήτων σε σχέση με την άσκηση της Βεσφαλιανής και της εσωτερικής κυριαρχίας, διότι τα κράτη δεν διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους να επιβληθούν στο εσωτερικό τους και παράλληλα να εναντιωθούν στις εξωτερικές πιέσεις. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν χώρες της Νότιας Αφρικής όπως η Σομαλία αλλά και πληθώρα άλλων “Failed states” . Τέλος, συχνό φαινόμενο ιδίως στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης, αποτελεί η κατοχή όλων το παραπάνω μορφών κυριαρχίας, αλλά η έλλειψη της κυριαρχίας αλληλεξάρτησης, καθώς η αύξηση διαπερατότητας των συνόρων, μέσω της αύξησης των τεχνολογιών της πληροφορίας, οι οποίες υπερακοντίζουν τα εθνικά σύνορα, καθιστά τον αποτελεσματικό κρατικό έλεγχο των ροών πληροφορίας και ανθρώπων δυσχερές εγχείρημα (Krasner, 1999, σ, 4).

Επιπροσθέτως, το τυπικό δικαίωμα άσκησης μίας μορφής κυριαρχίας δεν εγγυάται πλήρως την ασφάλεια και την ανεξαρτησία ενός κράτους. Καταρχάς, ορισμένες μορφές κυριαρχίας ενδέχεται να αντικρούονται μεταξύ τους. Η συμμετοχή σε συλλογικά σχήματα και υπογραφή διεθνών συνθηκών ενδέχεται να επιφέρει μείωση της διακριτικής ευχέρειας σε ορισμένα κρατικά ζητήματα. Το γεγονός αυτό λαμβάνει σάρκα και οστά ιδίως σε περιπτώσεις παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κακοδιαχείρισης μειονοτήτων, εγκλημάτων πολέμου. Παραδείγματος χάρι έχει παρατηρηθεί ακόμα και φυσική χρήση βίας και ένοπλη εμπλοκή σε περιπτώσεις καταστρατήγησης ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο του ΟΗΕ (Παπαδοπούλου, 2015, σ. 19,21).

Ακόμα, η μελέτη της διεθνούς πολιτικής αναδεικνύει και την ύπαρξη εξαιρέσεων στους κανόνες. Σημαντική σε αυτό το σημείο είναι η αναφορά της νομικής αναγνώρισης

οντοτήτων χωρίς αυτόνομη δικαστική επικράτεια. Μία περίπτωση αποτελεί η Ινδία, η οποία έγινε μέλος της κοινωνίας των εθνών και συνυπογράφων του συμφώνου των Βερσαλλιών, μολονότι βρισκόταν ακόμα από αποικιακό Βρετανικό καθεστώς (Krasner, 1999, σ. 15).

Ως απόρροια των παραπάνω παρατηρήσεων, η επί του πρακτέου εξέταση των θεμάτων της κρατικής κυριαρχίας αποτελεί πολυπλοκότερο εγχείρημα από την μονομερή παρουσίαση της θεωρίας. Πράγματι, η αναγνώριση της νομικής κυριαρχίας δεν εγγυάται την πλήρη ασφάλεια και ακεραιότητα των κρατών. Η μελέτη της ιστορίας μας πληροφορεί για ποικίλες περιπτώσεις διάλυσης ή απορρόφησης νομικά κατοχυρωμένων κρατών (Krasner, 1999, σ. 19-20) . Το γεγονός αυτό εδράζεται συχνή μη συμμόρφωση ορισμένων κρατών στις δεσμεύσεις και τις επιταγές των διεθνών συνθηκών και των συμβάσεων, με απότοκο την παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων ορισμένων χωρών, με αποτέλεσμα να θίγονται θεμελιώδη εθνικά τους συμφέροντα (Μανιτάκης, 2007. σ. 56). Στο σημείο αυτό προτού ολοκληρώσουμε την εννοιολόγηση της κρατικής κυριαρχίας, κρίνεται επιτακτική η αναφορά στην διάκριση της κυριαρχίας σε «θετική» και «αρνητική» , ο συνδυασμός των οποίων αποτελεί θεμέλιο λίθο μίας ολοκληρωμένης και ουσιαστικής μελέτης του φαινομένου της κρατικής κυριαρχίας (Ronzoni, 2012, σ. 583-585).

Καταρχάς, η αρνητική κυριαρχία είναι συνυφασμένη με το φορμαλιστικό, νομικό σκέλος της. Βασίζεται στην αμοιβαία αναγνώριση των ανεξάρτητων κυρίαρχων κρατών και αποτελεί τον πυλώνα του διεθνούς δικαίου. Στον αντίποδα, η θετική διάσταση πραγματεύεται τις πραγματικές ικανότητες που διαθέτει ένα κράτος για δραστηριοποιείται ελεύθερο από οποιονδήποτε εξαναγκασμό. Σχετίζεται δηλαδή περισσότερο με το ουσιαστικό στοιχείο και όχι το τυπικό δικαίωμα ανεξαρτησίας. Συνεπώς, ιδιαίτερη μνεία γίνεται για τους πόρους που διαθέτει ένα κράτος, οι οποίοι του επιτρέπουν να παράγει και να παράγει θεμελιώδη αγαθά όπως ο νόμος, η ασφάλεια και η κοινωνική πρόνοια. (Ronzoni, 2012, σ. 573-577).

Η θετική κυριαρχία σε αντίθεση με την αρνητική που μπορεί να αναγνωρισθεί μέσω της σύναψης μίας έγκυρης διπλωματικής πράξης, περνά από ποικίλα εμπειρικά στάδια για την κατοχύρωση της. Ωστόσο, η σχέση τους είναι σημαντική, καθώς η περιορισμένη θετική κυριαρχία, που περιορίζει τις κρατικές ικανότητες, ενδέχεται να συμβάλλει σε εμφάνιση προβλημάτων σχετικά και με την αρνητική της διάσταση και αντιστρόφως (Ronzoni, 2012, σ. 584-586).

Οι παραπάνω διακρίσεις θα προσφέρουν ιδιαίτερα μεθοδολογικά εφόδια στην εξέταση της φύσης της σχέσης ανάμεσα στην Παγκοσμιοποίηση και στην Κρατική κυριαρχία και τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζει η μία την άλλη. Ένα κράτος δύναται να κατέχει μόνο ένα από τα δύο είδη κυριαρχίας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα ορισμένες πρώην αποικίες. Η διάκριση αυτή ανάμεσα σε μία τυπική και μία ουσιαστική πτυχή της κυριαρχίας, επιτρέπει τον διαχωρισμό ανάμεσα στα πραγματικά κυρίαρχα κράτη και στα οιονεί κράτη (Quasi States), τα οποία μολονότι διαθέτουν ισότιμα νομικά δικαιώματα και κρατική υπόσταση, η έλλειψη ισχύος και πόρων τα καθιστά επιρρεπή στις ποικιλόμορφες πιέσεις που δέχονται από τα ισχυρότερα κράτη, που δραστηριοποιούνται στο διεθνές σύστημα (Ronzoni, 2012, σ. 579-585) και τις δυνάμεις της Παγκοσμιοποίησης.

Κεφάλαιο 5^ο Παγκοσμιοποίηση και Κρατική Κυριαρχία

Στα προηγούμενα κεφάλαια έλαβε χώρα η περιγραφή και ανάλυση της Παγκοσμιοποίησης και της Κρατικής κυριαρχίας, οι οποίες συνιστούν τους θεμέλιους λίθους της μελέτης μας. Εν συνεχεία, θα πραγματευτούμε τη σχέση και την επίδραση της Παγκοσμιοποίησης στην κρατική κυριαρχία. Η μελέτη της σχέσης αυτής θα διεξαχθεί μέσω της εξέτασης των προκλήσεων και του βαθμού διεξόδου των επιμέρους διαστάσεων της Παγκοσμιοποίησης, στους διάφορους άξονες πολιτικής, στους οποίους εδράζεται η κυριαρχία του κράτους.

5.1 Αρχικές Παρατηρήσεις και Κύριες Προσεγγίσεις σχετικά με την σχέση Παγκοσμιοποίησης και Κυριαρχίας

Σύμφωνα με τον Georg Sorensen, μετά την λήξη του Ψυχρού πολέμου οι έννοιες της Παγκοσμιοποίησης και της Κυριαρχίας απέκτησαν δεσπόζουσα θέση στη διεθνή σκηνή (Sorensen, 1998, σ. 83). Πράγματι, η Παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα από τα επικρατέστερα ζητήματα μελέτης των Διεθνών Σχέσεων της σύγχρονης περιόδου. Η μελέτη της εδράζεται κυρίως στην ανάδειξη του βαθμού μεταστροφής του σύγχρονου οικονομικού, πολιτικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος, που θεωρείται πως θέτει σε αμφισβήτηση την κυριαρχία των εθνικών κρατών, η οποία με τη σειρά της συνιστά τη βάση της νεωτερικής εποχής (Μακρής, 2002, σ. 69-70).

Η μελέτη που έχει πραγματοποιηθεί στα προηγούμενα κεφάλαια παρουσιάζει την πολυπλοκότητα και τις ποικίλες αντικρουόμενες θέσεις αναφορικά με την δυναμική και τις διαστάσεις της Παγκοσμιοποίησης. Εν γένει, το κεντρικό επιχείρημα της σχέσης ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση και την κυριαρχία έγκειται στη συγκρότηση ενός πολυεπίπεδου συστήματος διακυβέρνησης και ισχύος, το οποίο περιλαμβάνει μία πληθώρα νέων θεσμών, οι οποίοι διαθέτουν την ικανότητα άσκησης κυρίαρχων δυνάμεων, με απότοκο την υποβάθμιση των εθνικών κρατών (Ku & Yoo 2013). Ωστόσο, οι απόψεις σχετικά με το ζήτημα δεν ευθυγραμμίζονται. Οι τρεις κυριότερες προσεγγίσεις σχετικά με τον βαθμό επίδρασης της Παγκοσμιοποίησης επί της κρατικής κυριαρχίας είναι η θέση της Υπερπαγκοσμιοποίησης (HyperGlobalist), των σκεπτικιστών, (Sceptics) και των οπαδών του μετασχηματισμού (Transformationalist). Η εκάστοτε προσέγγιση προβάλλει τα δικά της επιχειρήματα και θέσεις σχετικά με την σχέση ανάμεσα στις δύο έννοιες και την μορφή του σύγχρονου περιβάλλοντος.

Η Θέση της Υπερπαγκοσμιοποίησης

Οι οπαδοί της υπερπαγκοσμιοποίησης προασπίζουν πως η παγκοσμιοποίηση συνιστά ένα ανυποχώρητο και αναπόδραστο φαινόμενο, το οποίο μεταμορφώνει ριζικά την οργάνωση του πλανήτη. Η οπτική αυτή απορρέει από φιλελεύθερους και κυρίως νεοφιλελεύθερους κύκλους, οι οποίοι υπερτονίζουν τις δομικές αλλαγές που προκαλεί η οικονομική παγκοσμιοποίηση. Υπό το εν λόγω πρίσμα οι μεταβολές που έλαβαν χώρα ιδίως μετά την λήξη του Ψυχρού πολέμου επιφέρουν τη μεταμόρφωση του διεθνούς συστήματος και τη συγκρότηση ενός περιβάλλοντος «παγκόσμιας διακυβέρνησης», η οποία διαφοροποιεί ποιοτικά τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών σε σχέση με το εξωτερικό αλλά και το εσωτερικό τους περιβάλλον (Μακρής, 2002, σ. 75).

Το επιχείρημα της προσέγγισης αυτής επικεντρώνεται στην ανάδυση ενός συλλογικού θεσμικού πλαισίου, το οποίο θέτει τις βάσεις συλλογικής ρύθμισης υποθέσεων υπό το πλαίσιο της «παγκόσμιας διακυβέρνησης», μέσω της σύστασης ενός πολυδιάστατου πλέγματος διεθνών καθεστώτων, συμφωνιών και δρώντων, που έχουν ως απόρροια την απορρόφηση ορισμένων κρατικών αρμοδιοτήτων και την υπονόμευση της αποκλειστικής εδαφικής του πρωτοκαθεδρίας (Sassen, 2003, σ. 237). Η ραγδαία αυτή αύξηση της παγκόσμιας διασύνδεσης ως απότοκο της έκρηξης του αριθμού των διεθνών οργανισμών, των ΜΚΟ, των πολυεθνικών επιχειρήσεων και εν γένει στην ισχυροποίηση της θέσης του Διεθνούς Δικαίου, συμβάλλει στην καθιέρωση της πολυεπίπεδης πολιτικής οργάνωσης, η οποία επιφέρει την συστηματική διάχυση της ισχύος. Το νέο αυτό θεσμικό πλαίσιο από κοινού με την διευκόλυνση της επικοινωνίας και την τεχνολογική ανάπτυξη αυξάνουν την διαπερατότητα των εθνικών συνόρων και διαμορφώνουν ένα ασταθές και ρευστού χαρακτήρα περιβάλλον, στο οποίο διαβρώνεται η αυτονομία των εθνικών κρατών και η ικανότητα αποκλειστικού ελέγχου, που χαρακτήριζε τα εθνικά συμπαγή κράτη του παρελθόντος (Held, 1993, σ. 209).

Από τα παραπάνω απορρέει πως η παγκόσμια εμβέλεια της σημερινής οικονομίας ενθαρρύνει την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας σε πολλαπλά επίπεδα και την άρση της πλήρους υποταγής της υπό την αυστηρή κρατική θέληση. Η Διάδοση της πληροφορίας μέσω της τεχνολογικής επανάστασης, καθιστά τα εθνικά σύνορα άνευ σημασίας στοιχεία σχετικά με την διαμόρφωση των σύγχρονων οικονομικών χαρτών, με απότοκο την αδυναμία αποτελεσματικού κρατικού ελέγχου της οικονομικής σφαίρας. Η αποσύνθεση της ικανότητας διαχείρισης της οικονομίας σε εθνικό επίπεδο από κοινού με την εμφάνιση νέων ζητημάτων παγκόσμιου ενδιαφέροντος, μεταβάλλουν εκτός από την οικονομική και την γεωπολιτική κρατική αντίληψη. Υπό τη σκοπιά αυτή εμφανίζονται νέα παγκόσμια ενδιαφέροντα ζητήματα, η επίλυση των οποίων λαμβάνει χώρα μέσω παγκόσμιων δικτύων και της συστηματικής συνδιαλλαγής, τα οποία αντικαθιστούν τη στενή κρατική σύλληψη της κυριαρχίας (Ohmae, 1995, σ. 11,30,42,142).

Η υιοθέτηση της θέσης της υπερπαγκοσμιοποίησης συνεπάγεται λοιπόν την υποχώρηση της κρατικής κυριαρχίας. Στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον η έννοια του εθνικού συμφέροντος δέχεται ένα ιδιαίτερο πλήγμα, καθώς η επίλυση των ζητημάτων εδράζεται στην στενή οικονομική και πολιτική αλληλεξάρτηση των διάφορων διεθνών δρώντων. Οι θιασώτες της υπερπαγκοσμιοποίησης θεωρούν την έννοια του εθνικού συμφέροντος και της επικέντρωσης στην έννοια της ασφάλειας, ως μέσο διασφάλισης της κρατικής επιβίωσης, αναχρονιστική και παρωχημένη (Ohmae, 1995, σ. 58-64, 141, 118). Οι θεμελιώδεις κρατικές δράσεις σχετικά με την κρατική κυριαρχία υποβαθμίζονται και η νεότερη οριοθέτηση εσωτερικού / εξωτερικού περιβάλλοντος καθίσταται άνευ σημασίας (Μακρής, 2002, σ. 75).

Η Θέση των Σκεπτικιστών

Σε αντιδιαστολή με τα επιχειρήματα περί παντοδυναμίας της Παγκοσμιοποίησης, οι σκεπτικιστές υιοθετούν περισσότερο επιφυλακτικές θέσεις. Υπό το εν λόγω πρίσμα μελετούν την Παγκοσμιοποίηση ως μία ιστορική έννοια, μία νέα μορφή διεθνοποίησης. Η κριτική τους επικεντρώνεται στο γεγονός πως η παγκοσμιοποίηση στη σύγχρονη εκδοχή της δεν συνιστά ένα κατεξοχόν νέο φαινόμενο και συνάμα η σημερινή οικονομική ενοποίηση δεν αποτελεί πρωτοφανές ιστορικά γεγονός (Busch, 2000, σ. 34).

Όπως έχουμε ήδη παρουσιάσει στο κεφάλαιο τρία, η παγκοσμιοποίηση δεν έχει εδραιωθεί πλήρως σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ η οικονομική ενοποίηση διεξάγεται σε ένα πλαίσιο, το οποίο διαμορφώνεται μέσω της κρατικής συναίνεσης. Η παραπάνω θέση αποτελεί τον πυρήνα του σκεπτικιστικού επιχειρήματος, ενώ μάλιστα ορισμένοι στοχαστές προβαίνουν ακόμα στο σημείο να την περιγράψουν ως ένα μύθο, που αποκρύπτει την πραγματική φύση της διεθνούς οικονομίας, η οποία θεωρείται πως χαρακτηρίζεται από μία τάση συγκέντρωσης της οικονομικής δραστηριότητας σε συγκεκριμένα περιφερειακά μπλόκ, στο πλαίσιο των οποίων ο κρατικός παράγοντας διαθέτει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο (Held & McGrew, 1998, σ. 219-220).

Επιπροσθέτως, υπογραμμίζεται πως οι διαστάσεις της σημερινής εμπορικής δραστηριότητας και το πλήθος χωρών που συμμετέχουν σε αυτή, υποδηλώνουν την υποχώρηση του φιλελευθεροποιημένου εμπορίου σε σχέση με την περίοδο πριν την έκρηξη του πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, διότι η οικονομική δραστηριότητα σήμερα διεξάγεται κυρίως σε πλούσιες χώρες της Ευρώπης και περιοχές της Βόρειας Αμερικής (Gilpin, 2001). Συνάμα, το επίπεδο της οικονομικής διασύνδεσης δεν αναιρεί τη σύλληψη της εθνικής οικονομικής συνείδησης. Οι εγχώριες αγορές παραμένουν ο τόπος στον οποίο διενεργούνται οι περισσότερες επενδύσεις και ο τόπος εγκατάστασης και παραγωγής των εταιρειών. Συνεπώς η οικονομική παγκοσμιοποίηση δεν γίνεται αντιληπτή ως ένα πελώριο φαινόμενο, το οποίο υπερακοντίζει τις εθνικές οικονομίες (Cambell, 2003, σ. 239).

Από τα παραπάνω απορρέει η αποδοχή μίας πεποιθήσης διατήρησης της κρατικής αυτονομίας. Ακόμα και η δραστηριότητα των πολυεθνικών επιχειρήσεων και η αύξηση των άμεσων επενδύσεων, τα οποία συνιστούν χαρακτηριστικά στοιχεία της Παγκοσμιοποίησης λαμβάνουν χώρα υπό το πλαίσιο των ήδη υφιστάμενων δομών, που έχουν διαμορφωθεί από τα επιμέρους κράτη του πλανήτη (Hirst & Thompson, 1996). Αξίζει ακόμα να αναφέρουμε πως τα επιχειρήματα των σκεπτικιστών επεκτείνονται από την οικονομική σφαίρα και σε πολιτικό επίπεδο.

Το επιχείρημα της διάχυσης της πολιτικής ισχύος εδράζεται κυρίως στην έκρηξη του αριθμού των διεθνών καθεστώτων και οργανισμών παγκόσμιας εμβέλειας, τα οποία περιορίζουν τις κρατικές δράσεις. Ωστόσο, σύμφωνα με τους θιασώτες της σκεπτικιστικής προσέγγισης η κατάσταση δεν πρέπει να υπερεκτιμάται. Οι σκεπτικιστικοί κύκλοι πραγματεύονται πως οι διεθνείς οργανισμοί όπως τα Ηνωμένα Έθνη χαρακτηρίζονται από κρατική, εθνική δομή. Οι διάφοροι δρώντες δραστηριοποιούνται σε αυτά τα σχήματα υπό την ιδιότητα τους ως εθνικά κράτη, ενώ παράλληλα η λήψη αποφάσεων πραγματοποιείται υπό το πλαίσιο διαδικασιών και θεσμών που έχουν διαμορφωθεί από τα ίδια τα κράτη. Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις διεθνείς θεσμοί και σχήματα δεν κατορθώνουν να επιβάλλουν κυρώσεις και δεσμευτικές αποφάσεις για τα κράτη, με αποτέλεσμα η κρατική κυριαρχία να παραμένει ο κεντρικός πυλώνας διαμόρφωσης του διεθνούς συστήματος και χάραξης εθνικής, πολιτικής γραμμής (Boyd & Harrison, 2018, σ. 28-29).

Η μελέτη της διεθνούς πολιτικής υποδηλώνει αναμφισβήτητα πως ορισμένα κράτη, κυρίως της Ευρώπης αλλά και οι ΗΠΑ παραμένουν ισχυρά. Η ισχύς αυτή καθρεφτίζεται σε ορισμένες περιπτώσεις από τον τρόπο λειτουργίας των διεθνών οργανισμών στα οποία συμμετέχουν, ο οποίος ανάγεται στην επιδίωξη συγκεκριμένων εθνικών στόχων ορισμένων κρατών, με αποτέλεσμα την διάδοση της πεποιθήσης πως η κατασκευή τους συνιστά μία σύγχρονη μέθοδο εξυπηρέτησης κρατικών συμφερόντων (Martell, 2007). Επιπροσθέτως, στοχαστές όπως οι Cord, Roskin, Medeiros & Jones (2008, σ. 604-605) αναφέρουν πως

μολονότι στο σημερινό διεθνές περιβάλλον έχει αναπτυχθεί ένα σύνολο διεθνών οργανισμών, επιταγών και έχει εδραιωθεί το διεθνές δίκαιο, τα κράτη διατηρούν στην πλειονότητα των περιπτώσεων το δικαίωμα αυτόβουλης δράσης. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν πυρηνικές δοκιμές στη Βόρεια Κορέα το 2006 , ο πόλεμος των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003 και η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία το 2014.

Καταληκτικά, το επιχείρημα των σκεπτικιστών συνοψίζεται στην διατήρηση της κρατικής κυριαρχίας και κατ'επέκταση της πρωτοκαθεδρίας των εθνικών κρατών στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης. Οι αποκλίσεις σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο αποτελούν τον κανόνα και όχι την εξαίρεση. Επιπροσθέτως, η διακριτική ευχέρεια σε θέματα κοινωνικής πρόνοιας, φορολόγησης και γενικότερα πολιτικής και κοινωνικής διευθέτησης ζητημάτων παραμένει υπό την αιγίδα των κρατών. Τα κράτη συνιστούν τη κινητήρια δύναμη της Παγκοσμιοποίησης, προσδιορίζουν το περιεχόμενο της και διατηρούν τις δυνατότητες τους. (Cambell, 2003, σ. 235-236) Τέλος, το κράτος παραμένει ο τελικός κριτής σε ζητήματα εθνικής ασφάλειας, η προστασία των οποίων συνιστά ζήτημα ύψιστης σημασίας (Hague & Harrow, σ.2013, 139) και έκφρασης της κρατικής κυριαρχίας. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διάρθρωση της αμυντικής πολιτικής και οι πρακτικές που ακολουθήθηκαν από τις ΗΠΑ μετά την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001. Πληθώρα υποκλοπών και υιοθέτηση μυστικών υπηρεσιών και κινήσεων , στο βωμό της αύξησης της αποτελεσματικότητας. Με απότοκο την δημιουργία ενός «κλειστού κράτους ασφαλείας» (O ' Harrow, 2005).

Οι Οπαδοί του Μετασχηματισμού

Οι θιασώτες της θέσης αυτής (Transformationalists) προασπίζουν πως στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης, πράγματι συντελείται μία ριζική μεταβολή της κρατικής δραστηριότητας. Τα κράτη οφείλουν να προσαρμοστούν σε ένα νέο, άγνωστο περιβάλλον, στο οποίο λαμβάνει χώρα μία μετατόπιση της πολιτικής ισχύος σε ένα πολύπλοκο πλέγμα δρώντων, μέσω του οποίου συγκροτείται ένα νέο πεδίο διακυβέρνησης. Μολονότι η θέση αντλεί επιχειρήματα και από τις δύο προηγούμενες προσεγγίσεις, διατηρεί έναν διακριτό χαρακτήρα χωρίς να ταυτίζεται με καμία από αυτές. Με άλλα λόγια συνιστά μία ενδιάμεση λύση, η οποία ασπάζεται τις μεταβολές της παγκοσμιοποίησης, ωστόσο μετριάξει τα αποτελέσματα της, καθώς τα κράτη παραμένουν σημαντικοί δρώντες αλλά παράλληλα η εξουσία τους πλέον ασκείται από μία πληθώρα δρώντων (Held & McGrew, 1998, σ. 2).

Η παραπάνω θέση έχει επηρεαστεί σημαντικά από τις ιδέες του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού, σύμφωνα με τις οποίες η ανανοηματοδότηση της κοινωνικής γνώσης αποκρυσταλλώνεται μέσα από μία νέα μορφή σχέσεων ανάμεσα στα κράτη του πλανήτη. Στη σημερινή εποχή της Παγκοσμιοποίησης, εισερχόμαστε σε ένα νέο μετανεοτερικό περιβάλλον, στο πλαίσιο του οποίου πραγματοποιείται μία χαλάρωση του στενού δεσμού ανάμεσα στο εθνικό κράτος και της εδαφικότητας (Μακρής, 2002, σ. 107-108, με απότοκο τον μετασχηματισμό της έννοιας της κρατικής κυριαρχίας. Οι μετανεοτερικές αυτές αφηγήσεις προβάλλουν την πεποίθηση περί σύστασης μίας νέας μορφής υπερβατικής πραγματικότητας, ένα μετανεοτερικό αίσθημα επίτευξης, το οποίο διατρέχει την επίτευξη των κρατικών στόχων, με απόρροια την εκδήλωση τάσεων μετάβασης της κυριαρχίας από τα παραδοσιακά εθνικά κράτη σε ένα «μετανεοτερικό υπερδιάστημα» (Λίτσας, 2009, σ. 362, 363, 372).

Υπό το εν λόγω πρίσμα, η Παγκοσμιοποίηση ως ιστορικό προϊόν των ανθρώπινων κοινωνικών διεργασιών συμβάλλει στην κοινωνικοπολιτική μεταμόρφωση των εθνικών κρατών και της δομής του διεθνούς συστήματος. Υπογραμμίζεται ακόμα πως το νεοσύστατο, πολυδιάστατο διεθνές θεσμικό οικοδόμημα απορρέει από την ανάπτυξη νέων ανθρώπινων ιδεών, οι οποίες είναι εμποτισμένες στη νέα διαρρύθμιση του πλανήτη. Τα νέα πρότυπα που κατασκευάζονται, τα οποία αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, την δημοκρατική ισονομία, και την ασφάλεια, διεθνοποιούνται και λαμβάνουν ευρύτατες διαστάσεις. Συνεπώς αναδύεται μία νέα ανάγκη κρατικής συμβίωσης, η οποία θέτει τα θεμέλια για το μετασχηματισμό των εθνικών κρατών, ο οποίος ωστόσο δεν εδράζεται στην απουσία της κυριαρχίας, αλλά στην ριζική και ολοκληρωτική ανανομηματοδότηση της (Τσιριγιώτης, 2009, σ.480-486).

Επιπροσθέτως, άξιο αναφοράς καθίσταται το γεγονός πως η συγκεκριμένη προσέγγιση δεν προβαίνει σε μαξιμαλιστικές θέσεις. Μολονότι αποδέχεται ένα σημαντικό πλήθος μεταβολών που αναδιαμορφώνει την κρατική υπόσταση, δεν αποδέχεται την ολοκληρωτική σύγκλιση ανάμεσα στα κράτη που προβάλλει το νεοφιλελεύθερο δόγμα, ενώ παράλληλα απορρίπτει την εμφοτική άρνηση σχετικά με τις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης επί της κρατικής κυριαρχίας, που χαρακτηρίζει τους σκεπτικιστές. Σημαντικό στοιχείο της είναι η ικανότητα να αναγνωρίζει την ποικιλομορφία ανάμεσα στα διάφορα κράτη. Υπό το εν λόγω πρίσμα αρνείται την ύπαρξη μίας μονόπλευρης και απόλυτης σχέσης ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση και τα κράτη και λαμβάνει υπόψη την περιθωριοποίηση ορισμένων κρατών από τη παγκοσμιοποίηση (Nicola, 2005, σ. 95). Μάλιστα, ο Sorensen (1998, σ. 95) επισημαίνει πως ο ασύμμετρος χαρακτήρας της Παγκοσμιοποίησης έχει ως απότοκο την διαφορετική επίδραση της στα επιμέρους κράτη. Ως απόρροια των νέων συσχετισμών εμφανίζονται τρεις διαφορετικοί ιδεότυποι κρατών, (το νεοτετικό κράτος, το μετα- αποικιακό κράτος και το μετανεοτετικό κράτος), τα οποία διαθέτουν διαφορετικές δυνατότητες και απολαμβάνουν διαφορετικά επίπεδα αυτονομίας.

Καταληκτικά, το επιχείρημα των μετασχηματιστών συνοψίζεται στη πεποίθηση πως η παγκοσμιοποίηση συνιστά ένα πραγματικό φαινόμενο που επιδρά καταλυτικά στη κρατική υπόσταση. Η ανάδειξη ζητημάτων σε τομείς που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, με περιβαλλοντικά προβλήματα από κοινού με την ραγδαία αύξηση της μετανάστευσης μετέβαλαν σημαντικά τις κρατικές λειτουργίες. Τα εθνικά κράτη διαφοροποιούνται σε ποιοτικό επίπεδο σε σχέση με το παρελθόν, αλλά παραμένουν ιδιαίτερα ισχυροί δρώντες (Thomas, 2007). Η θέση αυτή εδράζεται στο γεγονός, πως μολονότι οι διεθνείς δρώντες και το διεθνές δίκαιο επηρεάζουν σε υψηλό βαθμό την εθνική κρατική πολιτική, στην πραγματικότητα είναι ακριβώς αυτοί οι εθνικοί φορείς στην πλειονότητα των περιπτώσεων που είναι επιφορτισμένοι με την με την υλοποίηση των πολιτικών και τη χάραξη στρατηγικών (Randeria, 2007). Ωστόσο, μολονότι τα κράτη διατηρούν ένα σημαντικό πεδίο αρμοδιοτήτων και συνεχίζουν να διατηρούν την νομική κυριαρχία τους, , οι λειτουργίες τους και η εξουσία τους αναδιατυπώνονται καθώς ασκούνται πλέον στο πλαίσιο μίας παγκόσμιας διακυβέρνησης. Η εξουσία διαχέεται και το κράτος δεν μπορεί να θεωρείται μία απόλυτα αυτόνομη οντότητα. Τα εθνικά σύνορα είναι ακόμα σημαντικά , αλλά οι καθημερινές δραστηριότητες σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο τείνουν να τα υπερβαίνουν. Απότοκο των παραπάνω συνιστά το αβέβαιο μέλλον του εθνικού κράτους και όχι μία τελεολογικά προκαθορισμένη πορεία του (Held et all, 1999, σ. 7-14).

5.2 Οικονομική Διακυβέρνηση και Κρατική Κυριαρχία

Η εδραίωση της παγκοσμιοποίησης και της νέας μορφής διάρθρωσης του πλανήτη μεταβάλλει ορισμένα στοιχεία επί των οποίων ενσαρκώνεται η κρατική κυριαρχία. Καταρχάς, διαμορφώνονται δίκτυα αλληλεπίδρασης, μέσα από τα οποία η καθημερινότητα μας επηρεάζεται από γεγονότα, τα οποία λαμβάνουν χώρα σε ιδιαίτερα γεωγραφικά απομονωμένες περιοχές (Giddens, 2001). Τα παγκόσμια αυτά δίκτυα συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της υπερεδαφικότητας των σχέσεων που χαρακτηρίζει το σημερινό κόσμο (Scholte, 2000), με αποτέλεσμα οι συνέπειες της παγκοσμιοποίησης σε πολιτισμικό, κοινωνικό πολιτικό και οικονομικό επίπεδο να έχουν υψηλό ποσοστό ανταποκρισιμότητας στο εσωτερικό των εθνικών συνόρων (Ohmae, 1990). Η παραπάνω κατάσταση γίνεται ιδιαίτερα αισθητή στην οικονομική πτυχή της παγκοσμιοποίησης (Heywood, 2011, σ. 178).

Μολονότι τα διαφορετικά ρεύματα σκέψης προβάλλουν αντικρουόμενα επιχειρήματα αναφορικά με τον βαθμό και το περιεχόμενο της μεταστροφής της κρατικής κυριαρχίας εντός του πλαισίου εδραίωσης μίας νέας παγκόσμιας εποχής, καθίσταται σημαντική η αποδοχή της πεποίθησης, πως η μελέτη του κρατικού φαινομένου τίθεται σε νέα βάση λόγω της εμφάνισης του φαινομένου της Παγκοσμιοποίησης. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στα προηγούμενα κεφάλαια, η οικονομική διάσταση της Παγκοσμιοποίησης συνιστά τον θεμέλιο λίθο της εξέτασης των επιδράσεων που διαθέτει στους διάφορους φορείς και κατ'επέκταση και στα κράτη.

5.2.1 Το νεοφιλελεύθερο επιχείρημα της Παγκόσμιας Οικονομικής Ενοποίησης

Καταρχάς, οι θιασώτες της οικονομικής Παγκοσμιοποίησης πρεσβεύουν την άποψη πως καθίσταται αδιανόητη η αντίληψη σχετικά με την ύπαρξη μίας εθνικής οικονομίας, η οποία θεμελιώνεται σε μία αποκλειστική, διακριτική εθνική βάση. Οι μελέτες οφείλουν να κατευθύνονται σε μία ευρύτερη, παγκόσμια κλίμακα, διότι λαμβάνει χώρα μία απορρόφηση των επιμέρους εθνικών, τοπικών οικονομιών. Σύμφωνα μάλιστα με τον Στυλιανού (2010, σ. 409-411) ζούμε σε μία εποχή διεθνοποίησης των κεφαλαίων και των συμφερόντων, με απόρροια να μην μπορούμε να τα εξετάσουμε υπό ένα καθαρά κρατικό εθνικό πρίσμα. Μέσα από τα νέα οικονομικά δίκτυα λαμβάνει χώρα μία συνένωση του «εθνικού» και του «παγκόσμιου» με αποτέλεσμα να μεταβάλλονται οι σχέσεις των κρατών και οι δυνατότητες τους, διότι δεν συμμετέχουν πλέον σε μία αγορά που αποτελείται από επιμέρους εθνικές οικονομίες αλλά σε μία πλήρως παγκοσμιοποιημένη οικονομική σφαίρα.

Υπό το πρίσμα αυτό, η σύσταση μίας ευρύτερης οικονομικής πραγματικότητας δυσχεραίνει το κράτος να θέτει υπό τον πλήρη έλεγχο του την οικονομική του δραστηριότητα και να ελέγχει την οικονομική εξέλιξη του (Jackson & Sorensen , 2006, σ. 417). Η Υπαγωγή των επιμέρους εθνικών οικονομιών σε ένα ευρύτερο συλλογικό σχήμα, καθιστά την κυριαρχία μία έννοια «κενή περιεχομένου» (Heywood, 2013, σ.211). Στο πλαίσιο αυτό η διατήρηση ανόθευτης και επιβίωσης της κρατικής κυριαρχίας καθίσταται δυσχερές εγχείρημα, διότι ζούμε σε μία περίοδο σύνθετης, πολύπλοκης αλληλεξάρτησης, η οποία αυξάνεται συνεχώς (Keohane & Nye, 1977).

Την παραπάνω συλλογιστική υιοθετεί κυρίως η νεοφιλελεύθερη θεωρία, η οποία παρουσιάζει τη θέση πως λαμβάνει χώρα μία μετάλλαξη του διεθνούς συστήματος και μεταστροφή της κυριαρχίας και του ρόλου του εθνικού κράτους με άρμα τη διεξαγωγή πληθώρας σωρευτικών αλλαγών ιδίως στους τομείς των διασυνοριακών κεφαλαιουχικών

ροών, της επέκτασης των ενοποιημένων χρηματοπιστωτικών αγορών, της άνθηση των πολυεθνικών εταιρειών και της ανοδικής πορείας αύξησης των ιδιωτικοποιήσεων. Υπό τη λογική αυτή, ως απότοκο των παραπάνω γίνεται αντιληπτή μία νέα δυναμική σε επίπεδο οικονομικής κρατικής διασύνδεσης, η οποία συνοδεύεται από την ανάδυση πλήθους συλλογικών θεσμών οικονομικής συνεργασίας και οι οποίοι επιδρούν στην άσκηση της κρατικής κυριαρχίας (Τσιριγιώτης, 2009, σ.451-453).

Η παραπάνω θέση εστιάζει σε δύο επιμέρους επιχειρήματα. Καταρχάς, εμφατική είναι η μνεία στο ζήτημα της κρατικής οικονομικής αυτονομίας. Θεωρείται πως η στενή οικονομική διασύνδεση αποτρέπει την πραγματική κατοχύρωση της κρατικής αυτονομίας, Δευτερευόντως, εστιάζει ακόμα στην ομοιομορφία που χαρακτηρίζει τις οικονομικές κρατικές πολιτικές της σημερινής εποχής (Evans, 1997, σ. 71-72). Η ουσία των παραπάνω επιχειρημάτων αποκρυσταλλώνεται στην θέσπιση κοινών, καθολικών οικονομικών κανόνων από τους νέους διεθνείς θεσμούς και την άνοδο χρηματοπιστωτικών και οικονομικών ροών που υπερακοντίζουν τα εθνικά σύνορα, με απότοκο τα κράτη να αδυνατούν να τις θέτουν υπό την πλήρη έλεγχο τους. Το ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον και οι νέοι όροι οικονομικής δραστηριότητας εξωθούν σε πολλαπλές περιπτώσεις τα κράτη σε λήψη μέτρων, τα οποία δεν αντιστοιχούν στην πραγματική τους εθνική βούληση (Τσιριγιώτης, 2009, σ.453-457). Η νέα διάσταση της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, η οικονομική αλληλεξάρτηση και η τεχνολογική ανάπτυξη συμβάλλουν στην υπέρβαση των υφιστάμενων πολιτικοστρατηγικών όρων του παρελθόντος. Υπό το εν λόγω κλίμα αναδύεται μία τάση αποσάθρωσης και αποσύνθεσης της κρατικής κυριαρχίας, ιδίως αναφορικά με την αποκλειστική κρατική πρωτοκαθεδρία του παρελθόντος σε θεσμικό επίπεδο, η οποία επέτρεπε την αποκλειστικά εθνική ρύθμιση της οικονομικής δραστηριότητας (Clark, 1997, σ. 46).

5.2.2 Μια νέα, καθολική οικονομική στρατηγική;

Η νέα αυτή μορφή οικονομικής διακυβέρνησης αποτελεί αντικείμενο διαμάχης για τους επιμέρους μελετητές. Λόγου χάρη, η ρεαλιστική σκοπιά μολονότι αποδέχεται την εδραίωση μίας νέας οικονομικής και πολιτικής πραγματικότητας που συντελείται στο πλαίσιο της Παγκοσμιοποίησης, αντιτίθεται στα επιχειρήματα της νεοφιλελεύθερης σκέψης. Η νέα οικονομική αλληλεξάρτηση και αυξανόμενη διακρατική συνεργασία αποτελούν απότοκο των διάφορων κρατικών συντελεστών ισχύος. Η θέση αυτή προασπίζει πως μολονότι πραγματοποιούνται νέες διεργασίες σε θεσμικό επίπεδο που αφορούν την νέα οικονομική και πολιτική οργάνωση, η κινητήριος δύναμη παραμένει το εθνικό συμφέρον, ως σημείο ενσάρκωσης της κρατικής κυριαρχίας και διατήρησης της άναρχης μορφής του διεθνούς συστήματος. Με άλλα λόγια, η νέα μορφή οικονομικής οργάνωσης συνιστά προϊόν επιλογής των κρατών σε μία προσπάθεια προάσπισης των συμφερόντων τους ενώ συνάμα η οικονομική ενοποίηση δεν έχει αποτελέσει μία πλανητικά, ενιαία νέα πραγματικότητα. Απόρροια των παραπάνω αποτελεί η διατήρηση της κρατικής κυριαρχίας και η διατήρηση της κρατικής πρωτοκαθεδρίας στην διεύθυνση οικονομικών ζητημάτων (Τσιριγιώτης, 2009, σ.466-471).

Ανεξαρτήτως της συλλογιστικής πορείας που θα ακολουθήσει ο εκάστοτε αναγνώστης ή μελετητής, αδιαφιλονίκητη είναι η εμφάνιση ποικίλων αλλαγών στη λειτουργία της οικονομικής σφαίρας κατά την περίοδο της Παγκοσμιοποίησης. Οι μεταβολές αυτές επιφέρουν είτε άμεσες κυρίως σε θεσμικό επίπεδο είτε έμμεσες (διά της μεταστροφής της οικονομικής δραστηριότητας) επιδράσεις στις κρατικές αρμοδιότητες. Πράγματι όπως επισημαίνει η Παγκόσμια Τράπεζα η Παγκοσμιοποίηση επιφέρει ένα νέο χάρτη συσχετισμών

ισχύος ανάμεσα στα κράτη και μεταβάλλει το διεθνές περιβάλλον. Η ανάδυση οργανισμών και σχημάτων όπως ο GATT , ως απότοκο της συνδιαλλαγής κυρίως των πλουσιότερων χωρών είχε ως απότοκο τον περιορισμό της διακριτικής ευχέρειας ορισμένων κρατών. Σφυρηλατείται ένα προδιαγεγραμμένο μοτίβο συμπεριφοράς, διότι η επιλογή συγκεκριμένων οικονομικών και πολιτικών στρατηγικών που συμβαδίζουν με τα «αποδεκτά μοτίβα συμπεριφοράς» των κρατών εγγυώνται υψηλότερα ποσοστά επιτυχίας. Υπό το εν λόγω πρίσμα η μορφή της οικονομικής δραστηριότητας καταρτίζεται από τα ισχυρά κράτη, ενώ τα λιγότερο ισχυρά ακολουθούν αποφάσεις και κανόνες που χαράσσονται από τα ισχυρά οικονομικά και πολιτικά θεσμικά δίκτυα (World Bank , 2002, σ. 121-122).

Αναλυτικότερα, η ενοποίηση των αγορών και η εδραίωση συλλογικών κανόνων στην οικονομική δραστηριότητα περιορίζει το εύρος δυνατοτήτων του κράτους. Ιδίως σε περιπτώσεις όπως της Ε.Ε , στην οποία υπάρχουν αυστηροί κανόνες όπως στο πλαίσιο της ΟΝΕ, η αυστηρότητα αυτή κλιμακώνεται. Ακόμα και σε περιπτώσεις που η δέσμευση προς τις επιταγές του ενιαίου οικονομικού ρυθμιστικού πλαισίου δεν είναι άμεσες, τα κράτη πιέζονται έμμεσα, διότι οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τις προσδοκίες των αγορών για τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων , τα οποία θα τα καταστήσουν ένα ελκυστικό περιβάλλον ανάπτυξης οικονομικής δραστηριότητας και επενδύσεων. Η δημοσιονομική πειθαρχία ενδεχομένως σε πολλές περιπτώσεις να είναι θετική για ορισμένα κράτη, όταν αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκαμνίες, αλλά σαφέστατα περιορίζει την αυτονομία τους σε περιπτώσεις που επιβάλλεται από εξωτερικούς δρώντες (Γιαννίτσης, 2003, σ. 156).

Ωστόσο, όπως επισημάναμε και στα προηγούμενα κεφάλαια δεν έχει διαμορφωθεί μία πραγματικά παγκόσμια οικονομία, καθώς οι κατευθύνσεις των ξένων άμεσων επενδύσεων, ο χαρακτήρας της λειτουργίας των πολυεθνικών αλλά και η εξέχουσα θέση των κρατών στο πλαίσιο των νέων συλλογικών σχημάτων και διεθνών θεσμών παρέχει ποικίλα εφόδια και εργαλεία, τα οποία επιτρέπουν στα κράτη να διατηρούν έναν σημαντικό βαθμό ευχέρειας σχετικά με την διαχείριση των οικονομικών ζητημάτων (Hirst and Thompson, 1996, σ. 186- 189). Η θέση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός πως ακόμα και στο εσωτερικό οργανισμών όπως η Ε.Ε, εμφανίζονται ομάδες χωρών , που συνήθως χαρακτηρίζονται από υψηλές οικονομικές αποδόσεις, οι οποίες διαθέτουν σημαντικά διαφορετική κοινωνική πολιτική αλλά και φορολογικούς συντελεστές (World Bank , 2002, σ. 123). Η μοναδικότητα του εκάστοτε κράτους ως προϊόν διαφορετικών παραδοσιακών δογμάτων άσκησης πολιτικής, της δημογραφικής διάταξης τους και των οικονομικών δυνατοτήτων που διαθέτουν, λειτουργούν αποτρεπτικά στη σφυρηλάτηση ενός καθολικού καθεστώτος, που διέπει τη χάραξη δημοσιονομικής πολιτικής αλλά και την διευθέτηση κοινωνικών ζητημάτων, όπως τομείς εργασίας και κοινωνικών παροχών. Ιδίως, χώρες με υψηλά επίπεδα κοινωνικών προτύπων όπως η Γαλλία και η Γερμανία, αντιμετωπίζουν με καχυποψία την επέκταση κοινών στρατηγικών που επαφίενται σε κοινωνικές διαστάσεις, λόγω ενός αισθήματος φόβου περί κοινωνικής υποβάθμισης προς τα κοινά Ευρωπαϊκά πρότυπα (Golinowska, Hengstenberg & Zukowski, 2009, σ. 323- 331, 368).

Κατανοούμε λοιπόν πως η περιγραφή της σημερινής οικονομικής κρατικής κυριαρχίας δεν καθίσταται απλό ζήτημα. Μολονότι δεν έχει εδραιωθεί μία οικουμενική, παγκόσμιας κλίμακας οικονομική κουλτούρα, τα κράτη επηρεάζονται σημαντικά από τις ρηξικέλευθες μεταβολές της εποχής της Παγκοσμιοποίησης. Η φαρέτρα των κρατών αναμφισβήτητα δεν έχει στερέψει, ωστόσο η επίδραση της Παγκοσμιοποίησης κυρίως σε μακροοικονομικό οικονομικό επίπεδο είναι σημαντική. Η διεθνής κεφαλαιουχική οικονομική ενοποίηση θέτει ορισμένους κανόνες άσκησης οικονομικής δραστηριότητας και περιορίζει

κρατικές πρωτοβουλίες όπως η συστηματική χρήση επεκτατικής νομισματικής πολιτικής σε περιόδους κρίσεων (World Bank , 2002, σ. 123). Συνάμα, οι νέες διαστάσεις της οικονομικής δραστηριότητας και το κλίμα της υψηλής διασυνδεσιμότητας που αναπτύσσονται, συμβάλλουν στην ανάδειξη μίας νέας προσέγγισης σχετικά με το καθορισμό των εθνικών συμφερόντων. Τα κράτη δραστηριοποιούνται πλέον και εκτός των στενών εδαφικών τους συνόρων, ενώ παράλληλα μεγάλο ποσοστό του παραγόμενου πλούτου στο εσωτερικό είναι απότοκο της δραστηριότητας υπηκόων τρίτης χώρας, με απόρροια την αύξηση της επικάλυψης ανάμεσα στα διαφορετικά ενδιαφερόμενα κράτη (Λιαργκόβας, 2000, σ. 138).

Πράγματι οι τεχνολογικές καινοτομίες από κοινού με την αύξηση διαπερατότητας των εθνικών συνόρων υποβοηθούν την αύξηση μεταφοράς αγαθών και παροχή υπηρεσιών, μέσω των οποίων συγκροτούνται οικονομικά δίκτυα με κύριους φορείς τα κράτη, τις πολυεθνικές εταιρείες και τους χρηματοπιστωτικούς δρώντες. Η εύρυθμη λειτουργία αυτού του συστήματος προϋποθέτει την εδραίωση ενός «ανοιχτού χαρακτήρα» σε εμπορικά ζητήματα, μέσω της μείωσης φορολογίας και περιορισμού των δασμών. Η νέα αυτή οικονομική διασύνδεση ενισχύει την μεταφορά κεφαλαίων και συνιστά ιδιαίτερο αίτιο της εξάπλωσης μίας «παγκόσμιας καπιταλιστικής λογικής» που διέπει την λειτουργία και δράση όχι μόνο των πολυεθνικών εταιρειών αλλά και των κρατών και των μη κυβερνητικών οργανώσεων (Mosley, 2005, σ. 355).

Απότοκο του προαναφερόμενου οικονομικού περιβάλλοντος συνιστά η σύσταση ενός πλαισίου με συγκεκριμένες νόρμες οικονομικής συμπεριφοράς και πιέσεων οι οποίες προκαλούν μία τάση περιορισμού της ελευθερίας και αυτονομίας των κρατών, ιδίως σε τομείς μακροοικονομικής οικονομικής πολιτικής (Tanzi, 1998, σ. 4). Η αναδυόμενη αυτή μορφή πολυεπίπεδης οικονομικής διακυβέρνησης έχει πέντε κύρια επίπεδα. Αρχικά, οι διεθνείς Συνθήκες και οι διεθνείς Κυβερνητικοί και μη οργανισμοί (Π.Χ ΠΟΕ) βρίσκονται επιφορτισμένοι με την οργάνωση και τη λήψη μέτρων προστασίας των ιδιωτικών δικαιωμάτων, ενώ παράλληλα μηχανισμοί όπως η κεντρική επιτροπή της παγκόσμιας τράπεζας είναι αρμόδιοι για το διακανονισμό επενδυτικών διαμαχών και την επίλυση εμπορικών και οικονομικών συγκρούσεων. Επιπροσθέτως, άξια αναφοράς είναι η ανάδυση ανεπίσημων πολιτικών και οικονομικών δικτύων, τα οποία ρυθμίζουν την περάτωση των εγχώριων και διεθνών οικονομικών δραστηριοτήτων. Τρίτον, η υιοθέτηση διεθνών οικονομικών πολιτικών και ρυθμιστικών μηχανισμών από τις εθνικές κρατικές αρχές και τέταρτον η κατάρτιση υβριδικών σχημάτων ιδιωτικού-δημοσίου χαρακτήρα, που επιφέρουν νέες μορφές συνεργασίας. Τέλος, η λειτουργία ιδιωτικών ρυθμιστικών σχημάτων όπως ο Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης (ISO), οι οποίοι που θέτουν τις βάσεις για την ομογενοποίηση των διεθνών εμπορικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στις χώρες του ΠΟΕ που είναι στενά συνδεδεμένες με τα εθνικά και υπερεθνικά ρυθμιστικά συστήματα (Petersmann, 2006, σ. 6- 7).

Το πλήθος των αναδυόμενων σχημάτων και οργανισμών όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου δημιουργούν μία νέα οικονομική τάξη, μέσω του καθορισμού των οικονομικών κανόνων που διέπουν τις συναλλαγές των κρατών και εξασφαλίζουν την σταθερότητα των νομισματικών και οικονομικών συστημάτων (Dalton, 2019, σ. 4). Η υφιστάμενη αυτή κατάσταση από κοινού με την έκρηξη των διασυννοριακών κεφαλαιουχικών μεταφορών προκάλεσαν τη ραγδαία ενίσχυση των διεθνών αγορών, οι οποίες επιτάσσουν την υιοθέτηση κοινών γραμμών σε επίπεδο δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής. Η εμφάνιση παγκόσμιων συστημάτων ισοτιμιών και σε ορισμένες περιπτώσεις η δημιουργία ενιαίων νομισμάτων όπως

το Ευρώ απορρέουν σε σμίκρυνση του ελέγχου επί των εθνικών νομισμάτων και κατ'επέκταση περιορισμό της εθνικής οικονομικής διακριτικής ευχέρειας (Ohmae, 1995, σ. 12).

Πράγματι, η κατοχή και η άσκηση πλήρους ελέγχου επί ενός εθνικού νομίσματος τοποθετείται στο επίκεντρο της άσκησης της οικονομικής κρατικής κυριαρχίας. Συνιστά ένα κλειδί, το οποίο εκτός από την υλική διάσταση προάγει την κεντρική πολιτική εξουσία σε συμβολικό επίπεδο, καθώς η εμφάνιση πολλών εθνικών νομισμάτων παρατηρήθηκε κατά τον 19^ο συνοδεύοντας την ίδρυση πολλών νέων εθνικών κρατών. Παράλληλα, ύψιστης σημασίας καθίσταται η επίδραση στη νομισματική σφαίρα. Το εκάστοτε εθνικό νόμισμα ενσαρκώνει την αγοραστική δύναμη των πολιτών εντός της κρατικής επικράτειας. Κατά συνέπεια η διάχυση των εθνικών νομισμάτων σε διάφορες περιοχές του πλανήτη επιδρά στην στενή σχέση ανάμεσα στην κυριαρχία και την εδαφικότητα, καθώς η γεωγραφία του χρήματος κατά ποικίλες απόψεις απεικονίζει το περιεχόμενο της κυριαρχίας (Agnew, 2009, σ. 146-147).

Η τάση αποφυγής των νομισματικών διακυμάνσεων που αποσκοπεί στη διαφύλαξη μίας στοιχειώδους ισοτιμίας των εθνικών νομισμάτων εντατικοποιήθηκε ιδίως κατά τη δεκαετία του 1980, στο βωμό ενίσχυσης των εμπορικών συναλλαγών και ροών κεφαλαίων. Απότοκο αποτελεί η εμφάνιση εκτός από καθαρά εθνικών νομισμάτων, τα οποία αφορούν τις εγχώριες οικονομικές δραστηριότητες ενός κράτους και νέων με διεθνικό χαρακτήρα, όπως το Δολάριο, που αποτελεί τη βάση συναλλαγών σε ένα ευρύτερο δίκτυο ομάδων και περιοχών, σχεδόν παγκόσμιας κλίμακας (Agnew, 2009, σ. 148-150.). Η

Κατά τη παραπάνω συλλογιστική η έλλειψη πλήρους κρατικού ελέγχου επί του εθνικού νομίσματος εγκυμονεί κινδύνους για την αυτονομία και την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων. Ο περιορισμός των νομισματικών δυνατοτήτων ενδέχεται να προκαλέσει δυσχέρειες σε τομείς όπως οι κρατικές επενδύσεις και η κοινωνική και εργατική πολιτική. Συνάμα, η σύσταση ενός πολύπλοκου νομισματικού συστήματος μέσω της διάδρασης των κρατικών οικονομιών γιγαντώνει τον κίνδυνο πληθωρισμού και επομένως λειτουργεί ανασταλτικά στην άσκηση επεκτατικής εθνικής νομισματικής πολιτικής, η οποία θα έθετε ως στόχο την ανατροφοδότηση και τόνωση της εθνικής οικονομίας. Ωστόσο, μολονότι εμφανίζονται οι παραπάνω προβληματισμοί, ποικίλα κράτη ιδίως τα ισχυρότερα όπως η ΗΠΑ, χαρακτηρίζονται από την ικανότητα να αντεπεξέλθουν στις νέες οικονομικές και νομισματικές εξελίξεις και παραμένουν ικανά να χαράζουν αποτελεσματικά τις εθνικές οικονομικές στρατηγικές τους (Ku & Yoo, 2013, σ. 213-215).

Σαφέστατα η ανάδυση των υπερεθνικών οικονομικών σχέσεων και η δράση των πολυεθνικών επιχειρήσεων, τα συμφέροντα των οποίων διαπλέκονται με την κρατική λειτουργία εγείρουν στη σημερινή εποχή το ζήτημα περί της υποχώρησης του εθνικού κράτους. Οι πολυεθνικές, ο πληθωρισμός και η απελευθέρωση της εμπορικής δραστηριότητας συνιστούν καίρια ζητήματα της σύγχρονης κρατικής οικονομικής πολιτικής (Duina, 2003, σ. 183-185). Υπό το εν λόγω πρίσμα εξέχουσα θέση καταλαμβάνει το περιεχόμενο της κρατικής πολιτικής στον τομέα της εμπορικής δραστηριότητας.

Η Φιλελευθεροποίηση της αγοράς και η αύξηση της εμπορικής σύνδεσης των χωρών κατά την σύγχρονη περίοδο της Παγκοσμιοποίησης έθεσε τις βάσεις για τη δραματική μείωση των δασμών και εμπορικών εμποδίων ως απαραίτητη προϋπόθεση για την άνθηση του εμπορίου. Η θέση αυτή ενισχύεται από το γεγονός πως η συνολική αξία του διεθνούς εμπορίου το 1990 ήταν 30% του παγκοσμίου ΑΕΠ, ενώ στο τέλος της πρώτης δεκαετίας του

21^ο αιώνα είχε αυξηθεί στο 40%. Η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στις συναλλαγές των πλουσιότερων χωρών αλλά και σε ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες αύξησαν τη συμμετοχή τους στις διεθνείς αγορές. (Ku & Yoo, 2013, σ. 213-215).

Για την επιτυχημένη αυτή εμπορική ανάπτυξη κρίθηκε επιτακτική ανάγκη η θεσμοθέτηση ορισμένων συνεκτικών και σταθερών κανόνων, οι οποίοι επρόκειτο να διέπουν τις εμπορικές συναλλαγές. Οι κοινές εμπορικές αρχές καθρεφτίζονται στην υιοθέτηση μέτρων που αποθαρρύνουν τον αθέμιτο ανταγωνισμό και προσφέρουν σταθερότητα και ένα επίπεδο προβλεψιμότητας, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τη μείωση δασμών, κατάργηση ποσοστώσεων και κοινή εμπορική πολιτική για τις χώρες του ΠΟΕ. Μέσω των δράσεων αυτών αναπτύσσεται μία συνεκτική εμπορική πολιτική που κρίνεται ως ύψιστης σημασίας για την αύξηση των επενδύσεων αποθαρρύνει τη λήψη μονομερών μη προβλέψιμων μέτρων, όπως η αυθαίρετη αύξηση φραγμών (Μανώλη & Μάρης, 2015, σ. 43).

Μέτρα αυτού του είδους γίνονται αντιληπτά κυρίως στο πλαίσιο σχημάτων όπως ο ΠΟΕ και η Ε.Ε. Οι χώρες του ΠΟΕ δεσμεύονται από ένα σύνολο συνεκτικών κανόνων, που ενσαρκώνεται στην αρχή της μη διάκρισης, η οποία προασπίζει την δημιουργία αμοιβαίων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των κρατών και διαθέτει δύο διαφορετικές διαστάσεις. Καταρχάς, χαρακτηρίζεται από μία εσωτερική «ρήτρα της εθνικής μεταχείρισης» και μία εξωτερική του «μάλλον ευνοούμενου κράτους». Αυτό συνεπάγεται πως μία χώρα του ΠΟΕ οφείλει να αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο τα προϊόντα και της υπηρεσίες των υπόλοιπων μελών με τα δικά της, η δεύτερη συνεπάγεται ότι ένα δικαίωμα που αναγνωρίζεται σε ένα κράτος οφείλει να αναγνωριστεί και στα υπόλοιπα (Μανώλη & Μάρης, 2015, σ. 43).

Η ύψιστη σημασία της εμπορικής σύνδεσης παρουσιάζεται και στο ευρωπαϊκό εγχείρημα ολοκλήρωσης. Ένας από τους πυλώνες του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος αποτελεί η θέσπιση μίας κοινής ευρωπαϊκής αγοράς. Η θέσπιση μίας κοινής αγοράς έχει στον πυρήνα της τέσσερα επιμέρους στοιχεία: Προϊόντα, εργατικό δυναμικό, υπηρεσίες και κεφάλαιο, τα οποία οφείλουν να μετακινούνται ελεύθερα χωρίς την ύπαρξη περιορισμών. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται τη λήψη νομοθετικών και εκτελεστικών μέτρων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τα οποία υπερβαίνουν την εθνική νομοθεσία και αποσαθρώνουν το μονοπώλιο της μονομερούς λήψης νομοθετικών μέτρων στον κλάδο αυτό από τα επιμέρους κράτη μέλη (Duina, 2003, σ. 188).

Η αύξηση αυτή της μετακίνησης κεφαλαίων, ανθρώπων και προϊόντων επιδρά σημαντικά και στην δυνατότητα άσκησης αποτελεσματικής φορολογικής πολιτικής των κρατών. Η επέκταση των πολυεθνικών εταιρειών και οι μετακινήσεις κεφαλαίων που πραγματοποιούνται με ιλιγγιώδη ρυθμό, στερούν τη δυνατότητα των κρατών συλλογής φόρων. Το γεγονός αυτό ενδέχεται να οφείλεται είτε στις πιέσεις των πολυεθνικών για φιλικές φορολογικές ρυθμίσεις, είτε με την φυγή κεφαλαίων σε τρίτα κράτη (Hood, 2003, σ. 213). Με τη σειρά της η μεταλαμπάδευση των αποταμιεύσεων από την εγχώρια σκηνή στο εξωτερικό δυσχεραίνει τη φορολόγηση σε εθνική κλίμακα και έχει ως απότοκο τη μείωση των κρατικών εσόδων και συνεπώς σμίκρυνση των κρατικών πόρων, οι οποίοι λειτουργούν ως ο βατήρας υποστήριξης της κρατικής κοινωνικής πρόνοιας, που αποτελεί το θεμέλιο λίθο μίας αναδιανεμητικής και αναπτυξιακής κρατικής πολιτικής (Γιαννίτης, 2003, σ. 154- 155).

Μολονότι όπως περιγράψαμε παραπάνω η οικονομική παγκοσμιοποίηση εγείρει ιδιαίτερους προβληματισμούς αναφορικά με την άσκηση κυρίαρχης κρατικής οικονομικής πολιτικής, οι ακαδημαϊκοί κύκλοι προβαίνουν σε αντικρουόμενα συμπεράσματα σχετικά με

τον βαθμό υποχώρησης της κρατικής οικονομικής διαχειριστικής ικανότητας (Duina, 2003, σ. 184). Τα επιχειρήματα περί περιορισμού της κρατικής κυριαρχίας λόγω των δυνάμεων της Παγκοσμιοποίησης αντλούν την επιχειρηματολογία τους κυρίως λόγω του σε ορισμένες περιπτώσεις ασφυκτικού οικονομικού ελέγχου από τις αγορές σε χώρες της Λατινικής Αμερικής, της Αφρικής και σε ορισμένες περιοχές της Ασίας, η οποία έχει ως απότοκο την έμπρακτη απώλεια της πραγματικής κρατικής τους κυριαρχίας. Μολονότι δεν θίγεται το νομικό καθεστώς των χωρών και συνεπώς διατηρείται η διεθνής νομική τους κυριαρχία, αυτή καθίσταται ήσσονος σημασίας (Boyd & Harrison, 2018, σ. 33-34). Τα συμφέροντα των πολυεθνικών επιχειρήσεων σε συνδυασμό με την οικονομική υποτέλεια των περιοχών αυτών, περιορίζουν δραματικά την πραγματική (θετική) έκφραση της πραγματικής τους βούλησης, στην οποία ενσαρκώνεται η άσκηση της κρατικής κυριαρχίας.

Ωστόσο, η προσεχτικότερη μελέτη του ζητήματος μας οδηγεί σε διαφορετικά συμπεράσματα. Πράγματι η παντοδυναμία του κράτους αμφισβητείται. Το γεγονός αυτό όμως δεν σημαίνει πως το κράτος έχει απολέσει πλήρως την ικανότητα διαχείρισης ζητημάτων οικονομικής φύσεως. Μολονότι ορισμένα αδύναμα κράτη δεν καθίσταται ικανά να κατοχυρώσουν τα νομικά κυριαρχικά τους δικαιώματα έναντι των οργανωμένων εξωτερικών συμφερόντων, ο κανόνας παραμένει πως το κράτος αποτελεί το κυριότερο φορέα άσκησης πολιτικής και οικονομικής πολιτικής. Τα κράτη μέσα από πολυδιάστατες διεργασίες προσαρμόζονται και αναλαμβάνουν νέους ρόλους (Boyd & Harrison, 2018, σ. 33-34).

Η παραπάνω θέση υποστηρίζεται από ποικίλα στοιχεία. Καταρχάς, η εμπειρική μελέτη μας πληροφορεί για μία διαφορετική δυναμική των σχέσεων ανάμεσα στα κράτη και στην ελεύθερη αγορά. Με αφορμή τη σφοδρή οικονομική κρίση του 2009 διάφορες χώρες προχώρησαν στη λήψη προστατευτικών με σκοπό την θωράκιση των εθνικών τους οικονομιών και τη μείωση των επιπτώσεων της κρίσης σε εθνικό επίπεδο. Χώρες όπως το Εκουαδόρ, η Ρωσία και η Ουκρανία προχώρησαν στην εισαγωγή δασμών σε διάφορα εισαγόμενα προϊόντα. Παράλληλα, μέλη της Ε.Ε όπως η Γαλλία και η Γερμανία κατάρτισαν εκτεταμένα σχέδια οικονομικής υποστήριξης και διάσωσης εγχώριων βιομηχανικών εταιρειών τους. Τέλος, Τέλος, ακόμα και οι ΗΠΑ μέσω της πρωτοβουλίας Recovery and Reinvestment act προσπάθησαν να προσδώσουν κίνητρα στους αμερικανούς πολίτες να προτιμούν εγχώρια προϊόντα (Μανώλη & Μάρης, 2015, σ. 44).

Κατά το ίδιο πρότυπο, στο πλαίσιο του ΠΟΕ υφίσταται η αρχή της «διασφάλισης» των εθνικών συμφερόντων, η οποία προασπίζει πως υπό την ύπαρξη ορισμένων προϋποθέσεων, καθίσταται αποδεκτή η δυνατότητα χρήσης ρητρών διαφυγής από ορισμένες δεσμεύσεις του κανονισμών. Η κίνηση αυτή παρουσιάζει την ικανότητα των κρατών που συμμετέχουν σε συλλογικά σχήματα όπως ο ΠΟΕ να αυτονομοποιηθούν σε ορισμένους τομείς, εφόσον κρίνεται πως αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες προκλήσεις σχετικά με την εμπορική δραστηριότητα τους και σημειώνουν σημαντικά αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο (Μανώλη & Μάρης, 2015, σ. 44).

Καταληκτικά, κατανοούμε πως η παρουσίαση καθολικών, έγκυρων συμπερασμάτων και η ανάδειξη της πραγματικής φύσης της σχέσης ανάμεσα στην οικονομική παγκοσμιοποίηση και την κρατική κυριαρχία αποτελεί δυσχερές εγχείρημα. Όπως αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο η Κρατική Κυριαρχία επιμερίζεται σε ορισμένες εκφάνσεις, οι οποίες δύναται να συνυπάρχουν αλλά ακόμα και να αντικρούουν η μία την άλλη. Μέσω της μελέτης των στοιχείων που παραθέσαμε παραπάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως τα νέα οικονομικά δεδομένα δεν έχουν την ίδια επίδραση σε όλες τις εκφάνσεις της κυριαρχίας.

Αναλυτικότερα, παρατηρείται πως το νέο διεθνές οικονομικό περιβάλλον δεν έρχεται σε μετωπική ρήξη με την Διεθνή Νομική Κυριαρχία, διότι τα κράτη διατηρούν αναμφισβήτητο το νομικό, πολιτικό τους προφίλ. Αντιθέτως, το αναδυόμενο και πολυδιάστατο οικονομικό γίνεσθαι περιορίζει ιδίως την άσκηση της θετικής (ουσιαστικής) κυριαρχίας. Οι εσωτερικές πιέσεις των Πολυεθνικών εταιρειών από κοινού με της δυσκολίες που αντιμετωπίζει το φορολογικό σύστημα των κρατών, έχουν ως απότοκο την εμφάνιση προβλημάτων στην ενσάρκωση της εσωτερικής κυριαρχίας των κρατών. Επιπροσθέτως, η εμφάνιση νομικών δεσμεύσεων λόγω της συμμετοχής σε διεθνή συλλογικά σχήματα και οργανισμούς υποσκάπτουν την άσκηση της Κυριαρχίας. Αρχικά, η εφαρμογή νομοθεσίας όπως στην Ευρωπαϊκή περίπτωση, που δεν αποτελεί προϊόν της εγχώριας νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας θίγει το θεμέλιο της εσωτερικής κυριαρχίας, το οποίο αναγνωρίζει τον κρατικό φορέα ως την υπέρτατη δύναμη, που διαθέτει το αποκλειστικό δικαίωμα νομοθετικής πρωτοβουλίας. Ακόμα, η υιοθέτηση κοινών μέτρων οικονομικής πολιτικής στο εσωτερικό της Ε.Ε , παραβιάζει κατά μία έννοια την de facto άσκηση της οικονομικής κρατικής κυριαρχίας και την οργάνωση του κράτους ως αυτόνομης πολιτικοοικονομικής μονάδας. Τέλος, η συνεχώς αυξανόμενες μετακινήσεις κεφαλαίων και προϊόντων ως απόρροια του νέου θεσμικού, οικονομικού διεθνούς περιβάλλοντος επαφίενται στην σφαίρα της Κυριαρχίας Αλληλεξάρτησης, δηλαδή στην ικανότητα κρατικού ελέγχου των ροών πληροφορίας, ανθρώπων και κεφαλαίων.

Συνεπώς η κατάσταση δεν μπορεί να περιγραφεί μονομερώς. Σε άμεσο επίπεδο, αναδύονται νομικές δεσμεύσεις απέναντι στην αποκλειστική χάραξη οικονομικής πολιτικής και νομοθεσίας, τα οποία ωστόσο δεν είναι ικανά να θέσουν στο περιθώριο την κρατική πολιτική. Το κράτος λειτουργεί μέσα στο νέο περιβάλλον, παραμένει κυρίαρχο, αλλά με μία νέα έννοια σε αντίθεση με αυτή του παρελθόντος. Όπως περιγράψαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο η έννοια της κρατικής κυριαρχίας δεν παραμένει στατική, αλλά μεταβάλλεται στο χωροχρόνο. Τα εθνικά κράτη πλέον δραστηριοποιούνται μέσα σε ένα νέο, πολυπλοκότερο πλαίσιο. Τέλος, ο βαθμός επίδρασης των παραπάνω παραγόντων στην κυριαρχία και την αυτονομία των κρατών βρίσκεται άρρηκτα συνυφασμένος με τους εκάστοτε συσχετισμούς ισχύος. Τα ισχυρά κράτη δείχνουν υψηλότερο βαθμό ανθεκτικότητας απέναντι στις οικονομικές απαιτήσεις του διεθνούς οικονομικού γίνεσθαι , σε αντιδιαστολή με τα λιγότερο ισχυρά κράτη. Ως απόρροια της παραπάνω θέσης μπορούμε να αναγνωρίσουμε τέσσερα διαφορετικά σενάρια σχέσεων ανάμεσα στους διεθνείς θεσμούς και τη κρατική νομοθεσία. Πρώτον, ολική διείδυση σε όλους τους τομείς όταν παρατηρείται δεσπάζουσα ρύθμιση και αντικατάσταση της κρατικής ρύθμισης. Δεύτερον, επιλεκτική, όταν αφορά μικρό φάσμα τομέων αλλά σημαντική ρύθμιση. Τρίτον, Ονομαστική-συμβολική, όταν γίνεται σε πολλούς τομείς αλλά έχει ευέλικτο πλαίσιο . Τέταρτον, ελάχιστη, όταν αφορά λίγους τομείς, και γίνεται λήψη επιφανειακών μέτρων, με απότοκο το κράτος να διατηρεί το σύνολο της αυτονομίας του. Υπό το πρίσμα αυτό οι ρυθμίσεις δεν αναπτύσσονται σε πολλές περιπτώσεις ολοκληρωτικό χαρακτήρα και δεν διέπουν το σύνολο της οικονομικής πολιτικής (Duina, 2003, σ. 189, 192).

5.3 Κρατική Κυριαρχία και η νέα μορφή «Παγκόσμιας Διακυβέρνησης»

Ιδιαίτερα συχνά συναντούμε στην βιβλιογραφία απόψεις περί εμφάνισης ή εδραίωσης μίας νέας μορφής, σύγχρονης παγκόσμιας διακυβέρνησης, η οποία αντικαθιστά την κρατική πρωτοκαθεδρία σε ζητήματα άσκησης πολιτικής. Το πλέγμα το οποίο

περιγράφεται ως παγκόσμια διακυβέρνηση έγκειται στην διαμόρφωση ενός πολυμερούς πλαισίου, κατά το οποίο τα διάφορα διεθνή καθεστώτα, οι διεθνείς οργανισμοί, άτυπα και τυπικά δίκτυα πολιτικής, οικονομικής φύσεως από κοινού με τα κράτη, θέτουν συλλογικούς κανόνες και κανάλια επικοινωνίας, διά των οποίων χαράζεται η πορεία του κόσμου.

Η παραπάνω κατάσταση συνιστά προϊόν της διαδικασίας που χαρακτηρίσαμε ως πολιτική Παγκοσμιοποίηση, αιχμή της οποίας αποτελεί η αύξηση του αριθμού των υπερεδαφικών σχέσεων ανάμεσα σε οργανισμούς και σχήματα, με σκοπό την επίτευξη κοινών επιδιώξεων και τη συλλογική ρύθμιση υποθέσεων διεθνούς ή ακόμα και παγκόσμιου ενδιαφέροντος (Φραγκονικόπουλος & Προέδρου, 2015, σ. 56). Σύμφωνα με τον Heywood (2013, σ. 43) η άνοδος αυτή των διεθνών οργανισμών επικεντρώνεται σε ζητήματα που λαμβάνουν τεράστιες διαστάσεις και κατ'επέκταση αποτελεσματική τους επίλυση καθίσταται αναποτελεσματική μέσω της χρήσης μονομερών κινήσεων σε καθαρά εθνικό επίπεδο. Η ανάδειξη λοιπόν ζητημάτων ευρείας κλίμακας στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη, τα όπλα μαζικής καταστροφής, τα ευρύτατα μεταναστευτικά ρεύματα, οι πανδημίες, η διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η ανάπτυξη στενότερων οικονομικών σχέσεων, έχουν ως απόρροια τη σύσταση συνεργατικών δικτύων και κατάρτιση συλλογικών σχεδίων σε διακυβερνητικό και υπερεθνικό επίπεδο, τα οποία προβάλλεται πως μεταμορφώνουν την έννοια της κυριαρχίας από «ανταγωνιστική και εγωκεντρική» σε «συνεργάσιμη και αλληλέγγυα» (Μανιτάκης, 2007, σ. 65).

Ως απόρροια των παραπάνω ενισχύονται οι δεσμοί και οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ εθνικών κρατών και διεθνών σχημάτων (Φραγκονικόπουλος & Προέδρου, 2015, σ. 56). Οι διαδράσεις αυτές ενδέχεται να διέπουν ποικίλα επίπεδα πολιτικής και να αποκοτούν διαφορετική δυναμική, ανάλογα με τους εκάστοτε συσχετισμούς και το είδος των σχέσεων, οι οποίες δύναται να είναι διακυβερνητικού, διαγραφειοκρατικού ή διεθνικού τύπου (Τσαρδανίδης 2006, σ. 49-51). Το γεγονός αυτό συνεπάγεται τη συνεχή επικοινωνία και διάδραση, με απότοκο την διαμόρφωση ενός οριζόντιου πεδίο λήψης αποφάσεων ανάμεσα σε κράτη και διεθνείς δρώντες (Hague & Harrop, 2014, σ. 155-159).

Υπό το εν λόγω πρίσμα παρουσιάζεται η πεποίθηση πως η διακυβέρνηση απομακρύνεται σταδιακά από το εθνικό επίπεδο προς μία παγκόσμια κλίμακα, που χαρακτηρίζεται από ποικίλες αλληλοκαλυπτόμενες πλατφόρμες άσκησης πολιτικής και λήψης αποφάσεων (Jackson & Sorensen, 2006, σ. 417). Το γεγονός αυτό συνιστά το θεμέλιο λίθο της κριτικής έναντι της κεντρικής θέσης των κρατών στο σύγχρονο διεθνές σύστημα και τείνει να μετατοπίσει τη μελέτη στις καθαυτές σχέσεις ανάμεσα στα κράτη με τους υπόλοιπους οργανισμούς (Ηρακλείδης 2000, σ. 88). Τα κράτη ενσωματώνονται σε ένα νεοπαγές ιστό πολιτικής συνεργασίας στο πλαίσιο ενός αναδύομενου συμπλέγματος «παγκόσμιας διακυβέρνησης», στο οποίο κεντρική θέση διαδραματίζουν εκτός από τα κράτη και διεθνείς οργανισμοί (ΠΟΕ, NATO), θεσμοί των Ηνωμένων Εθνών, Η Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ, επίσημες και ανεπίσημες διακυβερνητικού τύπου συνδιασκέψεις και λέσχες όπως το G20 και G7. Παράλληλα, οφείλουμε να προσθέσουμε στα παραπάνω ορισμένες ισχυρές διεθνείς μη κυβερνητικές οργανώσεις (π.χ Γιατροί Χωρίς Σύνορα, Greenpeace), ποικίλα περιφερειακά σχήματα όπως η ASEAN, η Ε.Ε και η Αφρικανική Ένωση, παγκόσμια δίκτυα πολιτικών όπως το Ταμείο για τη καταπολέμηση του Aids, πολυεθνικές επιχειρήσεις και τα οργανωμένα συμφέροντα που προασπίζουν, ιδιωτικούς θεσμούς διακυβέρνησης (λόγου χάρι η Επιτροπή Διεθνών Λογιστικών Προτύπων) και τέλος ορισμένες ισχυρές και διαδεδομένες τοπικές πρωτοβουλίες πολιτών (McGrew, 2013, σ. 37).

Κατανοούμε λοιπόν πως η δραστηριοποίηση των διεθνών οργανισμών πολλές φορές έρχεται σε αντίθεση κατεύθυνση από την άσκηση εθνικής πολιτικής (Φραγκονικόπουλος & Προέδρου, 2015, σ. 56). Μάλιστα όπως επισημαίνει ο Rodrik (2012, σ. 31-32) στο νέο περιβάλλον δημιουργείται ένα «τρίλημμα» ανάμεσα στη σχέση κυριαρχίας, παγκοσμιοποίησης και δημοκρατίας. Ειδικότερα, εφόσον θέλουμε να ταχθούμε υπέρ των δυνάμεων της παγκοσμιοποίησης πρέπει να περιοριστεί είτε το εθνικό κράτος και η κυριαρχία είτε η δημοκρατία. Αν θέλουμε να διασφαλίσουμε την δημοκρατία πρέπει να επιλέξουμε ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση και το εθνικό κράτος. Αν επιθυμούμε τη διατήρηση του εθνικού κράτους ως του βασικού φορέα πολιτικής, οφείλουμε να επιλέξουμε ανάμεσα στην εμβάθυνση της δημοκρατίας και τις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης.

Η έκρηξη και ισχυροποίηση των θεσμών αυτών τοποθετείται χρονικά κυρίως μετά τη δεκαετία του 1940, όπου αναδείχθηκε η σημασία συγκρότησης συλλογικών θεσμών, οι οποίοι μέσω της στενής κρατικής συνεργασίας θα καθίστανται ικανοί να διαχειριστούν αποτελεσματικά τις νέες ασύμμετρες αναδυόμενες απειλές αλλά και την αντιμετώπιση πρωτοφανών συλλογικών ζητημάτων, που αναδεικνύονται στο πλαίσιο της νέας εποχής (Χειλά, 2007, σ. 288). Πράγματι, σήμερα περισσότερα από 250 κράτη συμμετέχουν σε διακυβερνητικά σχήματα λήψης αποφάσεων. Θεμέλιος λίθος της λειτουργίας τους συνιστά η συναίνεση των μελών και στην πλειοψηφία των περιπτώσεων οι αποφάσεις λαμβάνονται με ψηφοφορίες και υπογραφές συμφωνιών. Το περιεχόμενο τους ενδέχεται να περιλαμβάνει από ζητήματα ανθρωπιστικής φύσεως, περιβαλλοντική προστασία, έως και εξειδικευμένα ζητήματα όπως λόγω λόγου χάρη η Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών ή και την επίλυση περιφερειακών ζητημάτων όπως η Ένωση Κρατών Νότιας Αμερικής (Hague & Harrop, 2011, σ. 154).

Η δυναμική των συλλογικών σχημάτων ποικίλει ανάλογα με τους πόρους που διαθέτουν και το νομικό καθεστώς που τα διέπει, και δεν συνεπάγεται την υποχρέωση συστηματικής συμμόρφωσης των κρατών προς τις επιταγές τους. Ωστόσο, τα νέα αυτά δίκτυα πληροφοριών προσφέρουν ευεργετικές συνέπειες και για τα ίδια τα κράτη, σε τομείς πληροφόρησης, κατάρτισης και συντονισμού. Το γεγονός αυτό ενισχύει την δυναμική ιδίως ορισμένων ισχυρών μη κυβερνητικών ομάδων και ομάδων συμφερόντων, οι οποίες αν όχι άμεσα, αλλά με έμμεσο τρόπο διαθέτουν ιδιαίτερη επιρροή. Απότοκο αποτελεί μία τάση συνδιαλλαγής των εθνικών κυβερνήσεων με διάφορους δρώντες, η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις καθιστά δυσχερή τη διάκριση ανάμεσα σε ζητήματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, λόγω της ανάμειξης διεθνών δρώντων σε ζητήματα της εγχώριας πολιτικής ατζέντας (Hague & Harrop, 2011, σ. 154, 162,163).

Η τάση αυτή είναι ιδιαίτερα αισθητή σε τομείς όπως η άσκηση ενιαίας Περιβαλλοντικής Πολιτικής. Η σταδιακή εξάπλωση μίας ενιαίας, σε παγκόσμια κλίμακα περιβαλλοντικής πολιτικής τοποθετείται κυρίως στις δεκαετίες του 1960 και του 1970. Σταδιακά λοιπόν διαμορφώνεται ένα πλέγμα συλλογικών θεσμών και διαύλων επικοινωνίας για περιβαλλοντικά ζητήματα που αναπτύσσεται κυρίως σε δύο άξονες, στον διεθνή και τον εθνικό. Στον πρώτο άξονα επαφίεται η διαδικασία «οικολογικοποίησης των υφιστάμενων θεσμών» και η ανάδειξη της σημασίας των περιβαλλοντικών ζητημάτων σε διεθνές επίπεδο. Ο Δεύτερος αφορά τις νομοθετικές καινοτομίες σε εθνικό επίπεδο, οι οποίες στοχεύουν σε μία οριζόντιου τύπου εναρμόνιση της νομοθεσίας των επιμέρους κρατών, στην οποία συμβάλλουν με ποικίλους τρόπους και οι διεθνείς δρώντες (Janicke, 2003, σ. 258-259)

Μολονότι η έκταση της «Παγκόσμιας Περιβαλλοντικής Πολιτικής» έχει περιορισμένη εδραίωση και δεν καθίσταται προς το παρόν ικανή να δεσμεύει τις κρατικές δραστηριότητες, συμβάλλει στην ενίσχυση μίας συνεργατικής λογικής ανάμεσα στα κράτη, με στόχο την αντιμετώπιση συλλογικών ζητημάτων, που δεν καθίσταται ικανή η επίλυση τους μονομερώς. Τα περιβαλλοντικά δίκτυα που σχηματίζονται περιλαμβάνουν κράτη, ΜΚΟ, ιδιωτικές επιχειρήσεις ακόμα και κοινωνικά μέσα και δρώντες του χώρου του τύπου. Η ανάπτυξη της «Πράσινης Βιομηχανίας», τα νέα οικονομικά συμφέροντα και το αναδυόμενο πλέγμα θεσμών, που είναι επιφορτισμένη με την οικουμενική περιβαλλοντική προστασία ασκούν πιέσεις στις εθνικές δράσεις είτε με έμμεσο (οικονομικό χαρακτήρα Λόγου χάρι εμπόδια σε εξαγωγές για περιβαλλοντικούς λόγους) είτε με άμεσο (σε θεσμικό επίπεδο, μέσω της απειλής επιβολής κυρώσεων). Χαρακτηριστικά παραδείγματα συνιστούν το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα του ΟΗΕ το 1972, με την Επιτροπή για την Αειφόρο Ανάπτυξη και την υπογραφή της Συνθήκης της Βασιλείας, αλλά και η θεσμική καινοτομία περιφερειακών σχημάτων όπως η Ε.Ε η ASEAN και η ΝΑΦΤΑ, οι οποίες σταδιακά προχωρούν σε νέες ρυθμίσεις που αποσκοπούν στη καταπολέμηση της περιβαλλοντικής μόλυνσης (Janicke, 2003, σ. 260-264).

Εν συνεχεία, θα περιγράψουμε τομείς και ζητήματα που αναδύονται στο πλαίσιο της πολιτικής παγκοσμιοποίησης και θέτουν σε αμφισβήτηση την άσκηση της αποκλειστικής κρατικής κυριαρχίας. Καταρχάς, ύψιστης σημασίας αλλά και αμφιλεγόμενη καθίσταται η επίδραση του Διεθνούς Δικαίου. Κατά μία άποψη το Διεθνές Δίκαιο συνιστά έναν από τους στυλοβάτες του Βεστφαλιανού διεθνούς συστήματος, στο οποίο ενσαρκώθηκε η άσκηση της κρατικής κυριαρχίας, μέσω της θέσπισης κανόνων και δικαιωμάτων που απολαμβάνει το εκάστοτε κράτος αναφορικά με την ικανότητα άσκησης της αυτόβουλης πολιτικής του δραστηριότητας.

5.4 Διεθνές Δίκαιο, Δικαιώματα και Κυριαρχία

Πράγματι, κατά τις απαρχές του, το Διεθνές Δίκαιο αναδύθηκε ως ένα σύμπλεγμα διεθνών κανόνων, με δεσμευτικό χαρακτήρα, οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με τη διατήρηση της αρμονίας και της ισορροπίας στον πλανήτη. Η έλλειψη ενός πανίσχυρου και πλήρως κυρίαρχου ηγεμόνα στο παγκόσμιο γίνεσθαι, προϋποθέτει ένα σύνολο αμοιβαίων και σεβαστών κανόνων, οι οποίοι θα διέπουν τις δράσεις των επιμέρους κρατών, διασφαλίζοντας την νομική ισότητα τους και την αποτροπή των προκλητικών ηγεμονικών τάσεων, που ενδέχεται να υπονομεύσουν την εκάστοτε ισορροπία ισχύος του πλανήτη. Στη θέση αυτή ενσαρκώνεται το βεστφαλιανό δόγμα, το οποίο θεσπίστηκε γύρω από την έννοια της κρατικής κυριαρχίας (Brown, 2002, σ. 32-33)

Στον αντίποδα, υπό μία διαφορετική ερμηνευτική προσέγγιση το Διεθνές Δίκαιο μπορεί να γίνει αντιληπτό ως ένα μέσο περιορισμού των κρατικών δυνατοτήτων και άσκησης της κυριαρχίας, διότι θέτει τις βάσεις και ένα σύνολο συνεκτικών κανόνων που καθορίζουν το περιεχόμενο των αποδεκτών κρατικών δράσεων. Επιπροσθέτως, οι Ku & Yoo, 2013, σ. 213 παρουσιάζουν πως η παγκοσμιοποίηση έχει προκαλέσει μεταβολές στη δυναμική του διεθνούς δικαίου, καθώς περιλαμβάνει πλέον ένα ευρύτερο κατάλογο υποχρεώσεων που οφείλουν να σέβονται τα εθνικά κράτη σε σχέση με το παρελθόν. Ακόμα, η διεύρυνση της θεματολογίας του σε συνδυασμό με το γεγονός πως το περιεχόμενο του πλέον δεν καθορίζεται αποκλειστικά από τα εθνικά κράτη, αλλά η ερμηνεία του επηρεάζεται και από

τους νέους μη κυβερνητικούς φορείς και τις πολυεθνικές εταιρείες, μεταβάλλει ριζικά τη θέση του κράτους στον σημερινό κόσμο. Η διεύρυνση αυτή της ατζέντας που καλύπτει και η συμμετοχή νέων πόλων στην ερμηνεία του, έχει ως απότοκο την άρση της πεποιθήσης πως διαμορφώνεται σε εθνική βάση, με κύριο στόχο την εξυπηρέτηση της πολιτικής δράσης των εθνικών κρατών.

Σε αρχικό στάδιο, το διεθνές δίκαιο υπό το πρίσμα του Βεστφαλιανού Συστήματος, έδειξε ιδιαίτερη μνεία για την ισότητα των κρατών αλλά περιορισμένη προσοχή σε ζητήματα ατομικών δικαιωμάτων, εκτός από ορισμένες προβλέψεις για θέματα διπλωματικής ασυλίας και συμφωνίες σχετικά με την συλλογική δίωξη πειρατών. Ωστόσο, η κατάσταση έμελλε σταδιακά να διαφοροποιηθεί. Οι πρώτες οργανωμένες προσπάθειες συγκρότησης ενός οικουμενικού πλαισίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων χρονολογούνται στον 19^ο και 20^ο αιώνα, με πρωταρχικό στόχο την πάταξη της δουλείας. Η πορεία αυτή συνέχισε να εντατικοποιείται υπό την αιγίδα της φιλελεύθερης σκέψης που ακολούθησε τη λήξη του 1^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά έλαβε πλήρως νέα δυναμική μετά τη λήξη του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου. Τα αποτρόπαια εγκλήματα που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια του, έθεσαν τις βάσεις για τη συγκρότηση ενός συνεκτικού καθεστώτος προστασίας της ανθρώπινης υπόστασης μέσω του διεθνούς δικαίου. Με κομβικό σταθμό το 1948, μέσω της διακήρυξης των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, σταδιακά συγκροτήθηκε ένα ενιαίο πλέγμα κανόνων, που βασίστηκε σε διεθνείς συμφωνίες, συμβάσεις και νομοθεσία, σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο (Brown, 2002, σ. 115-120).

Η υφιστάμενη νέα πραγματικότητα εγείρει ερωτήματα σχετικά με την μεταβολή της φύσης της κρατικής κυριαρχίας, ιδίως σε τομείς διασφάλισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κατά το πρότυπο της οικοδόμησης μίας παγκοσμιοποιημένης δικαιοσύνης, παρατηρείται μία τάση περιορισμού της εθνικής κυριαρχίας, όπως επιβεβαιώνεται από επεμβάσεις σε εσωτερικά κρατικά ζητήματα από τη διεθνή κοινότητα όπως η επέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο και η σύλληψη του δικτάτορα της Χιλής, Αουγκούστο Πινοσέτ (Καστανάς, 1999,σ.235). Παράλληλα το 2000/2001 Το 2000/2001 το Ηνωμένο Βασίλειο συμμετείχε στον εμφύλιο πόλεμο που έλαβε χώρα στη Σιέρα Λεόνε, καθώς ανέλαβε εκπαιδευτικό και συμβουλευτικό ρόλο, με στόχο την βελτίωση των επιδόσεων του εθνικού στρατού και της αστυνομίας (Brown, 2002, σ. 136).

Δεν πρέπει να λησμονήσουμε ακόμα, πως στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών μέσω της πρωτοβουλίας “The Responsibility To Protect” , λαμβάνει χώρα μία ανανοηματοδότηση της κρατικής κυριαρχίας. Στα πρακτικά της διάσκεψης περιγράφεται ως μία δυνητική και όχι απόλυτη έννοια. Το γεγονός αυτό εδράζεται στην άσκηση της ουσιαστικής κυριαρχίας και όχι αποκλειστικά την εξωτερική κατοχύρωση της μη επέμβασης. Απόρροια συνιστά η θεσμοθέτηση διαδικασιών, οι οποίες επιτρέπουν την επέμβαση των Ηνωμένων Εθνών σε εσωτερικά κρατικά ζητήματα, σε περιπτώσεις που κρίνεται επιτακτική η ανάγκη προστασίας δικαιωμάτων, τα οποία το κράτος δεν κατορθώνει να υπερασπιστεί, είτε το ίδιο το κράτος προβαίνει σε πράξεις καταστρατήγησης τους ή ακόμα και σε περιπτώσεις έκρηξης εμφύλιων σπαραγμών. Εν γένει το συμπέρασμα είναι πως τα κράτη σε περίπτωση που δεν μπορούν τα ίδια να ασκήσουν την κυριαρχία τους, το δικαίωμα αυτό μετατοπίζεται στην διεθνή κοινότητα, η οποία οφείλει να παρεμβαίνει σε περιπτώσεις που θίγονται τα ανθρώπινα δικαιώματα (Evans et all, 2001).

Οι αποφάσεις αυτές της Διεθνούς επιτροπής για την επέμβαση και την κρατική κυριαρχία το 2000, θέτοντας την ανθρωπιστική επέμβαση ως προτεραιότητα, συμβάλλουν σε

μία ριζική αναανομηματοδότηση της κυριαρχίας, διότι της προσδίδουν ένα ηθικό χαρακτήρα που δεν διέθετε στο παρελθόν. Η «υπεύθυνη αυτή κυριαρχία» (responsible sovereignty) συνεπάγεται πως το δικαίωμα διατήρησης και άσκησης του κράτους στην κυριαρχία του συνδέεται άρρηκτα με την αποτελεσματική διασφάλιση της ευημερίας και προστασίας των πολιτών του (Bellamy, 2009). Πράγματι, ένα διεθνές σύστημα που αρθρώνεται γύρω από την κρατική κυριαρχία κατά το απόλυτο περιεχόμενο της, καθιστά τη λειτουργία οργάνων όπως το διεθνές δικαστήριο προβληματική, διότι στο βωμό της απόλυτης κρατικής αυτονομίας θα έχουν τη δυνατότητα άρνησης συμμόρφωσης με τις διεθνείς επιταγές, με απότοκο την κατοχή περιορισμένης διακριτικής ευχέρειας επέμβασης στην εγχώρια πολιτική σκηνή από τα διεθνή όργανα (Brown, 2002, σ. 8).

Ένα σύστημα που βασίζεται σε κυρίαρχα κράτη δεν αποκλείει την διασφάλιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε διεθνή κλίμακα, αλλά περιπλέκει την κατάσταση, διότι προβάλλεται το επιχείρημα της αποκλειστικής αρμοδιότητας διαχείρισης των πολιτών του και των εγχώριων ζητημάτων που οφείλει να κατέχει ένα κυρίαρχο κράτος (Brown, 2002, σ. 7,8). Υπό το εν λόγω πρίσμα η ποιοτική μεταβολή της κυριαρχίας και οι νέες συμβάσεις που επιτρέπουν την υπό προϋποθέσεις ανάμειξη στα εσωτερικά ζητήματα των κρατών και στον τρόπο μεταχείρισης των πολιτών από την εθνική κυβερνητική αρχή, αντιτίθεται στις αρχές της Βεσφαλιανής Κυριαρχίας. Η έννοια της Κυριαρχίας που αποτελεί τον θεμέλιο λίθο της Συνθήκης της Βεσφαλίας αμφισβητείται εμπράκτως. Η απόλυτη κυριαρχία καταρρίπτεται, μέσω της δυνατότητας της διεθνούς κοινότητας να προβαίνει σε εξαναγκαστική παρέμβαση στα εσωτερικά κρατικά δρώμενα, με γνώμονα την διατήρηση της διεθνούς σταθερότητας (Krasner, 1999, σ. 8).

Αυτό το νεοσύστατο δόγμα «νεοπαρεμβατισμού», το οποίο ενσαρκώνεται μέσω της φιλελεύθερης σκέψης, η οποία αποσκοπεί στην σφυρηλάτηση μίας «παγκόσμιας ειρήνης» και της καθολικής προστασίας της ανθρώπινης υπόστασης συσκοτίζει την μελέτη του φαινομένου της κρατικής κυριαρχίας. Οι επεμβάσεις σε θέματα δικαιωμάτων, από κοινού με δράσεις όπως η εμπλοκή του NATO στη διαμάχη στο Κόσοβο, χαρακτηρίζονται από πολλούς σκεπτικιστές ως μία μορφή κατάλυσης της κρατικής κυριαρχίας, με στόχο την επιβολή ηγεμονικών τάσεων και την εδραίωση μίας κυρίαρχης ιδεολογίας των ισχυρών κρατών, με άρμα τα συλλογικά, διεθνή σχήματα στα οποία συμμετέχουν και κατέχουν ιδιαίτερα σημαντική θέση (Χειλά, 2007, σ. 287, 294).

5.5 Η οδός Προς μία « Δικτυακή Διακυβέρνηση » ;

Υπό το πλαίσιο του νέου αναδυόμενου περιβάλλοντος, που χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα διασύνδεσης, τα κράτη δέχονται πιέσεις, οι οποίες υποβαθμίζουν σε κάποιο βαθμό το προηγουμένως υφιστάμενο στρατηγικό πλεονέκτημα τους ως αποκλειστικές μονάδες με συγκεκριμένη γεωγραφική και οικονομική υπόσταση. Η ανάπτυξη των κρατών πλέον εξαρτάται εκτός από τους πόρους και συντελεστές ισχύος τους και από την δυνατότητα συμμετοχής και ενσωμάτωσης τους στα παγκόσμια δίκτυα πολιτικής που εδραιώνονται (Γιαννίτσης, 2003, σ. 157-158). Τα δίκτυα αυτά επιφέρουν μία μεταμόρφωση της μορφολογίας των κοινωνιών συμβάλλοντας στην καλλιέργεια μίας λογικής διασύνδεσης και της πολυεπίπεδης διάχυσης της ήπιας ισχύος και της ικανότητας λήψης αποφάσεων. Η δικτυακή λογική που διέπει τον σημερινό κόσμο της τεχνολογίας μεταβάλλει ριζικά το ιεραρχικό περιβάλλον. Η πολιτική λειτουργία των κρατών υπόκειται σε αναδιατύπωση, καθώς η συμμετοχή σε ένα δίκτυο αλλά και η δυναμική του εκάστοτε δικτύου καθίστανται καταλυτικοί παράγοντες για την κυριαρχία σε ένα τομέα (Castells, 1996, σ. 469).

Η ανάπτυξη της δικτυακής λογικής και της συλλογικής επεξεργασίας ζητημάτων κοινού ενδιαφέροντος, τα οποία υπερακοντίζουν τα εθνικά σύνορα επεκτείνεται εκτός από την οικονομική και στην πολιτική και κοινωνική σφαίρα. Υπό το εν λόγω πρίσμα γίνονται αντιληπτά δίκτυα που σχετίζονται ακόμα και με εκπαιδευτικές καινοτομίες και ως προς τη βελτίωση των υποδομών υγείας. Ακόμα και δίκτυα τοπικού χαρακτήρα εντάσσονται σε ευρύτερης κλίμακας μηχανισμούς (Χάλαρης, 2003, σ. 417,418,426). Τα δίκτυα αυτά συνιστούν ένα σύνολο αλληλοδιαπλεκόμενων κόμβων (nodes), το περιεχόμενο των οποίων ποικίλει. Χαρακτηρίζονται κατεξοχήν από ανοιχτές δομές και η δράση τους τείνει να επεκτείνεται χωρίς όρια, ενώ συνάμα ενδέχεται να περιλαμβάνουν κρατικούς φορείς, Πολυεθνικές επιχειρήσεις, μέσα επικοινωνίας και κοινωνικές ομάδες. Η στενή διασύνδεση ανάμεσα στα μέλη τους, χρησιμοποιώντας ιδίως τα νέα τεχνολογικά μέσα της εποχής, αποσκοπούν στην καθιέρωση συλλογικών διεργασιών, οι οποίες αποσκοπούν στην κατάρτιση αποδοτικών ρυθμίσεων και λήψη αποφάσεων σε κρίσιμα ζητήματα. Η ιδιαίτερη δυναμική που αποκτούν συμβάλλει στη καλλιέργεια ενός νέου θεσμικού περιβάλλοντος, στο πλαίσιο του οποίου αναδύονται νέες στρατηγικές και νέα διεθνή συμφέροντα, τα οποία σε ποικίλες περιπτώσεις υπερβαίνουν τα επιμέρους εθνικά (Castells, 1996, σ. 168-181, 470).

Θεμέλιος λίθος της επιτυχίας και της δυναμικής που αποκτούν τα νέα αυτά δίκτυα αποτελεί η ανάδειξη προβλημάτων παγκόσμιων διαστάσεων, όπως η περιβαλλοντική μόλυνση, η τρομοκρατία, τα όπλα μαζικής καταστροφής και νέα οικονομικά και πολιτικά ζητήματα της εποχής της Παγκοσμιοποίησης , η επίλυση των οποίων δεν καθίσταται ικανή αποκλειστικά μέσω της μεμονωμένης χρήσης των παραδοσιακών εθνικών συντελεστών ισχύος. Τα συλλογικά δίκτυα αντιμετωπίζουν τις δυσκαμψίες που αναδύονται , καθώς προσφέρουν ευελιξία και ταχύτητα μέσω της ευρύτερης προσβασιμότητας σε διαύλους επικοινωνίας, πόρους και επιστημονική, τεχνική γνώση (Slaughter, 2004A, σ.162). Ωστόσο, μολονότι το συλλογικό αναδυόμενο ρυθμιστικό πεδίο λήψης αποφάσεων ενισχύει την αποτελεσματική άσκηση μεθόδων ήπιας ισχύος από τα κράτη και ενισχύει την αποτελεσματικότητα, συνάμα συγκροτεί ένα νέο χάρτη αποδεκτών κινήσεων και νορμών συμπεριφοράς, τα οποία τα κράτη οφείλουν να ασπάζονται και να σέβονται προκειμένου να συμμετέχουν στα δίκτυα αυτά (Slaughter, 2004A, σ.168-173).

Υπό το εν λόγω πρίσμα τα διακυβερνητικά και υπερεθνικά δίκτυα πολιτικής που αναπτύσσονται ανασχηματίζουν ολοκληρωτικά την άσκηση πολιτικής και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, καθώς αμφισβητείται εμπράκτως η δομή της έως πρότινος υφιστάμενης διακυβέρνησης. Χαρακτηριστική είναι η συμβολή τους στη διαμόρφωση και προώθηση νέων μορφών πολιτικής οργάνωσης, η οποία ενσαρκώνεται υπό την μορφή μίας πολυεπίπεδης μορφής διακυβέρνησης, διότι η πολιτική δράση ασκείται πλέον σε ποικίλες σφαίρες, σε εθνικό, υπο-εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η παραπάνω διαδικασία ενδέχεται να λαμβάνει χώρα είτε σε παγκόσμιο είτε σε περιφερειακό επίπεδο, ιδίως στο πλαίσιο σχημάτων όπως η Ε.Ε και η ASEAN, οι οποίες διαθέτουν ένα ευρύ σύμπλεγμα διαδικασιών και ευέλικτων, συλλογικών μορφών συνεργασίας (Mikelis, 2018, σ. 103-106).

Από τα παραπάνω απορρέει μία νέα φύση του διεθνούς περιβάλλοντος, στο οποίο πλέον κυριαρχεί η αλληλεπίδραση έναντι του απομονωτισμού, οι διεθνείς θεσμοί έναντι του ελεύθερου χώρου. Στο πλαίσιο αυτό προβάλλεται το επιχείρημα πως η κρατική κυριαρχία ως η απόλυτη ενσάρκωση της κρατικής αυτονομίας δεν νοείται. Η συμμετοχή στα νέα σχήματα συνεπάγεται την αποδοχή συγκεκριμένων όρων και υποχρεώσεων από τα κράτη, η οποία μεταβάλλει το περιεχόμενο της κυριαρχίας. Από την κυριαρχία του ελέγχου μετακινούμαστε προς μία κυριαρχία της υπευθυνότητας. Η νέα αυτή κυριαρχία συνιστά μία κατάσταση

κύρους, η οποία εδράζεται στην ικανότητα συμμετοχής και δράσης ενός κράτους στο νέο δικτυακό περιβάλλον (Slaughter, 2004A, σ.187 & Slaughter, 2014B, σ. 286-287).

Η νέα αυτή ποιοτικά διαφοροποιημένη μορφή κρατικής κυριαρχίας ενσαρκώνεται μέσω του προνομίου λήψης αποφάσεων από τα κράτη εντός των δικτύων που έχουν διαμορφωθεί. Ωστόσο, αποκτά έναν «διαιρεμένο χαρακτήρα», διότι τα κράτη δεν λειτουργούν ως απόλυτες μονάδες σε αντίθεση με το παρελθόν. Στον αντίποδα, οι κυβερνητικοί φορείς προβαίνουν στην άσκηση «μικρών μερών κυριαρχίας» μέσω της συμμετοχής στα διεθνή σχήματα, η οποία εξαρτάται από τις δυνατότητες του εκάστοτε κράτους και τις υποχρεώσεις στις οποίες υπόκειται (Slaughter, 2004A, σ.186- 187).

Μολονότι η οριζόντια δομή της δικτυακής οργάνωσης παραχωρεί ιδιαίτερο χώρο δράσης στα κράτη και υψηλά επίπεδα συναίνεσης, σημαντικοί είναι οι περιορισμοί στην κρατική λειτουργία. Απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η αποδοχή των αρχών και κανόνων που διέπουν το εκάστοτε δίκτυο ενώ παράλληλα εγείρεται το ζήτημα της επίλυσης θεμάτων ύψιστης εθνικής σημασίας, όπου η διεθνοποίηση της επίλυσης τους αντιτίθεται στην επιθυμία των επιμέρους κρατών (Slaughter, 2014B, σ. 318-321). Υπό το εν λόγω πρίσμα η ύπαρξη πολιτισμικών, τεχνολογικών, οικονομικών, κοινωνικών δικτύων τείνει να μετατρέψει το κράτος από τον αποκλειστικό δρώντα πολιτικής σε έναν ισχυρό βέβαια αλλά όχι μοναδικό φορέα πολιτικής στη διεθνή σφαίρα (Χάλαρης, 2003, σ. 426-427). Στο σημείο αυτό ένα ερώτημα κανονιστικής διάστασης, το οποίο σχετίζεται με το ζήτημα της νομιμοποίησης και του βαθμού δημοκρατικότητας της λήψης αποφάσεων, ιδίως της δημοκρατικότητας του εθνικού κράτους στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, διότι εμφανίζονται ποικίλα νέα σύνολα κανόνων και πρακτικών που δεν ελέγχονται καθαρά από τα κράτη και τίθεται υπό το πρίσμα μίας μορφής λήψης συλλογικών αποφάσεων σε ευρεία κλίμακα (Mikelis, 2018, σ. 103-106).

Η έκρηξη του αριθμού των διεθνών σχημάτων από κοινού με τη νέα δικτυακή λογική που διέπει την πολιτική διαδικασία επιφέρει μεταβολές στην παραδοσιακή συγκεντρωτική κρατική δομή. Η αμιγώς εσωτερική λήψη αποφάσεων στο πρότυπο του εθνικού κράτους χάνει την δυναμική της. Παράλληλα, σε ποικίλες περιπτώσεις οι κρατικοί φορείς βρίσκονται επιφορτισμένοι με την εφαρμογή ορισμένων μέτρων που έχουν καταρτιστεί σε διεθνές επίπεδο. Την παραπάνω διαδικασία ο Cox, την περιγράφει ως μία «διεθνοποίηση του εθνικού κράτους» (Δεμερτζής, 1996,σ. 393-394). Μολονότι δεν υφίσταται κάποιος υπέρτατο, πανίσχυρο διεθνές κέντρο εξουσίας που να επιβάλει συγκεκριμένες πολιτικές στα κράτη, η συλλογική ρύθμιση των κρατικών υποθέσεων εγείρει ποικίλα ερωτηματικά αναφορικά με την θέση του κράτους στο σημερινό κόσμο (McGrew, 1992, σ. 323).

Συντελείται λοιπόν μία μορφή κερματισμού του κράτους, καθώς η ισορροπία ισχύος μεταξύ εσωτερικής πολιτικής και του διεθνούς περιβάλλοντος μετατοπίζεται. Υπάρχει μία δικτύωση ανάμεσα σε κρατικά όργανα, τραπεζίτες, αρχηγούς κρατών και διακυβερνητικά σχήματα. Μολονότι το κράτος βεβαίως δεν παρακμάζει, λαμβάνει χώρα μια αποσύνθεση των θεσμικών του δομών. Θεσμικοί αξιωματούχοι όπως υπουργοί και αρχηγοί κρατών, παύουν να είναι οι κύριοι φορείς λήψης αποφάσεων, διότι έχουν αντικατασταθεί από τους ίδιους τους οργανισμούς. Το νέο κράτος είναι ένα πολυκέφαλο κράτος , διότι κυβερνάται από ποικίλους δρώντες και θεσμούς, οι οποίοι αναπτύσσουν πολύπλοκους δεσμούς μεταξύ τους (Slaughter, 2003, σ. 190).

Στο πλαίσιο αυτό μολονότι θεσμοί όπως η εκτελεστική εξουσία διατηρούν μία σημαντική θέση μέσω της δυνατότητας συμμετοχής και άμεσης συνδιαλλαγής με τα δίκτυα, στον αντίποδα άλλοι όπως το κοινοβούλιο τίθενται στο περιθώριο της πολιτικής διαδικασίας, καθώς παύει να διαθέτει ουσιαστική αρμοδιότητα και καθίσταται ένας απλός αποδέκτης αποφάσεων. Η κατάσταση αυτή από κοινού με την παραχώρηση ορισμένων εκτελεστικών αρμοδιοτήτων από διακυβερνητικά σχήματα σε μη κυβερνητικές οργανώσεις, δημιουργούν προβληματισμούς αναφορικά με την κρατική νομιμοποίηση. Η λαϊκή κυριαρχία, η οποία συνιστά το θεμέλιο λίθο της νομιμοποίησης του εθνικού κράτους δέχεται ισχυρά πλήγματα (Hague & Harrop, 2011, σ. 157-163).

Τα υψηλά σημερινά επίπεδα συνδιαλλαγής των εθνικών κυβερνήσεων με διεθνείς οργανισμούς, πολιτικά, οικονομικά δίκτυα και άλλους εξωγενείς παράγοντες μειώνουν τα επίπεδα κυβερνητικής λογοδοσίας στο εγχώριο λαϊκό σώμα, με απότοκο την εμφάνιση της έννοιας του δημοκρατικού ελλείμματος (Καρβούνης, 2004, σ. 376). Η κατάσταση αυτή από κοινού με την αύξηση των μεταβολών του διεθνούς περιβάλλοντος και της αδυναμίας των εθνικών κρατών να ανταποκριθούν στις αναδυόμενες απαιτήσεις, απορρέουν στην εμφάνιση μίας τάσης απώλειας της παρελθοντικής αίγλης του (Ohmae, 1995, σ. 47). Κατά την έννοια αυτή η Παγκοσμιοποίηση περιγράφεται ως το αντίθετο σκέλος του εθνικού κράτους και συνάμα φορέας αποεθνικοποίησης ή αποκυριαρχικοποίησης του. Η παραπάνω θέση εδράζεται στο γεγονός πως το παραδοσιακό κράτος αλλάζει μορφή, καθώς το η οικονομία μετακυλιέται με ιλιγγιώδη ρυθμό από την εθνική βάση σε παγκόσμια κλίμακα. Η μεταβολή αυτή θέτει τις βάσεις για ανάπτυξη συλλογικών οικονομικών ρυθμιστικών πλαισίων, τα οποία περιορίζουν εκτός από την οικονομική πολιτική και τις ικανότητες κοινωνικής πρόνοιας, η οποία συνιστά τον στυλοβάτη της εθνικής κρατικής νομιμοποίησης (Μαρκαντωνάτου, 2009, σ.393).

5. 6 Ροές, κρατική θωράκιση και διοικητική μεταμόρφωση

Η μεταβολή των συσχετισμών ανάμεσα σε κράτη και διεθνείς φορείς επιδρά ποικιλοτρόπως στις διάφορες εκφάνσεις της κρατικής κυριαρχίας. Καταρχάς, αναδύονται περιπλοκές στην άσκηση της βεσφαλιανής κυριαρχίας, η οποία όπως αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο έγκειται στην ανεξαρτησία διεύθετης των εγχώριων κρατικών υποθέσεων εντός της εδαφικής του επικράτειας. Η εκμετάλλευση των νέων πολιτικών και οικονομικών διεθνών συσχετισμών από κοινού με την ανάπτυξη ενός δικτυακού πεδίου άσκησης πολιτικής με υψηλά επίπεδα κρατικών υποχρεώσεων θίγουν την αποκλειστικά ικανότητα ρύθμισης εσωτερικών ζητημάτων.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που αφορά την οικονομική σφαίρα αποτελεί η έκρηξη και η διαχείριση των οικονομικών κρίσεων. Η στενή οικονομική διασύνδεση που έχει επιτευχθεί μέσω της χρηματοπιστωτικής ενοποίησης, συμβάλλει στην ταχύτατη επέκταση των κρίσεων σε παγκόσμια κλίμακα. Το μέγεθος της σημερινής οικονομικής δραστηριότητας έχει ως απότοκο την ανάγκη συλλογικών κινήσεων για την αντιμετώπιση τέτοιου είδους ζητημάτων, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις έρχονται αντίθετα με τις επιθυμίες και βραχυπρόθεσμες ανάγκες των κρατών. Οι πιέσεις που ασκούνται στην οικονομική σφαίρα, από κοινού με την έμεση επίδραση του έντονου οικονομικού ανταγωνισμού οδηγούν τα κράτη σε λήψη περιοριστικών μέτρων και την εδραίωση ενός «οικονομικού παρεμβατισμού» , οι συνέπειες του οποίου μεταλαμπαδεύονται και στην κοινωνική σφαίρα, καθώς οι επιδόσεις της οικονομικής δραστηριότητας σχετίζονται άμεσα και τις κρατικές δυνατότητες στον τομέα των κοινωνικών παροχών (Σουλιώτης, 2009, σ. 761-767).

Επιπροσθέτως, ιδιαίτερη είναι η επίδραση στην κυριαρχία αλληλεξάρτησης. Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της ταχύρρυθμης τεχνολογικής προόδου, η οποία με τη σειρά της επιφέρει την διευκόλυνση στη μετακίνηση ατόμων, αγαθών, πληροφοριών και ιδεών, αναδύεται το ζήτημα της σχέσης ανάμεσα τους με τις ρυθμιστικές ικανότητες των κρατών (Agnew, 2009, σ. 169-169). Η εκτεταμένη γεωγραφική μετακίνηση συμβάλλει στην επαφή ανομοιογενών στοιχείων και ομάδων, με απότοκο μία τάση ομογενοποίησης των κρατών (Μαρκαντωνάτου, 2009, σ.390), η οποία συμβάλλει στην απώλεια της μοναδικότητας του εκάστοτε κράτους.

Επιπλέον, οι ροές αυτές τοποθετούνται στον πυρήνα της δημογραφικής αλλαγής, γεγονός που επηρεάζει το κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι των κρατών και κατ'επέκταση περιπλέκει την διαχειριστική ικανότητα των εθνικών κυβερνήσεων (Agnew, 2009, σ. 169-170). Η διαδικασία διαχείρισης και ενσωμάτωσης νέων πολιτών και ιδεών οφείλει ακόμα να συνοδεύεται από μεταβολές στο καθεστώς εργασιακών δικαιωμάτων και υιοθέτηση ευνοϊκότερων ρυθμίσεων σε ποικίλους τομείς (Γιαννίτσης, 2003, σ. 157), οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις αποτελούν δυσχερές κρατικό εγχείρημα.

Στο σημείο αυτό αναδύεται η εξέχουσα θέση του ζητήματος του κυβερνοχώρου, ο οποίος συνιστά μία από τις ριζικές εξελίξεις της περιόδου της Παγκοσμιοποίησης. Καταρχάς, μολοντί παρουσιάζεται πλήθος διαφορετικών ορισμών, στη παρούσα μελέτη θα τον ορίσουμε ως ένα περιβάλλον , το οποίο έχει διαμορφωθεί από συνεργατικά δίκτυα, πληροφοριακά και υπολογιστικά συστήματα και μηχανές τηλεπικοινωνιών παγκόσμιας εμβέλειας όπως ο παγκόσμιος ιστός. Στο πρόσωπο του ενσαρκώνεται η κατασκευή ενός νέου διακριτού χώρου, ο οποίος δεν εδράζεται στα εδαφικά, γεωγραφικά σύνορα, αλλά δημιουργεί ένα ψηφιακό αρχιπέλαγος, με κύρια στοιχεία των ανωνυμία και τα υψηλά επίπεδα προσβασιμότητας (Heinegg, 2012, σ. 9).

Η σχέση της κυριαρχίας και του κυβερνοχώρου αποτελεί ένα ιδιαίτερα αμφιλεγόμενο ζήτημα. Σε αρχικό επίπεδο, η παραδοσιακή σύλληψη της κυριαρχίας αντιτίθεται στο ελεύθερο πνεύμα του διαδικτύου. Ο πολυεπίπεδος χαρακτήρας του κυβερνοχώρου από κοινού με τα δικαιώματα των χρηστών που τον χρησιμοποιούν δημιουργεί δυσκολίες στις προσπάθειες του κυβερνητικού ελέγχου (Yeli, 2017, σ. 109- 110). Η ρήξη λοιπόν με το εδαφικό στοιχείο και η σύσταση μίας νέας σφαίρας ανθρώπινης δραστηριότητας επιφέρει νέες προκλήσεις στο κράτος, προκλήσεις σχετικά με την κυκλοφορία πληροφοριών και την ανάδειξη νέων ψηφιακών δικαιωμάτων (Mueller, 2018).

Ωστόσο, η εμφάνιση νέων απειλών και επιθέσεων στον κυβερνοχώρο, καθιστά επιτακτική ανάγκη την εύρεση λύσεων, σε μία προσπάθεια θωράκισης του κράτους από νέες μορφές απειλής. Σύμφωνα μάλιστα με τη Διεθνή Στρατηγική για το Κυβερνοχώρο των ΗΠΑ, οι ακόλουθες δραστηριότητες συνιστούν παραβίαση της εδαφικής κυριαρχίας του. Επιθέσεις σε δίκτυα, εκμετάλλευση δικτύων και άλλες δραστηριότητες στο κυβερνοχώρο, που είναι απειλητικές και ελλοχεύουν κινδύνους για τη σταθερότητα του κράτους, των δημοκρατικών ελευθεριών και των δικαιωμάτων (Heinegg, 2012, σ. 12).

Στο πλαίσιο αυτό αναδύεται μία μορφή «κρατικής κυριαρχίας στον κυβερνοχώρο», καθώς η κρατική δικαστική εξουσία αποκτά δικαιοδοσία επί εγκληματικών υποθέσεων που λαμβάνουν χώρα από χρήστες της εθνικής επικράτειας της. Η δυνατότητα αυτή ενισχύεται από το γεγονός πως ο ψηφιακός αυτός κόσμος, χρησιμοποιεί ορισμένες απτές, υλικές υποδομές, επί των οποίων είναι δυνατός ο κρατικός έλεγχος. Ωστόσο, ο όγκος του διαδικτύου

και ο τρόπος λειτουργίας του δυσχεραίνει επί του πρακτέου την άσκηση των παραπάνω δικαιωμάτων (Heinegg, 2012, σ. 9-10). Επιπροσθέτως, η δυνατότητα χρήσης των χρηστών ψευδών διευθύνσεων (IP) και το γεγονός πως δεν έχει οριστεί ένας οριοθετημένος «εθνικός κυβερνητικός χώρος» στον οποίο ασκείται πλήρης κρατικός έλεγχος, συνεπάγεται την μετατόπιση από την παραδοσιακή έννοια της κυριαρχίας (Mueller, 2018).

Πράγματι, η μοναδικότητα της φύσης του διαδικτύου δεν επιτρέπει την άσκηση της μεμονωμένης, απόλυτης κρατικής κυριαρχίας. Ο τεράστιος όγκος αλλά και τα ρευστά όρια δικαιοδοσίας συσκοτίζουν την διαδικασία άσκησης ελέγχου. Συνεπώς, απαραίτητη κρίνεται η αποδοχή καθολικών κανόνων και ενός διευρυμένου νομικού καθεστώτος, η οποία οφείλει να βασίζεται σε στοιχεία κοινής εθνικής ερμηνείας για την αποφυγή κρατικών συγκρούσεων (Heinegg, 2012, σ. 10). Τα κράτη προβαίνουν σε μικρές υποχωρήσεις, έτσι ώστε να καταστεί εφικτή η αποτελεσματικότερη διακυβέρνηση στον χώρο του διαδικτύου (Mueller, 2018). Απότοκο, η διαμόρφωση μίας «διαιρεμένης κυριαρχίας στον κυβερνοχώρο», κατά την οποία ορισμένα σημαντικά ζητήματα τίθενται υπό την κρατική αιγίδα και υπό την δικαιοδοσία του εθνικού δικαίου, ενώ παράλληλα ορισμένα διαχέονται σε παγκόσμια βάση (Yeli, 2017, σ. 114).

Η ισχυροποίηση λοιπόν του ρόλου του διεθνούς παράγοντα σε συνδυασμό με την απορύθμιση του λεγόμενου Κενσϋανού κράτους πρόνοιας συνοδεύτηκε από μία τάση μεταβολής των κρατικών δομών, η οποία ενσαρκώνεται στην ανάπτυξη πλήθους πόλων άσκησης εκτελεστικών αρμοδιοτήτων, που συνέβαλλε με τη σειρά της στη διάχυση της εξουσίας είτε σε διεθνές είτε σε τοπικό επίπεδο σε ΟΤΑ και ΜΚΟ (Μαρκαντωνάτου, 2009, σ.397- 399). Η μεταμόρφωση αυτή συνοδεύεται από μία αναδιοργάνωση της δημόσιας διοίκησης, υπό το πλαίσιο της ραγδαίας τεχνολογικής προόδου. Τα νέα τεχνολογικά μέσα παρέχουν νέα εργαλεία που αυξάνουν την αποτελεσματικότητα της γραφειοκρατίας και προάγουν την «ηλεκτρονική διακυβέρνηση» και τον εκσυγχρονισμό της κρατικής μηχανής, μέσω της αποκέντρωσης της εφαρμογής πολιτικών (Νικητάκος, 2009, σ. 247-249).

Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης λοιπόν δεν έγκειται αποκλειστικά στην εμφάνιση νέων διεθνών θεσμών, αλλά σε μία μεταστροφή της δομής και της λογικής που διέπει την κρατική μηχανή. Λόγου χάρι, η αποκέντρωση της λήψης αποφάσεων και η ανάδυση κοινωνικών και πολιτικών δικτύων ενθαρρύνουν τη δημιουργία νέων θεσμών. Παράλληλα η ισχυροποίηση των ομάδων συμφερόντων και των κοινωνικών δικτύων έχουν ως απότοκο τη μεταβίβαση της λήψης μέτρων από το συγκεντρωτικό κυβερνητικό επίπεδο σε περιφερειακό και τοπικό (Παπακωνσταντίνου, 2005, σ. 12-13). Η μεταμόρφωση αυτή της διάδρασης ανάμεσα σε ομάδες ποικίλου ενδιαφέροντος και τις κρατικές δομές μεταβάλλει την εσωτερική ισορροπία πολιτικής ισχύος των κρατών και τον ρόλο των κυβερνήσεων (OECD, 1996, σ. 12-16).

Η σημασία της μεταβολής στην δομή και την λειτουργία των κυβερνητικών δομών εδράζεται στην άρρηκτη σύνδεση της δημόσιας διοίκησης με το εθνικό κράτος. Η κυριαρχία των κρατών, τα οποία σταδιακά διαμορφώθηκαν ήδη από τον 15^ο αιώνα, βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό με τους κρατικούς τους μηχανισμούς. Οι φορείς της δημόσιας διοίκησης συνδράμουν ποικιλοτρόπως στην χάραξη της νομοθετικής και την άσκηση της εκτελεστικής εξουσίας, καθώς είναι επιφορτισμένοι με την κατάρτιση σχεδίων και την υλοποίηση εκτελεστικών μέτρων, τα οποία καθρεφτίζουν τη κρατική βούληση. Οι δραστηριότητες της δημόσιας διοίκησης μεταλαμπαδεύουν την κρατική κυριαρχία από την συμβολική της υπόσταση στο πραγματικό επίπεδο άσκησης πολιτικής. Απότοκο αποτελεί η εκδήλωση μίας

διαλεκτικής σχέσης ανάμεσα σε κυριαρχία και δημόσια διοίκηση στο πλαίσιο ανάπτυξης του νεότερου κράτους (Παπακωνσταντίνου, 2005, σ. 2-3).

Μολονότι η κρατική κυριαρχία δεν έχει εκλείψει και η δημόσια διοίκηση διατηρεί έναν υψηλό βαθμό εθνικού χαρακτήρα, αναμφισβήτητα υπόκειται σε μεταβολές. Τα νέα μοντέλα συνεργασίας και η δημιουργία νέων οργάνων, που είναι απαραίτητα για την αντιμετώπιση νέων ζητημάτων που αναδύονται στην εποχή της παγκοσμιοποίησης δημιουργούν πολυπλοκότερο πεδίο συνδιαλλαγής και επικοινωνίας με ποικίλους φορείς σε εξωτερικό και εσωτερικό επίπεδο (OECD, 1996, σ. 12). Τέλος, σε ορισμένες περιπτώσεις η αυξημένη πολυπλοκότητα ορισμένων ζητημάτων και η εμπλοκή ποικίλων δρώντων στις διαπραγματεύσεις σχετικά με την επίλυση τους, προκαλεί έναν περιορισμό των δυνατοτήτων της στην διαδικασία επίτευξης του γενικού συμφέροντος των πολιτών του κράτους (Παπακωνσταντίνου, 2005, σ. 11). Η αδυναμία αυτή από κοινού με την επέκταση της αντίληψης περί άσκηση πολιτικής «πίσω από κλειστές πόρτες» , καθώς η χάραξη του πολιτικού προγράμματος δεν καθορίζεται αποκλειστικά από τις εθνικές κυβερνήσεις ενισχύει τις απόψεις περί ύπαρξης ενός δημοκρατικού ελλείμματος, το οποίο προκαλεί την έκρηξη δυσπιστίας των πολιτών και μείωση της νομιμοποίησης των κρατικών θεσμών (OECD, 1996, σ. 14). Κατανοούμε λοιπόν πως η ποιοτική διαφοροποίηση είτε της κυριαρχίας είτε της δημόσιας διοίκησης επρόκειτο να επιδράσει σημαντικά στο αντίστοιχο. Οι νέες προκλήσεις της εποχής της παγκοσμιοποίησης περιπλέκουν το ζήτημα της άσκησης των κρατικών λειτουργιών και συμβάλλουν στην εμφάνιση προκλήσεων έναντι της νομικής, ιστορική και πολιτικής υπόστασης του, στοιχεία που αποτελούν θεμέλιους λίθους της κυριαρχίας του (Παπακωνσταντίνου, 2005, σ. 2-3)

Επιπροσθέτως, ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας που εγείρει το ζήτημα της θέσης της κρατικής κυριαρχίας στη σημερινή εποχή, αποτελεί η διασπορά «Των διασυνοριακών προβλημάτων» και το αυξανόμενο αίσθημα ανασφάλειας απέναντι σε συλλογικούς κινδύνους. Η κατάσταση αυτή μεταβάλλει τις έως πρότινος ισχύουσες αρχές που καθορίζουν την συμβίωση και την άσκηση της κυριαρχίας των κρατών (McGrew, 2013, σ. 41). Η εμφάνιση νέων δικτύων τρομοκρατίας παγκόσμιων διαστάσεων επιφέρει σοβαρές προκλήσεις αναφορικά με την αποτελεσματική ασφάλεια των κυρίαρχων κρατών. Τα νέα τεχνολογικά μέσα και ο η περιορισμένη δυνατότητα εξουχιστικού ελέγχου του πλήθους των ανθρώπων που μετακινούνται καθημερινά ανάμεσα στα κράτη, καθιστά την ολοκληρωτική διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας, που αποτελεί έναν από τους πυλώνες της λειτουργίας των εθνικών κρατών, δυσχερές εγχείρημα (Paul, 2003, σ. 159-160).

Παράλληλα, αναδύονται νέες μορφές υβριδικών απειλών και επιθέσεων στον κυβερνοχώρο. Ποικίλα κράτη χρησιμοποιούν τα νέα εργαλεία του διαδικτύου, για να προκαλούν φθορές και επιθέσεις σε ανταγωνιστικούς κυβερνητικούς και μη δρώντες. Οι επιθέσεις DDos και καθημερινές απόπειρες hacking προκαλούν νέους κραδασμούς στην αποτελεσματική ασφάλεια του κράτους και της άσκησης ελέγχου (Mueller, 2018).

Ωστόσο η επίδραση της Παγκοσμιοποίησης στις ικανότητες προστασίας της εγχώριας εθνικής τάξης από εξωτερικές και εσωτερικές απειλές ποικίλει. Οι ισχυρότερες χώρες διατηρούν υψηλότερα επίπεδα άμυνας και κατ'επέκταση ευρύτερο φάσμα δυνατοτήτων. Η ισχύ αυτή τους προσφέρει ακόμα τη δυνατότητα επέμβασης σε ζητήματα ασφαλείας που ταλανίζουν τρίτες, λιγότερο ισχυρές χώρες, διευρύνοντας τις σφαίρες επιρροής τους. Η κατάσταση αυτή όμως συσκοτίζεται σε περιπτώσεις συμμετοχής των κρατών σε συλλογικά σχήματα. Η εμπλοκή ενός κράτους σε φορείς με υψηλά επίπεδα

αλληλεξάρτησης ανάμεσα στα μέλη τους, έχει ως απότοκο την ανάγκη σεβασμού έως ένα βαθμό των κοινών στρατηγικών και αρχών που αφορά την συμπεριφορά των κρατών (Paul, 2003, σ. 148-149).

Μία ακόμα ιδιαίτερης σημασίας μεταβολή σχετίζεται με τη διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων από τα κράτη. Ο Πόλεμος αποτέλεσε έναν από τους πυλώνες σύστασης των πρώιμων εθνικών κρατών. Τα κράτη μέσω πολεμικών αναμετρήσεων διατήρησαν την εσωτερική τους ασφάλεια και εξυπηρετούσαν την υλοποίηση των εθνικών τους συμφερόντων. Ωστόσο, η εμφάνιση των νέων συλλογικών σχημάτων οικονομικής και πολιτικής συνεργασίας συσκοτίζει την κατάσταση. Στο σημείο αυτό οφείλουμε να αναφερθούμε στη συχνή επέμβαση διεθνών κυβερνητικών και μη δρώντων, οι οποίοι είτε λόγω οικονομικών και άλλης φύσεως συμφερόντων είτε στο βωμό προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διασφάλισης της «παγκόσμιας ειρήνης», λειτουργούν αποτρεπτικά στην έκρηξη πολεμικών συγκρούσεων (Luckham, 2009, σ. 59, 62).

Επίσης, ο πόλεμος σήμερα καθίσταται λιγότερο ελκυστικός για έναν επιπρόσθετο λόγο. Στο παρελθόν η διεξαγωγή μίας πολεμικής αναμέτρησης αποτελούσε μία μέθοδο εθνικής συσπείρωσης και αύξησης της νομιμοποίησης των κρατών. Ωστόσο, το σύγχρονο διεθνές περιβάλλον, προωθεί ένα σύνολο κοινών προτύπων και αξιών, τα οποία αντιτίθεται στις βίαιες, πολεμικές ενέργειες. Συνάμα, η οικονομική άνθηση και η σύνδεση της οικονομίας βασίζεται στη συνεργασία και την κρατική εξωστρέφεια, ως απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη οικονομικών δεσμών με εξωγενείς οικονομικούς δρώντες. Υπό το εν λόγω πρίσμα η διεξαγωγή ενός πολέμου από ένα κράτος θα το φέρει αντιμέτωπο με την πλειοψηφία της διεθνούς κοινότητας, καθώς θα διαταράξει την εμπορική, οικονομική δραστηριότητα. Στο σημερινό κόσμο, η κρατική δράση και νομιμοποίηση της επηρεάζεται και από τους εξωτερικούς φορείς και δεν καταρτίζεται κατά μία στενά εσωτερική σκοπιά, η οποία δεν λαμβάνει υπόψη τους διεθνείς συσχετισμούς (Luckham, 2009, σ. 58, 65).

Ένας ακόμη λόγος που περιορίζει τις κρατικές πολεμικές δυνατότητες εδράζεται στην επέκταση των πυρηνικών όπλων και των όπλων μαζικής καταστροφής, που επιτεύχθηκε μέσω της ραγδαίας τεχνολογικής προόδου στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Ο ενδεχόμενος ολοκληρωτικός όλεθρος μίας σύγκρουσης λειτουργεί με έμμεσο τρόπο αποτρεπτικά. Η στρατιωτική αυτή αποτροπή μετατοπίζει τον κρατικό ανταγωνισμό από τη στρατιωτική στην οικονομική σφαίρα. Ωστόσο, η αδυναμία πλήρους ελέγχου του παγκόσμιου οικονομικού γίνεσθαι σε εθνική βάση προάγει μία αντίληψη περί ανάδειξης κοινών, καθολικών οικονομικών συμφερόντων, τα οποία ανθίζουν σε περιόδους σταθερότητας, η οποία επιτυγχάνεται μέσω της ευθυγράμμισης πολιτικών στρατηγικών και την ομογενοποίηση ιδεών και προτύπων σε εγχώρια εδαφική βάση των κρατών (Dalton, 2019, σ. 5).

Η θέση αυτή οδηγεί μάλιστα ορισμένους οπαδούς της υπερπαγκοσμιοποίησης σε αντιλήψεις περί παρακμής των βασικών λειτουργιών του εθνικού κράτους σε θέματα ασφαλείας. Προβάλλεται το επιχείρημα πως στο σημερινό περιβάλλον, το οποίο χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα οικονομικής και πολιτικής διασύνδεσης και αλληλεξάρτησης, η πολεμική απειλή δεν είναι εφικτή. Συνάμα, η αποτρεπτική ισχύς των νέων μαζικών όπλων λειτουργεί αποτρεπτικά, καθώς εγκυμονεί τον κίνδυνο ολοκληρωτικής καταστροφής. Υπό το εν λόγω πρίσμα, προασπίζεται πως τα ζητήματα ασφαλείας χάνουν την δυναμική τους και σχετίζονται πλέον κυρίως με θέματα τρομοκρατίας, ποιότητας ζωής, δημόσιας ασφαλείας και όχι με ένοπλες διακρατικές συγκρούσεις, καθώς το σύγχρονο,

πολυδιάστατο σύμπλεγμα διεθνών φορέων, αποσυνθέτει της κρατικές επιθυμίες περί έναρξης πολεμικών αναμετρήσεων (Paul, 2003, σ. 141-143).

5. 7 Η περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και η Ευρωπαϊκή Συναρχία

Μία διάσταση που έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τους μελετητές της εξέλιξης και της θέσης της κρατικής κυριαρχίας στο σημερινό περιβάλλον, αποτελεί η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Η Ε.Ε συνιστά έναν ιδιόμορφο, υβριδικό οργανισμό, ο οποίος συνδυάζει υπερεθνικά με διακυβερνητικά στοιχεία. Η συγκρότηση του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος θεμελιώθηκε στην συγκρότηση ενός ενιαίου χώρου, ο οποίος διέπεται από κοινούς κανόνες και νόρμες συμπεριφοράς και υψηλά επίπεδα διασύνδεσης και συνεργασίας των μελών. Η θέσπιση ενός συνεκτικού, συλλογικού φορέα λειτούργησε ως βατήρας θέσπισης ενός θεσμικού πλαισίου, το οποίο θέτει τις νομικές βάσεις δράσης των κρατών και την σταδιακή δημιουργία μίας ευρωπαϊκής κουλτούρας (Agnew, 2009, σ. 122-123).

Η διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης αντλεί τη δυναμική της από την επιθυμία των κρατών να διασφαλίσουν με αποτελεσματικότερο τρόπο τα συμφέροντα τους στο πλαίσιο ενός νέου και ευρύτερου ανταγωνιστικού διεθνούς περιβάλλοντος. Ωστόσο, η επιτυχία του Ευρωπαϊκού εγχειρήματος προϋποθέτει την μετατόπιση ορισμένων κρατικών αρμοδιοτήτων από το εθνικό επίπεδο στο Ευρωπαϊκό. Η παραχώρηση αυτή τμημάτων κρατικής κυριαρχίας έμελλε να λάβει χώρα επιφυλακτικά, με χαμηλούς ρυθμούς, έτσι ώστε να εξισορροπηθεί η απαραίτητη δυναμική της Ένωσης με τη διατήρηση της κρατικής αυτονομίας των επιμέρους μελών (Μαρής, 2018, σ. 89-90).

Η σχέση της Κυριαρχίας και των Ευρωπαϊκών θεσμών γίνεται αντιληπτή με διαφορετικό τρόπο από διαφορετικές σχολές σκέψης. Λόγου χάρη, οι οπαδοί της σχολής του νεολεειτουργισμού περιγράφουν την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ως μία διαδικασία απόσπασης της κρατικής κυριαρχίας από τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο της οποίας η ικανότητα λήψης αποφάσεων και η νομιμοφροσύνη μετατοπίζονται. Απόρροια αποτελεί η σύσταση ενός νεοπαγούς ευρωπαϊκού κέντρου εξουσίας, το οποίο υπερβαίνει τη βούληση των επιμέρους κρατών – μελών (Hass, 1958, σ. 16).

Σε αντίθεση με την παραπάνω θέση, η οποία ασπάζεται την υποχώρηση της κρατικής ισχύος, καθώς θίγονται ορισμένα κυριαρχικά δικαιώματα, η διακυβερνητική προσέγγιση εκλαμβάνει τα κράτη μέλη, ως τους θεμέλιους λίθους του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Κινητήριο δύναμη της διαδικασίας αποτελεί η επιθυμία των κρατών, σε μία προσπάθεια διεύρυνσης των δυνατοτήτων τους και προάσπισης των εθνικών τους συμφερόντων (Μαρής, 2018, σ. 90). Κατά την έννοια αυτή, δεν θεωρείται πως λαμβάνει χώρα μία βίαιη απόσπαση της κρατικής κυριαρχίας από ένα ανώτερο ιεραρχικά κέντρο. Σύμφωνα μάλιστα με το Συνταγματικό Δικάστήριο της Γερμανίας, η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση δύναται να συνυπάρχει με την κρατική, εθνική κυριαρχία, καθώς περιλαμβάνει ένα σύνολο διεθνικών σχέσεων που αποσκοπούν στη διαφύλαξη και της δικαιοσύνης και των δικαιωμάτων, προάγοντας την δημοκρατική λειτουργία, η οποία μπορεί να συμβαδίζει με την κυριαρχία, καθώς τίθενται ορισμένα όρια στις διαδικασίες ενοποίησης (Volk, 2019).

Ανεξαρτήτως της συλλογιστικής πορείας που επιθυμεί ο καθένας να ακολουθήσει, αναμφισβήτητα η Ε.Ε συνιστά ένα μοναδικό, υβριδικό οργανισμό, ο οποίος συνδυάζει στοιχεία διακυβερνητικού και υπερεθνικού χαρακτήρα, τα οποία επιφέρει την αναδιάταξη

του βεστρολιανού δόγματος, καθώς το κεντρικό του στοιχείο, η εδαφικότητα τίθεται σε νέο πλαίσιο. Πράγματι, στο εσωτερικό της Ε.Ε η λήψη αποφάσεων υπερβαίνει την στενά εθνικά εδαφική βάση ενώ συνάμα η υπογραφή της συνθήκης της Σέγκεν από τα κράτη – μέλη (πλύν του έως πρότινος μέλος, της Βρετανίας και της Ιρλανδίας) , προβλέπει την κατάργηση των συνοριακών ελέγχων στο εσωτερικό της ένωσης και ενισχύει την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων (Hague & Harrop, 2011, σ. 160).

Παράλληλα, το ήδη πολυδιάστατο ευρωπαϊκό οικοδόμημα δεν θα μπορούσε να παραμείνει αναλλοίωτο έναντι των επερχόμενων αλλαγών που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο της Παγκοσμιοποίησης. Η ενσωμάτωση νέων αρχών και θεσμών δημιούργησαν μία νέα ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική, που έθεσε ως στόχο την περαιτέρω ενοποίηση και αποδοτικότητα της ένωσης. Πολιτικές και οικονομικές καινοτομίες, όπως η θέσπιση της ΟΝΕ μετέβαλλαν ριζικά το περιεχόμενο της ένωσης και το βαθμό επέμβασης στις πολιτικές των κρατών. Η υιοθέτηση κοινού νομίσματος και κοινών πολιτικών στρατηγικών, έθεσε την υλοποίηση των εθνικών στόχων εντός συγκεκριμένων ορίων. Επιπροσθέτως, η σύσταση θεσμών όπως ΕΚΤ, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και τα νέα επίσημα και άτυπα δίκτυα πολιτικής προκάλεσαν αναδιάταξη της δυναμικής που χαρακτηρίζει τη σχέση ανάμεσα στους θεσμούς της ένωσης και τα κράτη – μέλη (Μαρής, 2018, σ100-103). Η κατάσταση αυτή έγινε ιδιαίτερα αισθητή κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, καθώς οι ευρωπαϊκοί θεσμοί και μηχανισμοί χάραξαν την πορεία της οικονομικής ευρωπαϊκής πολιτικής, με απότοκο να μειωθεί σημαντικά η διακριτική ευχέρεια των κρατών και την δημιουργία της αντίληψης περί ύπαρξης μίας μορφής «διαμοιραζόμενης κυριαρχίας» (Φραγκονικόπουλος & Προέδρου, 2015, σ. 57).

Πράγματι, μολονότι η ανάληψη περισσότερων αρμοδιοτήτων και πρωτοβουλιών σε ευρωπαϊκό επίπεδο συσκοτίζει την άσκηση της κρατικής κυριαρχίας δεν έχει πραγματοποιηθεί κάποια πλήρης μετατόπιση της από το εθνικό, σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η Ε.Ε δεν συνιστά ένα πλήρως υπερεθνικό σχήμα, αλλά αντιθέτως διατηρεί έναν έντονο διακυβερνητισμό (Μαρής, 2018, σ. 93-95). Η λειτουργία της χαρακτηρίζεται από μία ακροβασία ανάμεσα σε φυγόκεντρες τάσεις εθνικής αυτονομίας και άλλοτε τάσεις περαιτέρω συλλογικής ενοποίησης. Το ιδίομορφο προϊόν λαμβάνει τη μορφή ενός «μετακράτους» , καθώς διατηρούνται ακέραιες μορφές κρατικότητας στο εσωτερικό της με ένα σύνολο διεθνών κανόνων , καθώς δεν αποτελεί μία πραγματική ομοσπονδία (Χρυσόχοου, 2007, σ. 301). Υπό το εν λόγω πρίσμα ένα ευρύτατο πεδίο ζητημάτων κυρίως υψηλής πολιτικής, επιλύεται σε εθνική βάση. Παράλληλα, θεμέλιος λίθος της λειτουργίας της Ε.Ε είναι η λήψη αποφάσεων μέσω διαδικασιών διαβούλευσης και διαπραγμάτευσης (Μαρής, 2018, σ. 96-97) , οι οποίες προσφέρουν ένα πλήθος δυνατοτήτων αντίστασης της κρατικής κυριαρχίας των κρατών.

Κατανοούμε λοιπόν πως η Ε.Ε συνιστά ένα σύνθετο οικοδόμημα, το οποίο βασίζεται σε μία πολυαρχική περιφερειακή τάξη. Το ιδίομορφο αυτό σχήμα συνεπάγεται την ανάδυση ενός διευρυμένου πολιτικού πλαισίου, το οποίο συνδιαμορφώνεται από μεικτές (εθνικές και διεθνικές) δομές και δρώντες. Απότοκο αποτελεί η δημιουργία ενός οργανωμένου συνόλου συνδιάθεσης, ένα πεδίο κοινής συμβίωσης υπό την μορφή ενός πολυεπίπεδου συστήματος, το οποίο είναι επιφορτισμένο με την διαφύλαξη της ενότητας αλλά και της ετερότητας των επιμέρους μελών. Τα παραπάνω στοιχεία ενσαρκώνονται μέσα από μία «μετα - εθνική πολιτική» αντίληψη, η οποία καθορίζει το αποδεκτό κανονιστικό πλαίσιο της συνδιάθεσης (Χρυσόχοου, 2007, σ. 298-300).

Η αποδοχή της παραπάνω οπτικής συνεπάγεται την απόρριψη μίας πλήρους παρακμής του εδαφικού κράτους. Τα εθνικά κράτη – μέλη της ένωσης διατηρούν τις ιδιότητες τους και τίθενται σε ένα ενιαίο και οργανωμένο πλαίσιο συνδιάθεσης. Η νομιμοποίηση του ευρωπαϊκού θεσμικού οικοδομήματος διαθέτει διττό χαρακτήρα, καθώς αντλεί την δυναμική συνάμα από το ευρωπαϊκό και το εθνικό επίπεδο. Η διττή αυτή μορφή νομιμοποίησης καθίσταται απαραίτητη για την αποτελεσματική συνεργασία και την διαφύλαξη της λογοδοσίας στους πολίτες των κρατών, στοιχεία ιδιαίτερης σημασίας για την εδραίωση ενός συστήματος κοινών νομών συμπεριφοράς και κανόνων, που αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο μίας πολυεπίπεδης ευρωπαϊκής πολιτείας. Ως απόρροια των παραπάνω αναδύεται μία νέα σύλληψη ενός «πολυεπίπεδου συνταγματισμού», στη βάση του οποίου λαμβάνει χώρα η σύζευξη των επιμέρους διακριτών εθνικών συνταγματικών τάξεων, η οποία κρίνεται επιτακτική ανάγκη για την εύρυθμη λειτουργία και την νομική αυτοδυναμία της ένωσης. Η διαμόρφωση αυτού του νεοπαγούς συνταγματισμού, δεν λαμβάνει σάρκα και οστά υπό την μορφή μίας ιεραρχικής εσωτερικής διάταξης, δηλαδή την υποταγή σε κάποια ανώτερης μορφής κυριαρχία, αλλά διαμορφώνει μία δημοκρατική έννομη τάξη στο πλαίσιο της οποίας λαμβάνουν χώρα οι ποικίλες εθνικές διεκδικήσεις (Χρυσόχοου, 2007, σ. 298).

Σύμφωνα με τον Χρυσόχοου (2007, σ. 303-305) η νέα αυτή ευρωπαϊκή πραγματικότητα συμβάλλει στην άσκηση μίας υβριδικής μορφής συγκυριαρχίας, η οποία θεμελιώνεται σε αμοιβαίες εγγυήσεις. Η νέα αυτή εξέταση της κυριαρχίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο αποδέχεται την μετεξέλιξη της από καθαρά εσωτερικά προσδιορισμένη έννοια με αποκλειστικό στόχο την εθνική αυτοδιάθεση, σε μία νέα επιμεριζόμενη έννοια, η οποία μπορεί να διαιρεθεί και χαρακτηρίζεται από προσωρινές ιδιότητες. Η σύλληψη της κατά τον τρόπο αυτό συνεπάγεται την αποδοχή της θέσης πως βρισκόμαστε σε μία εποχή ρήξης με την Βεσφαλιανό δόγμα και την αναδιάταξη των κρατικών λειτουργιών, διότι σε αντίθεση με τον 17^ο αιώνα, στη σημερινή εποχή η αποκλειστική εσωτερική διεύθυνση κρατικών ζητημάτων σε ποικίλες περιπτώσεις καθίσταται μη αποδοτική.

Η έννοια της συναρχίας λοιπόν τίθεται στο επίκεντρο της λειτουργίας της Ε.Ε. Από κοινού με την αφηρημένη σύλληψη περί ύπαρξη μίας «ευρωπαϊκής ολότητας» θέτουν τις βάσεις για την νομιμοποίηση της δράσης της. Στην έννοια της Συναρχίας λοιπόν, ενσαρκώνεται η προσπάθεια συμφιλίωσης της νεοσύστατης ευρωπαϊκής πολιτείας με την θεσμικά κατοχυρωμένη αυτονομία των κρατών - μελών. Επιπροσθέτως, είτε ως μία μορφή υπερβατικής προβολής της δημόσιας εξουσίας είτε ως ένα ηθικό, πολιτικό δόγμα, αποσκοπεί στην διασφάλιση της συλλογικής ομαλής λειτουργίας, χωρίς να προκαλεί ακύρωση των θεμελιωδών και συνταγματικά κατοχυρωμένων κυριαρχικών δικαιωμάτων των κρατών, ή τη διάβρωση της ιστορικά κατασκευασμένης νομιμοποιητικής λειτουργίας και διασφάλισης της εθνικής σφαίρας του κράτους (Χρυσόχοου, 2007, σ. 305-307)

Η έννοια της συναρχίας τίθεται στο επίκεντρο της οργάνωσης της ευρωπαϊκής δημόσιας εξουσίας, αλλά δεν νοείται ως ένα ειδοποιό συστατικό ενός κατά την παραδοσιακή έννοια κράτους. Τα ανεξάρτητα κράτη διατηρούν την ικανότητα επιδίωξης των συμφερόντων τους, ενώ συνάμα η συμμετοχή στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι δεν συνεπάγεται την ανεξαρτησία τους πολιτικές οντότητες. Η κυριαρχία των κρατών δεν διαβρώνεται, αλλά αντιθέτως αναδιαμορφώνεται και υπάγεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ενός συλλογικού «Ευρωπαϊκού μετα – κράτους», η σύνθεση και η λειτουργία του οποίου θεμελιώνεται σε αμοιβαίες συμφωνίες και συνδιαμορφώσιμο ευρωπαϊκό δίκαιο (Χρυσόχοου, 2007, σ. 306- 307).

Ο ευρωπαϊκός μηχανισμός λοιπόν βασίζεται στις αρχές της συνεργατικότητας και συνυπευθυνότητας. Η συναρχία ενσαρκώνεται σε ένα δίκτυα ευρωπαϊκής διακυβέρνησης, στο οποίο τα κράτη διαθέτουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο. Λαμβάνει χώρα η μετάβαση από μία απόλυτη κυριαρχία, που δέσποζε σε ένα αποκλειστικά διακρατικό σύστημα, σε μία συγκυριαρχία, που προωθεί την επίλυση ζητημάτων σε πολλαπλά επίπεδα και την συγκρότηση μίας κουλτούρας συνεργατικότητας, μέσω της οποίας ασκείται η κοινή κυριαρχία για τη συλλογική ρύθμιση της καθημερινής πολιτικής και κοινωνικής ευρωπαϊκής ζωής (Χρυσόχοου, 2007, σ. 308-309).

Η κοινή ευρωπαϊκή κυριαρχία θέτει τις βάσεις για την άσκηση μίας μη στενά εδαφικά προσδιορισμένης πολιτικής βούλησης, η οποία είναι επιφορτισμένη με τη ρύθμιση ζητημάτων που υπάγονται σε αυτήν. Δεν απορροφά την κυριαρχία των επιμέρους κρατών και δεν παρουσιάζει ως μία πλήρως εδραιωμένη καθολικότητα. Δημιουργεί ένα πολυαρχικό θεσμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο δραστηριοποιούνται όλα τα μέρη , χωρίς να μετατοπίζεται πλήρως το πολιτικό κέντρο και η κυριαρχία των κρατών (Χρυσόχοου, 2007, σ. 313). Μέσω της σύστασης της συναρχικής αυτής δομής πραγματοποιείται μία διείσδυση της ευρωπαϊκής σφαίρας στην εθνική και αντίστροφα (Laffan, 1998, σ. 242).

Η συσχέτιση αυτή συνιστά τον πυρήνα του επιχειρήματος περί ανάδειξης μίας μετακυριαρχικής ευρωπαϊκής διακυβέρνησης, στο πλαίσιο της οποίας αίρεται ο αποκλειστικός διαχωρισμός ανάμεσα στην εγχώρια πολιτική σκηνή των κρατών και των εξωτερικών σχέσεων και δικτύων συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Απόρροια αποτελεί η σύζευξη των δύο διαστάσεων σε θέματα πολιτικής εξουσίας (Wallace, 1996, σ. 484, 493). Η ευρωπαϊκή και η εθνική διάσταση, συμπληρώνουν η μία την άλλη αίροντας την αυστηρή οριοθέτηση του εθνικού χώρου. Η νέα ευρωπαϊκή κυριαρχία ενσαρκώνεται μέσω της συμμετοχής και τις διαπραγμάτευσης των κρατών σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Taylor, 1999, σ. 564).

Καταληκτικά, το επιχείρημα της συναρχίας εδράζεται στην εμφάνιση ενός νέου μετακυριαρχικού *modus operandi*, ανάμεσα στο παραδοσιακό εθνικό κράτος με τις αποκλειστικές αρμοδιότητες του εντός της επικράτειας του και τη νέα μετακρατική ευρωπαϊκή διακυβέρνηση σε ένα πλαίσιο συνάσκησης. Η επιτυχία του συστήματος έγκειται στην ικανότητα εξισορρόπησης των συμφερόντων των συγκυρίαρχων μονάδων και την παγίωση της σταθερότητας. Σε αντίθεση με μετανεωτερικές προσεγγίσεις, η έννοια της συναρχίας δεν απορρίπτει την έννοια της εδαφικότητας και δεν προασπίζει την παρακμή του εθνικού κράτους. Αντιθέτως, αποσκοπεί στην περιγραφή των συλλογικών μορφών συμβίωσης και πολιτικής δραστηριότητας που αναδύονται στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και τον τρόπο αλληλεπίδρασης του θεσμικού ευρωπαϊκού οικοδομήματος με την κυριαρχία των κρατών (Χρυσόχοου, 2007, σ. 316-319, 326).

5.8 Η Συγκρότηση ενός ευρύτερου πολιτικού χώρου

Όπως διατυπώθηκε ήδη στις προηγούμενες ενότητες του κεφαλαίου, η παγκοσμιοποίηση επιφέρει ριζικές προκλήσεις απέναντι στην άσκηση της κρατικής κυριαρχίας. Η οικονομική αλληλεξάρτηση, οι διασυνοριακές μετακινήσεις ανθρώπων, οι ροές κεφαλαίων, οι ψηφιακές επικοινωνίες και η ανάπτυξη θεσμικών δικτύων που συμβάλλουν στη χάραξη πολιτικής στο εξωτερικό περιβάλλον, προκαλούν ορισμένους προβληματισμούς σχετικά με τη σημερινή σχέση του κράτους και της εδαφικότητας, στοιχείο στο οποίο βασίστηκε η διαμόρφωση του νεωτερικού εθνικού κράτους. Σύμφωνα με τον

Δεμερτζή (1996, σ. 339-441) ζούμε σε μία περίοδο ύστερης νεωτερικότητας, κατά την οποία τα εγχώρια κρατικά ζητήματα αποτελούν αντικείμενο ενδιαφέροντος και ξένων δυνάμεων, με απότοκο τη συμμετοχή ενός μεγαλύτερου εύρους δρώντων στη λήψη αποφάσεων. Η άσκηση πολιτικής συντελείται σε ευρύτερη κλίμακα και αποσυνδέεται από την στενά καθορισμένη εθνική επικράτεια, με απότοκο η έννοια ενός οριοθετημένου εθνικού κράτους να ανασκευάζεται.

Σε αυτό το σημείο ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα επιχειρήματα των μελετητών που υπάγονται στον κλάδο της κριτικής γεωπολιτικής (Critical Geopolitics) , σχετικά με την σημασία της χωρικής διάστασης στην άσκηση πολιτικής. Καταρχάς, οφείλουμε να αναφερθούμε στην πεποίθηση που έχουν οι οπαδοί του μετά - δομισμού σχετικά με την δυναμική που διαθέτει η γλώσσα, η κουλτούρα και η ταυτότητα. Έννοιες όπως η ισχύς, δεν αποτελούν κάποια μορφή θεσμού ή δομής, αλλά την ενσάρκωση μίας λέξης, στην οποία αποδίδεται ένα συγκεκριμένο νόημα, μία διακριτή ιδιότητα μέσα από τις εκάστοτε κοινωνικές σχέσεις και την ιστορική συγκυρία (Ari, 2019, σ. 4, 10). Κατά το ίδιο μοτίβο η γραφή δεν συνιστά απλώς μία μορφή κειμένου, αλλά αποτελεί μία πηγή εισόδου σε μία υποκειμενική πραγματικότητα η οποία γίνεται αντιληπτή μέσα από συγκεκριμένες πρακτικές και σκέψεις (Calkivik, 2017, σ.7).

Τα παραπάνω στοιχεία έχουν ως απότοκο τη συσσώρευση μίας κοινωνικής γνώσης, η οποία όχι απλώς καθρεφτίζει την πραγματικότητα της, αλλά οι δύο έννοιες αλληλοεξαρτώνται και συμβάλλουν στην δημιουργία κοινωνικών κατασκευών. Η κοινωνική αυτή γνώση προωθεί ορισμένα στοιχεία και αρχές, ενώ παράλληλα επισκιάζει κάποια άλλα, με απότοκο την βαθιά επίδραση της στη συγκρότηση του εκάστοτε πολιτικού χώρου. Το κοινωνικό αυτό περιεχόμενο, μεταλαμπαδεύεται στην πολιτική αρένα μέσω της διαμόρφωσης μορφών πολιτικού λόγου, ο οποίος συμβάλλει στη συγκρότηση θεσμικών και διοικητικών δομών, η ικανότητα των οποίων σχετίζεται άμεσα με την εκάστοτε με τη σχέση τους με το κοινωνικό γίγνεσθαι (Jouni, 1998, σ. 4-11).

Υπό το εν λόγω πρίσμα οι γεωγραφικές απεικονίσεις αντιμετωπίζονται όχι ως απλά στοιχεία που καθρεφτίζουν το νόημα του πλανήτη, αλλά ως θεμέλιοι λίθοι της κατασκευής του (Jouni, 1998, σ. 5). Ακολουθείται λοιπόν μία οντολογική προσέγγιση διαμόρφωσης του πολιτικού περιβάλλοντος και εννοιών όπως το κράτος και η κρατική κυριαρχία, οι οποίες μελετώνται ως απότοκο διεργασιών και όχι ως αυθύπαρκτες φυσικές ιδέες (Calkivik, 2017, σ.11). Η υιοθέτηση μίας τέτοιας συλλογιστικής συνεπάγεται μία στενή σχέση ανάμεσα στη γνώση και την ανάδυση του νεωτερικού κράτους. Η έννοια της εδαφικότητας, ως θεμέλιος λίθος του κυρίαρχου κράτους δεν συνιστά μία αυθύπαρκτη έννοια της ανθρώπινης ιστορίας. Αντιθέτως, οι προ - νεωτερικές δομές πολιτικής οργάνωσης δεν διέθεταν εδαφικά προσδιορισμένα σύνορα, με απότοκο χαμηλά επίπεδα αποτελεσματικότητας και ελέγχου. Συνεπώς, στο πλαίσιο της νεωτερικής επανάστασης των ιδεών στον ευρωπαϊκό χώρο του 17^{ου} αιώνα, το κράτος μετατράπηκε στον βασικό κατασκευαστή κοινωνικής γνώσης, μέσω της οποίας κατέστη δυνατή η θεσμοθέτηση κυβερνητικών και πειθαρχικών μεθόδων, που επέτρεψαν την ομαλότερη διοίκηση επί των περιοχών. Το σύνολο αυτών των σχέσεων και της κοινωνικής γνώσης, αποκρυσταλλώθηκε σε μία υλική διάσταση σε στατιστικά στοιχεία και χάρτες, προσδίδοντας το σημερινό νόημα και τη σημασία της εδαφικότητας (Jouni, 1998, σ. 8-12).

Σε ακριβώς αυτό το σημείο αναδύεται η καταλυτική επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην έννοια της κυριαρχίας και τη λειτουργία του κράτους. Η μεταβολή του περιεχομένου

της εδαφικότητας, η οποία συνιστά των δεσμό ανάμεσα στις διοικητικές αρχές και την κοινωνία, προσφέροντας την απαραίτητη νομιμοποιητική βάση, αίρεται. Οι ταχύρρυθμες αλλαγές σε γεωπολιτικό επίπεδο μέσω της μείωσης των αποστάσεων και του χρόνου μετακινήσεων με ακρογωνιαίο λίθο την έκρηξη των μέσων μαζικής επικοινωνίας, μεταμορφώνουν τις αντιλήψεις μας. Ο συστηματικός αυτός πολλαπλασιασμός των εικόνων με τις οποίες ερχόμαστε σε καθημερινή επαφή μεταβάλλει την αίσθηση μας για την πραγματικότητα και μειώνει τη σημασία της διάκρισης «εξωτερικό – εσωτερικό , μακρινό – κοντινό» (Tuathail, 2005, σ. 178 -179). Η κατάσταση αυτή προκαλεί ρωγμές στην πολιτική αφήγηση περί εξωτερικής ασφάλειας μέσω της συγκρότησης συμπαγών κοινωνικών, εθνικών ταυτοτήτων με σημείο αναφοράς τον εξωτερικό «άλλο ή ξένο», στις οποίες βασίστηκε η ανάπτυξη του εθνικού κράτους.

Πράγματι, ιδίως μετά τη λήξη του 2^{ου} Παγκοσμίου πολέμου και έπειτα, παρατηρείται η εμφάνιση ενός συνεχώς αυξανόμενου πλέγματος, σε θεσμικό αλλά και ιδεολογικό επίπεδο, το οποίο θέτει συγκεκριμένα πρότυπα κρατικής συμπεριφοράς. Η κατάσταση αυτή κορυφώνεται με τη λήξη του ψυχρού πολέμου και τη πτώση του διπολισμού. Με άρμα τον αμερικανικό ηγεμονικό λόγο και μέσω της εξέχουσας θέσης που λάμβανε στα αναδυόμενα διεθνή σχήματα, θεμελιώνεται σταδιακά ένα κοινό σύστημα αξιών και κανόνων, υπό την καθοδήγηση του φιλελεύθερου δόγματος. Οι κοινές αυτές αξίες έμελλε να αποτελέσουν το θεμέλιο της διεθνούς μεταψυχροπολεμικής τάξης και να καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό το εύρος επιλογών των επιμέρους κρατών (Terrenas, 2015).

Σε αντίθεση λοιπόν με το παρελθοντικό φιλελεύθερο δόγμα, που προάσπιζε το δόγμα της μη επέμβασης και διαφύλαξης της κρατικής κυριαρχίας, πλέον ενισχύεται η εδραίωση μορφών διεθνούς συνεργασίας, με απότοκο τη διάχυση της ισχύος σε διεθνές επίπεδο. Με επίκεντρο τη διασφάλιση της παγκόσμιας ειρήνης, διαμορφώνεται ένας παγκόσμιος χώρος ιδανικών. Επιπροσθέτως, στην εκστρατεία αντιμετώπισης νέων παγκόσμιων ζητημάτων και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καλλιεργείται ένα κλίμα που επιτρέπει την επέμβαση στο εσωτερικών των κρατών και συμβάλλει στην ανάδυση μίας συλλογικής διεθνούς τάξης. Το ηγεμονικό αυτό αφήγημα, μετουσιώνεται σε ένα συμπαγές νομιμοποιητικό πλαίσιο, που τείνει να προκαλέσει λήψη συγκεκριμένων κρατικών αποφάσεων (Terrenas, 2015).

Μέσω της συγκρότησης λοιπόν ενός παγκόσμιου χώρου, η μοναδικότητα των κρατών υποβαθμίζεται. Η ανανοηματοδότηση του κόσμου μέσω της εμφάνισης νέων δρώντων και τα χαμηλότερα επίπεδα ελέγχου των κρατών επί της επικράτειας τους λόγω της συμβολικής ρήξης με το κοινωνικό γίνεσθαι, περιορίζουν την ικανότητα υλοποίησης των εθνικών συμφερόντων . Η κρατική κυριαρχία χάνει το νόημα της όταν ακόμα και τα ισχυρότερα κράτη βασίζονται στις παγκόσμιες αγορές για τη διατήρηση του πλούτου και της ασφάλειας τους (Tuathail, 2005, σ. 197-198). Οι δομικές αυτές που συντελούνται στον παγκόσμιο χώρο έχουν ιδιαίτερα σημαντικό αντίκτυπο και στην εγχώρια πολιτική σκηνή. Απόρροια αποτελεί η εμφάνιση νέων μορφών πολιτικού ανταγωνισμού. Τα κόμματα αποκτούν νέα βάση και δεν θεμελιώνονται στις παραδοσιακές διαιρετικές δομές. Η ταύτιση με νέες αξίες και ενδιαφέροντα, προκαλεί μία απο - εθνικοποίηση της εγχώριας κρατικής πολιτικής, περιορίζοντας την νομιμοποίηση και κατ'επέκταση την δυναμική των εθνικών κρατών (Bornschier κ.α, 2005, σ. 1-6).

Καταληκτικά, η επαφή με νέες εικόνες, καθώς ερχόμαστε σε καθημερινή επαφή με νέα πρότυπα, ιδέες ενώ παράλληλα μετακινούμαστε εύκολα σε διαφορετικά μέρη του

πλανήτη μεταβάλλουν, το περιεχόμενο της κοινωνικής γνώσης επί μίας συγκεκριμένης περιοχής. Υπό το πρίσμα του μετά – δομισμού, η μεταβολή αυτή προκαλεί και μία ανανοηματοδότηση και μεταβολή του περιεχομένου της κυριαρχίας, καθώς η γλώσσα, η κουλτούρα και οι κοινωνικές σχέσεις μας, επί των οποίων νοηματοδοτούνται το κράτος και η κυριαρχία, μεταβάλλονται σημαντικά στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Στο πλαίσιο της διαφύλαξης της ειρήνης και προώθησης κοινών πρακτικών, διαμορφώνεται ένας ενιαίος παγκόσμιος χώρος, ο οποίος συμβάλλει στη σφυρηλάτηση μίας κοινής δημόσιας σφαίρας που διέπει τις ανθρώπινες σχέσεις του πλανήτη. Μέσω της υφιστάμενης αυτής κατάστασης πραγματοποιούνται ρηξικέλευθες καινοτομίες στο εσωτερικό των κρατών, με απότοκο τον επαναπροσδιορισμό των λειτουργιών τους (Terrenas, 2015).

5. 9 Ποσοτικοποίηση της Κυριαρχίας και η ο ρόλος του Κράτους Σήμερα

Η λήξη του ψυχρού πολέμου και ο τερματισμός του διπολικού συστήματος, αποτέλεσε την αιχμή έντονης αντιπαράθεσης σχετικά με το μέλλον του κόσμου, καθώς υπό τις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης συντελούνται ραγδαίες μεταβολές σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο (Λίτσας, 2009, σ. 357-358). Η ραγδαία αύξηση των μεταναστευτικών ροών, η εμφάνιση κολοσσιαίων πολυεθνικών εταιρειών και τα διάφορα πολιτικά και οικονομικά δίκτυα που αναδύθηκαν, θεωρείται πως θίγουν την ύπαρξη της κρατικής αυτονομία (Brown, 2002, σ. 221). Τα εθνικά κράτη βρίσκονται επιφορτισμένα με την επίλυση ζητημάτων διεθνούς ενδιαφέροντος, με απότοκο την εμπλοκή μίας πληθώρας δρώντων σε κατά κανόνα ζητήματα εθνικής πολιτικής ατζέντας και κατ'επέκταση μία μεταμόρφωση της παραδοσιακής κρατικής πολιτικής δραστηριότητας (Δεμερτζής, 1996, σ. 400-401).

Αναμφισβήτητα το σημερινό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από υψηλότερα επίπεδα αλληλεξάρτησης και συνεργασίας, τα οποία θέτουν ορισμένα όρια στην αυθαίρετη κρατική δράση. Ωστόσο, τα κράτη σε καμία ιστορική περίοδο δεν αποτελούσαν πλήρως αυτόνομες οντότητες, καθώς επηρεάζονταν από τους ευρύτερους συσχετισμούς ισχύος (Hague & Harrop, 2011, σ. 154). Ακόμα και στο Βεστφαλιανό σύστημα, παρατηρήθηκαν ορισμένες περιπτώσεις κρατικής παρέμβασης στα εσωτερικά χωρών, με χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολιτισμικής επέκτασης των ευρωπαϊκών χωρών υπό την αιγίδα του δόγματος «κριτήριο πολιτισμού» (Brown, 2002, σ. 139-141). Συνεπώς, ισχυρή απήχηση λαμβάνει η θέση πως η άσκηση της «απόλυτης» κρατικής κυριαρχίας δεν ήταν δεδομένη σε καμία εποχή, είτε λόγω των εξωτερικών συσχετισμών είτε λόγω της αδυναμίας των κρατικών αρχών να θεσπίσουν ένα πλήρες ρυθμιστικό διοικητικό οικοδόμημα (Agnew, 2009, σ. 2).

Τα κράτη δέχονταν εξωτερικές πιέσεις και σε άλλες ιστορικές περιόδους, ωστόσο η κλίμακα και ο βαθμός των πιέσεων αυτών έχουν αυξηθεί καταλυτικά στο σύγχρονο περιβάλλον. Η αναγνώριση λοιπόν της πραγματικής θέσης του κράτους στο σημερινό κόσμο βρίσκεται άρρηκτα συνυφασμένη με τον τρόπο ορισμού και κατανόησης της κρατικής κυριαρχίας υπό το πρίσμα της σημερινής πραγματικότητας. Το ζήτημα της υποχώρησης ή της διατήρησης της κυριαρχίας επηρεάζεται από την σύλληψη της κυριαρχίας που υιοθετούμε. Η κυριαρχία μπορεί δηλαδή να νοηθεί είτε ως απόλυτο μέγεθος, αδιαίρετη είτε ως έννοια που μπορεί να επιμεριστεί, με περισσότερο σχετικό χαρακτήρα (Volk, 2019). Κατά το πρίσμα αυτό στοχαστές όπως ο Grimm (2009, σ. 94, 128) θεωρούν πως ακόμα και μία μικρή παραχώρηση αρμοδιοτήτων σε διεθνές επίπεδο συνεπάγεται την κατάλυση της κρατικής

κυριαρχίας και την προβληματική ανάλυση του πλανήτη επί της βάσης των κυρίαρχων κρατών. Στον αντίποδα, ακαδημαϊκοί κύκλοι στους οποίους ανήκει και ο Cohen (2012, σ 5, 87) αποδέχονται μία δυϊκότητα στη παγκόσμια τάξη. Πράγματι, τα πολυμερή νομικά και πολιτικά καθεστώτα μέσω της συγκρότησης νέων δομών και διαδικασιών άσκησης πολιτικής επιφέρουν επιπλοκές στην πλήρη κρατική αυτονομία. Ωστόσο, τα κράτη παραμένουν κυρίαρχα, καθώς η κατάρτιση του διεθνούς δικαίου εδράζεται στην κρατική δράση. Απότοκο συνιστά η άσκηση της κυριαρχίας με νέο τρόπο, μία κυριαρχία που δεν καθρεφτίζει την ατιμωρησία, αλλά την κρατική υπευθυνότητα και φερεγγυότητα.

Μολονότι λοιπόν παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στις κρατικές λειτουργίες και δυνατότητες, λόγω της διάδρασης με νέους φορείς στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, όπως περιγράψαμε και στα προηγούμενα κεφάλαια, η κατάσταση αυτή δεν ισοδυναμεί με την παρακμή του θεσμού του κράτους. Στο πλαίσιο του διεθνούς περιβάλλοντος λαμβάνει χώρα μία αναδιάταξη των δυνάμεων (Δεμερτζής, 1996, σ. 211, 409), χωρίς ωστόσο να αναδύεται κάποιος συλλογικός υπερεθνικός μηχανισμός ή υπερεθνικό κράτος που θα μπορεί να ρυθμίζει την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα. Οι δυνάμεις της αγοράς και τα νέα πολιτικά σχήματα λαμβάνουν σάρκα και οστά σε ένα άναρχο διεθνές πλαίσιο (Δελιβάνη, 2001, σ. 94) Οι δυνατότητες των κρατών δεν έχουν διαβρωθεί, αλλά ενσαρκώνονται με νέο τρόπο. Οι κρατικοί φορείς προσαρμόζονται στο αναδυόμενο διεθνές περιβάλλον και αποκτούν νέο ρόλο. Τα κράτη αποτελούν τους συνεκτικούς ιστούς ανάμεσα στους διάφορους διεθνείς παίχτες. Μέσω της συνδιαλλαγής και επίτευξης νέων ισορροπιών, αποκτούν νέα δυναμική, η οποία καθρεφτίζεται στη συμμετοχή τους στα ποικίλα διεθνή δρώμενα, με απότοκο την απόκτηση ικανότητας συνδιαμόρφωσης των παγκόσμιων πολιτικών εξελίξεων (Sassen, 2003, σ. 235-236).

Η μεταμόρφωση λοιπόν της φύσεως του διεθνούς συστήματος, λόγω της εμφάνισης ενός διευρυμένου φάσματος νέων δρώντων συμβαδίζει με την μεταμόρφωση της κρατικής κυριαρχίας. Τα κράτη παραμένουν οι κύριοι φορείς άσκησης πολιτικής και κύρια στοιχεία του διεθνούς συστήματος, αλλά η αυξανόμενη διασύνδεση του σύγχρονου περιβάλλοντος καθιστά την απόλυτη κρατική εξουσία προβληματική. Τα κράτη διατηρούν τον πρώτο λόγο στα δρώμενα που εκτυλίσσονται στο εσωτερικό τους αλλά έρχονται σε συνδιαλλαγή με ένα εύρος φορέων (Slaughter, 2004B, σ.288). Τα κράτη από απόλυτες μονάδες, λειτουργούν πλέον ως μέλη ενός πολυδιάστατου συνόλου. Η κυριαρχία μεταμορφώνεται σε μία μορφή κύρους , η οποία ενσαρκώνεται μέσω της ικανότητας συμμετοχής στα διεθνή σχήματα και την δυνατότητα συνδιαμόρφωσης του κόσμου με τα υπόλοιπα κράτη (Slaughter, 2004A, σ.187).

Η μεταβολή αυτή στο περιεχόμενο της κυριαρχίας αλλά και ο διαφορετικός βαθμός επίδρασης της συσκοτίζουν την μελέτη του κρατικού φαινομένου. Το γεγονός πως η παγκοσμιοποίηση αποτελεί μία ασύμμετρη και ανισομερή διαδικασία, συνεπάγεται πως η αυτονομία των διαφορετικών κρατών δεν επηρεάζεται κατά ένα ενιαίο μοτίβο (Δεμερτζής, 1996, σ. 398-399). Επιπροσθέτως, τα διαφορετικά επίπεδα ανθεκτικότητας των κρατών, τα οποία βασίζονται στους συντελεστές υλικής και συμβολικής ισχύος που διαθέτουν, συμβάλλουν σε διαφορετική επίδραση στις κρατικές λειτουργίες τους, με απότοκο ορισμένα ισχυρά κράτη να διατηρούν τις δυνατότητες άσκησης της κυριαρχίας τους , ενώ άλλα να καθίστανται έρμαιο των ραγδαίων μεταβολών του διεθνούς περιβάλλοντος. Τέλος, μολονότι ένα κράτος μπορεί να κατέχει νομικά κατοχυρωμένη υπόσταση και τυπική κυριαρχία, δεν σημαίνει πως κατέχει και ουσιαστική. Τα λόγια απέχουν από τις πράξεις, καθώς συμβαίνουν συχνά επεμβάσεις οι οποίες περιορίζουν την ουσιαστική κυριαρχία (Krasner, 1999, σ. 8-9).

Αυτή ακριβώς η ανθεκτικότητα που αναφέραμε προηγουμένως και η διατήρηση μίας εξέχουσας θέσης του κράτους στο σημερινό διεθνές σύστημα επαληθεύεται και από την μελέτη ορισμένων διεθνών εξελίξεων. Πράγματι, σε αντίθεση με ποικίλες απόψεις περί αντικατάστασης των κρατών από διάφορα διεθνή σχήματα, η πρωτοκαθεδρία κινήσεων παραμένει στα χέρια των κρατών. Οι αρμοδιότητες των ΜΚΟ και των διεθνών σχηματισμών σε ποικίλες περιπτώσεις τίθενται στο περιθώριο, καθώς δεν αποτελούν πρωταρχικούς δρώντες άσκησης πολιτικής, αλλά χώρους συνδιαλλαγής ανάμεσα στα κράτη. Η θέση αυτή ενισχύεται από μία εκ νέου αναζωογόνηση της θέσης του κράτους, ως απότοκο των υψηλών επιπέδων δυσπιστίας έναντι των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των ιδιωτικών τραπεζών μετά την έκρηξη της οικονομικής κρίσης του 2009. Η Εξέχουσα θέση των κρατών στην αντιμετώπιση των δυσμενών επιπτώσεων της κρίσης λειτούργησε ως βατήρας της επανατοποθέτησής τους στο κεντρικό επίπεδο ανάλυσης (Mazower, 2014).

Παράλληλα, ιδιαίτερη μνεία γίνεται σχετικά με την αντίσταση ορισμένων κρατών στην άκρατη φιλελευθεροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις ΗΠΑ. Ήδη από το 2001 η μελέτη της εμπορικής πολιτικής των ΗΠΑ υποδηλώνει μία καχυποψία προς την άσκηση μίας πλήρως απελευθερωμένης εμπορικής δραστηριότητας. Η θέση αυτή κορυφώθηκε με την εκλογή του Donald Trump, η πολιτική του οποίου επιφέρει μία ριζική αναδιάταξη των εμπορικών σχέσεων σε παγκόσμιο επίπεδο, μέσω της επιβολής εμπορικών δασμών στη Κίνα και την υιοθέτηση μίας νεοπροστατευτικής εμπορικής πολιτικής (Lehmann, 2019). Η μελέτη της Αμερικανικής περίπτωσης κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς οι ΗΠΑ αποτέλεσαν στο παρελθόν τον κύριο φορέα επέκτασης της Παγκοσμιοποίησης και της προβολής ορισμένων κοινώς αποδεκτών προτύπων διεθνούς συμπεριφοράς, ως η αναμφισβήτητη ηγεμονική δύναμη του μετά – ψυχροπολεμικού κόσμου. Παράλληλα, η σημερινή πολιτική του Trump, χαρακτηρίζεται από έναν ιδιόμορφο νεο κρατισμό, καθώς λαμβάνει χώρα μία στροφή προς τον απομονωτισμό και την εσωστρέφεια σε θέματα εμπορικής πολιτικής και μετανάστευσης, η οποία ωστόσο δεν συνοδεύεται από κάποια τάση ενίσχυσης του αμερικανικού κράτους πρόνοιας, δια της προσφοράς ενός υψηλότερου επιπέδου κοινωνικών παροχών.

Επιπροσθέτως, στο σημείο αυτό κρίνεται επιτακτική η επισήμανση της ιδιαίτερης θέσης του κράτους, σχετικά με την αντιμετώπιση συλλογικών ζητημάτων. Μολονότι το κράτος έχει υποστεί μεταβολές και σε ορισμένες περιπτώσεις συνδιαλέγεται με νέους δρώντες, αποτελεί τον αποτελεσματικότερο πολιτικό θεσμό επίλυσης κρίσιμων προβλημάτων. Η θέση αυτή αποδεικνύεται από την έκρηξη και του τρόπου διαχείρισης της Πανδημίας του COVID 19. Πράγματι, η μοναδική ρεαλιστική μέθοδος αντιμετώπισης της κρίσης ήταν η ενεργοποίηση του κρατικού μηχανισμού. Υπό το εν λόγω πλαίσιο τα κράτη προχώρησαν σε αυστηρά μέτρα, όπως ο περιορισμός κυκλοφορίας και το κλείσιμο των συνόρων τους. Η τεράστια διάσταση της Πανδημίας απέδειξε εμπράκτως πως η διαχείριση της από ιδιωτικούς και διεθνείς φορείς, χωρίς την ενεργή συμμετοχή των κρατών καθίσταται αδιανόητη (Zielnoka, 2020). Παράλληλα, το κράτος λαμβάνει ιδιαίτερη δράση στην αντιμετώπιση της αναδύομενης οικονομικής κρίσης, ως απότοκο της ύφεσης στο χρηματοπιστωτικό τομέα αλλά και στην πραγματική οικονομία. Υπό τον εν λόγω πρίσμα τα κράτη προβαίνουν σε φοροελαφρύνσεις, έκτακτες κοινωνικές παροχές και λήψη μέτρων, τα οποία προσαρμόζονται στις εκάστοτε εθνικές ιδιαιτερότητες (Abdelal, 2020).

Ως απόρροια των παραπάνω η διεξαγωγή ορθών και επιστημονικών συμπερασμάτων σχετικά με την επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην κυριαρχία του εκάστοτε κράτους, καθίσταται δυσχερές εγχείρημα. Ο προβληματισμός αυτός λειτούργησε ως εφιαλτήριο για τη

συγκρότηση ορισμένων δεικτών κυριαρχίας, οι οποίοι συνιστούν εργαλεία ποσοτικοποίησης του επιπέδου κυριαρχίας που απολαμβάνουν τα κράτη, καταγράφοντας ορισμένα στοιχεία, που κρίνεται πως συνιστούν θεμέλιους λίθους της. Η μεθοδολογική αυτή διαδικασία χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα σημαντική ιδίως σε περιπτώσεις μικρών κρατιδίων τα οποία αποτελούν απότοκο διαδικασιών αποαποικιοποίησης (Goujon 2019, σ. 2)

Τρία είναι τα κύρια στοιχεία για την επιτυχημένη άσκηση της κυριαρχίας. Πρώτον, το νομικό, που εδράζεται στην νομική αναγνώριση του κράτους από την διεθνή κοινότητα. Δεύτερον, το πρακτικό κομμάτι της άσκησης της, δηλαδή την ικανότητα ουσιαστικού ελέγχου επί της επικράτειας της. Τρίτον, το *de facto*, που συνεπάγεται την ταυτόχρονη ουσιαστική άσκηση και την νομική δικαιοδοσία άσκησης της εντός της επικράτειας (Andrew, 2017, σ. 20).

Η μέτρηση της *de jure* διάστασης της κυριαρχίας μπορεί να επιτευχθεί μέσω της παρουσίασης του αριθμού των κρατών μελών των ηνωμένων εθνών, που αναγνωρίζουν την ύπαρξη ενός κυρίαρχου κράτους (Andrew, 2017, σ. 21). Στον αντίποδα, η μέτρηση της *De Facto* αποτελεί περισσότερο πολύπλοκη διαδικασία, καθώς οφείλει να συγκεράσει την νομική δικαιοδοσία με την πραγματική ικανότητα κρατικού ελέγχου (Andrew, 2017, σ. 21), οι οποίες καθρεφτίζουν τις εκάστοτε ικανότητες του κράτους. Μία μέθοδος μέτρησης συνιστά η έρευνα των Kaufmann, Kraay, και Mastruzzi στο *World wide Governance Indicators*, όπου περιγράφονται ως βασικά στοιχεία της ποσοτικής αποτύπωσης του επιπέδου κρατικής κυριαρχίας τα παρακάτω στοιχεία. α) των διαδικασιών από τις οποίες εκλέγονται, ελέγχονται και αντικαθίσταται οι κυβερνήσεις β) την ικανότητα των κρατικών φορέων να καταρτίζουν πολιτικά σχέδια γ) το σεβασμό των πολιτών και του κράτους για τους θεσμούς που διέπουν τις οικονομικές και κοινωνικές διαδράσεις (Andrew, 2017, σ. 21-24).

Μία ευρύτερης κλίμακας ανάλυση μας παρουσιάζει ο Goujon. Μας πληροφορεί πως ένας αποτελεσματικός δείκτης οφείλει να μελετά έξι διαστάσεις. Αρχικά, την Διπλωματία (αν είναι μέλος των ηνωμένων εθνών και τον αριθμό των συμμαχιών στις οποίες συμμετέχει), την εκτελεστική εξουσία (αν ο αρχηγός και ο πρωθυπουργός του κράτους τοποθετούνται σε εθνική βάση και το σύνολο των αρμοδιοτήτων που διαθέτουν), δικαστική εξουσία (εάν υπάρχει αυτοκέφαλη δικαστική αρχή σε εθνική βάση), νομοθετική εξουσία (εάν υπάρχει εθνικό σύνταγμα και εάν αυτό συμβαδίζει με κάποιο εξωτερικό), την άμυνα (εάν υπάρχει εθνικός κρατικός στρατός και το νόμισμα (εάν υπάρχει εθνικό νόμισμα και η αγοραστική ισχύ του σε σχέση με τα υπόλοιπα νομίσματα) (Goujon, 2019, σ. 9),

Τα παραπάνω στοιχεία προσδίδουν μία εικόνα για τους βασικούς συντελεστές που λαμβάνουμε υπόψη στη καταμέτρηση της επίσημης κρατικής κυριαρχίας. Από την μελέτη των μεταβλητών που χρησιμοποιούμε κατανοούμε ότι η διεθνής νομική έκφανση διατηρεί ένα συμπαγή χαρακτήρα. Η πλειοψηφία των κρατών συμμετέχουν στα Ηνωμένα έθνη και διαθέτουν επίσημη κρατική γραφειοκρατία και νομοθετικό, εθνικό σύστημα. Μολονότι, πολλές χώρες όπως κατά το πρότυπο της Ευρωζώνης, υιοθετούν σε κοινά νομίσματα ενώ παράλληλα το εθνικό δίκαιο συνυπάρχει με το ευρωπαϊκό, το γεγονός αυτό δεν καθίσταται αίτιο αμφισβήτησης της νομικής υπόστασης των κρατών. Αντιθέτως, οι υπόλοιπες εκφάνσεις εξαρτώνται από τους εκάστοτε εσωτερικούς συσχετισμούς του υπό εξέταση κράτους.

Σε μία προσπάθεια ευρύτερης κατανόησης του πλέγματος από το οποίο επηρεάζεται η κρατική κυριαρχία οι Carnahan, Ghani & Lockhart (2005) προβαίνουν στη χρήση περισσότερων μεταβλητών για την καταγραφή των επιπέδων κρατικής κυριαρχίας και του

βαθμό επιτυχημένης άσκησης των βασικών κρατικών λειτουργιών. Τα θεμέλια στοιχεία συγκρότησης του δείκτη είναι τα εξής: Μονοπώλιο έννομης βίας, εκτελεστικός έλεγχος, διαχείριση δημοσίων οικονομικών δεδομένων, δημιουργία ανθρώπινου κεφαλαίου, δικαιώματα πολιτών, παροχή υποδομών, ρύθμιση της αγοράς, διαχείριση κρατικών περιουσιαστικών στοιχείων, διεθνείς σχέσεις και κανόνες δικαίου.

Όπως περιγράψαμε ήδη στο κεφάλαιο μας η επίδραση των νέων σχημάτων, που αποτελούν απόρροια της παγκοσμιοποίησης επέδρασαν σημαντικά στους παραπάνω τομείς. Το αποκλειστικό μονοπώλιο της έννομης βίας και οι εκτελεστικές αρμοδιότητες έρχονται αντιμέτωπες με ένα μεγάλο εύρος νέων προκλήσεων ως απότοκο των εξωτερικών πιέσεων αλλά και της αναδιαμόρφωσης της εσωτερικής δομής της δημόσιας διοίκησης και της σχέσης του κράτους με νέους φορείς όπως οι ομάδες συμφερόντων. Συνάμα, η άσκηση πλήρους ελέγχου επί της εθνικής οικονομικής σφαίρας καθίσταται φθίνει, διότι οι οικονομικές ροές και οι αναδυόμενοι συσχετισμοί διαμορφώνουν ένα αρχιπέλαγος μίας «παγκόσμιας» οικονομίας. Επίσης, τα τεράστια οικονομικά μεγέθη και οι τάσεις της οικονομίας δεν μπορούν να ελεγχθούν μεμονωμένα από ένα κράτος. Τέλος, η συμμετοχή σε διεθνή σχήματα και οργανισμούς, NATO, ΗΕ, η δράση ΜΚΟ, και η εμφάνιση νέων σχημάτων με αυτοκέφαλη νομική υπόσταση όπως η Ε.Ε, μεταβάλλουν το περιεχόμενο και την ποιότητα των σχέσεων των εθνικών κρατών με το εξωτερικό περιβάλλον.

Κατά την συλλογιστική αυτή, σε αντίθεση με την διεθνή νομική κυριαρχία που χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα αντοχής, κυρίως η κυριαρχία της αλληλεξάρτησης, η Βεσφαλιανή κυριαρχία (ως δόγμα μη εμπλοκής ξένων δρώντων σε εγχώρια κρατικά ζητήματα) και έως ένα σημείο η εσωτερική κυριαρχία (πλήρης πρωτοκαθεδρία στο εσωτερικό) έρχονται αντιμέτωπες με νέες προκλήσεις και χάνουν το πανίσχυρο χαρακτήρα τους, λόγω της έλλειψης της ικανότητας των σημερινών κρατών να οριοθετούν πλήρως την εγχώρια και την εξωτερική σφαίρα.

Μία άλλη έρευνα του Villalba (2020), προσθέτει επιμέρους δείκτες , οι οποίοι επηρεάζουν την κυριαρχία είτε έμμεσα είτε άμεσα. Καταρχάς, η πρώτη μεταβλητή αφορά το πόλεμο. Περιγράφει τριών ειδών συγκρούσεις που επηρεάζουν την κυριαρχία. Η Εξωσυστημική, που αφορά μη κυβερνητικές ομάδες που κινούνται εναντίων μίας χώρας στο εξωτερικό, η εσωτερική που η κυβέρνηση είναι αντίπαλη με μία οπλισμένη επαναστατική ομάδα και τέλος μία διεθνή σύγκρουση ανάμεσα σε κράτη (Villalba, 2020, σ. 6), Οι δύο πρώτες υποδηλώνουν τις προκλήσεις έναντι της άσκησης της εσωτερικής κυριαρχίας και το ζήτημα της κρατικής πρωτοκαθεδρίας, ενώ η τελευταία έγκειται στην εξωτερική επίδραση και παραβίαση του εσωτερικού εθνικού χώρου.

Εν συνεχεία, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το ποσοστό της αναπτυξιακής βοήθειας που λαμβάνει το εκάστοτε κράτος ως ποσοστό επί των κρατικών δαπανών του. Ο συντελεστής αυτός υποδηλώνει μία έμεση παρέμβαση και άσκηση επιρροής στην εγχώρια λήψη αποφάσεων. Όσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των δαπανών που βασίζεται σε εξωτερικό δανεισμό, τόσο μεγαλύτερη είναι η εξάρτησή τους από εξωτερικούς φορείς και χαμηλότερη η κρατική αυτονομία (Villalba, 2020, σ. 6),

Επίσης ο δείκτης ευθραυστότητας ενός κράτους , ο οποίος καταμετρά την ικανότητα και αποτελεσματικότητα του κράτους σε τέσσερις κύριους πυλώνες. Ασφάλεια, πολιτικό

φάσμα, κοινωνία και οικονομία. Το ύψος ευθραυστότητας σχετίζεται με την ικανότητα κράτους να διαχειρίζεται τις συγκρούσεις και να εφαρμόζει πολιτικές (Villalba, 2020, σ. 7),

Επιπροσθέτως, σημαντικά συμπεράσματα απορρέουν από τη μελέτη ενός δείκτη διαφθοράς (Corruption Percentage Index) , καθώς θεωρείται πως μία χώρα με υψηλά ποσοστά διαφθοράς θα επικεντρώνεται στην υλοποίηση ιδιοτελών συμφερόντων και θα έχει έλλειψη στρατηγικής και οργανωμένης γραφειοκρατίας που θα είναι επιφορτισμένη με τη χάραξη και εφαρμογή ορθολογικών πολιτικών αποφάσεων (Villalba, 2020, σ. 7).

Καταληκτικά, η χρήση των παραπάνω μεταβλητών για την εξέταση του ζητήματος της κυριαρχίας σε συνάρτηση με το φαινόμενο της Παγκοσμιοποίησης προσφέρουν τη δυνατότητα εμβάθυνσης και διεξαγωγής ασφαλέστερων συμπερασμάτων. Η διάδραση ανάμεσα στο κράτος και στις δυνάμεις της Παγκοσμιοποίησης δεν είναι στατική και απόλυτη, αλλά εξαρτάται από το μέγεθος και την ισχύ των κρατών. Στο επόμενο και τελευταίο κεφάλαιο θα εξεταστεί ακριβώς αυτή η αδυναμία άσκησης της κυριαρχίας ορισμένων αδύναμων (αποτυχημένων) κρατών).

Κεφάλαιο 6^ο Κυριαρχία, αποτυχημένα κράτη και νεοαποικιοκρατικοί συλλογισμοί

Μία ολοκληρωμένη μελέτη της κρατικής κυριαρχίας οφείλει να εξετάζει και την θετική και την αρνητική διάσταση της. Πράγματι, ο κόσμος έχει διαμορφωθεί στη βάση τυπικά, νομικά ισότιμων κρατικών οντοτήτων που διαμορφώνουν τον παγκόσμιο χάρτη. Ωστόσο, τα διαφορετικά επίπεδα συντελεστών ισχύος και ικανοτήτων, έχουν ως απότοκο την εμφάνιση κρατών, που χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα αλληλεξάρτησης και αδυναμία άσκησης της κυριαρχίας τους (Ronzoni, 2012, σ. 582). Η οικοδόμηση του σύγχρονου οικουμενικού περιβάλλοντος χαρακτηρίζεται λοιπόν από ένα συνδυασμό μακρόχρονης αρχιτεκτονικής και ποικιλόμορφης γεωμετρίας. Η ασυμμετρία των σχέσεων των κρατών επιδεινώνεται υπό την επίδραση των δυνάμεων της παγκοσμιοποίησης με απότοκο την αύξηση της πόλωσης ανάμεσα σε ορισμένες περιοχές του πλανήτη (Castells, 1996, σ. 145).

6.1 Αποτυχημένα, εύθραυστα και υπό κατάρρευση κράτη

Υπό το εν λόγω πρίσμα εμφανίζονται κρατικοί σχηματισμοί, οι οποίοι δεν καθίστανται ικανοί να επιτελέσουν ένα ευρύ φάσμα των κρατικών τους λειτουργιών. Μολονότι τα κράτη αυτά διαθέτουν τη *de jure* διάσταση της κυριαρχίας, στην πραγματικότητα λαμβάνουν μία ποιοτικά «υποδεέστερη» θέση στο διεθνές γίγνεσθαι, με απότοκο την άβουλη αποδοχή εξωτερικών διεθνών ρυθμίσεων και την αδυναμία αντίστασης στη βούληση των ισχυρών κρατών (Ronzoni, 2012, σ. 582). Τα στοιχεία αυτά ενσαρκώνονται στην έννοια του αποτυχημένου κράτους (Failed States), το οποίο ωστόσο αποτελεί έννοια που χρησιμοποιείται διαφορετικά από τον εκάστοτε μελετητή.

Η ακριβέστερη περιγραφή της έννοιας μας οδηγεί στην διάκριση σε δύο κύριες υποκατηγορίες. Η έννοια του αποτυχημένου κράτους δεν αποτελεί στατική. Αντιθέτως, εξαρτάται από τις επιδόσεις των κρατών την εκάστοτε χρονική συγκυρία και έχει σχετικό χαρακτήρα, καθώς εξαρτάται από το περιεχόμενο της διακυβέρνησης του κράτους σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη του διεθνούς συστήματος (Carment, 2003, 409-410). Συνεπώς, οι υφιστάμενοι θεσμοί, η σχέση με τους πολίτες και οι κοινωνικές παροχές αποτελούν τους κατεξοχήν παράγοντες κατηγοριοποίησης τους. Κατά το μοτίβο αυτό, γίνεται αναφορά σε κράτη που έχουν καταρρεύσει (Collapsed states) και σε αδύναμα ή εύθραυστα κράτη (Weak or fragile states), τα οποία συνιστούν μία εξέλιξη της προηγούμενης κατηγορίας.

Καταρχάς, τα αδύναμα ή εύθραυστα κράτη χαρακτηρίζονται από έντονες εσωτερικές διαμάχες, οι οποίες ενδέχεται να εκδηλώνονται στην κοινωνική, πολιτική ή ακόμα και θρησκευτική σφαίρα. Ωστόσο, οι κρίσεις αυτές δεν συμβάλλουν στην κοινωνική υποταγή κάποιας κοινωνικής ομάδας ή την άσκηση συστηματικής βίας από τους κρατικούς φορείς (Rotberg, 2003, σ. 4). Η περιγραφή τους εστιάζει στην έλλειψη ενός ενιαίου ρυθμιστικού πολιτικού πλαισίου ορθής διακυβέρνησης, γεγονός που καθιστά την άσκηση ορθολογικής οικονομικής πολιτικής αδύνατη. Συνάμα, η αδυναμία άσκησης συλλογικής οικονομικής πολιτικής, στερεί από τα κράτη αυτά την ικανότητα ανταπόκρισης στις ανάγκες των πολιτών τους (Ikre, 2007, σ. 85-88). Απότοκο αποτελεί η υποβάθμιση αυτού που αποκαλούμε κράτος δικαίου και η έκρηξη φαινομένων όπως η διαφθορά, λόγω της απουσίας συμπαγών πολιτικών θεσμών και πολιτικής κουλτούρας. Η κατάσταση αυτή, από κοινού με την συγκέντρωση των πόρων και της πολιτικής, οικονομικής ισχύος των χωρών αυτών σε μία ολιγάριθμη ελίτ, θέτει

τα θεμέλια μίας ριζικής απονιμοποίησης τους (Rotberg, 2003, σ. 8), η οποία υπονομεύει την άσκηση της εσωτερικής κυριαρχίας από τους εκτελεστικούς φορείς.

Στον αντίποδα, τα αποτυχημένα κράτη (Failed States) διακατέχονται σε αντίθεση με τα εύθραυστα από μία τάση άσκησης παρατεταμένης και όχι προσωρινής βίας έναντι των πολιτών τους (Rotberg, 2003, σ. 4). Η έκρυθμη κατάσταση στο εσωτερικό τους λειτουργεί σε ποικίλες περιπτώσεις ως εφαλτήριο του κατακερματισμού της εξουσίας και της σύσταση ποικίλων πόλων εξουσίας και εσωτερικών ένοπλων εχθροπραξιών , που λαμβάνουν σάρκα και οστά υπό τη μορφή επαναστατικών προσπαθειών κατάληψης της κεντρικής εξουσίας (Rotberg, 2003, σ. 4). Η αυτονόμηση και ισχυροποίηση των ομάδων αυτών υποσκάπτει τα θεμέλια άσκησης της εσωτερικής κυριαρχίας από τους κρατικούς φορείς, καθώς δεν καθίσταται ικανό να εγγυηθεί την ασφάλεια των πολιτών του και να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο επί της κρατικής του εδαφικής επικράτειας.

Για λόγους βαθύτερης κατανόησης της παραπάνω διάκρισης θα προχωρήσουμε σε μία σύντομη παράθεση δύο κρατικών παραδειγμάτων. Καταρχάς, η Ινδονησία υπάγεται στα εύθραυστα κράτη. Μολονότι εκδηλώνονται συγκρούσεις στον βωμό της ανεξαρτητοποίησης από τη Τζακάρτα, η Ινδονησία διαθέτει ένα αυτοκέφαλο σύστημα πολιτικής και κοινωνικής οργάνωσης που είναι επιφορτισμένο με την εκπροσώπηση και διαφύλαξη των συμφερόντων των πολιτών της. Το εσωτερικό αντικείμενο αντιπαράθεσης με τις κυβερνητικές αρχές της Ινδονησίας έγκειται στον περιορισμό του ελέγχου σε ορισμένες περιφέρειες, αλλά δεν έχει ως απότοκο την εκδήλωση μίας μετωπικής σύγκρουσης και μη αναγνώρισης της κεντρικής εξουσίας (Mallay, 2003, σ. 185-215).

Αντιθέτως, ένα παράδειγμα συστηματικής άσκησης βίας στην εγχώρια τάξη είναι η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό. Από την ανεξαρτητοποίηση του το 1960, παρατείνεται μία έκρυθμη κατάσταση. Η εγχώρια σκηνή ταλανίζεται από έναν διαρκή εμφύλιο πόλεμο, ο οποίος απειλεί καθημερινά τη ζωή και ασφάλεια των πολιτών της περιοχής. Οι κρατικές αρχές χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα διαφθοράς και την έλλειψη σταθερών πολιτικών δομών. Προτεραιότητα των αρχών αυτών καθίσταται η πρωτοκαθεδρία στην ένοπλη εγχώρια σύρραξη και όχι η προστασία των πολιτών του, με απότοκο τη χρήση συστηματικής βίας και τη καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Lemarchland, 2003, σ. 32).

Τέλος, μία ακραία περίπτωση αποτυχημένων κρατών, είναι εκείνα τα οποία βρίσκονται υπό καθεστώδες κατάρρευσης. Στο εσωτερικό των κρατών αυτών επικρατεί μία πλήρης αποδιοργάνωση της κοινωνικής και πολιτικής ζωής, με απότοκο την αδυναμία εξασφάλισης της εσωτερικής τάξης και της αρμονικής διαβίωσης των πολιτών (Hague & Harpor, 2011, σ. 147). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της περίπτωσης αποτελεί η Σιέρα Λεόνε. Θεμελιώδη δικαιώματα της ζωής και του σεβασμού της ανθρώπινης υπόστασης αποτελούσαν αντικείμενο συστηματικής καταπάτησης. Ο δικτάτορας Siaka Stevens είχε συγκεντρώσει όλη την πολιτική ισχύ στα χέρια του και χρησιμοποιούσε τους υπηκόους ως μία μορφή σκλάβων, για να ενισχύσει τις παράνομες δραστηριότητες του με επίκεντρο την εξαγωγή πολύτιμων λίθων. Καθημερινό φαινόμενο αποτελούν οι δολοφονίες και εκτοπισμοί των αντιφρονούντων προς το καθεστώς του , δημιουργώντας ένα πλέγμα εγληματικών κυκλωμάτων προσφέρουν υλική υποστήριξη προς το καθεστώς (Reno, 2003, σ. 81-83). Απόρροια συνιστά η έλλειψη οποιασδήποτε οργανωμένης πολιτικής δομής κατά τα πρότυπα του κράτους δικαίου. Η πολιτική τάξη και οργάνωση έχουν αντικατασταθεί από την ανομία. Ο σεβασμός της ανθρώπινης υπόστασης από την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την άκρατη κερδοσκοπία χωρίς κανέναν απολύτως ηθικό φραγμό.

Η κατηγοριοποίηση αυτή και η αποτύπωση της πραγματικής κατάστασης που επικρατεί στις περιοχές αυτές καθιστά ιδιαίτερα σημαντική τη χρήση δεικτών. Η συγκρότηση ενός δείκτη ευθραυστότητας (Fragile States Index- FSI) αποσκοπεί στην καταμέτρηση της ευαλωτότητας των κυρίαρχων κρατών αναφορικά με την έκρηξη εσωτερικών αντιπαραθέσεων και τον κίνδυνο κατάρρευσης (The Fund For Peace , 2007). Η καταμέτρηση λαμβάνει χώρα μέσω της χρήσης στατιστικών εργαλείων προσμετρώντας τα επίπεδα συνοχής σε τρεις κύριες διαστάσεις, την οικονομική, την πολιτική και την κοινωνική. Αναλυτικότερα, οι κύριες μεταβλητές που χρησιμοποιούνται είναι οι ακόλουθες: Σε κοινωνικό επίπεδο, οι δημογραφικές πιέσεις και οι εθνοτικές – θρησκευτικές συγκρούσεις, μαζικές εκτοπίσεις πληθυσμών και ανάγκη ανθρωπιστικής επέμβασης, εκτεταμένες ομάδες που είναι δυσανεσθημένες με το υφιστάμενο καθεστώς και χρόνιες τάσεις ανθρόπινης μετανάστευσης προς το εξωτερικό. Σε οικονομικό επίπεδο, η διάχυση της διαφθοράς, μεγάλη οικονομική ανισότητα, ανισομερή οικονομική ανάπτυξη των κοινωνικών ομάδων και τα υψηλά επίπεδα οικονομικού μαρασμού. Τέλος, στο πολιτικό φάσμα, η απονομιμοποίηση του κράτους, επιδείνωση των δημοσίων υπηρεσιών και παροχών, η αυθαίρετη εφαρμογή νομοθεσίας και καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η δημιουργία ενός καθεστώτος κράτος εν κράτη από της δυνάμεις ασφαλείας και και τα επίπεδα ατιμωρησίας που διαθέτουν και τέλος η άνοδος των ομάδων ελίτ και η παρέμβαση εξωτερικών κρατών και φορέων στα εσωτερικά κρατικά ζητήματα.

Η μελέτη των αποτελεσμάτων που βασίζονται στον δείκτη αυτό, μας πληροφορεί πως για το έτος 2020, οι χώρες που βρίσκονται σε ιδιαίτερο κίνδυνο κατάρρευσης είναι η Υεμένη, η Σομαλία, το Νότιο Σουδάν και η Συρία. Παράλληλα, ακολουθούν με μικρή διαφορά οι χώρες υψηλού κινδύνου όπως η Δημοκρατία του Κονγκό, η κεντρική δημοκρατία της Αφρικής, το Στάντ, το Σουδάν και το Αφγανιστάν. Αντιθέτως, υψηλά επίπεδα συνοχής και σταθερότητας δηλώνουν τα δεδομένα για τις χώρες της δύσης και ιδίως της Ευρώπης, με την Φινλανδία να λαμβάνει μάλιστα την υψηλότερη θέση.

6.2 Αδύναμα Κράτη, Εξωτερικές Παρεμβάσεις και μετααποικιοκρατικές σκέψεις

Κατανοούμε πως η πλειοψηφία των κρατών που χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα ευθραυστότητας και είναι επιρρεπή σε κατάρρευση βρίσκονται τοποθετημένα κυρίως στην περιοχή της υποσαχάριας Αφρικής (Hague & Harrop, 2011, σ. 148). Οι αδυναμίες που τα χαρακτηρίζουν σε οικονομικό ή υλικοτεχνικό επίπεδο και η ταυτόχρονη αδυναμία αποτελεσματικής επίτευξης της εγχώριας ασφάλειας τους, λειτουργούν ως αίτιο για την στενή σχέση τους και σε ορισμένες περιπτώσεις έμμεσο ή ακόμα και άμεσο έλεγχο από τα ισχυρά κράτη (Paul, 2003, σ. 150). Η κατάσταση αυτή έμελλε να οξυνθεί περαιτέρω στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης.

Καταρχάς, ιδιαίτερη πρόκληση συνιστά η νέα φύση της οικονομικής δραστηριότητας και η μεταμόρφωση του καθεστώτος που διέπει τις εμπορικές συναλλαγές. Μολονότι η φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου προσφέρει νέα καινοτόμα μέσα οικονομικής άνθισης, η θέση αυτή δεν καθρεφτίζει την συνολική, πραγματική εικόνα. Ένας σημαντικός αριθμός χωρών κυρίως της Αφρικής, παρέμεινε στάσιμος και καταρρακωμένος, προκαλώντας διεύρυνση των οικονομικών ανισοτήτων και έκρηξη των κοινωνικών εντάσεων (World Bank , 2002, σ. 125-126). Η αδυναμία απορρόφησης των οικονομικών κραδασμών ως απότοκο της ενίσχυσης του διεθνούς ανταγωνισμού μετουσιώθηκε σε μία πλήρη αποβιομηχανοποίηση και

περιθωριοποίηση τους. Η κατάσταση αυτή λειτούργησε ως βατήρας της συστηματικής εξωτερικής παρέμβασης και της οικονομικής εξάρτησης των χωρών αυτών από ξένα κέντρα, με απόρροια υψηλά επίπεδα πολιτικής υποτέλειας και περιορισμού της άσκησης της κυριαρχίας τους. Με τη σειρά τους, η οικονομική δυσπραγία και η απονομιμοποίηση λόγω των τακτικών εξωτερικών παρεμβάσεων προκάλεσαν περαιτέρω όξυνση της ήδη έκρυθμης κατάστασης, με απότοκο την συχνή έκρηξη εγχώριων ένοπλων συρράξεων (Castells, 1996, σ. 133-134), που υπονομεύουν την άσκηση ακόμα και της εσωτερικής κυριαρχίας.

Συνάμα, η διεύρυνση των διαύλων επικοινωνίας και άσκησης εμπορικών δραστηριοτήτων, συνοδευόμενη από την αδυναμία άσκησης ελέγχου επί των εισαγωγών και εξαγωγών από τους κρατικούς φορείς, έθεσε τα θεμέλια για την περαιτέρω ισχυροποίηση των εγκληματικών και παρακρατικών ομάδων. Η ανάδυση ποικίλων ανεπίσημων δικτύων στο πλαίσιο της Παγκοσμιοποίησης προσφέρει νέες δυνατότητες εφοδιασμού και συντονισμού των τρομοκρατικών ομάδων (World Bank , 2002, σ. 127). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν χώρες όπως η Σιέρα Λεόνε, Η Νιγηρία και η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, οι οποίες είχαν ιδιαίτερα στενές σχέσεις με παγκόσμιες τρομοκρατικές ομάδες όπως η Al Qaeda (Tiffany, 2010, σ. 261-263). Η κατάσταση αυτή από κοινού με την εμφάνιση νέων μαζικών όπλων, θέτει προβληματισμούς αναφορικά με θέματα κρατικής ασφάλειας και λειτουργεί ως βατήρας συχνότερης εμπλοκής διάφορων κρατών στην επίλυση πολιτικών ζητημάτων των χωρών αυτών, με άρμα την διαφύλαξη της παγκόσμιας ασφάλειας.

Κατανοούμε λοιπόν πως η υφιστάμενη κατάσταση έχει μετατρέψει τις περιοχές αυτές σε «κοινωνίες τρόμου», οι οποίες χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα πόλωσης, κοινωνικού αποκλεισμού και την έλλειψη των απαραίτητων θεσμικών δομών που οφείλει να έχει ένα πραγματικά κυρίαρχο κράτος (Kaldor & Luckham, 2001, σ. 60-61), μολονότι κατέχουν τη νομική (de jure) αναγνώριση ως κυρίαρχα κράτη. Υπό το εν λόγω πρίσμα διογκώνεται η εκδήλωση φαινομένων διαφθοράς και η καλλιέργεια μίας κουλτούρας ανομίας. Αυθαίρετες κρατικές πρακτικές στο βωμό του κέρδους, οργανωμένα εγκληματικά συμφέροντα και η καθημερινή καταστρατήγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθιστά την άσκηση μίας κυριαρχίας της «υπευθυνότητας» όπως την περιγράψαμε προβληματική, με απότοκο τη συνεχώς αυξανόμενη επέμβαση των ισχυρών δυτικών κρατών στα εσωτερικά τους ζητήματα και τη φθίνουσα πορεία της πραγματικής τους αυτονομίας (Φραγκονικόπουλος & Προέδρου, 2015, σ.56).

Το περιορισμένο εύρος δυνατοτήτων των κρατών αυτών, από κοινού με το γεγονός πως η πλειονότητα τους συνιστά κράτη προϊόντα διαδικασιών αποαποικιοποίησης, τα καθιστά ιδιαίτερο αντικείμενο μελέτης των μετααποικιακών σπουδών. Στο πλαίσιο αυτό αναδύεται ένα κύμα συζητήσεων σχετικά με την εμφάνιση νεοαποικιοκρατικών πρακτικών στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον. Στο επίκεντρο των μελετών τίθεται το ζήτημα των αμφιλεγόμενων σχέσεων ανάμεσα στους πρώην έποικους και τους αποαποικιομένους λαούς, καθώς οι διαδικασίες αποαποικιοποίησης σε ποικίλες περιπτώσεις χαρακτηρίστηκαν από προκλήσεις και αντιπαραθέσεις. Απόρροια των παραπάνω παρατηρήσεων αποτελούν περιπτώσεις εξωγενών μορφών ελέγχου και κυριαρχίας επί ορισμένων περιοχών, οι οποίες μετατοπίζονται από τον άμεσο χαρακτήρα σε περισσότερο παρασκηνιακές μεθοδεύσεις (Mikelis, 2016, σ. 3).

Στο σημείο αυτό, ισχυρή απήχηση λαμβάνουν επιχειρήματα συγκρότησης «μετααποικιακών κρατών», τα οποία χαρακτηρίζονται από υποτέλεια και στενή εξάρτηση από το εξωτερικό τους περιβάλλον (Carnoy, 1990, σ. 261- 262). Κατά το εν λόγω πρίσμα

οπαδοί της θεωρίας της εξάρτησης πρεσβεύουν πως τα κράτη αυτά, μολονότι λαμβάνουν νομική υπόσταση, αποτελούν οικονομικά εξαρτημένες περιοχές από τα ισχυρά βιομηχανικά κράτη. Το γεγονός πως η οικονομική δραστηριότητα ορισμένων κρατών αποκλειστικά στην εξαγωγή πρώτων υλών και ειδών όπως μπανάνες, καφές, πολύτιμοι λίθοι συνδέει άρρηκτα τις οικονομικές επιδόσεις τους με τις εμπορικές σχέσεις με τις «μητροπόλεις». Συλλήβδην, ακριβώς αυτή η αδυναμία των πρώην αποικιών να αποκτήσουν ακόμα και σήμερα την απόλυτη ανεξαρτησία τους, αποδεικνύει πως δεν έχουν απαγκιστρωθεί ακόμα και σήμερα από τις αποικιακές μητροπόλεις τους (Chively, 1987, σ.252).

Η εξάρτηση τους ενδέχεται να σημειώνει τόσο υψηλά επίπεδα, που σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμα και η ίδια η δομή του κράτους συγκροτείται κατά τα πρότυπα του κράτους κηδεμόνα, το οποίο λειτουργεί ως ρυθμιστής των κρίσιμων εγχώριων πολιτικών ζητημάτων και χρησιμοποιεί το υποδεέστερο κράτος και για την αύξηση της οικονομικής και πολιτικής ισχύος του και τη διεύρυνση της επιρροής του (Carnoy, 1990, σ. 259-261). Η οργάνωση λοιπόν της κοινωνικής ζωής και οι αξίες, πρακτικές που διέπουν τα οικονομικά και πολιτικά μοντέλα διακυβέρνησης απορρέουν από τη βούληση του εκάστοτε εξωτερικού επιτηρητή (Mikelis, 2016, σ. 4). Συνεπώς, η άσκηση της εσωτερικής αλλά και της εξωτερικής ουσιαστικής (θετικής) κυριαρχίας δεν ασκείται αυτοβούλως. Συνεπώς η άσκηση της εσωτερικής αλλά και της εξωτερικής ουσιαστικής (θετικής) κυριαρχίας, δεν ασκείται αυτοβούλως. Ακόμα και σε ζητήματα που τα ισχυρά κράτη δεν εμπλέκονται , η μεμονωμένη κατοχή της αρνητικής κυριαρχίας, δεν καθιστά εφικτή την πραγματική αυτονομία, λόγω των αδυναμιών που τα χαρακτηρίζει, με απότοκο να στρέφονται εκ νέου, οικειοθελώς προς τα σε ισχυρά κράτη (Ronzoni, 2012, σ. 583).

Στο επίκεντρο των μετά αποικιοκρατικών συζητήσεων τίθεται η Ευρώπη. Το γεγονός αυτό, εδράζεται στην άρρηκτη σύνδεση της νεοαποικιοκρατίας με την έννοια του Ευρωκεντρισμού (Mikelis, 2016, σ. 4). Η οριοθέτηση αυτή του ευρωπαϊκού χώρου σε συνάρτηση με τις υπόλοιπες περιοχές του πλανήτη έχει γεωγραφικό αλλά και συμβολικό, αξιακό χαρακτήρα. Θεωρείται πως η ανωτερότητα του Ευρωπαϊκού πολιτισμού, λειτουργεί ως βάση επέκτασης και διάδοσης των Ευρωπαϊκών αξιών και πρακτικών, με απότοκο τη δημιουργία ασύμμετρων σχέσεων ισχύος, επί των οποίων αναπτύσσονται ιεραρχικές σχέσεις ενσαρκώνοντας μία μετααποικιακή Ευρωπαϊκή πεποίθηση (Behr, 2012, σ. 13-14). Απόρροια αποτελούν η επιβολή ευρωπαϊκών οργανωσιακών προτύπων σε παγκόσμια κλίμακα, η οποία εκτυλίσσεται εις βάρος της αυτονομίας των ασθενέστερων χωρών (Jabri, 2007, σ. 721) και η κατασκευή μίας καθαρά Ευρωπαϊκής οπτικής σχετικά με τη διεθνή πολιτική σκηνή (Hobson, 2012).

Μολονότι η θέση αυτή περί Ευρωπαϊκής πρωτοκαθεδρίας και ανωτερότητας έχει περιοριστεί, η μελέτη των σχέσεων ανάμεσα σε αυτή και τις χώρες τις περιφέρειας υποδεικνύει τη διατήρηση ορισμένων στοιχείων και αντιλήψεων, οι οποίες προασπίζουν τη θέση πως η Ευρώπη αποτελεί τη πρωτεύουσα» του παγκόσμιου πολιτισμού. Υπό το εν λόγω πρίσμα «τα κριτήρια του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού» μετουσιώνονται σε ένα σύνολο ιεραρχικών, παρεμβατικών πρακτικών και προώθηση συγκεκριμένων αξιακών συστημάτων υπό το δόγμα του “EUniversalism” (Nicolaidis, 2015). Η πολιτισμική αποστολή του παρελθόντος έχει αντικατασταθεί από τη χρήση ήπιων μορφών ισχύος, με στόχο την πολιτισμική και οικονομική υποταγή στο ευρωπαϊκό μεγαλείο (Mikelis, 2017B, σ. 76-81). Οι σχέσεις αυτές αποκτούν εξαναγκαστικό χαρακτήρα ιδίως στον ενεργειακό κλάδο, καθώς οι Ευρωπαϊκές δυνάμεις αποσκοπούν μέσω της χρήσης πολιτισμικών και οικονομικών

πίεσεων την εξασφάλιση πολύτιμων πόρων κυρίως από χώρες της Αφρικής (Sepos, 2013, σ. 269-270, 275-279).

Ωστόσο, η παραπάνω κατάσταση γίνεται αντιληπτή ακόμα και στον τρόπο εσωτερικής διαρρύθμισης της Ε.Ε. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο γεγονός πως ένα μεγάλο εύρος κρατών που συμμετείχαν στη διαμόρφωση των Ευρωπαϊκών θεσμών, αποτελούσαν αποικιοκρατικές δυνάμεις, με απότοκο το περιεχόμενο και η φύση του ευρωπαϊκού οικοδομήματος να έχει επηρεαστεί από την αποικιοκρατική λογική (Nicolaidis, 2015, σ. 283-289). Μολονότι το ευρωπαϊκό οικοδόμημα έχει σχηματιστεί μέσω της διάδρασης ανάμεσα σε ποικίλους δρώντες, η λεπτομερής μελέτη της λειτουργίας των ευρωπαϊκών οργάνων αναδεικνύει την ύπαρξη εσωτερικών ασυμμετριών ισχύος. Υπό το πρίσμα αυτό τα ισχυρότερα κράτη της Ένωσης είναι επιφορτισμένα με την κατάρτιση της συλλογικής πολιτικής ατζέντας, ενώ τα λιγότερο ισχυρά κράτη την αποδέχονται με δυσπιστία (Μαρής, 2018, σ. 92-93).

Πράγματι, η υφιστάμενη ασυμμετρία ισχύος στο πλαίσιο της ένωσης λόγω των διαφορετικών οικονομικών ικανοτήτων των μελών της καθρεφτίζεται στο θεσμικό και νομικό καθεστώς που διέπει τη λειτουργία τους, καθώς προσφέρει διαφορετικά εργαλεία και δυνατότητες στα ισχυρά μέλη (Κοτζιάς, 2013, σ. 48). Σύμφωνα με τον Μάρη (2018, σ. 98) η κατάσταση αυτή γίνεται αντιληπτή ακόμα και στη στελέχωση της Ευρωπαϊκής γραφειοκρατίας, καθώς προβάλλεται το επιχείρημα πως ο διορισμός στις θέσεις αυτές λαμβάνει χώρα μέσω υποδείξης των ισχυρών κρατών. Αυτή η ασύμμετρη σχέση ανάμεσα στα επιμέρους μέλη, αλλά και το περιεχόμενο της σχέσης τους με τους ευρωπαϊκούς θεσμούς δημιουργεί μία γκριζα ζώνη λήψης αποφάσεων, η οποία την εθνική σφαίρα και περιορίζει την κρατική κυριαρχία (Μαρής, 2018, σ. 98).

Μολονότι η λήψη ζωτικής σημασίας ζητημάτων παραμένει σε ορισμένες περιπτώσεις στην εθνική σφαίρα, η ραγδαία διάχυση αρμοδιοτήτων στο ευρωπαϊκό επίπεδο και οι νέες διαδικασίες διαβούλευσης μεταβάλλουν το χαρακτήρα της κρατικής πολιτικής. Αδύναμες χώρες, οι οποίες διαθέτουν χαμηλά επίπεδα διαπραγματευτικής ισχύος, λαμβάνουν υποδεέστερη θέση στο εσωτερικό της ευρωπαϊκής οικογένειας (Μαρής, 2018, σ. 93- 94). Το ευρωπαϊκό οικοδόμημα παραπέμπει λοιπόν σε μία νεομεσαιωνική οντότητα. Μία οντότητα με νέα στοιχεία , που το διαφοροποιούν από το βεστρολιανό τύπου κράτος. Στο εσωτερικό του συνυπάρχουν ποικίλα στοιχεία, με απότοκο η πολυεπίπεδη και πολυδιάστατη οργάνωση να περιπλέκει την λήψη αποφάσεων και να δημιουργεί σχέσεις ιεραρχίας ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια του (Mikelis, 2016, σ. 11).

Σε αυτό το σημείο ιδιαίτερη μνεία γίνεται σε ορισμένους προβληματισμούς που εγείρονται λόγω περιπτώσεων αυθαίρετης δράσης των ευρωπαϊκών οργάνων, η οποία συνεπάγεται την υπέρβαση των αρμοδιοτήτων τους. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συστηματική ανάμειξη των ευρωπαϊκών θεσμών σε διάφορους τομείς πολιτικής της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης και της δημιουργίας ενός καθεστώτος επιτήρησης (Κοτζιάς, 2013, σ. 49). Τέτοιου είδους φαινόμενα, από κοινού με την παραχώρηση τμημάτων κυριαρχίας στον βωμό της εμβάθυνσης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αναδεικνύουν εκ νέου έννοια «κριτήριο πολιτισμού» , ωστόσο αυτή τη φορά σε εσωτερική διάσταση. Η συμμόρφωση των ασθενέστερων ευρωπαϊκών χωρών με τις επιταγές και τις κατευθύνσεις των ισχυρότερων μελών, παραπέμπει στις μεθόδους εκπολιτιστικής αποστολής του παρελθόντος και έχει ως συνέπεια την κριτική σε βάρος της

ένωσης, αναφορικά με την εφαρμογή νεοαποικιακών πρακτικών (Μικέλης & Στρόικος, 2018, σ. 233-234).

Από την παραπάνω κατάσταση αντλεί τη δυναμική του το επιχείρημα πως μολονότι η ένωση σε αρχικό στάδιο συγκροτήθηκε επί της βάσης ισότιμων κρατών, κατά την εξέλιξη της και την περαιτέρω εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, κινείται προς μία διαβάθμιση των επιμέρους κρατών – μελών (Κοτζιάς, 2013, σ. 153). Η διαβάθμιση αυτή και τα νεοαποικιακά στοιχεία ενσαρκώνονται υπό την μορφή μίας νέας διάκρισης στο εσωτερικό της ένωσης, ανάμεσα στις χώρες του «Βορρά» και του «Νότου». Ο διαχωρισμός αυτός δεν εδράζεται αποκλειστικά σε οικονομικά στοιχεία αλλά λαμβάνει υπόψη και τη πολιτισμική διάσταση. Μέσα στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης εκτυλίσσονται αποκλίσεις στα επίπεδα οικονομικής επιτυχίας ανάμεσα σε διάφορες γεωγραφικές περιοχές. Οι αποκλίσεις αυτές, θεωρείται πως επιδεινώνονται από τη κουλτούρα και τον τρόπο διαχείρισης οικονομικών ζητημάτων των χωρών του νότου, με απότοκο την εδραίωση μεθόδων εξαναγκασμού και συμμόρφωσης, από τις ισχυρότερες χώρες του Βορρά (Λεοντίδου, 2012, σ. 34-40). Κατασκευάζεται λοιπόν ένα αφήγημα με γεωγραφικό περιεχόμενο, σύμφωνα με το οποίο αναδεικνύονται οι ταυτοτικές διαφορές των ευρωπαϊκών περιοχών και προωθείται η πεποίθηση περί πρωτοκαθεδρίας του ευρωπαϊκού κέντρου επί των ασθενέστερων κρατών της περιφέρειας (Behr, 2012, σ. 13).

Το είδος των ασύμμετρων σχέσεων και η απόκλιση σε επίπεδο δομικής ισχύος που απολαμβάνουν τα επιμέρους κράτη, συνέβαλλε στη διαμόρφωση ενός ευρωπαϊκού πυρήνα, το αποκαλούμενο «Ευρωπαϊκό Αυτοκρατορικό Τρίγωνο» , που περιλαμβάνει τη Γερμανία, την Ευρωπαϊκή Γραφειοκρατία στις Βρυξέλλες και τις διάφορες πολυεθνικές που δραστηριοποιούνται στα ευρωπαϊκά εδάφη. Μέσω της διαμόρφωσης των παραπάνω συσχετισμών, η γερμανική οικονομική πρωτοκαθεδρία μετουσιώνεται σε πολιτική και θεσμική ισχύ, η οποία καθρεφτίζεται ακόμα και στη δομή και στη στελέχωση οργάνων όπως η ΕΚΤ. Με όχημα λοιπόν την αξιοσημείωτη οικονομική της απόδοση επιφέρει μία μεταμόρφωση των ευρωπαϊκών θεσμών κατά τα πρότυπα της δικής της κρατικής μηχανής (Κοτζιάς, 2013, σ. 137- 147).

Η υφιστάμενη κατάσταση που παρουσιάστηκε παραπέμπει σύμφωνα με ορισμένες προσεγγίσεις στην ανάδυση μίας σύγχρονης «Ευρωπαϊκής Αυτοκρατορίας». Η Ευρώπη ως ένα μωσαϊκό διαφορετικών λαών υπερβαίνει την υπόσταση ενός κράτους. Μέσα από άτυπες αλλά και επίσημες διαδικασίες και πρακτικές αποσκοπεί στην αύξηση των επιπέδων ελέγχου των επιμέρους διαφορετικών στοιχείων της. Η επέκταση της δεν εδράζεται στην εδαφική κατάκτηση, αλλά στη χρήση εμπορικών, οικονομικών πιέσεων, μέσω των οποίων ασκούνται υψηλά επίπεδα πολιτικών πιέσεων, τα οποία επιφέρουν τη συμμόρφωση των αντιφρονούντων. Ηγεμονική δύναμη καθίσταται η Γερμανία, η οποία μολονότι δεν διαθέτει πυρηνικά όπλα, χρησιμοποιεί την βιομηχανική και οικονομική πρωτοκαθεδρία για την κατοχύρωση της πρωτοκαθεδρίας της στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα (Κοτζιάς, 2013, σ. 57, 100-103).

Σε αυτό το σημείο ιδιαίτερα ενδιαφέρονσα είναι η προσέγγιση του Νίκου Κοτζιά, ο οποίος προσπαθεί να αποτυπώσει τα παραπάνω στοιχεία σε ένα πραγματικό παράδειγμα, εξετάζοντας την θέση της Ελλάδας στον ευρωπαϊκό χώρο κατά τη διάρκεια της Οικονομικής κρίσης. Μολονότι η Ελλάδα συνιστά ένα ισότιμο μέλος της Ε.Ε , τα προβλήματα που αντιμετώπισε λόγω της έκρηξης της σφοδρής οικονομικής κρίσης είχαν ως απότοκο την

διαμόρφωση ενός ασφυκτικού καθεστώτος επιτήρησης από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, που οδήγησε στην πολιτική υποτέλεια της (Κοτζιάς, 2013, σ. 284).

Κατά τη συλλογιστική αυτή, η Ελλάδα μετατράπηκε σε μία «Αποικία Χρέους», μία μορφή «ημιαποικίας», η οποία σε αντίθεση με τις πραγματικές αποικίες διαθέτει νομική υπόσταση και κυριαρχικά δικαιώματα, αλλά εμπράκτως τίθεται υπό καθεστώς πολιτικής και οικονομικής εξάρτησης. Υπόκειται δηλαδή σε οικονομικό και πολιτικό έλεγχο τρίτων χωρών ή εξωτερικών μηχανισμών (Κοτζιάς, 2013, σ. 284-285). Μολονότι το κράτος διατηρεί την τυπική αναγνώριση των διαφορετικών εκφάνσεων της κυριαρχίας του, η οικονομική δυσπραγία μετουσιώνεται σε πολιτική υποτέλεια, με απότοκο τον περιορισμό του εύρους κινήσεων στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής αλλά και τη ταυτόχρονη παρακμή εσωτερικών θεσμών όπως το κοινοβούλιο, διότι το περιεχόμενο της πολιτικής διαδικασίας συνιστά προϊόν εξωτερικών αποφάσεων (Κοτζιάς, 2013, σ. 286-287).

Στο πλαίσιο λοιπόν της παγκοσμιοποίησης και διαδικασιών όπως η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, λαμβάνει χώρα η συμμόρφωση προς κανόνες δικαίου που έχουν καταρτιστεί στο εξωτερικό περιβάλλον και η ταυτόχρονη πριμοδότηση της υιοθέτησης συγκεκριμένων πρακτικών, με απότοκο να υποσκάπτεται η πραγματική κρατική βούληση. Παράλληλα, η αποτυχία πολιτικών σε συστημικό επίπεδο ενδέχεται να μεταφερθεί σε εθνική βάση, με απόρροια, χώρες όπως η Ελλάδα λειτουργούν ως αποδιοπομπαίος τράγος και να λαμβάνουν το αρνητικό κόστος της κρίσης και της αποτυχίας (Lavdas, Litsas & Skiadas, 2013, σ. 175-176).

Αυτό που υπογραμμίζεται λοιπόν είναι ότι μέσα από έννοιες όπως η αποικία χρέους, οι διάφορες φυλετικές, εθνικές ενοχοποιήσεις σχετικά με την οικονομική κρίση, αποτελούν παραδείγματα γενικότερων μηχανισμών που προκαλούν προβλήματα στην άσκηση και την άμβλυνση της κρατικής κυριαρχίας (Mikelis, 2016, σ. 11). Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η Ελλάδα, που λόγω των μεγάλων δανείων που έχει λάβει ήδη από τον 19^ο αιώνα αντιμετωπίζει σοβαρά ζητήματα και περιορισμούς στην άσκηση της κρατικής της κυριαρχίας (Krasner, 2001B, σ. 27-28).

Καταληκτικά, μολονότι η μελέτη των επιχειρημάτων της μετααποικιακής σκέψης σχετικά με τη σχέση ανάμεσα στη κρατική αυτονομία και τους νεοπαγείς θεσμούς που αναδύονται στο πλαίσιο της Παγκοσμιοποίησης δεν μας επιτρέπει τη διεξαγωγή καθολικών συμπερασμάτων, διαθέτει ιδιαίτερη αξία υπό το πλαίσιο μίας πολύπλευρης εξέτασης του ζητήματος. Η παρουσίαση των παραπάνω θέσεων μας πληροφορεί για τον πολυδιάστατο χαρακτήρα που μπορεί να λάβει η σχέση ανάμεσα στην κρατική αυτονομία και τις διεθνείς δυνάμεις. Μολονότι ζούμε σε ένα πλανήτη που θεμελιώνεται στην ύπαρξη και δράση κυρίαρχων κρατών, η εμβάθυνση της μελέτης μας προσφέρει μία καθαρότερη εικόνα για την πραγματική θέση των κρατών στο σημερινό περιβάλλον και τα όρια άσκησης της σύγχρονης έννοιας της κυριαρχίας.

Κεφάλαιο 7^ο Επίλογος - Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία έθεσε ως στόχο της την ανάδειξη της σχέσης ανάμεσα στην Παγκοσμιοποίηση και της Κρατική Κυριαρχίας, δύο εννοιών που αποτελούν αντικείμενο ιδιαίτερης προσοχής του κλάδου των διεθνών σχέσεων. Σε αρχικό στάδιο επιδιώξαμε τη διασαφήνιση της έννοιας της Παγκοσμιοποίησης, η κατανόηση της οποίας καθίσταται επιτακτική για την περαιτέρω καταγραφή των διαστάσεων και του βαθμού με τον οποίο αλληλεπιδρά με την κρατική κυριαρχία στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον. Μετέπειτα, έλαβε χώρα η περιγραφή των βασικών λειτουργιών του κράτους και αποδόθηκε το νόημα το οποίο προσδίδουμε στην έννοια της κρατικής κυριαρχίας. Τέλος, προχωρήσαμε σε μία επιμέρους μελέτη ορισμένων διαστάσεων της παγκοσμιοποίησης και αναδείξαμε τον βαθμό επίδρασης στο περιεχόμενο και στην ικανότητα άσκησης της κρατικής κυριαρχίας.

Πράγματι ζούμε σε μία εποχή ραγδαίων εξελίξεων σε διάφορους τομείς, λόγω της ανάδυσης νέων κοινωνικοπολιτικών μορφών οργάνωσης και προτύπων δράσης. Οι ποικιλόμορφες αλλαγές που συντελούνται θα μπορούσαμε να πούμε πως εκτυλίσσονται σε δύο κύριες διαστάσεις, με απότοκο την επίδραση στην άσκηση της κρατικής κυριαρχίας. Καταρχάς, η τεχνολογική ανάπτυξη λαμβάνει ιλιγγιώδεις ρυθμούς, με απότοκο μία τάση χωροχρονικής συμπίκνωσης. Οι νέες εικόνες, αξίες και ιδέες με τις οποίες ερχόμαστε σε επαφή υπερβαίνουν τα εθνικά μας σύνορα και μεταμορφώνουν την αντίληψη μας περί της παγκόσμιας πραγματικότητας. Ως απόρροια, ο δεσμός ανάμεσα στο εθνικό κράτος και τον πληθυσμό μολονότι δεν παρακμάζει, δέχεται ιδιαίτερες πιέσεις. Το γεγονός αυτό περιορίζει την νομιμοποιητική βάση των κρατών και εγείρει προβληματισμούς αναφορικά με τη δυναμική του κράτους ως συμβολικό σημείο αναφοράς συσπείρωσης, από το οποίο είχε αντίληψη τη δυναμική του στην εποχή της νεωτερικότητας.

Υπό το εν λόγω πρίσμα το κράτος απαγκιστρώνεται από τον πανίσχυρο και συγκεντρωτικό χαρακτήρα της νεωτερικής περιόδου. Η εμφάνιση νέων θεσμών και πόλων άσκησης εξουσίας ή άτυπων πιέσεων στην εγχώρια πολιτική σκηνή, συμβάλλει στη διάχυση της εξουσίας, η οποία καθρεφτίζεται μέσα από τη διοικητική αποκέντρωση και την συνδιαλλαγή των κρατικών φορέων με νέους μη κυβερνητικούς δρώντες. Η ανάδειξη ιδιωτικών συμφερόντων και η τάση απομάκρυνσης από αυταρχικές κρατικές πρακτικές, με άρμα τη φιλελευθεροποίηση του πλανήτη, λειτουργούν ως εφελκυστήριον για την ανάπτυξη νέων μορφών σχέσεων ανάμεσα στο κράτος και τους δρώντες που δραστηριοποιούνται στο εσωτερικό του. Το κράτος Λεβιάθαν υποχωρεί, μεταμορφώνεται και αποκτά νέα χαρακτηριστικά.

Η κατάσταση αυτή σε συνδυασμό με την εξωτερική διάσταση, η οποία περιλαμβάνει την ανάδυση παγκόσμιων ζητημάτων, τα οποία υπερβαίνουν την καθαρά εδαφική εθνική σφαίρα και συνάμα, η αντιμετώπιση των οποίων δεν καθίσταται δυνατή από ένα μεμονωμένο κράτος, εγείρουν το ζήτημα σχετικά με την πραγματική θέση της κρατικής κυριαρχίας και το ρόλο του κράτους στο σημερινό διεθνές σύστημα. Η κρατική κυριαρχία δέχεται πιέσεις μέσω της συγκρότησης συλλογικών διεθνών σχημάτων, τα οποία είναι επιφορτισμένα με τη ρύθμιση υποθέσεων διεθνούς ενδιαφέροντος, ενώ παράλληλα η χρηματοπιστωτική ενοποίηση και οι τεράστιες οικονομικές ροές προκαλούν άμεσα ζητήματα απώλειας πλήρους κρατικού ελέγχου στη σημερινή εποχή.

Στο νέο συλλογικό σύστημα, το οποίο διέπεται από συλλογικές διαδικασίες και υψηλά επίπεδα διασυνδεσιμότητας, η αντίληψη της κρατικής κυριαρχίας μετακινείται από το

αρνητικό δικαίωμα μη επέμβασης στα εσωτερικά κρατικά ζητήματα, σε μία νέα μορφή θετικής κυριαρχίας, η οποία σχετίζεται με το εύρος των κρατικών ικανοτήτων. Πράγματι η αντίληψη του κράτους ως «όστρακο» (Herz, 1957) καθίσταται προβληματική. Σε αντίθεση με τον 17^ο αιώνα, το σημερινό διεθνές περιβάλλον είτε μέσω της άμεσης επίδρασης, λόγω χάρη μέσω της ένοπλης επέμβασης σε εσωτερικά κρατικά ζητήματα υπό το πρόσχημα διαφύλαξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανωτερότητας του ευρωπαϊκού δικαίου έναντι του εθνικού είτε με έμμεσο τρόπο μέσω πιέσεων επίσημων διεθνών σχημάτων, άτυπων δικτύων και οικονομικών φόρουμ και επιχειρήσεων, δημιουργεί προκλήσεις στην αυτόβουλη κρατική δράση.

Η σημερινή «δικτυακή» λογική που διέπει τον πλανήτη, η θεσμική συγκρότηση σε διεθνές επίπεδο και οι τεράστιες ροές ανθρώπων, κεφαλαίων και πληροφοριών διαμορφώνουν ένα νέο φάσμα διεθνών συσχετισμών, μέσα στο οποίο το περιεχόμενο και ο τρόπος άσκησης της κρατικής κυριαρχίας μεταβάλλεται. Το επιχείρημα αυτό έγκειται ιδίως στην ρήξη του δεσμού που διαθέτει το εθνικό κράτος με την εδαφική του επικράτεια, καθώς η συμβολή εξωτερικών δρώντων στη κατάρτιση της πολιτικής ατζέντας και στην επίλυση ζητημάτων υπονομεύουν την κρατική κυβερνητική πρωτοκαθεδρία. Συνάμα η εμφάνιση νέων «χώρων ανθρώπινης δράσης» όπως ο κυβερνοχώρος καθιστούν την εφαρμογή του παραδοσιακού δόγματος της κρατικής κυριαρχίας προβληματική. Η κρατική δράση σήμερα τίθεται σε ένα νέο πλαίσιο, αποκτά νέο περιεχόμενο και ασκείται με νέες μεθόδους.

Οι παραπάνω παρατηρήσεις εγείρουν μία σειρά σημαντικών ερωτημάτων αναφορικά με το νέο διεθνές περιβάλλον και τη θέση του κράτους σε αυτό. Αποτελούν τα κράτη σήμερα τους κύριους φορείς χάραξης πολιτικής; Ποιες είναι οι αρμοδιότητες και λειτουργίες των σημερινών κρατών; Οι δυνάμεις της Παγκοσμιοποίησης έχουν ως απότοκο την ολική διάβρωση της κυριαρχίας; Ή μήπως η επίδραση της Παγκοσμιοποίησης υπερεκτιμάται και η Κρατική Κυριαρχία παραμένει ανόθευτη; Η απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα δεν αποτελεί απλή υπόθεση, καθώς προβάλλεται πληθώρα διαφορετικών επιχειρημάτων από τους θιασώτες των επιμέρους σχολών σκέψης και προσεγγίσεων. Στη μελέτη μας εξετάσαμε τις διαφορετικές αυτές θέσεις και μέσω της κριτικής επισκόπησης τους και αποφεύγοντας την υιοθέτηση μαξιμαλιστικών θέσεων, καταλήξαμε στο συμπέρασμα περί μίας μεταμόρφωσης ή ενός επαναπροσδιορισμού της έννοιας της κρατικής κυριαρχίας.

Μέσω της κριτικής εξέτασης των βιβλιογραφικών πηγών που έχουν χρησιμοποιηθεί, η παρούσα μελέτη απομακρύνεται από θέσεις όπως εκείνες των Hyper Globalists, που πρεσβεύουν πως στο σημερινό διεθνές καθεστώς αλληλεξάρτησης, λαμβάνει χώρα μία παρακμή του εθνικού κράτους λόγω της περιορισμένης διαχειριστικής ικανότητας του, με απότοκο η έννοια της κυριαρχίας να καθίσταται άνευ σημασίας. Η Παγκοσμιοποίηση δεν συνιστά μία υπερβατική διαδικασία, μία εξωκοινωνική κατασκευή, η οποία υπερβαίνει την ανθρώπινη δράση και μεταμορφώνει ισομερώς και παντελώς το πολιτικό και το κοινωνικό γίνεσθαι. Μολονότι οι νέες μορφές διαδράσεων και η εμφάνιση νέων δρώντων και μεθόδων συνεργασίας αυξάνουν τα επίπεδα αλληλεξάρτησης και συνεργασίας, μέσω της ενδεδειγμένης μελέτης του φαινομένου της Παγκοσμιοποίησης ανακαλύπτουμε ορισμένα όρια της και κατ'επέκταση απορρίπτουμε τον παντοδύναμο και διαβρωτικό χαρακτήρα της. Το επιχείρημα αυτό ενισχύεται από την εμφάνιση νέων μορφών κρατικής δράσης και τάσεις εσωστρέφειας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη σημερινή εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και τις μεθόδους διαχείρισης της κρίσης του Covid- 19. Τα στοιχεία αυτά, από κοινού με την ανάδειξη ισχυρών ρευμάτων αντιπαγκοσμιοποίησης κυρίως με λαϊκιστικό περιεχόμενο, αλλά με ιδιαίτερη απήχηση, μας πληροφορούν για τις πολυδιάστατες αντίρροπες τάσεις έναντι των

δυνάμεων της. Η Παγκοσμιοποίηση λοιπόν αποτελεί ένα ιστορικό προϊόν της ανθρώπινης δράσης. Ακόμα και αν σε ορισμένες περιπτώσεις στις οποίες οι τεράστιες διαστάσεις της υπερβαίνουν την ικανότητα ελέγχου των μεμονωμένων κρατών, το περιεχόμενο και η δυναμική της επηρεάζεται από τις κρατικές πολιτικές και στρατηγικές, ιδίως των ισχυρών κρατών. Επιπροσθέτως, δεν έχει εδραιωθεί πλήρως, καθώς τα κράτη διατηρούν υψηλά επίπεδα ανθεκτικότητας σε ποικίλους τομείς, ενώ παράλληλα ο ανισομερής χαρακτήρας της έχει ως απότοκο την απόκλιση του βαθμού επίδρασης της στην κρατική κυριαρχία του εκάστοτε κράτους.

Απότοκο συνιστά η διατήρηση της κρατικής πρωτοκαθεδρίας στο διεθνές σύστημα. Πράγματι, στη σημερινή εποχή το κυρίαρχο κράτος παραμένει η κεντρική μονάδα ανάλυσης των διεθνών εξελίξεων και της περιγραφής του άναρχου διεθνούς συστήματος. Μολονότι στην εποχή της παγκοσμιοποίησης αναδύεται ένα νέο σύνολο δρώντων άσκησης πολιτικής δεν έχει διαμορφωθεί κάποια συνεκτική, «υπερεθνική» απόλυτη παγκόσμια αρχή, η οποία να επιφέρει μία μετωπική σύγκρουση με την κρατική διάρθρωση του διεθνούς συστήματος. Οι κανόνες που διέπουν το διεθνές δίκαιο, οι νέοι διάυλοι επικοινωνίας και η συλλογική ρύθμιση ορισμένων ζητημάτων μεταβάλλουν ως ένα βαθμό τις μεθόδους λήψης αποφάσεων, ωστόσο ο κρατικός ανταγωνισμός που χαρακτηρίζει το διεθνές σύστημα σε ποικίλα ζητήματα δεν αίρεται. Όπως επισημαίνει ο Ευαγόρου (2005, σ. 29-30), το εθνικό, κρατικό συμφέρον παραμένει ο κινητήριος μοχλός άσκησης πολιτικής δραστηριότητας.

Παράλληλα όμως, οι αλλαγές που συντελούνται και οι προκλήσεις του νέου περιβάλλοντος δεν μας επιτρέπουν να αποδεχτούμε τη σκεπτικιστική θέση περί της αναλλοίωτης διατήρησης και επιμονής της απόλυτης και απεριόριστης μορφής της κρατικής κυριαρχίας. Η αποδοχή μίας τέτοιας θέσης θα αγνοεί το αναδυόμενο πολυμερές σύμπλεγμα συσχετισμών που χαρακτηρίζει τη σημερινή εποχή. Η ανάδειξη νέων ζητημάτων, η ισχυροποίηση νέων δρώντων και οι καθιέρωση νέων πρακτικών συνδιαλλαγής ανάμεσα στα κράτη στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών και σχημάτων, μεταβάλλει τη δομή του Διεθνούς Συστήματος. Σε αντίθεση με τον 17^ο αιώνα, τα κράτη μολονότι αποτελούν τους ισχυρότερους δρώντες του διεθνούς συστήματος, αναγκάζονται σε ορισμένες περιπτώσεις να συνεργάζονται ή να διαπραγματεύονται με νέους μηχανισμούς και φορείς, με απόρροια την αδυναμία άσκησης της απεριόριστης, παραδοσιακής κυριαρχίας.

Οι παραπάνω παρατηρήσεις καθιστούν την περιγραφή της πραγματικής φύσης της σχέσης ανάμεσα στη παγκοσμιοποίηση και την κρατική κυριαρχία δυσχερές εγχείρημα, το οποίο απαιτεί λεπτομερέστερη ανάλυση. Στο πλαίσιο αυτό προχωρήσαμε στην έρευνα μας σε μία κατηγοριοποίηση των διαφορετικών εκφάνσεων της κρατικής κυριαρχίας και στη μελέτη των διάφορων μεταβολών που έλαβαν χώρα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης σε συνάρτηση με αυτές τις επιμέρους διαστάσεις της κυριαρχίας. Απότοκο αποτελεί η παρουσίαση ενός διαφορετικού βαθμού επίδρασης της παγκοσμιοποίησης στις επιμέρους εκφάνσεις, η οποία εξαρτάται από το βαθμό εδραίωσης της στον εκάστοτε τομέα αλλά και από την πολιτική, θεσμική, οικονομική, ισχύ του εκάστοτε κράτους. Όπως μάλιστα υπογραμμίζει ο Krasner (1999, σ. 8-11) η εκάστοτε μορφή κυριαρχίας δεν συνοδεύεται απαραίτητα από την αρμονική συνύπαρξη με τις υπόλοιπες, ενώ παράλληλα ένα κράτος στο βωμό επιδίωξης των συμφερόντων του ενδέχεται να προκαλεί παραβίαση μίας μορφής κυριαρχίας κάποιου άλλου κράτους.

Η μελέτη των επιμέρους εκφάνσεων κυριαρχίας μας προσφέρει ποικιλόμορφα στοιχεία. Καταρχάς, η νομική (τυπική διάσταση) της , η οποία ενσαρκώνεται μέσω της

Διεθνούς, Νομικής Αναγνώρισης του Κράτους από τη Διεθνή κοινότητα παραμένει ιδιαίτερα ανθεκτική. Τα κράτη διατηρούν τη νομική τους υπόσταση μέσω τη αναγνώρισης τους από τα μέλη των Ηνωμένων εθνών ενώ παράλληλα διαθέτουν το δικαίωμα και την ικανότητα διπλωματικής εκπροσώπησης. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης η μετωπική υπονόμηση της νομικής υπόστασης ενός κράτους σπανίζει.

Στον αντίποδα, οι προκλήσεις έναντι των υπόλοιπων μορφών, που αφορούν την ουσιαστική (de facto) ενσάρκωση της, είναι ισχυρότερες. Καταρχάς, οι τεράστιες ανθρώπινες και κεφαλαιουχικές ροές από κοινού με τη διάδοση ιδεών και την γιγάντωση νέων χώρων όπως το διαδίκτυο , υποσκάπτουν τον πλήττει κρατικό έλεγχο. Η κυριαρχία της αλληλεξάρτησης, ως ικανότητα εξουχιστικού ελέγχου του πλήθους στοιχείων που εισέρχονται και εξέρχονται από το κράτος κλονίζεται. Παράλληλα, η αδυναμία μονομερούς επίλυσης ορισμένων ζητημάτων με παγκόσμιες διαστάσεις σε συνδυασμό με τις νέες αντιλήψεις περί δημιουργίας καθολικών, παγκόσμιων δικαιωμάτων, η προστασία των οποίων επιτρέπει την άρση του βεσφαλιανού δόγματος της μη επέμβασης έχει τεράστιες συνέπειες στην άσκηση της βεσφαλιανής κυριαρχίας. Η άμεση επέμβαση είτε με στρατιωτικά μέσα , είτε υπό την μορφή του ευρωπαϊκού δικαίου που υπερβαίνει την ισχύ του εθνικού, είτε η έμεση άσκηση παρασκηνακών οικονομικών και κοινωνικών πιέσεων από ποικίλους φορείς, συσκοτίζει την αποκλειστική κρατική αρμοδιότητα και την ικανότητα πλήρους οριοθέτησης του εξωτερικού περιβάλλοντος από την εγχώρια πολιτική σκηνή.

Τέλος, οι αρνητικές συνέπειες που ενδέχεται να προκαλεί η παγκοσμιοποίηση διευρύνουν το χάσμα ορισμένων χωρών και προκαλούν την εκδήλωση κοινωνικών εκρήξεων που απονομιμοποιούν την άσκηση της κρατικής κυβερνητικής μηχανής. Η κατάσταση αυτή επιδεινώνεται από την αυξανόμενη πίεση κοινωνικών, θεσμικά οργανωμένων ή άτυπων ομάδων και οργανισμών, τα οποία προκαλούν προβλήματα στην πρωτοκαθεδρία της κρατικής μηχανής. Η κατάσταση αυτή είναι ακόμα εμφανέστερη σε αδύναμα ή αποτυχημένα κράτη, στα οποία η ήδη έκρυθμη εσωτερική κατάσταση επιδεινώνεται μέσω της αδυναμίας προσαρμογής των κοινωνιών στις νέες καταστάσεις και τις νέες δυνατότητες τρομοκρατικών ομάδων να προμηθεύονται εξοπλισμούς, με απότοκο να περιορίζουν τον κρατικό έλεγχο επί των εδαφών του.

Συνοψίζοντας, ζούμε σε μία εποχή ραγδαίων αλλαγών. Η παγκοσμιοποίηση επιφέρει ριζικές μεταβολές στην κρατική λειτουργία και την άσκηση της κυριαρχίας λόγω της συγκρότησης μίας νεοσύστατης συλλογικής πολιτικής και οικονομικής διάστασης. Συνάμα, η ανάδειξη νέων ζητημάτων και η διάδοση ιδεών σε παγκόσμια κλίμακα μεταβάλλουν τον χαρακτήρα του κράτους αλλά και γενικότερα την αντίληψη των πολιτών για την άσκηση πολιτικής και τη θέση του κράτους στο νέο διεθνές σύστημα. Υπό το εν λόγω πρίσμα, τίθεται το ερώτημα: Ποια είναι η πραγματικά κυρίαρχη οντότητα στο σημερινό κόσμο; Τα κράτη; η αγορά; τα διεθνή καθεστώτα; Η απάντηση δεν είναι απλή, αλλά κατά κανόνα η χάραξη πολιτικής και η λήψη αποφάσεων απορρέει από την δραστηριότητα των κυρίαρχων κρατών. Ωστόσο, τα κράτη δεν λειτουργούν μονομερώς κατά το πρότυπο τυ 17^{ου} αιώνα. Στον αντίποδα, συνεργάζονται και συνδιαλέγονται με ένα πλήθος δρώντων, ενώ παράλληλα σε ορισμένες περιπτώσεις παραχωρούν ορισμένες αρμοδιότητες και «μέρη κυριαρχίας» σε συλλογικά σχήματα όπως η Ε.Ε. Η επίτευξη των συμφερόντων και η άσκηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων λαμβάνει νέα διάσταση.

Συμπεραίνουμε λοιπόν πως η κρατική κυριαρχία αποκτά νέο περιεχόμενο. Μολονότι το κράτος παραμένει ο κυρίαρχος φορέας άσκησης πολιτικής και η κρατική κυριαρχία

παραμένει ένα ιδιαίτερα σημαντικό μεθοδολογικό εργαλείο ανάλυσης των διεθνών υποθέσεων, η εξέταση της υπό την απόλυτη, παραδοσιακή διάσταση της, η οποία κατασκευάστηκε κατά τη διάρκεια του πρώτου (Βεσφαλιανού) διεθνούς συστήματος καθίσταται προβληματική. Ζούμε σε μία νέα εποχή, όπου η ανάδυση νέων διεθνών συσχετισμών μεταβάλλει το χαρακτήρα της. Από την απόλυτη και απεριόριστη σύλληψη της, μετακινούμαστε σε ένα μετασχηματισμό της. Αποκτά νέα στοιχεία και περισσότερο σχετικό χαρακτήρα, διότι η μονομερής άσκηση κρατικής πολιτικής και η απόλυτη οριοθέτηση εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος υπό το πλαίσιο του νέου πολυμερούς περιβάλλοντος καθίσταται δυσχερές εγχείρημα. Η θέση αυτή ενισχύεται από την εμφάνιση συλλήψεων περί «διαιρεμένης κυριαρχίας», ιδίως υπό το πρόσωπο της ευρωπαϊκής συναρχίας, καθώς στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα έχει διαμορφωθεί ένα ιδιόμορφο καθεστώς άσκησης της. Κατανοούμε λοιπόν, πως η κρατική κυριαρχία σήμερα μετασχηματίζεται, αποκτά νέο περιεχόμενο και ενσαρκώνεται μέσα από νέες κρατικές μεθόδους. Τα κράτη εκπροσωπούν τα εθνικά συμφέροντα τους και ασκούν την κυριαρχία τους μέσα σε ένα νέο πολυμερές πλαίσιο. Η αποτελεσματική λειτουργία των κρατών συνεπάγεται την προσαρμογή στους νέους συσχετισμούς και την προώθηση της πολιτικής ατζέντας τους σε διεθνές πλαίσιο. Το εθνικό κράτος παραμένει ακμαίο ως ο συνηθέστερος και ισχυρότερος πολιτικός θεσμός, αλλά αναγκάζεται στη σημερινή πραγματικότητα να σταθμίσει την δράση του όχι μόνο με βάση τους εκάστοτε εξωτερικούς συσχετισμούς υλικής ισχύος, αλλά και με το υφιστάμενο θεσμικό και πολιτικό διεθνές καθεστώς.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Abdelal, R. (2020). Populism, the Pandemic and the Crisis of Globalization. *Valdai Papers*. Διαθέσιμο: <https://valdaiclub.com/a/highlights/populism-the-pandemic-and-the-crisis/> (Προσπελάστηκε 15/10/2020).
- Abramson, S. (2017). *The Economic Origins of the Territorial State*. Princeton: Princeton University Press Διαθέσιμο: https://scholar.princeton.edu/sabramso/files/Abramson_Paper_v3_h1_0.pdf (Προσπελάστηκε 4/3/2020).
- Acemoglu, D & Yared,P. (2010). *Political Limits to Globalization*.. Cambridge: National Bureau of Economic Research. Διαθέσιμο: <https://www.nber.org/papers/w15694.pdf> (Προσπελάστηκε 15/11/2019).
- Agnew, J. (2009). *Globalization and Sovereignty*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers
- Akoh, A.D. (2010). What is Globalization to Post-Colonialism?: An Apologia for African Literature. *Journal for Global Initiatives*. 3 (2). 163-175
- Albrow , M. & King , E. (1990) , (Επίμετρο) . *Globalization, Knowledge and Society*. Λονδίνο: Εκδόσεις Sage
- Albrow,M. (1996). *The Global Age. State and Society Beyond Modernity*. Cambridge: Polity Press
- Alter, P. (1994). *Nationalism*. (2^η Έκδοση) Λονδίνο: Εκδόσεις Edward Arnold
- Andrew, B. M (2017). *Quantifying Sovereignty: A New Way to Examine an Essential Concept*. Master's Thesis. Harvard Extension school.
- Babones, S. (2007). Studying Globalization: Methodological Issues. Στο Ritzer, G. (επιμέλεια). *The BlackWell Companion to Globalization*. (Σελίδες 144-161). Oxford: Εκδόσεις Blackwell
- Barrett, B.A (2004). U.S Global CyberSpace. Στο Day , P. & Schuler, D/ (Επιμέλεια). *Shaping The Network Society*. (Σελίδες 19-42). Λονδίνο: The MIT Press
- Barrow, C.W. (1993). *Critical Theories of The State: Marxist, Neo- Marxist, Post-Marxist*. Madison: University of Wisconsin Press
- Bartelson, J. (1995). *A Genealogy of Sovereignty*. Επιμέλεια (Smith, S. et all). Cambridge: Cambridge University Press
- Bauman, Z. (1993). *Postmodern Ethics*. Λονδίνο: Εκδόσεις Blackwell
- Beck, U. (2005). *Power in The Global Age: A New Global Political Economy*. Cambridge: Polity Press
- Behr, H. (2012). Europe- History, Violence, and “Peripheries”. *Review of European Studies*. 4 (3). 7-17
- Beland, D. (2010). Globalization and the Resilience of State Power. Στο Atalay, Z. & Ritzer, G. (Επιμέλεια). *Readings in Globalization: Key Concepts and Major Debates*. (Σελίδες 175-179). Oxford: Εκδόσεις Blackwell
- Bellamy, A. J. (2009). *Responsibility To Protect: The Global Effort to End mass Atrocities*. Cambridge: Polity Press
- Beltekian, D. & Ospina, O. E. (2018). *Trade and Globalization*. Our World in Data Διαθέσιμο: <https://ourworldindata.org/trade-and-globalization>
- Bodin, J. (1992). *On Sovereignty: Four Chapters From the Six Books of the Commonwealth*. (Επιμέλεια – Μετάφραση Franklin, J. H). Cambridge: Cambridge University Press

Bonciu, F. (2017). The New Characteristics of Globalization and their Impact on the Design of a New International Economic Order. *Global Economic Observer, University of Bucharest, Institute for World Economy and Romanian Academy*. 5 (1). 8-15

Bornschieer, S. κ. A (2005). Globalization and the Transformation of the national political space: Six European counties compared. *Transtate Working Papers No 14*. University of Bremen. Collaborative Research Center 597

Boxem, L.V, Dreher, A., Gaston,N. & Martens,P. (2012). Measuring Globalization- Opening the Black Box: A Critical Analysis of Globalization Indices. Στο Grinin, L., Herrmann, P., Korotayev, A. & Ilyin, I. *Globalistics and Globalization Studies*. Σελ 129-147. Διαθέσιμο: https://www.sociostudies.org/upload/sociostudies.org/almanac/globalistics_and_globalization_studies/1/129-147.pdf

Boyd, T. & Harrison.K. (2018). *Understanding Political Ideas and Movement*. (Online Book). Manchester University Press. Διαθέσιμο: <https://www.manchesteropenhive.com/view/9781526137951/9781526137951.xml>

Brown, C. (2002). *Sovereignty, Rights and Justice. International Political Theory Today*. Cambridge: Polity Press

Burdeless, G. κ.α (1998). (Επιμέλεια). *Globophobia: Confronting Fears About Global Trade*. Brooklings Institution Press

Busch, A. (2000). Unpacking the Globalization Debate: Approaches, Evidence and Data Στο Hay, C & Marsch, D. (Επιμέλεια). *Demystifying Globalization*. Basingstoke: Palgrave

Bzdilova, R. & Estok, G. (2011). *Globalization: An Old or a new Phenomenon?* . Ostrava: University Of Ostrava 43-48, Διαθέσιμο: http://globalization.osu.cz/publ2011/43-48_Estok-Bzdilova.pdf (Προσπελάστηκε 11/1/2020).

Calkivik, A. (2017). *Poststructuralism and Postmodernism in International Relations*. International Studies Association and Oxford University Press Διαθέσιμο: <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-102> (Προσπελάστηκε 28/9/2020).

Cambell, J. L. (2003). States, and Globalization: Why Institutions Still Matter Στο Hall, J.A, Ikenberry, G.J & Paul, T.V. (Επιμέλεια). *The Nation – Statein Question*. Oxford: Princeton University Press 234-260

Carment, D. (2003). Assesing State Failure: Implications for Theory and Policy. *Third World Quarterly*. 24 (3). 407-427

Carnahan, M, Ghani,A & Lockhart.L. (2005). *Closing the Sovereignty Gap: An approach to State-Building*. Working Paper 253 Institute for State Effectiveness.

Castells, M. (1996). *The rise of the Network Society*. (Volume I) Oxford: Blackwell Publishers

Clark, I. (1997). *Globalization and Fragmentation: International Relations in the Twentieth Century*. Oxford: Oxford University Press

Clark, W.C (2000). Environmental Globalization: Στο Nye,J.S & Donahue, D.J (Επιμέλεια) *Governance in a Globalizing World*. (Σελίδες 86-108). Washington: Brookings Institution Press

Collins, M (2015). *The Pros and Cons of Globalization*. Forbes. 6 Μαΐου. Διαθέσιμο: <https://www.forbes.com/sites/mikecollins/2015/05/06/the-pros-and-cons-of-globalization/#1bf29560ccce> (Προσπελάστηκε 31/1/2020).

Cohen, J. (2012). *Globalization and Sovereignty: Rethinking Legality, Legitimacy and Constitutionalism*. New York: Columbia University Press

- Collins, R. (1981). *Sociology Since the Mid Century: Essays in Theory Cummulation*. Νέα Υόρκη: Academic Press
- Cox, M. (2017). *The Rise of Populism and the crisis of globalization: Brexit, Trump and Beyond. Irish Studies in International Affairs*. 28 9-17
- Crouch, C. (2012). *Democracy and Capitalism in the Wake of The Financial Crisis*. Στο Amenta, E. Nash, K. & Scott, A. (Επιμελητές). *The Wiley – Blackwell Companion to Political Sociology*. (Σελίδες 478- 490). Oxford: Wiley and BlackWell Publishing
- Cusmano, L , Mancusi,L & Morrison,A (2010). *Globalization of Production and innovation: how outsourcing is reshaping an advanced manufacturing area. Regional Studies Taylor and Franicis (Roudledge)* , 44 (03). , 235-252
- Czaika, M. (2014). *The Globalization of Migration: Has the World Become More Migratory? International Migration Review*. 48 (2). 283-323.
- Dahl, R. (1973). *Modern Political Analysis*. New Jersey: Prentice Hall
- Dalton, Y. (2019). *Does Globalization Reduce State Sovereignty?* Διαθέσιμο: https://www.researchgate.net/publication/331262175_Does_globalisation_reduce_state_sovereignty
- Dreher,A (2003). *Does Globalziation Affect Growth?* University Of Manheim, Διαθέσιμο: <https://jgea.org/resources/download/1351.pdf>
- Duina, F. (2003). *National Legislatures in Common Markets: Autonomy in the European Union and Mercosur*. Στο Hall, J.A, Ikenberry, G.J & Paul, T.V. (Επιμέλεια). *The Nation – State in Question*. Oxford: Princeton University Press 183-213
- Elias, N. (1983). *The Civilizing Process*. Λονδίνο: Εκδόσεις Basil Blackwell
- Erixon,F. (2018). *The Economic Benefits of Globalization for Business and Consumers*. European Centre For International Political Economy. Brussels. (Διαθέσιμο: <https://ecipe.org/wp-content/uploads/2018/01/Globalization-paper-final.pdf>)
- Evans, G. et all (2001). *The Responsibility To protect*. Report of The International Commission on Intervention and State Sovereignty. Διαθέσιμο: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (Προσπελάστηκε 12/8/2020).
- Evans, P. (1997). *The Eclipse of the State? Reflections on Stateness in an Era of Globalization. World Politics*. 50 (1). 62-87
- Feinstein, Y. & Wimmer, A. (2010). *The Rise Of The Nation- State across the World, 1816- to 2001. American Sociological Review*. 75 (5) 764-790
- Ferguson, N. (2005). *Sinking Globalization. Foreign Affairs*. 84 (2) . 64-77
- Foucault, M. (1980). *Truth and Power*. Στο Gordon , C. (Επιμέλεια). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977 By Michel Foucault*. Νέα Υόρκη: Εκδόσεις Pantheon
- Frank, A.G. (1998). *ReOrient: Global Economy in the Asian Age*. Los Angeles: University Of California Press
- Friedman , L.T. (1999). *The Lexus and The Olive Tree*. New York: Farrar, Straus & Giroux
Διαθέσιμο: <http://www.labee.ufsc.br/~luis/egcec/livros/globaliz/TheLexusandtheOliveTree.pdf> (Προσπελάστηκε 22/12/2019).
- Friedman, T, (2005). *It's a Flat World After All*. (Online). New York Times. 3 Απριλίου 2005.
Διαθέσιμο: <https://www.nytimes.com/2005/04/03/magazine/its-a-flat-world-after-all.html> (Προσπελάστηκε 30/1/2020).

- Fry, M.G, Goldstein,E. & Langhorne,R. (2002). *Guide to International Relations and Diplomacy*. London: Continuum International Publishing
- Galinowska, S., Hengstenberg, P & Zukowski, M. (2009). *Diversity and Commonality in European Social Policies: The Forging of a European Social Model*. Friedrich – Ebert – Stiftung and Wydawnictwo Naukowe Scholar
- Gamble, A. (2019). Globalization and the New Populism. *Policy Network*. 11/4/2019 Διαθέσιμο: <https://policynetwork.org/opinions/essays/globalization-and-the-new-populism/> (Προσπελάστηκε 14/10/2020).
- Garrett, G. (2000). The Causes Of Globalization. *Sage Journals*. 33 (6-7). 941-991
- Giddens, A. (1985). *The Nation State and Violence: Volume Two of a Contemporary Critique of Historical Materialism*. Cambridge: Polity Press
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity Press
- Giddens, A. (2003). *Runaway World: How is Globalization Reshaping Our Lives*. New York: Εκδόσεις Routledge
- Grainger, A. (2013). Environmental Globalization and Tropical Forests. Στο Oosthoek,J & Giils , B.G: *The Globalization of Environmental Crisis*. (Σελίδες 53-66). Λονδίνο: Εκδόσεις Routledge
- Gilpin, R. (1987). *The Political Economy of International Relations*. Chichester: Princeton University Press
- Gilpin, R. (2001). *Global Political Economy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press
- Goesling, B & Firebaugh,G. (2007).Στο. Ritzer, G. *The Blackwell Companion to Globalization*. (επιμέλεια). Σελίδες 549-565. Oxford: Εκδόσεις Blackwell
- Goujon, M. (2019). A composite Index of formal sovereignty for small islands and coastal territories. *Island Studies Journal* 15 (1)
- Griffiths, M. , O’ Callaghan,T & Roach, S.C. (2008). *International Relations: The Key Concepts*. (2^η Έκδοση). London: Εκδόσεις Routledge
- Grimm, R. (2009). *Sovereignty: The Origin and The Future of a Political and Legal Concept*. Columbia University Press
- Guillen, M.F. (2001). Is Globalization Civilizing. Destructive or Feeble? A Critique of Five Key Debates in The Social Science Literature. *Annual Review Of Sociology*, 27, 235-260
- Haelg et all (2019). The KOF Globalization Index – Revisited. *Review Of International Organizations*. 14 (3). 543- 574
- Hamdi, M. F. (2013). The Impact Of Globalization in the Developing Countries. *Developing Country Studies*. 3 (11) 142-144
- Harvey , D. (1989). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Conditions of Cultural Change*. Oxford: Oxford University Press
- Hass, E. (1958). *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950-1957*. Stanford: Stanford University Press
- Hassan, D. (2006). The Rise of The Territorial State and the Treaty of WestPhalia. *Yearbook of New Zealand Jurisprudence*. Vol 9. 62-70
- Hay,C., Lister,M. & Marsh, D. (2005). *The State: Theories and Issues*. New York: Palgrave Macmillan

- Heinegg, W.H. (2012). Legal Implications of Territorial Sovereignty In Cyberspace. *International Conference on Cyber Conflict*. Διαθέσιμο
https://www.ccdcoe.org/uploads/2012/01/1_1_von_Heinegg_LegalImplicationsOfTerritorialSovereigntyInCyberspace.pdf?fbclid=IwAR0juObgZ5fIOJD2vX-fIOYkyZtNIn7BIsjZJx7_BPPHNpwPPyr8pD1b1dI (Προσπελάστηκε 25/9/2020).
- Held, D. (1989). *Political Theory and the Modern State. Essays on State, Power and Democracy*. Cambridge: Polity Press
- Held, D. (1993). *Political Theory Today*. Cambridge: Polity Press
- Held, D. (1995). *Democracy and the Global Order*. Cambridge: Polity Press
- Held, D. & McGrew, A. (1998). The End of the Old Order? Globalization and the Prospects for World Order. *Review of International Studies*. 24 (5). 219-245
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D. & Perraton, J. (1999). *Global Transformations*. Cambridge: Polity Press
- Herz, J. (1957). The Rise and the fall of the territorial state. *World Politics*. 9 (4). 473-493
- Hirst, P και Thompson, G. (1996). *Globalization In Question*. Cambridge: Polity Press
- Hobson, J. (2012). *The Eurocentric Conception of World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press
- Hood, C. (2003). The Tax State in The Information Age. . Στο Hall, J.A, Ikenberry, G.J & Paul, T.V. (Επιμελητές). *The Nation State in Question*. Oxford: Princeton University Press 213-234
- Hopkins, A (2002). *Globalization in World History*. Λονδίνο: Εκδόσεις Pimlico
- Huntington, S. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*. 72 (3), 22-49.
- Ikpe, E. (2007). Challenging the Discourse of Fragile States. *Conflict, Security and Development*. 7 (1). 85-124
- IMF, Staff. (2008). *Globalization: A Brief Overview*. International Monetary Fund. Διαθέσιμο:
https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2008/053008.htm?fbclid=IwAR0DQnH0lg4E8JCg5tjtOMG_0guu9Wo2a6akt3IA_FQj8Ew57uSVJGVAA (Προσπελάστηκε 24/10/2019).
- Jabri, V. (2007). Solidarity and Spheres of Culture: The Cosmopolitan and the Postcolonial. *Review of International Studies*. 33 (4) 715-728
- Jackson, L. (2016). *Globalization and Education*. Oxford research Encyclopedias. Διαθέσιμο:
<https://oxfordre.com/education/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-52> (προσπελάστηκε 20/11/2019).
- Jackson, R. (2007) *Sovereignty: Evolution of An Idea*. Cambridge: Polity Press
- Jahn, E. (2015). On The Saying: There Have Always been Wars. There will always be Wars as long as Humanity Exists. Στο *World Political Challenges: Political Issues Under Debate*. vol3 . 119-135
- Joffe, A. H. (2018). Defining the State. Στο Rollston, A. C (Επιμέλεια). *Enemies and Friends of the State: Ancient Prophecy in Context*. Pennsylvania: Pennsylvania University Press. σελίδες 3-24
- Jouni, H. (2005). Discourse in the production of political space: Decolonizing the symbolism of provinces in Finland. University of Tampere
- Keohane, R. & Nye, J., (1977). *Power and Interdependence: World Politics*. Boston: Εκδόσεις Little Brown

- King, A. & Schneider, B. (1993). *The First Global Revolution*. Club Of Rome E-Book, Longman. Διαθέσιμο: <https://www.scribd.com/doc/2297152/Alexander-King-Bertrand-Schneider-The-First-Global-Revolution-Club-of-Rome-1993-Edition> (Προσπελάστηκε 26/1/2020).
- Kiras, D.J (2013). Τρομοκρατία και Παγκοσμιοποίηση. Στο Στο Baylis, J. , Owers, P & Smith, S. (Επιμελητές). *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. (5^η Έκδοση). Μετάφραση Κοτσουφού, Ε. & Ψευτελή, Ε. (σελίδες 502-525). Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο
- Kobrin, J.S (1997). The Architecture of Globalization: State Sovereignty in a Networked Global Economy. Στο Governments, *Globalization and International Business*. (Ed). Dunning, J.H, σελίδες 146-172. New York: Oxford University Press
- Koch, K.B & Rittberger, B. (2006). Review Article: *The Governance Turn in EU Studies*. *Journal of Common Market Studies*. 44, 27-49
- Kolb, M. (2018). *What is Globalization? And how has the Global Economy Shaped the United States?* . Peterson Institute for International Economics : Διαθέσιμο: <https://www.piie.com/microsites/globalization/what-is-globalization.html> (Προσπελάστηκε 28/10/2019).
- Krasner, D. S (1999). *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Chichester, West Sussex: Princeton University Press
- Krasner, D.S (2001). *Sovereignty*. Global Policy Forum , φεβρουάριος 2001, Διαθέσιμο: <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/172/30357.html> (Προσπελάστηκε 21/1/2020).
- Krasner, S. (2001B). Rethinking the Sovereign State Model Στο Cox, M., Dunne, T. / Booth, K. (Επιμέλεια). *Empires, Systems and States: Great Transformations in International Politics* 17-42. Cambridge: Cambridge University Press
- Ku, G. J. & Yoo, J. (2013). Globalization and Sovereignty. *Berkeley Journal of International Law*. 31 (1)
- Laffan, B. (1998). The European Union: A Distinctive Model of Internationalization. *Journal of European Public*. 2 (5). 235-253
- Lane, P.R (2014). Financial Globalization and the Crisis. *Open Economies Review*. (24) 3, 555-580
- Lavdas, K., Litsas, S.. & Skiadas, D. (2013). *Stateness and Sovereign Debt: Greece in The European Conundrum*. Lanham: Lexington Books
- Lehmann, J. P. (2019). The rising spectre of protectionism: Trump and the Global trade agenda. *Research and Knowledge*. Διαθέσιμο: <https://www.imd.org/research-knowledge/articles/Trump-and-the-rising-spectre-of-protectionism/>
- Lemarchand, R. (2003). The Democratic Republic of Congo: From Failure to a Potential Reconstruction. Στο (Επιμέλεια). Rotberg, R. *State failure and State Weakness in a Time of Terror*. Washington: Brookings Institution Press 29-69
- Levitt, T. (1983). *The Globalization Of Markets*. *Harvard Business Review*. Μάιος 1983, σελίδες 92-102
- Luckham, R. (2009). Global Transformations and New Conflicts. *IDS Bulletin* 32 (2). 48-69
- Mackay, H. (2004). The Globalization of Culture?. Στο Held, D. *A Globalizing world? Culture, economics, politics*. 2^η Έκδοση (σελίδες 44-81). London: The Open University
- Mallay, M. (2003). Indonesia, Erosion and State Capacity. Στο (Επιμέλεια). Rotberg, R. *State failure and State Weakness in a Time of Terror*. Washington: Brookings Institution Press
- Marek, K. (1954). *Identity and Continuity of States in public international law*. Γενεύη: Library E-Droz

- Martell, L. (2007). The Third Wave of Globalization Theory. *International Studies Review* 9 (2). 173-196
- Massey, D. (1991). A Global Sense of Place. *Marxism Today*, Ιούνιος 1991, (σελίδες 25-26)
- Mazower, M. (2014). After the crisis, the Nation – State Strikes back. *Financial Times*. 26/11/2014
 Διαθέσιμο: <https://www.ft.com/content/61915746-756e-11e4-a1a9-00144feabdc0> (Προσπελάστηκε 15/10/2020).
- McChesney, R.W. (2003). The New Global Media. Στο Held, D. & McGrew, A. *The Global Transformations reader*. (2^η Έκδοση). (Σελίδες, 260-268) Cambridge: Polity Press
- Meurs, P. (2013). *The Myths Of Globalization: Thinking the Limits of the World-forming*. Brussels: Vrije University
- Mikelis, K. (2016). *Neocolonial Power Europe?: Postcolonial Thought and The Eurozone Crisis*. French Journal for Media Research
- Mikelis, K. (2017). The Long Road to a Democratic Networked European Union. Στο Bitros, C.B & Kyriazis, C.N.(Επιμέλεια). *Democracy and an Open- Economy World Order*. (σελίδες 209-222). Springer International Publishing
- Mikelis, K. (2017B). From Civilizing Mission to Soft Power? European Powers and The Politics of Attraction. Στο *Proceedings of the 1st International Conference. Europe In Discourse. Identity, Diversity, Borders*. Επιμέλεια House J & Kaniklidou Th.: Hellenic American university 73-86
- Mikelis, k. (2018). Normative Challenges of Network Governance: Whither the Democratic Nation-State?Karvounarakis, T. (Επιμέλεια). Στο *The University of Macedonia master's International Public Administration Book: Essays on The Functioning of the World. Community*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας
- Mitellman, J.H. (2000). *The Globalization Syndrome: Transformation and Resistance*. Chichester: Princeton University Press
- Mitellman, J.H & Tambe. A (2000). Global Poverty and Gender. Στο Mitellman, J.H. *The Globalization Syndrome: Transformation and Resistance*. (Σελίδες 74-89). Chichester: Princeton University Press
- Modelski, G (2003). Globalization. Στο Held, D. & McGrew, A. *The Global Transformations reader*. (2^η Έκδοση). (Σελίδες, 55-59). Cambridge: Polity Press
- Moon, B.E (2005). “The United States and Globalization”:Struggles with Hegemony. Στο Geoffrey, R.D & Stubbs, R. (Επιμέλεια). *Political Economy and The Changing Global Order*. (3^η έκδοση). Oxford: Oxford University Press
- Mosley, L. (2005). Globalization and the State: Still Room to Move?. *New Political Economy*. 10 (3). 355- 362
- Muller, L.M. (2018). *Sovereignty and Cyberspace: Institutions and Internet Governance. Internet Governance Project*
- Murphy, A.B (1996). The Sovereign state system as a political-territorial idea: historical and contemporary considerations. Στο Bjersteker. J. T & Weber, C (Επιμέλεια). *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge: Cambridge University Press
- Loureiro, A. (2011). The Limits of Economic Globalization. E- International Relations Students. (Online). Μάρτιος 2011. Διαθέσιμο: <https://www.e-ir.info/2011/03/27/the-limits-of-economic-globalization/> (Προσπελάστηκε 16/11/2019).
- Nayef, R.F & Rodhan, A. (2006). *Definitions of Globalization: A comprehensive overview and a Proposed definition*. Geneva Center for Security Policy
- Nicola, P. (2005). Globalizing International Political Economy. Red Globe Press

- Norris, P. (2000). *Global Governance and Cosmopolitan Citizens*. Στο Nye, J.S & Donahue, D.J (Επιμέλεια) *Governance in a Globalizing World*. (Σελίδες 155-177). Washington: Brookings Institution Press
- Nicolaidis, K. (2015). Southern Barbarians? A Postcolonial Critique of Euniversalism. Στο *Echoes of Empire: Identity, Memory and Colonial Legacies*. (Επιμέλεια) Nicolaidis, K., Sebe, B. & Mass, G. London and New York: Εκδόσεις Tauris. Σελίδες 281-301
- Nye, J. Joseph.S. (2003). Globalization and American Power. Στο Held, D. & McGrew, A (Eds). *The Global Transformations Reader*. (2^η Έκδοση). (Σελίδες 112-115). Cambridge: Polity Press
- OECD. (1996). *Globalization: What Challenges and Opportunities for Governments?*. Paris. Διαθέσιμο: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD\(96\)64&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD(96)64&docLanguage=En) (Προσπελάστηκε 17/1/2020).
- O' Harrow, R. (2005). *No Place to Hide*. New York: Free Press
- Ohmae, K. (1990). *The Borderless World: Power and Strategy in the International Economy*. London: Εκδόσεις Fontana
- Ohmae, K. (1995). *The End of The Nation State: The Rise of The Regional Economies*. New York: The Free Press
- O' Rourke, K.H & Williamson, J.G (2000). *When Did Globalization Begin?*. NBER Working Paper 7632. April 2000
- Osterhammel, J & Paterson, P.N. (2005). *Globalization: A Short History*. Princeton: Princeton University Press
- Paul, T.V (2003). States, Security Function, and the New Global Forces. Στο Hall, J.A, Ikenberry, G.J & Paul, T.V. (Επιμελητές). *The Nation State in Question*. Oxford: Princeton University Press 139-166
- Phister, U. (2012). *Globalization*. EGO, European History Online, 1- 18 , Διαθέσιμο: <http://ieg-ego.eu/en/threads/backgrounds/globalization#ThePeriodoftheAtlanticEconomyca18501931> (προσπελάστηκε 20/1/2020).
- Petersmann, U. E. (2006). *State Sovereignty, Popular Sovereignty and Individual Sovereignty: from Constitutional Nationalism to Multilevel Constitutionalism in International Economic Law?* EU Working Papers. European University Institute
- Randeria, S. (2007). The State of Globalization: Legal Plurality, Overlapping Sovereignties and Ambiguous Alliances between Civil Society and the Cunning State of India. *Sage Journals*. 24 (1). 1-33
- Reno, W. (2003). Sierra Leone: Warfare in a Post- State Society. Στο (Επιμέλεια). Rotberg, R. *State failure and State Weakness in a Time of Terror*. Washington: Brookings Institution Press 71-100
- Robertson, R. (1992). *Globalization: Social Theory and Global Culture* . London: Sage Publications
- Robins, K (1991). Tradition and Translation: national culture in its global context. Στο. Corner, J & Harvey, S. *Enterprise and Heritage: Crosscurrents of National Culture*. (σελίδες 21-44). London: Εκδόσεις Routledge. Διαθέσιμο: https://www.academia.edu/16743353/Tradition_and_translation_national_culture_in_its_global_context (Προσπελάστηκε 5/11/2019).
- Ronzoni, M. (2012). Two Conceptions of State Sovereignty and their implications for global institutional design. *Critical Review Of International Social and Political Philosophy*. 15 (5) 573-591
- Rosenau, J.N (2003). Governance in a New Global Order. Στο Held, D. & McGrew, A. *The Global Transformations reader*. (2^η Έκδοση). (Σελίδες, 223-233). Cambridge: Polity Press

- Rotberg, R. (2003). *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*. Washington: Brookings Institution Press
- Sabri, A.D. (2006). *Globalization and Stock Market Stability*, Birzeit: University of Palestine
- Scholte, A.J. (2000). *Globalization: a critical introduction*. New York: Palgrave Publishers
- Schneider, G. (2014). Peace through Globalization and capitalism? Prospects of two liberal propositions. *Journal of Peace and Research*. 51 (2) 173-183
- Schmidt, C.B. (1998). *The Political Discourse Of Anarchy: A Disciplinary History of International Relations*. New York: State University Of New York Press
- Scopol, T (1981). Bringing The State back in: Strategies of Analyses in Current research. Στο Evans, P. et all (Επιμέλεια) . *Bringing The State Back In*. (Σελίδες 3-38). Camdrige: Cambridge University Press
- Sepos, A. (2013). Imperial Power Europe? The EU's relations with the ACP countries. *Journal of Political Power*. 6 (2) 261-287
- Shangquan, G. (2000). *Economic Globalization: Trends, Risks and Risk Prevention*. Νέα Υόρκη: United Nations Department Of Economic and Social Affairs. (CDP Background Paper no. 1).
- Shapiro, M. (2013). The Globalization of Law. *Indiana Journal Of Global Legal Studies*. 1 (37). 37-64
- Shively, P.W (1987). *Power and Choice: An Introduction to Political Science*. New York: Newbery Award Records
- Slaughter, A. M (2003). Governing the Global Economy Through Government Networks. Στο Held, D & McGrew, A. (Επιμ) *The Global Transformations Reader*. (2^η Έκδοση) Cambridge: Εκδόσεις Polity 189- 203
- Slaughter, A.M (2004A). Disaggregated Sovereignty: Towards the Public Accountability of the Global Government Networks. *Government and Opposition*. 39 (2) 159-190
- Slaughter, A. M. (2004B). Sovereignty and power in a networked world order. *Stanford Journal of International Law*. 40 (2). 283-327
- Smith, A, D. (1993). *National Identity*. Nero: University of Nevada Press
- Sorensen, G. (1998). IR Theory after the Cold War. Στο Booth, K. Cox, M. & Dunne, T. *The Eighty Years Crisis: The International Relations 1919-1999*. Cambridge: Cambridge University Press
- Spring, J. (2008). Research on Globalization and Education. *Review of Educational Research*. 78 (2). 330-363
- Strange, S (2003). The Declining Authority of The States. Στο Held, D. & McGrew, A. *The Global Transformations reader*. (2^η Έκδοση). (Σελίδες,127-134). Cambridge: Polity Press
- Tanzi, V. (1998). The Demise of The Nation State. *Globalization and Labor*
- Terrenas, J. (2015). *The Politics of the Postwar Reconstruction as the Discursive International Ordering*. E- International Relations Διαθέσιμο: <https://www.e-ir.info/2015/07/13/the-politics-of-postwar-reconstruction-as-the-discursive-international-ordering/> (Προσπελάστηκε 27/9/2020).
- Taylor, P. J. (1985). *Political Geography: World Economy, Nation State and locality*. Λονδίνο: Εκδόσεις Longman
- Taylor, P. (1999). The United Nations in the 1990s: Proactive Cosmopolitanism and Issue of Sovereignty. *Political Studies*. 3 (47). 538-565

- The Fund for Peace (2007). *The Failed States Index*. Διαθέσιμο: https://web.archive.org/web/20070620141624/http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=3865 (Προσπελάστηκε 26/9/2020).
- Thirwall, A.P (2003). *Growth and Development with special reference to developing economies*. (7^η Έκδοση) Νέα Υόρκη, Εκδόσεις Palgrave Macmillan
- Thomas, G. (2007). Globalization: The Major Players Στο Ritzer, G. *The BlackWell Companion to Globalization*. Malden: Blackwell 84-107
- Tiffany, H. (2010). Failed States and the Spread of Terrorism in Sub- Saharan Africa. *Studies in Conflict and Terrorism*. 33 (11). 960-988
- Tilly, C. (1975). Reflections on The History of European- State Making. Στο Tilly, C (Επιμέλεια). *The Formation of The National States in Western Europe*. (Σελίδες 3-83). Princeton: Princeton University Press
- Tomlinson, J. (2007). Cultural Globalization. Στο Ritzer, J (επιμέλεια). *The Blackwell Companion to Globalization*. . (Σελίδες 352-366). Oxford: Εκδόσεις Blackwell
- Tuatail, G. (2005). *Critical Geopolitics*. London: Routledge
- Ucbasaran, D , Westhead , P , Wright , M. (2007). Issues Surrounding the Internationalization of SMEs: Implications for Policy Makers and Researchers. Στο Susman, G.I (Επιμέλεια). *Small and Medium- Sized Enterprises and the Global Economy*. (σελίδες 281-296). Ηνωμένο Βασίλειο: Εκδόσεις Edward Elgar
- Ullman, A. A (1975). *A History of Political Thought: The Middle Ages*. Harmondsworth: Penguin
- Vanham, P. (2019). A Brief History Of Globalization. *World Economic Forum*, 17 Ιανουαρίου. Διαθέσιμο: <https://www.weforum.org/agenda/2019/01/how-globalization-4-0-fits-into-the-history-of-globalization/> (προσπελάστηκε 19/1/2020).
- Villalba, R. (2020). *A Sovereignty Measure*. National Administrative Department Διαθέσιμο: https://www.researchgate.net/publication/340271406_A_Sovereignty_measure (Προσπελάστηκε 27/9.2020
- Volk, C. (2019). The Problem of Sovereignty in Globalized Times. *Sage Journals*.
- Wallace, W. (1996). Post Sovereign Governance: The EU as a Partial Polity Στο Wallace H., Wallace, M. & Pollack A. (Επίμετρο). *Policy Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press
- Wallerstein, I. (2000). Globalization or Age of Transition?: A long-Term View of the Trajectory of the World System. *International Sociology*, 15(2) , 249-265.
- Weiss, L (2010). Globalization and the Myth of the Powerless State. Στο Atalay, Z & Ritzer, G. (Επιμέλεια). *Readings In Globalization: Key Concepts and Major Debates*. (Σελίδες 166-175). Oxford: Εκδόσεις Blackwell
- Wise, J.M. (2008). *Cultural Globalization: A User's Guide*. Oxford: Blackwell Publishing
- World Bank (2002). *Globalization , Growth and Poverty*. A World Bank Policy Research Report. Washington: World Bank and Oxford University Press. Διαθέσιμο: <http://documents.worldbank.org/curated/en/954071468778196576/pdf/multi0page.pdf?fbclid=IwAR0iVhVAsknVzoXpRfO-qTYZAr4jwqlAtmKImV4kUb8vJH2deWEF9sKxqjA>
- Yeli, H. (2017). A Three – Perspective Theory of Cyber Sovereignty. *Prism National Defence University*. 109-115 Διαθέσιμο: https://cco.ndu.edu/Portals/96/Documents/prism/prism_7-2/10-3-Perspective%20Theory.pdf (Προσπελάστηκε 25/9/2020).
- Zielonka, J. (2020). Has the Corona – Virus brought back the Nation – State ? *Social Europe*. 26/3/2020. Διαθέσιμο: <https://www.socialeurope.eu/has-the-coronavirus-brought-back-the-nation-state>

Zucca, L. (2015). A Genealogy Of State Sovereignty. *Theoretical Inquiries in Law*. Forthcoming. Διαθέσιμο: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2518643 (Προσπελάστηκε 24/2/2020).

Ελληνόγλωσση

Αυγέρη, Σ. (2012), *Θρησκευτική ετερότητα σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης- υποκειμενοποίηση και υποκειμενικότητα της θρησκευτικότητας-ορισμένες βασικές επισημάνσεις και διασαφηνίσεις*. Διαθέσιμο: http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2012/04/Avgeri-24grammata.com_.pdf

Αλμπάνης, Ε. (2003). *Παγκοσμιοποίηση* (3^η έκδοση). Αθήνα: Εκδόσεις Libro.

Αλμπάνης, Ε.Β. (2005). *Ελλάδα και Παγκοσμιοποίηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Libro

Baylis, J. , Owers, P & Smith, S.(2013). (Επιμελητές). *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (5^η Έκδοση). Μετάφραση Κοτσουφού, Ε. & Ψευτελή, Ε. Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο

Bourdieu, P. (1998). *Αντεπίθεση Πυρών*. Μετάφραση Διαμαντάκου. Κ. (2^η Έκδοση) . Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκ

Βενιζέλος, Ε. (1991). *Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο

Βεργόπουλος, Κ (1999). *Παγκοσμιοποίηση: Η Μεγάλη Χίμαιρα*. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη

Γιαννίτσης, Τ. (2003). Παγκοσμιοποίηση και ο Μεταβαλλόμενος Ρόλος του Κράτους. Στο Ανανάδη, Μ. , Ιωαννίδης Σ. & Κατσούλης , Η (Επιμέλεια) . *Παγκοσμιοποίηση: Οικονομικές, Πολιτικές Πολιτισμικές Όψεις*. (Σελίδες 145-163). Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης

Carr, H.E. (2000). *Η Εικοσαετής Κριση: Εισαγωγή στη Μελέτη των Διεθνών Σχέσεων*. Μετάφραση Στρούκου.Η. Επιμέλεια Αρβανιτόπουλος,Κ. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα

Cohn, H.T. (2009). *Διεθνής Πολιτική Οικονομία: Θεωρία και Πράξη*. Επιμέλεια. Βασιλείου, Θ. Μετάφραση Λούντος, Ν. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg

Cord, L.C. Roskin, G.M. , Medeiros, A. J & Jones, S. W. (2008). *Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη*. Μετάφραση Κοτσουφού Ελένη. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο

Δελιβάνη , Ν. Μ. (2001). «Συνωμοτική «Παγκοσμιοποίηση»». Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Δεμερτζής, Ν. (1996). *Ο Λόγος του Εθνικισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Σακκούλα

Donnelly, J. (2013). Ανθρώπινα Δικαιώματα. Στο Baylis, J. , Owers, P & Smith, S. (Επιμελητές). *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (5^η Έκδοση). Μετάφραση Κοτσουφού, Ε. & Ψευτελή, Ε. (σελίδες 682-701). Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο

Giddens, A. (2001). *Οι Συνέπειες της Νεοτερικότητας*. Μετάφραση Μετρίκας, Γ. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Gilpin, R. (2003). *Η Πρόκληση του Παγκόσμιου Καπιταλισμού: Η παγκόσμια Οικονομία τον 21^ο αιώνα*. (3^η Έκδοση). Μετάφραση. Κατσιλιέρης, Γ. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα

Guillochon, B. (2007). *Παγκοσμιοποίηση: Ένας Πλανήτης με Αποκλίνοντα Σχέδια*. Μετάφραση. Κολαίτη, Ρ. Αθήνα: Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΛΙΑ

Hague, H. & Harrop, M. (2011). *Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση*. Επιμέλεια Κωνσταντινίδης, Γ. Εκδόσεις Κριτική: Αθήνα (2^η Έκδοση).

Heywood, A. (2011). *Βασικές έννοιες της Πολιτικής Επιστήμης*. Επιμέλεια Ασημακοπούλου, Δ. Μετάφραση Κοτσουφού Ε. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο

- Heywood, A. (2013). *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*. Επιμέλεια-Μετάφραση. Πρόεδρου, Φ & Φραγκονικολόπουλος, Χ. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική
- Heywood, A. (2014). *Εισαγωγή στην Πολιτική* (4^η Έκδοση) . Μετάφραση Μεταξιάς Γ. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο
- Howlett, D. (2013). Διασπορά των Πυρηνικών Όπλων. Στο Baylis, J. , Owers, P & Smith, S. (Επιμελητές). *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (5^η Έκδοση) . Μετάφραση Κοτσουφού, Ε. & Ψευτελή, Ε. (σελίδες 526-547). Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο
- Ηρακλείδης, Α. (2000). *Η Διεθνής Κοινωνία και οι Θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων: Μία κριτική Περίδιάβαση*. Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης
- Ηρακλείδης, Α. (2014). *Η εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας: Μία Εισαγωγή*. Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης
- Ήφαιστος, Π. (2001). *Κοσμοθεωρητική ετερότητα και αξιώσεις πολιτικής Κυριαρχίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα
- Jackson, R. & Sorensen, G. (2006). *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων: Η σύγχρονη Συζήτηση*. Μετάφραση Κωνσταντινίδης, Χ. Αθήνα: Gutenberg
- Janicke, M. (2003). Παγκοσμιοποίηση και ο Μεταβαλλόμενος Ρόλος του Κράτους. Στο Ανανάδη, Μ. , Ιωαννίδης Σ. & Κατσούλης , Η (Επιμέλεια) . *Παγκοσμιοποίηση: Οικονομικές, Πολιτικές Πολιτισμικές Όψεις*. (Σελίδες 121-145). Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης
- Καστανάς , Η. (1999). Παγκοσμιοποίηση της Δικαιοσύνης και Ανθρώπινα Δικαιώματα. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας* . 2, 235-252
- Καρβούνης, Α. (2004). Εισαγωγή στην οργάνωση και λειτουργία του Κράτους. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκης
- Κοτζιάς, Ν. (1993 Α). *Κράτος και Πολιτική: Η Διαλεκτική του Κράτους*. Αθήνα: Εκδόσεις Νέα Σύνορα
- Κοτζιάς , Ν. (1993 Β). *Κράτος και Πολιτική, Νέα Σύνορα*. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη
- Κοτζιάς, Ν. (2003α). *Παγκοσμιοποίηση: Η ιστορική θέση , το μέλλον και η πολιτική σημασία*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη ΑΕ
- Κοτζιάς, Ν. (2003β). *Το Ενεργητικό δημοκρατικό Κράτος: Εθνικό κράτος και Παγκοσμιοποίηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη
- Κοτζιάς, Ν. (2013). *Ελλάδα, Αποικία Χρέους: Ευρωπαϊκή Αυτοκρατορία και γερμανική πρωτοκαθεδρία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη (2^η Έκδοση).
- Κουσκουβέλης, Η. (1995). *Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Κουσκουβέλης, Η. (2007). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. (5^η Έκδοση). Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα
- Μανώλη, Π & Μάρης, Γ. (2015). *Εισαγωγή στη Διεθνή Πολιτική Οικονομία*. E-Book. Αθήνα: Kallipos. Διαθέσιμο: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3945/9/Kallipos_15465_book.pdf (Προσπελάστηκε 4/11/2019).
- Λεντίδου, Λ (2012). Επανακατασκευή του Ευρωπαϊκού Νότου στη Μετα-ποικιακή Ευρώπη: Από την Ταξική Σύγκρουση στις Πολιτισμικές Ταυτότητες. Στο *Ανισότητα στην Εποχή της Κρίσης: Θεωρητικές και Εμπειρικές Διερευνήσεις*, επίμ Αφουξενίδης, Α. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός
- Λιαργκόβας, Γ. Π (2000). Η Νέα Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Στο Τσινισιζέλης, Μ & Υφαντής, Κ. (Επιμέλεια). *Σύγχρονα Προβλήματα Διεθνών Σχέσεων: Κρατική Κυριαρχία: Απειλές και Προκλήσεις*. (Σελίδες 123-156). Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης.

- Λίτσας, Σ. (2009). Παγκοσμιοποίηση και Έθνος-κράτος: Μετανεωτερική προσέγγιση και κεκαλυμμένες ηγεμονικές φιλοδοξίες. Στο Σιούσιουρας, Π. & Χαζλακης, Κ. (Επιμέλεια). *Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα: Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 357-384
- Λυμπεράκη, Α (2003). Παγκοσμιοποίηση και ο Μεταβαλλόμενος Ρόλος του Κράτους. Στο Ανασιάδη, Μ. , Ιωαννίδης Σ. & Κατσούλης , Η (Επιμέλεια) . *Παγκοσμιοποίηση: Οικονομικές, Πολιτικές Πολιτισμικές Όψεις*. (Σελίδες 121-145). Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης
- Μάνεσης, Α. (1980). *Συνταγματικό Δίκαιο*. Αθήνα: Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ
- Μάνεσης, Α. (1967). *Συνταγματικόν Δίκαιον*. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις. Αθήνα: Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ
- Μανώλη, Π. & Μάρης, Γ. (2015). *Εισαγωγή Στη Διεθνή Πολιτική Οικονομία*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα
- Μακρυδημήτρης, Α. (2002). *Κράτος και Κοινωνία των Πολιτών: Ελευθερία και Κοινωνική Δικαιοσύνη*. Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Μακρής, Σ. (2002). *Η Θεωρία των Διεθνών Σχέσεων στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης: Κοστροκτιβισμός vs Ρασιοναλισμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης
- Μακρής, Σ. (2007). *Πολιτικό Σύστημα και Διεθνείς Σχέσεις: Η ελληνική περίπτωση μέσα στη συγκριτική Προοπτική*. Αθήνα: Έκδόσεις Παπαζήση
- Μακρής, Σ. (2017). Πολιτική Επιστήμη: Κοινωνικός Μετασχηματισμός και Θεωρίες της Δημοκρατίας. (2^η Έκδοση), Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης
- Μανιτάκης, Α. (2007). *Τι είναι Κράτος*. Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας
- Μαρής, Γ. (2018). Ασύμμετρη Ισχύς, ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και εθνική κυριαρχία: Η περίπτωση της ευρωζώνης. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*. 44 (2). 87-117
- Μαρκαντωνάτου, Μ. (2009). Όψεις του οικονομικού και πολιτισμικού ντετερμινισμού σε θεωρήσεις παγκοσμιοποίησης. Στο Σιούσιουρας, Π. & Χαζλακης, Κ. (Επιμέλεια). *Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα: Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 385-406
- McGrew, A. (2013). Παγκοσμιοποίηση και Παγκόσμια Πολιτική. Στο Baylis, J. , Owers, P & Smith, S. (Επιμελητές). *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (5^η Έκδοση). Μετάφραση Κοτσουφού, Ε. & Ψευτελή, Ε. (σελίδες 22-48). Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο
- Μελάς, Κ. & Πολλαλής, Γ. (2005). *Παγκοσμιοποίηση & Πολυεθνικές Επιχειρήσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Μικέλης, Κ. (2015α). *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτισμοί: Η Διεθνής Πολιτική με Όρους Πολιτισμού, Κριτηρίου του Πολιτισμού, Εκπολιτιστικής Αποστολής και Ευρωκεντρισμού*. Κείμενο που παρίστανε στο 2^ο Τακτικό Συνέδριο Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων. (Λουτράκι, 11-13/12/2015).
- Μικέλης, Κ (2015β). Ο Πολιτισμός στην Παγκόσμια πολιτική: Θεωρία και Πράξη. Στο Βασιλειάδης, Ν. & Μπουτσιούκη, Σ. (2015). *Πολιτιστική Διπλωματία: Ελληνικές και Διεθνείς Διαστάσεις* (Σελίδες 189-215). Αθήνα: Ηλεκτρονική Έκδοση από Kallipos..
- Μικέλης, Κ. & Στρόκος Δ. (2018). Ιεραρχίες, Πολιτισμός και η Κρίση της Ευρωζώνης: Η Ελληνική Χρηματοπιστωτική Κρίση. Στο *Η Ελληνική Χρηματοπιστωτική Κρίση* (επίμετρο) Μαραγκός , Γ. Θεσσαλονίκη: Μέθεξις 217-245
- Μπαμπινιώτης, Γ, (2001). *Παγκοσμιοποίηση ή Διεθνοποίηση*; Το Βήμα (online). Ιούνιος 2001. Διαθέσιμο: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/pagkosmioiisi-i-diethnopoisi/> (Προσπελάστηκε 29/10/2019).
- Μπέκ, Ο.. (1998). *Τι είναι παγκοσμιοποίηση*; . Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη

- Μπιτζένης, Α.Π (2009). *Παγκοσμιοποίηση, Πολυεθνικές Επενδύσεις & Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση στο Νέο Παγκόσμιο Οικονομικό Σύστημα*. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη Α.Ε
- Μποζίνης, Η. (2006). *Εφαρμογές και Επιπτώσεις των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών στις Διεθνείς Οικονομικές και Πολιτικές Σχέσεις: Ηλεκτρονική Οικονομική Παγκοσμιοποίηση. & Ηλεκτρονική Δημοκρατική Διακυβέρνηση*. Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
- Νικητάκος, Ν. (2009). Παγκοσμιοποίηση και Ηλεκτρονική διακυβέρνηση. Στο Σιούσιουρας, Π. & Χαζλακης, Κ. (Επιμέλεια). *Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα: Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 245-258
- Παπαδοπούλου, Α. (2015). *Συνταγματικό Δίκαιο*. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα
- Παπακωνσταντίνου, Α.Ν. (2001). *Κράτος και Διεθνές Δίκαιο: Η Συνταγματική Διαρρύθμιση των Σχέσεων Εσωτερικού και Διεθνούς Δικαίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Σακκούλας
- Παπακωνσταντίνου, Α. (2005). *Κρατική Κυριαρχία και Διοίκηση στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης: Το παράδειγμα της Εξωτερικής Αρμοδιότητας*. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Παπασωτηρίου, Χ (2010). Το Πολιτικό Υπόβαθρο της Παγκοσμιοποίησης. Στο Σιούσιουρας, Χ. & Χαζάκης, Κ. (Επιμέλεια). *Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση & Ελλάδα: Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις*. (2^η Έκδοση). Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα
- Ράϊκου, Α. Γ. (2000). *Γενική Πολιτειολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Σακκούλα
- Rodrik, D. (2012). *Το Παράδοξο της Παγκοσμιοποίησης: Η Δημοκρατία και το μέλλον της Παγκόσμιας Οικονομίας*. Επιμέλεια Λυμπεράκη, Α. Μετάφραση Χρηστίδης, Γ. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κριτική
- Ρουμελιώτης, Π.Β (2002). *Παγκόσμια Διακυβέρνηση ή Ηγεμονική Παγκοσμιοποίηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη.
- Σακελλαρόπουλος, Σ. (2004). *Ο μύθος της Παγκοσμιοποίησης και η Πραγματικότητα του Ιμπεριαλισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg
- Sassen, S. (2003). *Εγχαράσσοντας το Πλανητικό στο Εθνικό: Επιπτώσεις στον Ρόλο Του Κράτους*. Στο Ανανάδη,Μ., Ιωαννίδης, Σ. & Κατσούλης,Η. (Επιμελητές). *Παγκοσμιοποίηση: Οικονομικές, Πολιτικές, Πολιτισμικές Όψεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης I 235 - 256
- Σουλιώτης, Κ. (2009). Οι πολιτικές υγείας στη δίνη της Παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Στο Σιούσιουρας, Π. & Χαζλακης, Κ. (Επιμέλεια). *Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα: Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 761-779
- Στυλιανού, Α. (2010). Νέα Διεθνής Πολιτική Οικονομία: Προς ένα Παγκοσμιοποιημένο Πλαίσιο Ανάλυσης. Στο Λάβδας, Κ., Ξενάκης, Δ., Χρυσοχόου, Δ. (Επιμ). *Κατευθύνσεις στη Μελέτη των Διεθνών Σχέσεων*: Αθήνα Εκδόσεις Σιδέρης
- Taguieff, Α.Ρ (2002). *Παγκοσμιοποίηση και Δημοκρατία*. Μετάφραση Κουρκόπουλος,Ν. Αθήνα: Εκδόσεις Εικοστού Πρώτου Αιώνα
- Τσαρδανίδης, Χ. (2006). *Ανάλυση Εξωτερικής Πολιτικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης
- Τσιριγώτης, Δ. (2009). Παγκοσμιοποίηση και αλλαγή στη διεθνή ππολιτική. Κύριες Τάσεις των εναλλακτικών ρευμάτων σκέψης της θεωρίας διεθνών σχέσεων. Στο Σιούσιουρας, Π. & Χαζλακης, Κ. (Επιμέλεια). *Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα: Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 433-504
- Φραγκονικόπουλος, Χ. & Προέδρου, Φ. (2015). *Παγκόσμια Πολιτική-Δράντες, δομές και διαδικασίες*. E- Book. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

Vogler, J. (2013). Περιβαλλοντικά ζητήματα. Στο Στο Baylis, J. , Owers, P & Smith, S. (Επιμελητές). *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. (5^η Έκδοση). Μετάφραση Κοτσοφού, Ε. & Ψευτελή, Ε. (σελίδες 480-500). Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο

Χρυσόγονος, Κ.Χ (2014). *Συνταγματικό Δίκαιο*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σακκουλα

Χρυσοχόου, Δ.Ν (2009). Στοχασμοί για την Κρατική Κυριαρχία. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*. 33. 121-140

Χρυσοχόου, Δ. (2009B). Το ζήτημα της Ευρωπαϊκής Συναρχίας. Στο Σιούσιουρας, Π. & Χαζλακης, Κ. (Επιμέλεια). *Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα: Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 297-326

Ψαρρού, Ν. (2005). *Εθνική Ταυτότητα στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg

Ψαρούκης, Ν., (1992). *Το Εθνικό Ζήτημα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κοροντζή

Χειλά, Ε. (2007). Ζητήματα Διεθνούς Πολιτικής στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης: Μία πρώτη προσέγγιση. Στο Σιούσιουρας, Π. & Χαζλακης, Κ. (Επιμέλεια). *Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα: Πολιτικές και Οικονομικές Όψεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 277-296

Willets, P. (2013). Διεθνικοί Δρώντες και Διεθνείς Οργανισμοί στην παγκόσμια Πολιτική. Στο Στο Baylis, J. , Owers, P & Smith, S. (Επιμελητές). *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (5^η Έκδοση). Μετάφραση Κοτσοφού, Ε. & Ψευτελή, Ε. (σελίδες 454-475). Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο

Ηλεκτρονικές Πηγές

Koff Swiss Economic Institute <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>

<https://www.thenewhumanitarian.org/special-report/2020/05/13/fragile-states-index-2020>

<https://fragilestatesindex.org/country-data/>

Πίνακας 2.4.1.1 Όγκος εξαγωγών, 1913-1984 (1913=100)

	UK	US	Γαλλία	Ιαπωνία	Γερμανία	Ολλανδία
1913	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1929	81.3	158.2	147.0	257.9	91.8	171.2
1938	57.3	125.7	91.0	588.3	57.0	140.0
1950	100.0	224.6	149.2	210.1	34.8	171.2
1960	120/0	387.9	298.4	924.4	154.7	445.1
1973	241.9	912.0	922.4	5,672.7	514.3	1,632.1
1984	349.1	1,165.5	1,459.5	14,425.2	774.0	2,383.7

Πηγή: Hirst & Thompson, 1996. σ.21

Πίνακας 2.4.1.2 Σχέση ανάμεσα στην ανάπτυξη των εξαγωγών και της αύξησης του εμπορίου

	1853-72	1872-99	1899-1911	1913-50	1950-73	1973-1984

Μέση ανάπτυξη όγκου εμπορίου	4.3	3.1	3.9	0.5	9.4	3.6
Μέση ανάπτυξη εξαγωγών	3.7	3.3	3.6	1.9	5.3	2.1

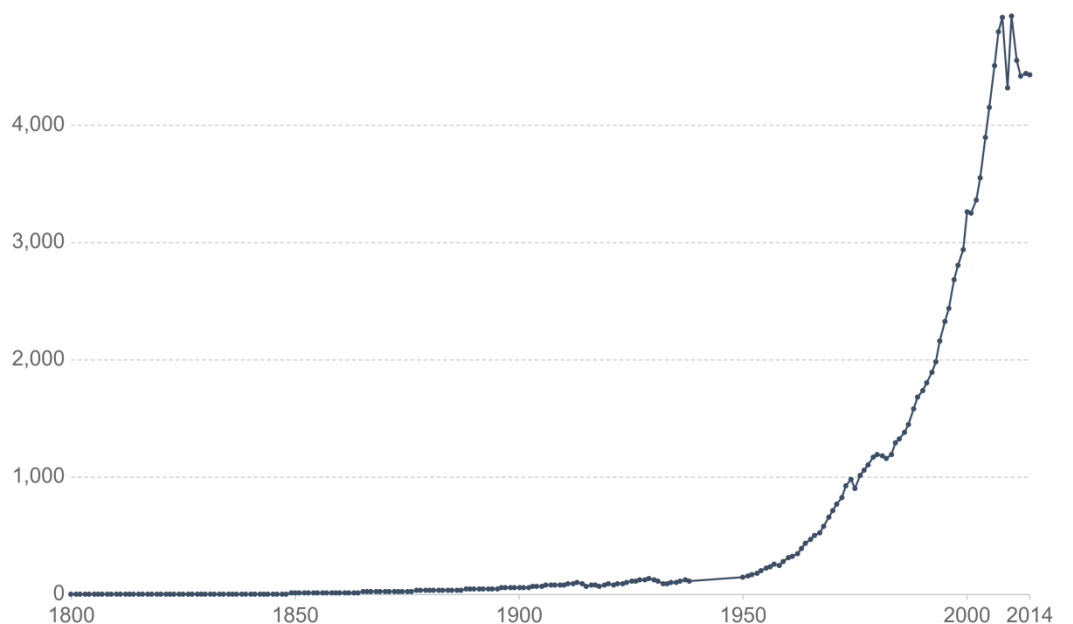
Πηγή: Hisst & Thompson, 1996, σ. 22

2.4.1.3 Μέγεθος Παγκόσμιων Εξαγωγών

The value of global exports

Time series of value of world exports at constant prices, relative to 1913 (i.e. values correspond to world export volumes indexed at 1913=100)

Our World
in Data

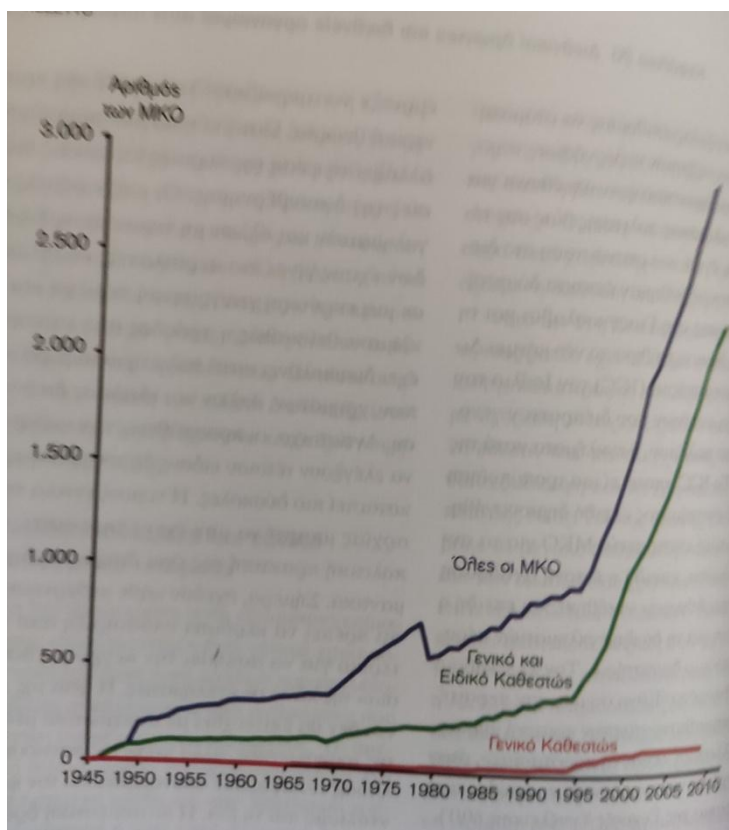

Source: Federico and Tena-Junguito (2016)

OurWorldInData.org/international-trade • CC BY

Πηγή: Beltekian & Ospina 2018

Σχήμα 2.4.2.1 Η αύξηση των ΜΚΟ

Γενικό Καθεστώς: Ύπαρξη ποικίλων μελών που ασχολούνται με τα περισσότερα ζητήματα του ECOSOC
 Ειδικό Καθεστώς Μεγάλες εθνικές ή περιφερειακές ΜΚΟ ή ΜΚΟ με ειδικό χαρακτήρα και υψηλό κύρος
 Όλες οι ΜΚΟ: Περιλαμβάνει τον κατάλογο του ECOSOC με μικρές ή εξειδικευμένες ΜΚΟ

Πηγή: Willets, P. (2013). σ. 466

Πίνακας 2.5.1 Ανοιχτός χαρακτήρας εμπορίου μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο (Ποσοστό επί του ΑΕΠ).

	1950-59	1960-69	1970-79	1980-89
Βιομηχανικές χώρες				

	23.3	24.6	32.0	36.8
Βόρεια Αμερική	11.2	11.7	17.8	21.9
Δυτική Ευρώπη	37.2	38.9	48.7	56.9
Ιαπωνία	21.8	19.5	22.9	23.9
Αναπτυσσόμενες Χώρες	-	28.0	34.4	38.4
Αφρική	-	48.2	55.1	54.4
Ανατολική Ασία	-	47.0	69.5	87.2
Άλλες	-	17.2	19.6	24.0
Μέση Ανατολή	-	41.5	60.4	46.9
Δυτικό Ημισφαίριο	26.3	23.9	24.9	27.9

Openness is defined as nominal merchandise exports plus imports as a percentage of nominal output. Aggregates are calculated on the basis of purchasing power parity (PPP).

Excluding China

Πηγή: Hirst & Thompson, 1996.σ. 28

Πίνακας 3.3.1. Ανάπτυξη Κατακεφαλήν ΑΕΠ και Παγκοσμιοποίηση (1970-2000 , 123 χώρες)

	1950-75	1976-80	1981-85	1986-90	1991-95	1996-2000
--	---------	---------	---------	---------	---------	-----------

Countries with Low Globalization	2.62	2.08	0.35	0.68	0.14	1.16
Number Of Countries	68	71	80	83	64	40
Countries with High Globalization	2.99	3.02	0.79	2.64	1.24	2.04
Number Of Countries	38	38	36	36	59	82
Ho: mean (low) – Mean (High)=0 (P> t)	0.58	0.17	0.51	0.001	0.11	0.05

Σημείωση: Παρουσίαση της ανάπτυξης του κατακεφαλήν ΑΕΠ σε ποσοστά σε χώρες που ο συνολικός δείκτης παγκοσμιοποίησης είναι μικρότερος ή μεγαλύτερος από τον μέσο του 2,45.

Πηγή Dreher, (2003) Table 3, Per Capita GDP Growth and Globalization: (1970-2000) , 123 Countries

Πίνακας 3.5.4.1 Στοιχεία του Δείκτη Παγκοσμιοποίησης

A) Δεδομένα Οικονομικής Ολοκλήρωσης	35%
I) Πραγματικές ροές	(50%)
Εμπόριο (Σε ποσοστό επί του ΑΕΠ).	(23%)
Ξένες Άμεσες Επενδύσεις (Ποσοστό Επί ΑΕΠ)	(29%)
Επενδύσεις Χαρτοφυλακίου (Ποσοστό Επί του ΑΕΠ)	(27%)
Εισοδηματικές πληρωμές σε αλλοδαπούς (ποσοστό επί του ΑΕΠ)	(22%)
II) Περιορισμοί	(50%)
Μη εμφανή εμπόδια εισαγωγών	(20%)
Μέσος Δασμολογικός Συντελεστής	(30%)
Φόροι στο Διεθνές Εμπόριο (σε ποσοστό επί του τρέχοντος εισοδήματος).	(24%)
Περιορισμοί Κεφαλαίου	(26%)
B) Δεδομένα Πολιτικής Σύγκλισης	(28%)

Αριθμός Πρεσβειών Στη χώρα	(34%)
Συμμετοχή σε Διεθνείς Οργανισμούς	(34%)
Συμμετοχή σε Ειρηνευτικές αποστολές στο πλαίσιο των ΗΕ	(32%)
Γ) Δεδομένα Κοινωνικής Παγκοσμιοποίησης	(38%)
I) Δεδομένα Προσωπικής επαφής	(24%)
Κινήσεις εξερχόμενων τηλεφωνικών κλήσεων	(31%)
Μεταφορές (Σε ποσοστό επί του ΑΕΠ)	(9%)
Διεθνής Τουρισμός	(1%)
Μέσο κόστος τηλεφωνικής κλήσης προς τις ΗΠΑ.	(33%)
Ποσοστό αλλοδαπών (επί του συνολικού πληθυσμού)	(26%)
II) Δεδομένα σε ροές πληροφορίας	(39%)
Γραμμές Τηλεφώνου (ανά 1000 άτομα)	(18%)
Παροχές Ιντερνετ (κατά κεφαλήν)	(15%)
Χρήστες Διαδικτύου (επί το ποσοστό του πληθυσμού)	(18%)
Καλωδιακή Τηλεόραση (ανα 1000 άτομα)	(16%)
Ραδιόφωνα (ανα 1000 άτομα)	(17%)
III) Δεδομένα Πολιτισμικής εγγύτητας	(37%)
Αριθμός καταστημάτων Mc Dolands	(100%)

Σημειώσεις: Τα ποσοστά στις παρενθέσεις ενδέχεται να έχουν μία μικρή απόκλιση από το 100% λόγω στρογγυλοποίησης. Οι δείκτες κυμαίνονται ανάμεσα στο 0= μη παγκοσμιοποιημένη χώρα και το 10= πλήρως παγκοσμιοποιημένη)

Πηγή Dreher (2003). Σ.20

Πίνακας 3.5.4.2 Αξιολόγηση Παγκοσμιοποίησης

Χώρα	Οικονομική	Κοινωνική	Πολιτική	Συνολική			
	Ολοκλήρωση	Παγκοσμιοποίηση	επαφή	Αξιολόγηση			
	2000	2000	2000	1975	1990	2000	
1	ΗΠΑ	4.92	6.90	7.88	4.56	3.76	6.48
2	Καναδάς	5.17	6.56	7.61	5.49	4.78	6.37
3	Σουηδία	5.62	5.63	7.85	5.18	5.11	6.24
4	Δανία	5.63	4.76	7.26	5.28	4.45	5.75
5	Φινλανδία	5.67	5.00	6.79	4.32	4.51	5.73
6	Λουξεμβούργο	8.84	5.37	2.21	5.45	5.42	5.71
7	Ηνωμένο Βασίλειο	6.01	4.21	7.04	5.04	4.24	5.62
8	Ελβετία	5.96	5.16	5.63	4.86	5.04	5.57
9	Γαλλία	5.19	3.47	8.58	4.24	3.73	5.48
10	Βέλγιο	6.18	3.44	7.33	6.30	4.95	5.47
11	Νορβηγία	5.31	4.68	6.62	4.37	4.39	5.43
12	Ολλανδία	6.46	4.21	5.52	5.31	4.29	5.26

13	Γερμανία	5.38	3.94	6.99	4.26	3.74	5.28
14	Αυστρία	5.39	4/00	6.75	4.44	4.41	5.25
15	Ιρλανδία	6.75	3.74	4.92	3.59	4.19	5.12
16	Αυστραλία	4.60	6.05	4.37	3.58	3.98	5.08
17	Σιγγαπούρη	6.90	5.35	2.11	3.56	3.95	5.00
18	Νέα Ζηλανδία	5.30	5.79	3.35	3.31	3.46	4.95
19	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	8.15	3.36	2.54	3.41	2.70	4.81
20	Χον Κονγκ	7.31	5.92	0.00	4.20	4.10	4.78
21	Ιαπωνία	4.16	4.93	4.84	3.92	3.29	4.64
22	Ιταλία	5.11	2.22	7.05	4.14	3.65	4.56
23	Πορτογαλία	5.61	2.51	4.88	2.23	2.52	4.25
24	Ισπανία	5.01	2.22	5.31	2.85	2.91	4.05
25	Ισλανδία	4.87	4.53	2.05	3.49	3.12	3.97
26	Αργεντινή	4.17	1.98	5.96	2.35	2.61	3.84
27	Τσεχία	4.86	2/32	4.48	-	-	3.80
28	Πολωνία	3.65	2.08	6.30	2.77	2.72	3.79
29	Ισραήλ	4.73	3.77	2.51	3.10	2.40	3.76
30	Δημοκραία Ρωσσίας	3.29	1.41	7.50	1.07	0.92	3.74
31	Ελλάδα	4.76	2.36	4.30	3.01	2.60	3.73
32	Ουρουγουάη	4.43	2.66	3.99	3.55	2.59	3.65
33	Κουβέτ	4.31	3.60	2.72	2.72	2.77	3.61
34	Μάλτα	4.86	4.19	1.34	2.93	2.18	3.57
35	Μαλαισία	4.69	2.02	4.16	2.50	2.41	3.54
36	Ουγγαρία	4.26	2.41	4.16	2.77	2.41	3.54
37	Αίγυπτος	3.41	1.32	6.67	1.59	1.71	3.52
38	Μπαχραίν	5.50	2.79	1.77	2.62	2.83	3.46
39	Εσθονία	5.81	2.68	1.44	-	-	3.43
40	Δημοκρατία Κορέας	3.86	2.72	3.65	2.71	2.85	3.37
41	Χιλή	4.45	1.84	3.66	2.44	2.54	3.25
42	Τουρκία	4.04	1.65	4.22	1.85	1.72	3.19
43	Βενεζουέλα	4.10	1.73	3.99	2.86	2.24	3.18
44	Βραζιλία	3.50	1.54	4.95	1.51	1.56	3.17
45	Κύπρος	3.32	3.79	2.04	2.03	2.28	3.15
46	Ιορδανία	3.93	1.00	5.07	1.59	1.66	3.15
47	Παναμάς	4.90	2.09	2.31	3.81	2.74	3/13
48	Δημοκρατία	4.48	2.04	2.80	-	-	3.10

	Σλοβακίας						
49	Κόστα Ρίκα	4.74	2.06	2.39	2.34	2.13	3.09
50	Ινδονησία	3.85	0.96	4.98	1.69	1.73	3.08
51	Σλοβενία	4.31	2.84	1.79	-	-	3.07
52	Κίνα	3.23	1.17	5.36	0.90	1.60	3.04
53	Ρουμανία	3.73	1.62	4.08	3.34	1.84	3.04
54	Νότια Αφρική	4.21	1.56	3.55	1.96	1.68	3.03
55	Λετονία	4.94	2.25	1.54	-	-	2.99
56	Μεξικό	4.03	1.47	3.44	2.19	2.13	2.91
57	Τρινιντάντ και Τομπάγκο	4.57	1.94	1.92	1.92	1.75	2.86
58	Βουλγαρία	4/04	1.25	3.43	2.72	2.45	2.83
59	Κένυα	3.33	0.81	4.81	1.70	1.38	2.80
60	Τζαμάικα	4.21	2.11	1.88	2.10	1.89	2.78
61	Ζάμπια	4/62	1.19	2.63	2.15	1.89	2.78
62	Ινδία	2.26	1.01	5.86	1.85	1.55	2.78
63	Λιθουανία	4.66	1.79	1.74	-	-	2.78
64	Βολιβία	4.32	1.10	2.88	2.04	1.89	2.72
65	Περού	4.22	1.11	2.87	2/00	1.62	2.68
66	Νικαράγουα	4.66	1.18	2.17	2.21	1.61	2.67
67	Ταυλάνδη	3.40	1.21	3.61	1.62	1.41	2.64
68	Ελ Σαβαδόρ	4.39	1.57	1.84	1.84	1.57	2.63
69	Τυνησία	2.48	1.09	4.91	1.97	1.86	2.62
70	Κολομβία	3.61	1.39	3/03	1.71	1.86	2.60
71	σενεγάλη	3.00	1.02	4.23	1.57	1.54	2.59
72	Μπαγλαντές	2.56	1.03	4.76	1.08	1.15	2.58
73	Γκάνα	2.78	1.40	3.94	1.57	1.31	2.56
74	Φίτζι	3.93	1.73	1.95	1.57	1.97	2.55
75	Ουκρανία	3.77	0.74	3.46	1.89	2.38	2.53
76	Νιγηρία	2.72	0.16	5.51	-	-	2.52
77	Αλγερία	2.81	1.21	393	1.84	1.87	2.47
78	Γουατεμάλα	3.89	1.45	2.06	1.81	1.48	2.47
79	ΦΙλλπίνες	3.60	1.16	2.82	1.85	1.53	2.44
80	Εκουαδόρ	3.65	1.19	2.60	1.41	1.45	2.43
81	Πακιστάν	1.58	1.12	5.30	1.81	1.64	2.42
82	Μαρόκο	2.48	1.14	4.09	1.54	0.99	2.40
83	Μαυρίκιος	3.89	1.70	1.46	1.92	1.82	2.38
84	Ομάρ	4.29	0.78	2.15	1.77	1.41	2.31
85	Ουγκάντα	4.14	0.89	1.91	2.58	2.05	2.30
86	Ονδούρα	3.85	1.20	1.84	1.24	0.79	
87	Κροατία	2.89	1.99	1.86	1.65	1.39	12.27

88	Μποτσουάνα	4.36	1/13	1.10	-	-	2.25
89	Ζιμπλαμπουε	3.14	1.14	2.52	2.68	2.29	2.22
90	Δομινικανή Δημοκρατία	3.04	1.51	1.95	0.70	1.56	2,17
91	Σρι Λάνκα	3.10	1.10	2.16	1.08	1.38	2.09
92	Ιράν	2.42	1.01	3.11	2.44	1.31	2.08
93	Καμερούν	2.50	0.99	3.00	1.47	1.33	2.07
94	Ακτή Ελεφαντοστού	2.37	0.95	3.08	1.06	1.41	2/03
95	ναμίμπια	2.99	1.22	1.77	0.21	1.32	1.99
96	Τανζανία	2.09	0.97	3.18	1.99	1.56	1.97
97	Δημοκρατία Συρίας	3.01	0.26	2.96	1.82	1.18	1.96
98	Αλβανία	3.00	1.17	1.71	0.85	1	1.96
99	Παραγουάη	3.45	0.63	1.83	1.76	65	1.94
100	Γουιάνα	3.53	0.72	1.51	1.87	0.27	1.92
101	Μπαχάμες	1.13	3.31	0.83	0.95	1.72	1.87
102	Σαουδική αραβία	0.86	1.72	3.27	2.08	1.90	1.84
103	Μπάμπραρος	2.24	1.84	1.17	2.39	2.05	1.80
104	Γκαμπόζι	2.62	0.31	2.70	1.80	0.79	1.77
105	Κονγκό	3.27	0.09	1.98	1.12	1.39	1.72
106	Μαλλί	2.00	0.51	2.96	1.26	-	1.70
107	Λαϊκή Δημοκρατία Κονγκό	2.24	0,21	3.04	1	2.29	1.70
108	Νεπάλ	2.61	0.03	2.78	13	1.56	1.69
109	Μαλάουι	2.61	0.88	1.48	0.98	1.38	1.65
110	Τσάντ	2.28	0.69	1.78	1.76	1.31	1.55
111	Μπελίζ	1.53	1.80	1.18	1.04	1.33	1.54
112	Νίγηρας	1.86	0.70	2.13	0.81	1.41	1.50
113	Παπούα νέα γουινέα	2.78	0.20	1.18	1.18	1.32	1.37
114	Τόγκο	0.98	0.87	2.29	1.29	1.41	1.35
115	Δημοκρατία Κεντρικής Αφρικής	2.02	0.37	1.75	1.38	1.32	1.33
116	Μαγαδασκάρη	1.56	0.76	1.64	1.21	1.56	1.28
117	Μπουρούνθ	2.00	0.58	1.25	0.93	1.18	1.26
118	Μπενίν	0.59	0.81	2.54	0.61	1.65	1.21
119	Σιέρα Λεόνε	2.10	0.13	1.54	1.41	0/27	1.21

120	Μιανμάρ	2.22	0.03	1.03	0.90	1.72	1.07
121	Γουινέα	0.99	0.26	2.00	0.73	1.90	0.99
122	Χάιτι	0.34	1.07	1.53	0.72	1.54	0.94
123	Ρουάντα	1.33	0.33	1.20	0.81	1.39	0.92

Σημείωση: Ο δείκτης κυμαίνεται από 0 (ελάχιστα παγκοσμιοποιημένη χώρα) προς το 10 (πλήρως παγκοσμιοποιημένη) / Οι χώρες έχουν τεθεί ανα σειρά του ποσοστού τους στο συνολικό δείκτη εδραίωσης της παγκοσμιοποίησης

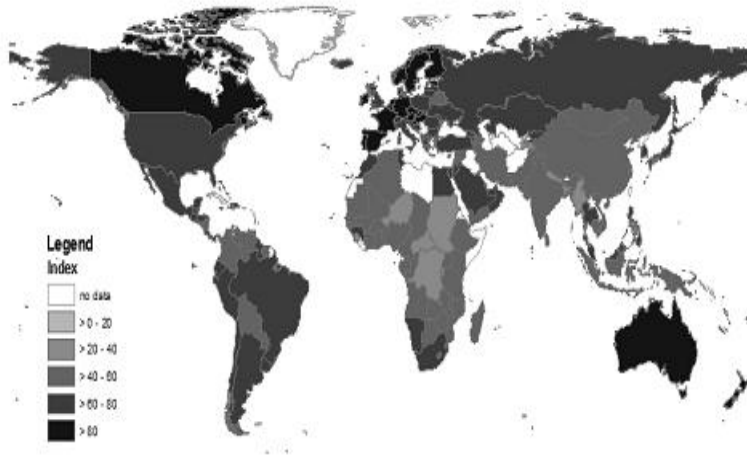
Πηγή: Dreher, 2003. Σ. 23

Διάγραμμα 3.5.4.3. Η πορεία της Παγκοσμιοποίησης (1970-2017).

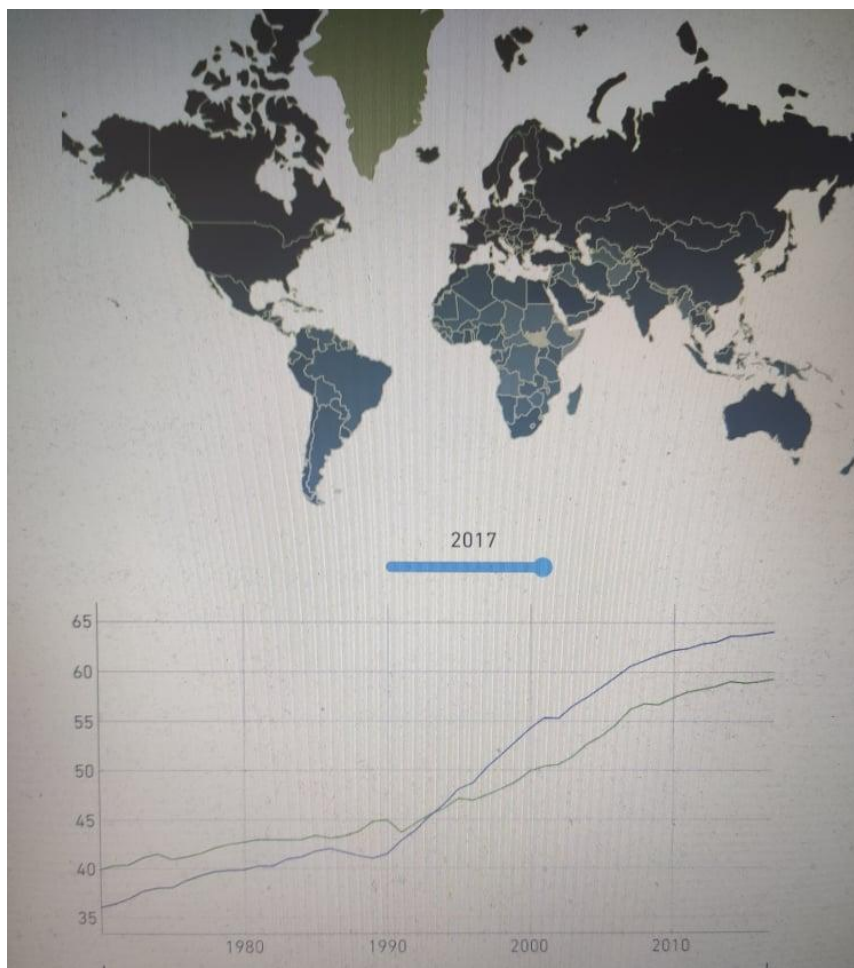
Πηγή: KOF Swiss Economic Institute 2019

Πίνακας 3.5.4.4 Δείκτη Παγκοσμιοποίησης KOF για το 2009.

Πηγή: Boxem, Dreher, Gaston & Martens 2012, σελ 140

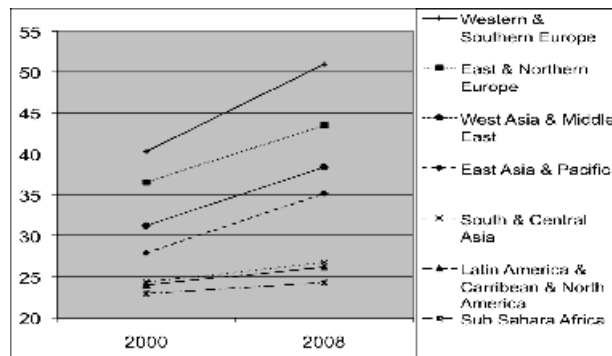
3.5.4.5 Δείκτης Παγκοσμιοποίησης KOF 1975-2017

- * Η πράσινη γραμμή αφορά τη De Fakto Διάσταση ενώ η Μπλέ τη De Jure
- Όσο πιο σκούρο το χρώμα, αυξάνεται ο βαθμός εδραίωσης της Παγκοσμιοποίησης στις περιοχές

Πηγή: Haelg, et all (2019). The KOF Globalization Index Revisited

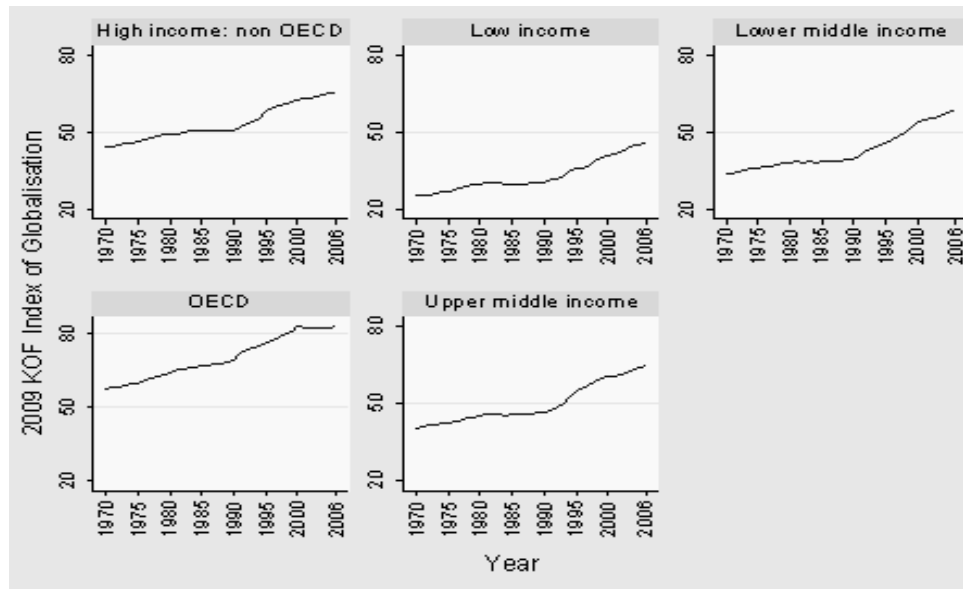
Διάγραμμα 3.5.4.6 Ανάπτυξη Παγκοσμιοποίησης σε Διάφορες Περιοχές

Πηγή: Boxem, Dreher, Gaston & Martens 2012, σελ 136

Διάγραμμα 3.5.4.7

Ανάπτυξη Παγκοσμιοποίησης- Μέτρηση με βάση το εισόδημα

Πηγή: Πηγή: Boxem, Dreher, Gaston & Martens 2012, σελ 140

Πίνακας 3.5.4. 8 Ανάπτυξη Παγκοσμιοποίησης με βάση το εισόδημα

Table 1. Development of globalization, by income group

Year	High income: non OECD	OECD	Low income	Lower middle income	Upper middle income
1970	44.02	56.91	25.02	33.63	40.38
1971	44.63	57.74	25.23	34.08	40.68
1972	44.85	58.03	25.50	34.43	41.36
1973	45.49	58.71	26.08	35.16	41.97
1974	45.81	59.49	26.81	35.76	42.31
1975	46.45	59.49	26.86	36.09	42.30
1976	47.16	60.51	27.60	36.45	43.02
1977	47.53	61.47	27.95	36.77	43.32
1978	48.35	62.26	28.95	37.52	44.13
1979	48.95	63.13	29.26	37.88	44.66
1980	49.15	63.80	29.77	38.02	45.02
1981	49.58	65.07	29.99	38.33	45.49
1982	49.59	65.26	30.19	38.24	45.83
1983	50.36	65.82	30.28	38.62	46.09
1984	50.25	65.98	29.27	37.88	45.08
1985	50.60	66.95	29.52	38.33	45.78
1986	50.90	67.10	29.70	38.37	46.15
1987	50.51	67.20	29.78	38.32	45.98
1988	50.42	67.59	29.86	38.54	45.99
1989	50.50	68.21	30.00	39.06	46.37
1990	50.70	68.95	30.15	39.48	46.41
1991	52.15	71.56	31.40	40.82	47.34
1992	52.99	72.97	31.93	42.61	48.92
1993	54.51	73.92	32.99	43.62	50.10
1994	55.75	75.02	34.64	44.99	51.78
1995	58.23	76.08	35.58	46.00	54.89
1996	59.53	77.26	35.98	47.25	55.36
1997	60.60	78.76	36.87	48.47	57.10
1998	61.02	80.11	38.33	50.08	58.56
1999	61.82	80.92	39.88	51.57	59.61
2000	62.45	82.48	40.85	53.97	60.51
2001	63.19	82.26	41.39	54.70	60.92
2002	63.11	81.80	42.46	55.36	61.10
2003	63.88	81.90	43.61	55.77	62.12
2004	64.78	82.21	44.71	57.21	63.53
2005	65.13	82.13	45.21	57.88	63.83
2006	65.29	82.61	46.07	58.99	64.61

Πηγή: Πηγή: Boxem, Dreher, Gaston & Martens 2012, σελ 141

